

R-5559

O P E R A
IOAN. GOROPII
B E C A N I,

Hactenus in lucem non edita:

nempe,

HERMATHENA, GALLICA,
HIEROGLYPHICA, FRANCICA,
VERTVMNVS, HISPANICA.

A N T W E R P I A,
Excudebat Christophorus Plantinus,
Architypographus Regius.

clo. Io. lxxx.

2 400 40 *Amstel*
Match in Spain

R-5559

O P E R A
IOAN. GOROPII
B E C A N I,

Hactenus in lucem non edita:

nempe.

HERMATHENA, GALLICA,
HIEROGLYPHICA, FRANCICA,
VERTVMNVS, HISPANICA.

A N T W E R P I A E,
Excudebat Christophorus Plantinus,
Architypographus Regius.

clo. Io. lxxx.

G A L L I C A

IOANNIS GOROPII

B E C A N I .

A N T V E R P I A,

Ex officina Christophori Plantini
Architypographi Regij.

clo. Io. lxxx.

NOBILITATE

ET ERUDITIONE CLA-

RISSIMO VIRO IACOBO

TAII D. DE GOICKEN,

Christophorus Plantinus S. D.

* VOD AVCTOR IPSE FACTVRVS
erat credo, si viueret: idem ego nunc
vſurpo, vir nobilissime, & hanc par-
tem e clarissimi illius ingenij monu-
mentis ad te mitto, Becano ipso pro-
pemodum iubente. Cognitum enim
mihi quanti ille vir non ſolū amicitiam tuam fecerit,
ſed etiam exactum iudicium & doctrinam. Qua inter
paucos tui ordinis ſic eluces,

Vt pura nocturno renidet

Luna mari, Gnidiusue Gyges.

Virtutem omitto: quæ ita cum modestia insita tibi, vt
cùm laudanda omnia facias, æquis auribus laudem nō
admittas. qua abſtineo. Hunc tantum Becani quaſi
posthumum foētum, tibi trado & commendō: mo-
numentum amicitiæ, quæ tibi cum illo monumentum
etiam beniuolentiæ ſtudiique mei, quod erga te per-
petuum erit. Vale.

INDEX RERUM
ET VERBORVM

IN

GALLICA.

A.	An.	18	Arca fæderis testa alia Cheru-
Bij pop.	38, et seq.	109	bim.
Abraham sub	Ancona.	51	Arco, es, ere.
quercu Mam-	Animæ hominis vitulo compara-	80	Argo.
re vitulum ob-	tur.	135	Argiphontes dictus Mercurius.
tulisse, quid si-	Annus dictus Mercurius.	95	Argentes.
gnificer.	henduntar.	48	Arges, Argestes, Argus unde di-
Acheron fl.	Annus unde dictus.	109	cantur.
Acherusia palus.	Annus unde dictus vocavit Gra-	95	Argus dictus draco quem Mercurius occidit.
Acht.	ci. 109	Argus occisus à Mercurio, &c.	Argi fabula allegoricè interpretata.
Aur.	Antonius Galatam reprehendi-	96	Argo.
Adam quædlin in statu felicitatis sua tuis permanerit.	tur.	52, 56	Argo.
Aeneas apud Apollon.	Apollo unde dictus. 108, eius voci	109	Argo.
Ascepsis apud Apollon.	ichneæratio ibid. quare dictus	109	Argo.
Egidius Scandus.	marbos depellere.	113	Argo.
Egyptiorum hieroglyphice nota.	Arioius unde dictus.	16	Argo.
Apollo Aeneas.	Arioius lingua vernacula. 6, 10	109	Argo.
Apollo Anaphanens.	Art.	109	Argo.
Apollo Archegetes.	Artemisa quare herba S. Joannis	113	Argo.
Apollo Clariss.	dicatur, &c.	112	Argo.
Apollo Carnicus.	Ars.	127	Argo.
Apollo Cynthias.	Ascani.	42	Argo.
Amanda unicula dicta Galerita.	Ataricorum primarij Antuer-	108	Argo.
Apollo Camius.	piani.	4	Argo.
Alans dicta legio Gallica.	Apollo Daphnites.	106	Argo.
Alans dieglyphicum sign.	Apollo Delius.	109	Argo.
Allandæ tibulus ab autore dedi-	Apollo Gallorum Deus.	107, & se-	Argo.
catus.	quent.	quent.	Argo.
Allandarum epodos, dicu dieu.	Apollo Genitius.	109	Argo.
Alano.	Apollo luxurievers.	ibid.	Argo.
Alexia vrbs.	Apollo Lyctis.	ibid.	Argo.
Allemani nomini quando pri-	Apollo Lycens.	ibid.	Argo.
mnia in usum venerit.	Apollo Noxius.	108	Argo.
Allemani longissime recedunt ab	Apollo Orus.	109	Argo.
etymologia plurimarum vocum,	Apollo Pean.	110	Argo.
&c. 6, 7, 9, 11.	Apollo Patrons.	109	Argo.
Allemani multisibilia voces ex-	Apollo Phaneus.	ibid.	Argo.
aferant.	Apollo Python.	111	Argo.
Alp.	Bacchus, Christus.	98, 102	Argo.
Apollo Sol dictus.	Bacchus, Nochus.	98, 99	Argo.
Alpes.	Bactriani primi Magi.	27	Argo.
Alphabeti sine literarum conside-	Apollinis cognomina & varia	51	Argo.
ratio.	epitheta ex etymo & mystice	109, & seq.	Argo.
Alsatia.	interpretata.	109, & seq.	Argo.
Alt.	Apollini quare tripus dedicatus.	101	Argo.
Altar.	Bæt.	18	Argo.
Altare.	Bætus.	18	Argo.
Ambigatus.	Bæt.	18	Argo.
Ambiorix.	Bæt.	18	Argo.
Aphro.	Bæt.	18	Argo.
Amor cognitorum.	Bæt.	18	Argo.
Amor, creator omnium, &c. 13,	Bæt.	18	Argo.
& seq.	Bæt.	18	Argo.
Amor, principium & finis totius	Bæt.	18	Argo.
humana sapientia.	Bæt.	18	Argo.
Amor, scopus sacrificiorum veter-	Bæt.	18	Argo.
rum.	Bæt.	18	Argo.
Aphroditæ vrbs.	Bæt.	18	Argo.

Bennæ, &c.	14	Carrodonum.	20	Cognatio parit caritatem.
Berg.	29	Cat. i. malus.	92	Cognationis primum caput Deus.
Berth-heim, Berg-hom.	29	Catena Iouis.	62	25
Bergomum.	29, 78	Celte.	44, 45	Cognatorum amor. 23, 25, & seq.
Bij voet.	127	Celtarum lingua.	44, 45	Caleus.
Bocchus Maurus.	51	Celtogalate.	44, 45	Columbas olim oraculara reddidisse,
Bode.	16, 74, & seq.	Celtogalatia.	55	quomodo intelligendum.
Bodincus fl.	11	Celtorij.	55	Comer Gallorum pater.
Bodognatus.	16, 74	Cere landes.	138	Comari pop.
Boij unde dicti, & qui, 50, 64, 74	Boij Gallis & Germanis permisisti,	Cereri suem immolarunt veteres.	46, 47	Con. fine Coen.
Boij Gallis & Germanis permisisti,	&c.	154, 155, 156, 157	Con. fine Coen.	
&c.	73	Cham patris fugiens conspectum	66	Coper.
Bonomia dicta Felsina.	73	quamplurimus fixxit fabulas.	12	Copula crucis Christi animam no-
Bont.	101	68	stram firmo connubij nexu flo-	
Borbetomagus.	23	Chamfenes dictus Cham.	68	so suo deuinici.
Bou.	22	Chamfis & Semifis iniustiape-	124	Corona querna.
Brencomagus.	23	tij.	58	Cræm.
Bria.	69, 72, 77	Chæon sive Chon dictus Hercules.	80	Criophorus dictus Mercurius.
Britannorum lingua.	3, 4	66, 67, & seq. 144	Exiten.	
Bulga.	15	Chauon dictus Nochus.	114	Crux Christi ex quo ligno fuerit
Bulot Arabicum vocabulum unde, & quid eo denotetur.	152	facta.	132, & sequent.	Crux Christi est lignum vita. 132
Berubim alis testa arca fæderis.	133	Cherubim.	133	Crux Christi est Tan Gallicum.
C.	133.	Chimera op.	121, & seq. 124	Crux Christi est Tæn Gallicum.
Ca. i. malus.	87, 92	Chironia ulceræ.	140	Crypta.
Cadmus dictus Mercurius.	91	Xanth.	44	Cub.
Caduceum.	92	Ciboa vrbs.	66	Cul.
Caduceo serpentes astritti quid si-	Choana in Media egnè atque in	Culens.	94	Cunorium promontorium.
gnificant.	Bætriana reperitur.	Cunrida.	109	Cunnida.
Calum unde dictum.	72	Cibomara vrbs, prima Galatarum	109	Cunnus Apollo.
Calum Gaium.	31	fides condita à Comaro.	64	Cut.
Calitres in sacra scriptura.	31, 32	Chomari pop.	47	Cybele unde dicta, & quid dono-
Cesar in Commentariis, nomina	104	Chomarus cisitas.	47	tot.
propria variè corrupti, &c. 14,	Chon.	67	156	
& seq. 22.	Chone dicta Italia.	67	Cybele sine Magna matri quare	
Cesárodonum.	20	Chonardus & Chonadus.	67	immolata porca.
Cesáromagus.	23	Christus, crucifixus, glans.	153	Cygnorum cantus.
Cibos.	87	Christus Dei filius, & Apollo &	59	Cylenus unde dictus Mercurius, &c.
Cains & Caia.	30, & seq.	Phæbus dictus.	106, 108	94, & sequent.
Cains cur per Gefferdum.	41	Christus verus est Carneus.	112	Cynefij pop.
Cal.	113	Christus Daphnis.	97, 98, 104	Cynefus mons.
Calabria.	69	Christus Liber pater. 98, 100, 102	109	Cyntius Apollo.
Calb, Call.	18	Christus Mercurius. 91, & seq. 94,	64	Cyri pop.
Calenda.	103	& seq.	D.	
Cales.	51	Christus Nochus.	98, 100	Dæ, Dai, Dani sine Daci pop.
Cambodunum.	20	Christus purus panis.	120	Dari.
Camulodunum.	20	Christi caro verus est cibus ani-	126	Daci sine Dani pop. 10, 64, eorum
Capedunum.	20	morum.	ibid.	firmo.
Capnumargos.	12	Cimber regio.	64	Dedalus potest dici Nochus.
Capra Vesci solē immolari, &c.	116.	Cimmerij pop.	4, 34, 47	Daphne Phæbus.
Car.	112	Cimmerium promontorium.	47	Daphnites Apollo.
Carcer, seris.	148	Cimbricalingua.	10, 11, 42, 62	Daphnis Christus. 97, 98, & seq.
Carneæ febris.	148	Cimber regio.	64	104, & sequent. 106.
Caritatis extensio.	80	Clæc.	113	Daphnis Mercurij filius quomo-
Carna Dea.	112	Clariss Apollo.	113	do dicatur.
Carnæa sacra.	112	Claros opidum Coloponi vicinii.	113	98, 106
Carnæus Apollo.	112	Clarus, a, um.	113	Dansi sine Daci pop.
Carnæus Iupiter.	112	Cœnus cur per Gonantiandum.	41	104
Carnæus monsdictus.	112	Cœnus verus est Christus.	112	Delinus Apollo.
Carnæus verus est Christus.	112	Cœnus glandifera arboris fructus.	11	Den. i. picea materia.
Carnæus regio.	2	Cœnus color quid designet.	139	Denicalion dictus Nochus.
Cœnus verus est cibus ani-	2	Cœnus color quid designet.	139	144, & sequent.
morum.	102	Cœnus.	138	Dens.

INDEX RERUM ET VERBORVM

- Dens est præstantissima voluptas. 114, 117
 Deus ipse qua ratione dicatur Augus. 28
 Deus primum caput cognationis. 25
 Dei sacra nomina ad idolomania officinā detorta. 84, & sequent.
 Deo cur multa nomina tribuantur. 81
 Diabolus diuina symbola & oracula sibi arrogat, &c. 111, & sequent.
 Dialecti varia, lingua Germanicae. 60
 Dien. 126
 Dies unde dictus. 126
 Dies motionis finis & perfecio: nox motus principium, sine termino: a quo fit motus. 126
 Diei noctem quare preponant Galli & Cimmerii. 50, & seq.
 Diem à nocte aufficari, natura maximè consentaneum. 126
 Dien, Gallis quid sit. 62
 Dien, dien, epodos alendarum. 62
 Diotima. 93
 Dis, ditis. 49
 Dis dictus Iapetus, &c. 49, 121
 Dis quare Deus inferorum singatur. 49, & sequent.
 Dines dinitis. 49
 Dinico. 16
 Dinitiacus. 16
 Dins. 62
 Dins fidius. 62
 Dodanum. 67
 Dog, i. canis. 15
 Dodona cūitias. 144
 Dodona cūoraculum. 144, 159
 Druida, & sit à Drinis idis. 4, 120
 Drinis unde dicatur, &c. 4, & seq. 119, & sequent.
 Druides qui, &c. 2, 3, 4, & seq. 119, & seq. 120, 122. eoruā auctor, Iapetus sub Drinis nomine celebratus, 49, 121. eorum disciplina. 121, 122, 126
 Drūmagus. 23
 Dryades. 147
 Spūs. 151
 Dunnorix. 15
 Dunn. tenuis. 15
 Dunn sine Dunn. i. collis. 15, 19
 Dunn. teret. 20
 Dunn terminantia opidorum nominata. 20, & sequent.
 Dunnus op. 20
 Dunnus sinus. 20
 Dupck, Dupcker. 92
 Dunn. 15
 E. 73, 152
 Echel, Eickel. 151
 Eich, Eich. 151
 Ela in Sichem. 142
 Elah vocabuli interpretatio variā. 135
 ev. i. in. 73
 En, Ent, Ent. i. finis. 57, 69, 71, 73
 evayōri & dictus Mercurius. 97
 Ens Arisbotelis. 25
 Epilepsia quare Herculanus morbus dicatur. 140
 Eporedia. 17
 Equus natus allegoricè significat. 59
 epavēva. 88
 Eryngium herba. 43
 Eſſedium. 17
 F. 5, 6
 littera ferina exasperant Allemani pleraque voces à littera P incipientes. 11
 Fagus Latinorum est Oxya Theophrasti. 129
 Fasces. 129
 Fastinum Mercurij statua affixum quid denotet. 93
 Fauni. 147
 Feb. 54
 fed. 54
 Felsina. 73, & sequent.
 Fer. 17
 Fides. 62, 157
 Fides primum habenda verbo Dei. 123, & sequent.
 fier. 17
 Flamengi quare vocentur Brabanti, Hollandi, & ceteri Belge. 36
 Francicus sermo unde natus. 5
 Fronfascam op. 72
 Funiculus triplex fidei, spei & caritatis. 125
 Furca, qua serpi apud Rom. solent reddi infames, qualis fuerit. 133
 G. 31, 40
 Gal. 31, 40
 Gaia, i. pica varia. 41
 Gaia terra. 32
 Gaia Venus Urana. 31
 Gaien. 32
 Balken. 32
 Gaius & Gaia. 30, & seq. 41
 Gal. i. fel. 43
 Gal. i. alta & vehemens vox. 42
 yāna. 37
 Galactophagi. 38, & sequent.
 Galata op. 52, 56
 Galata unde dicti. 35, & sequent.
 Galata sunt Galli. 4, & seq. quare sic dicti. 35. vbi primas sedes, collocarint. 50
 Galataruā sermo. 4
 Gent. 22
 Gr.
- Galatarum & Germanorum idē vinendi genus. 35
 Galatarum & Senorum ex Asia in Europam migrationes. 57, 59
 Galatarum in variis orbis partibus monumenta. 3
 de Galatis D. Pauli sententia. 44
 Galatinus vicus. 52
 Galba quis dicatur. 18
 Galba vermis. 139
 Galbanum. 43
 Galbem ornamentiū. 43
 Galbinus color. 43
 Galbula anis. 43
 Galerita anis. 12
 Galbulus anis. 43
 Galla op. 72
 Galla fructus quercurum. 138
 Gallipolis. 52, 56, 60
 Gallus fl. 41
 Gallus gallinaceus. 42, & seq.
 Galli cybeles sacerdotes exscēti. 41
 Galli unde dicti. 33, & sequent.
 Galli sunt Galatae. 4, & seq. quare sc̄ē Galatas nominarint. 35. vbi primas sedes collocarint. 50. cū Cimmerii in Italiam venerūt. 51
 Galli veteres & noui Italia distin- Eli. 61
 Galli qua lingua olim sint vſi, &c. 4, & seq. 6, 10, & seq. 122
 Galli in loquendo radicibus Latinis verborum & nominū vtuntur, cū eorum declinatio & constrūctio prorsus sit germana. 5, & sequent.
 Galli sunt omnes homines per ſolum Taur. 121, 122
 Gallorum & Germanorum cognatio. 34
 Afranius condidit, quam in Europa. 42
 Got. 86
 Gotardus mons. 78
 Gotini. 10
 Greca lingua unde nata. 61, 89
 Grecis litteris vſi Druidae. 2, 3
 Gu pro V scribunt populi Romanis. 128
 Guardia. 123
 Guy Galli vīſcum vocant. 127
 H. 151
 Halt. 151
 Hamadryades. 147
 Hannibal per Alpes iter. 45, & sequent.
 Har. 113
 Harpe, ensis Mercurij. 96
 Hali. 27
 Hau. 113, 151
 Haut. 151
 Heet. 17
 Heit. 29
 Heimericus. 16

IN GALLOCA.

- Gerr. 22
 Germonia. 22
 Germanus unde dictus. 33, & seq.
 Germanus non est nationis, sed inſtituti vocabulum. 34
 Germanorum & Galatarum fine Gallorum cognatio. 50, 51, & idem vinendi genus. 35
 Germanorum iactantia reprehenduntur. 33, 34, & seq.
 Germanica lingua inferior superiore est caſtigatio. 9
 Germanica lingua quaratione diversa à Gallica fuisse dicatur apud veteres. 10
 Germanica lingue dialecti varia. 5, 6
 Germania prima & secunda, ſive ſuperior & inferior. 21
 Gerrudo. 102
 Geta. 10. eorum lingua. 10
 Glans unde dicta. 152
 Glans qua ratione dicatur primū hominis pabulum. 4, & 134, 144
 antiquitus homines glandibus vitam non ſufficiſſe. 130
 Glans Christi uis crucifixus. 133
 Glandis landes. 147, & sequent.
 Glandifere arbores Loui ſacra. 127, & sequent.
 Glinsteren. 12
 Glischromargos. 12
 Glos gloris. 40
 Gnac. 41
 Gneu. 41
 Gomarus. 47
 Gomer Gallorum pater, &c. 33, 34. prius in Asia Gallos & Afcanios condidit, quam in Europa. 42
 Got. 86
 Gotardus mons. 78
 Gotini. 10
 Greca lingua unde nata. 61, 89
 Grecis litteris vſi Druidae. 2, 3
 Gu pro V scribunt populi Romanis. 128
 Guardia. 123
 Guy Galli vīſcum vocant. 127
 H. 151
 Halt. 151
 Hamadryades. 147
 Hannibal per Alpes iter. 45, & sequent.
 Har. 113
 Harpe, ensis Mercurij. 96
 Hali. 27
 Hau. 113, 151
 Haut. 151
 Heet. 17
 Heit. 29
 Heimericus. 16

I.

- Heli. 40, 42
 Hendericus. 16
 Her. 88, 89
 Heraut, ſine Heraut. 88, 106
 Herba, &. 88
 Herberg. 88
 Hercules quid significet. 95
 Germanorum iactantia reprehenduntur. 75
 Hercules Chon ſive Chaon. 67
 Hercules Gallicus apud Lucianū. 118, & sequent.
 Hercules Nochus. 67
 Germanica lingue dialecti varia. 5, 6
 Germania prima & secunda, ſive ſuperior & inferior. 21
 Gallipolis. 52, 56, 60
 Gallus fl. 41
 Gallus gallinaceus. 42, & seq.
 Galli cybeles sacerdotes exscēti. 41
 Galli unde dicti. 33, & sequent.
 Galli sunt Galatae. 4, & seq. quare ſc̄ē Galatas nominarint. 35. vbi primas sedes collocarint. 50. cū Cimmerii in Italiam venerūt. 51
 Glans qua ratione dicatur primū hominis pabulum. 4, & 134, 144
 antiquitus homines glandibus vitam non ſufficiſſe. 130
 Glans Christi uis crucifixus. 133
 Glandis landes. 147, & sequent.
 Glandifere arbores Loui ſacra. 127, & sequent.
 Glinsteren. 12
 Glischromargos. 12
 Glos gloris. 40
 Gnac. 41
 Gneu. 41
 Gomarus. 47
 Gomer Gallorum pater, &c. 33, 34. prius in Asia Gallos & Afcanios condidit, quam in Europa. 42
 Got. 86
 Gotardus mons. 78
 Gotini. 10
 Greca lingua unde nata. 61, 89
 Grecis litteris vſi Druidae. 2, 3
 Gu pro V scribunt populi Romanis. 128
 Guardia. 123
 Guy Galli vīſcum vocant. 127
 H. 151
 Halt. 151
 Hamadryades. 147
 Hannibal per Alpes iter. 45, & sequent.
 Har. 113
 Harpe, ensis Mercurij. 96
 Hali. 27
 Hau. 113, 151
 Haut. 151
 Heet. 17
 Heit. 29
 Heimericus. 16

I.

- Jag. 31
 Janus unde dictus. 56, 61, 127
 Janus & Ioannes idem nomen. 127
 Jani appellatio obliteravit Iapeti memoriam. 56
 Jani ductus, & Gertrudis amor, bene precandi formula itineri acceditis. 102
 Janigena gentes multis ante Christi natalem ſeculis vocatae ad salutem. 122
 Hercules Ogmis. 118
 Hercules column. 44
 Hercules & Mercurij comparatio. 95
 Hercules morbus quare Epilepsia dicatur. 140
 Herculanus nodus. 92
 Herm & Hermanni, idem. 90
 Herm in triuī quid moneant. 88, & sequent.
 Japeti memoriam obliteravit Jani appellatio. 56
 Japetinamigatio in Italianam. 56
 Japeti varia nomina. 48, & sequent.
 Herman. 88
 Japeti iniuii Chamifis & Semibis. 58
 Hermes dictus Mercurius. 88, 89
 Hermes variis rebus preficit. 89
 Herodoti locus quidam explicatur. 45
 Hertog. 88
 Hessich. 17
 Het. i. capit. 27
 Hieroglyphice Egyptiorum nota. 122, & sequent.
 D. Hieronymus vixit Trenensis cum D. Hilario, &c. 4
 Hircus apud Moſen immolatus quid significet. 116
 His. 114
 Hiffen. 17
 Hit. 17
 Hittich, Hittlich, Hittich-hou. 17
 Hol. 108
 Holt. 151
 Hnt. 73
 Hom. 29
 Inalpini pop. 77
 Inſubres pop. 77
 Inſubrium. 77
 Homo ſui, pecudi, inmento & vi tulio comparatur. 116, 135, 153, 155
 Hoz. 27
 Hostia magna, ovis. 155
 Hostie omnes unius mortem denotabant. 147
 Hostiarum linguis nocte adolere silent veteres. 101
 Hou. 113
 Hout. 151
 Huder. 71
 Huit. 70
 Hydruuntum op. 71
 I. 4
 Ionis

INDEX RERUM ET VERBORVM

- Ionis etymon. 114, & sequent.
Ionis vocabulum conuersum quid denotet. 117
Ionis catena. 62. Vide reliqua in Iupiter.
i. 114
Israëlitici populi liberatio ex Agyptica seruitute, figura est liberationis generis humani à peccati & cacodæmonis seruitute. 103
Italia unde dicta. 67
Italia dicta Chone. 67
Italica lingua nata è Latina & Germanica. 26
Jubilo, &c. are. 113, & sequent.
Indeorum idolomania. 147
Juliomagnus. 23
Iumento comparatur homo. 116, 135, 153
Iuno unde dicta. 96. eius fabula allegorice interpretata. ibid.
Iupiter Carneius. 112
Iupiter Gallorum Deus. 113
Iupiter sine Ioris, & Mercurius idem Deus. 114, 116
Iupiter sine Ioris maior Mercurio apud veteres. 114, 116, 117
Iupiter terminalis. 88, 89

K.
Kauke. 149
Kermel gramin. 139
Kermesinus color. 139
Kraken. 148

L.
Lac sine Leet. 37
Lacker sine Lecker. 38
Lac lactic unde dicatur. 39, & sequent.
Lacte nominatus apud Plautum. 39
Lacte quare Germani ab Italiis vocantur. 45
Lang-knechten. 75
Lapis fæderis sub queru depositus a posse filio Num. 142, 143
Lat. 35
Latæ. 35
Latina lingua unde exorta. 61, 89
Leb, Lef. 54
Leicæ. 101
Leutwisch. 13
Lex pedagogus nostrar. 102
Liber unde dictus. 99, 100, 102
Liber Deo & Libera. 61
Liber pater Christus. 98, 100, 102
Liber pater, Nochus. 100
Liberalia festa. 98, & seq. 102
Liberaliorum die rogam virilem sumere solent Romani inuenes. 26
- Mac. 23, 25
Mæotici Germanici. 16
Mæent. 103
Mag. 23, 26, 28
Magisterianitia aliquot opidorum nomina. 22
Magus quid significet, & quis Magus discendit. 25, & seq.
Mercurius & Iupiter idem deus. 114, 117
Magus qua ratione dicatur Deuiplo. 28
Magia cultus est Deorum, secundum Plat. 25
Magia apud Baetrianos orta. 27. ei primus insector Zoroastres. 26
- Maius mensis. 29
Mamre quercus. 135, & seq. 141
& Libanum unde dicantur. 100
Libandi mos. 100
Liebe. 101
Ligeris fl. 20
Lignum vite, crux Christi. 132, 133
Lignum vita quercus. 133, & seq. 138, 141, 143, 149
Lingua Italica nata è Latina & Germanica; Gallica è Romana & Fætiva. 26
Lingua Belgica dialecti varie. 5, 6
Linguam Gallicam antiquam non esse Graciam. 2, & sequent.
Litanius. 16
Litterarum consideratio. 63
Litterarum nomina duorum generum. 83
Liuus vanitatis arguitur. 54, 55
Loc. i. callidus. 41
Luc. 19, 109
Lucht. 109
Luci quare ad sacrificia delecti. 147
Luci principio solis quercetis constitabant. 147
Lugidunum. 19, 20, & sequent. 28
Lugidunum. 20
Lugidunum. 20
Lui sine Lie. 33, 69
Luna Man dicta à monendo, &c. 6, 7, & sequent.
Lupus. 110
Luterius. 16
Lux lucis. 109
Lukavýs. 110
Lük. 109
Lycoreus Apollo. 109
Lycoreus Apollo. 109
luk. 110

M.
Mac. 23, 25
Mæotici Germanici. 16
Mæent. 103
Mag. 23, 26, 28
Magisterianitia aliquot opidorum nomina. 22
Magus quid significet, & quis Magus discendit. 25, & seq.
Mercurius & Iupiter idem deus. 114, 117
Mercurius mæot. 97
Mercurius Nominis dictus. 97
Mercurius Gallorum Deus. 79
Mercurius Hermes dictus. 88, & sequent.
Mercurius & Iupiter idem deus. 114, 117
Mercurius Nominis dictus. 97
Mercurius Promachus dictus. 97
Mercurius Tricephalusdictus. 89
Mercurius Thoys sine Theut dictus. 86, & sequent.

IN GALLICA.

- Mercurius Trismegisti dictus. 89
Mercurius Trismegisti falsus. 90
Mercurius solo nomine à Sapientia differt. 95
Mercurius est Verbum Dei incarnatum. 91, & seq. 94, & seq.
Mercurius veria nomina, epitheta & eorum interpretatio. 84, 93
94, 97, & sequent.
Mercury & Herculis comparatio. 95
Mercurii statua & cimisymbolica significatio. 85, & sequent.
Mercurii statua affixum fascinum. 93, & sequent.
Mercurio artes & scientia attribuuntur. 91, 95
Merx mercis. 81
Mespia regio. 58
Mespicus sermo. 58
Mespis mops. 58
Mespis Neptuni filius, &c. 58
59. unde dictus. 58. quare dictus equorum dormitor. 59. Virgilij carmen de Mespso explicatur. 59
Mesembria. 69
Mesi pop. 69
Microcosmus homo. 95
mæot. dictus Mercurius. 97
mæ. 9
Minerna quid significet, & unde dicta. 117, & sequent.
Minerna Gallorum nomen. 117
Mimo, &c. are. 9
Modus. 9
nopea. 87
Molossi dicti Chœnes pop. 66
Mon. i. Luna. 6, 7
Monat. i. mensis. 7
Moneo, es, ere. 9, 89
Montes quare ad sacrificia & orationes delecti. 146
Mora, &c. Moror, aris. 80
Morbus sacer sine caducus quare sic dictus. 140. quare dictus Herculanus. ibid.
Morbi sacri sine caduci cum lapsu Adami comparatio. 140
Morbo sacro medetur viscum. 140
Mosa fl. 21
Moflas. ibid.
Mofas unde dictus. 56
Mulgæ, es, ere. 40
Mulier Divo quare dicatur. 31, & sequent.
Mys pop. 69
- N.
Nacht. 42, 126
Nathegal. 42
Nam. 8, 9
Noidunum. 20
Numismata antiqua. 134
Np. 112
Np. 42, 126
- O.
Obrincus. 21
Oecessitas stimulus est ad Deum
- Oenotry pop. 67
Ogerius Boesbecanus. 10
Ogmius Hercules. 118
Oiv. 127
Ombri, Vide Umbri. 17
Onnosel. 17
Oaz. 109
Oraculum edidisse dicuntur quercus 26, 27, 119
Neomagus Nemicum. 23
Neomagus Tricafinorum. 23 & columba. 145
Neomagus Vadicassorum. 23
Neomagus sine Noniomagis ad Vaaalin. 23
Siet. 126
Sicci. 112
Nochus dictus Apollo. 49
Nochus dictus Bacchus. 49, 100
Nochus dictus Chon sue Chaon. 66, 67, & seq.
Nochus Christi figura. 98, 100
Nochus dicti portæ Dardanus. 52
Nochus dictus Encelion. 144, & sequent.
Nochus Episcopi funeris officio in universo orbe. 68, & seq.
Nochus dictus Hercules. 67, 144, & sequent.
Nochus Indus, ex India docuectus arca ad Septentrionis plagam, &c. 27
Nochus dictus Liber pater. 100
Nochus dictus Saturnus. 49
Nomen, inis. 10
Nomine Dei, intelligitur filius Dei. 8, & sequent.
Nomina propria varie corrupta. 15, & sequent.
Noche unde dicta. 108
Nomius dictus Apollo. 108
Nomius dictus Mercurius. 97
Monat. i. via. 11
Patronus Apollo. 109
Pecori comparatur homo. 135
Pecunia unde dicta. 156
Pete. 17
Peter. 17
Peroritum. 17
Phænus Apollo. 109
quæ. 129
Philosophus. 26
Philosophia vera est amoris cognitio, &c. 26
Phæbus unde dictus. 106
Phæbus Daphnus. 106
Thæbus Dei filius rectè vocatur. 106, 108. Reliqua vide in Apollo.
Phrygum priscalingua. 42, 122
Picavaria. 41
Planarati dictio pro Plagrat, apud Plin. 11
Plinius caffigatus. 11, 12
πονόδατος dictus Carnicus. 112
Porca quare immolata magne mari. 156, & sequent.
Porcorum fecunditas. 137
Porci.

INDEX RERUM ET VERBORVM

Porcine carnis praestantia.	137
Principis & subditu conditio atq. munus.	75
Promachus dictus Mercurius.	97
Pseudoberosus & Annus repre- henduntur.	43
Pseudotrimegistus.	90
Pytha.	111
Pythius Apollo.	111
Q.	
Q in locum W irrepit.	148
Quer.	148
Quercetis solis olim constabant tuci.	147
Quercus unde dicta.	149, & seq.
eius varia nomina explicantur.	148, & seq.
Quercus cuius rei symbolum.	129,
Symbolum est crucis Chri- sti. 143, ex quercu crux Christi facta.	132, 133, & sequent.
Quercus arbor vita in paradiſo fuit.	133, 138, 143, 149
Quercus in medicina vitiis.	137,
profest præstantissimæ vitsæ.	140
Quercus Ioui sacra, &c.	129, & seq. & quare.
Quercus Mamre.	134, 135, & sequent.
Quercus Mariana.	134
Quercus in Sichem.	142, & seq.
Quercus copioſa fuerunt olim in Iudea.	133
Quercus qua de cauſa oraculae- dere dicta.	145
Quern.	149
Querna corona donari solet, qui omis Rom. vitam scriuasset.	130
quid eo ritu indicatum.	134
Querqua febris.	148
Quiritate.	114
R.	
Ra.	18, 82, 106
Rac.	112
Ram.	81
Rat.	18, 70
Gal.	123
Rein.	21
Renus fl.	21, & sequent.
Rheda.	17
Rhabodunum.	20
Rigodonum.	20
Ruber pro ceteris arboribus Ioni olim fuit sacrum.	128, & seq.
Rodanus fl.	18
Rom.	110
Romans loqui dicuntur Galli.	5
Rosch.	43
Rotomagus.	23
Ru.	13
Ruc.	107
Rufens color.	43
S.	57, 60
Sabini unde dicti.	61
Saca primi maiores Saxonum.	64
Sacres porci.	154
Sacrificia & victimarum cades	
quid designarint.	121
Sacrificiorum veterum scopus, a- mor.	101
Sacrificiorum varia genera ad v- num sacrificium in ara crucis peractum rotenderunt.	155
Sacrificiorum questus, idoloma- nia causa.	145
Sali. i. salus, conservatio.	69, 108
Sali. salis.	69
Salentini.	69
Salich.	69
Salij pop.	69
Salus, uris.	69
Sapientia genita ante secula, &c.	94, 95
Safona insula.	64, 73
Safones pop.	72
Saxa.	64
Saxorum primi maiores Saca- pop.	64
Scorda pop.	59, 64
Scordisci pop.	59, 64
Scordonia insula.	64
Scordonius sive Scordonis mons.	64
Scot.	141
Scythe.	36
Seduni.	78
Segodunum.	20
Selymbria.	69
Semifitis & Chamifitis innisi Ia- petij.	58
Sennones.	72
Seni. i. sensus.	57, 60
Sena à quibus condita, & unde di- cta.	59, & sequent.
Sene virbis in Hetruria laus.	60
Sene multe fuerunt.	59, 60
Senogallia.	51
Senones unde dicti.	56, 57
Senones Gallici qui.	52
Senones unde in Japygiam vene- rint.	56
Senonum & Galatarum ex Asia in Europam migrationes.	57,
Sentio. i. ire.	57
Seprimum castrum.	76
Serpentes caduceo astrichti quid si- gnificant.	92
Sequana fl.	20
Si sue Dic. i. video.	57
Sibylla Carmen de Daphnide ex- plicatur.	103, & seq.
Sif.	320
Sigonefus.	54, 55
Sin. i. sensus.	57, 60
Singidunum.	20
Slaepdronck.	101
Slit.	110
Slot.	110
Slupp.	110
Smart.	118
Sol. i. salus.	108
Sol. solis.	108
Sol dictus Apollo.	113
Solis pium encomium.	57
Solduri apud Cesarem qui sint.	13
onis, onis.	102
Spissen.	102
Statua collocata viris illustribus.	91
Statuarum forme antiquissimæ temporibus.	87, & sequent.
Ster.	27
Stram.	118
Su sive Sut.	77
Subrium.	77
Suevorum lingua.	6, 10
Saturum sive Saturium op.	70
Suis facundas.	154, 155, 156
Saturnus.	70
Satyrorum vetera arrepta.	93, & sequent.
Sui, pecudi & iumento compara- tur homo.	153, 155
Suobeni pop.	6
T.	
Talassius.	32
Tam.	7
Tar.	18, 71
Tardus, a, um.	18
Tarentum op.	70, & sequent.
Tarodunum.	20
Tau littera ad vinciendum ido- nea.	124
Tau omnes homines Gallos facit.	121, 122.
Tau Gallicum quare dictum.	122,
Tau quibus condita, & unde di- cta.	125
Tau Gallicum, crux Christi.	121,
& sequent.	
Tau vocabuli etymon & signifi- catio.	124
Tauri pop.	59
Tectosages pop.	50
Terminus unde dictus, & quid si- gnificet.	89, & sequent.
Terminus Deus.	88
Terminalis Jupiter.	88, 89
Termo dictus terminus apud En- ium.	89
Tessau.	88, 89
Terra Gaia.	32
Tetragonus homo.	85
Tentones.	34

Thème

IN GALLICA.

Themis dea.	88
Theut.	86
Obst.	62
Thopt.	86
Thoyt sive Theut dictum Mercuriu- ria.	86, 90.
Thune grana sive verrica.	139
To.	26
Toga virilis Romanorum, & toga libertatis Christianorum.	102
Toon.	82
Tricephalus dictus Mercurius	89
Trimarcia Gallorum.	11
Tripus Apollini quare dedica- tus.	108
Trismegistus dictus Mercuriu- rus.	89
Trismegistus falsus.	90
Troia unde dicta.	153, 157
Trot.	4, 9, 119, 123
Tru sive Trolv. i. fidus, &c. 4, 119	
Tru sive Trui. i. suis.	154, 158
V.	
Vacomagus.	23
Vague Gallicè est fluctus.	142
Var.	125
Ve.	116
Vel.	54
Velonis unde dicatur.	116, & seq.
Velonis Apollo.	116, & sequent.
Velonis est Deus filius.	116
Veloni capra solet immolari &c.	116
Vellandinum.	20
Velote.	136
Veneti aequi atque Galli ad Cim- meriam stirpes pertinent.	55
Veneti in Gallia, & ad ipsum etiam mare Germanicum inuen- tiuntur.	55
Veneti Vrania Gaia.	31
Venus Urania dicta Parca.	87
Veneris statua in pilam quadra- tam defens.	ibid.
Venus Vrania Gaia.	60, 73
Voluptas summum bonum.	115.
Z.	
Zagryus mons.	72
Zo.	26
Zoroaster unde dictus.	26
Zoroaster primus Magie inuen- tor, &c.	26

MINIS.

S V M M A P R I V I L E G I I.

REGIS Priuilegio sanctum est, ne quis *Opera omnia Goropij Becani partim antehac impressa, sed ab ipso emendata, partim vero non impressa, integra, vel eorum partem aliquam, citra Christophori Plantini voluntatem, à die cuiusq. editionis absolutæ intra decem annos, imprimat, aut alibi impressa importet venaliaue habeat, sub poena confiscationis librorum: vt latius patet in literis datis Bruxellis pænultima Nouembris. M. D. LXXIIII.*

Signat.

I. de Witte.

IOAN. GOROPII BECANI

G A L L I C A.

L I B E R T I

PRISCA & Ogenias Gallorum origines, gentis ab omnibus Latinorum memoria clarissimæ, clarissimi scriptoris verbis exordiar, licet cætera post peccem, at hoc tamen mihi non fuerit verendum, ne in ipso magnè & arduæ molitionis limine impegiſſe dicar. Iam cum nihil cordato viro magis optandum, quām ut laudetur à laudato viro, tum nihil præclarus, quām ab ipsis etiam hostibus laudari, quorum nimurum prædicatio longissimè abest ab omni adulatioſis ſuſpicione. Infingem itaque Gallici hominis antiquitatem Cæſaris ore mihi celebrandam duxi; qui præterquam quod Romanus fuit, & tantus Gallorum, quantus nullus vñquā alijs hostis; hoc mihi etiam verior auctor habendus, quod narrationem suam grauiſſimo testimonio conſirmarit. Audiamus igitur hominem auditu dignissimum. *Galli*, inquit, *se omnes à Dite patre prognatos predicant, idq. ab Druidibus proditum dicunt. Ob eam causam spatia omnis temporis, non numero dierum, sed noctium finiunt, & dies natales & meritis & annorum initia sic obſeruant, ut nobis dies ſubsequatur.* Videor mihi mox de hoc testimonio auditus: Quid dignum tanto dedit hic promiſſor hiatu? Egregium vero gentis præconium, ab ipso Dite inferorum Deo petere initium claritatis, quasi tenetra lumen affundant. Hoc est ſcilicet à Cæſare laudari, hoc nobilitari. Quod si hos illustres dicas, qui ab Orco generis ſui principia ducunt; quos tandem vocabis obscuriſſimos? Quid vero ex anilibus nugis manafe dices, niſi hoc ſit vnum ex illis, quibus nulla anus proferret vaniora? Viſ nos credere Ditem patrem Gallorum, & inde vitam duxisse, quod niſi mortuus neimo descendit? Si nos fabulis paſcere voles, referas potius primum Gallorum genus vel ad gallum aliquem Pythagoram, vel ad Atyn, primum Cybeles gallum. Sed tu diſte quifquis es, qui haec fermonis nostri primordiis obiicis, ſufine, rogo, paulisper ſententiam, & ne ante Druides accuſes ſtolidæ vanitatis, quām intelligas quem Ditem ſuum vocarint. Infinita ſunt ea quæ prima ſtatim fronte in absurdissimis habenda videntur, & diligenter tamen inspecta atque examinata, veriſſima eſſe deprehenduntur: ac ſicut in rebus iſpis non raro magna eſt obscuritas, quæ demonstratione diſcutitur; ita reftam de fermoni quopiam ferre ſententiam fruſtra iſ conabitur, qui vocum in eo poſita rum ſignificationem ignorat. Quem autem Druides Ditem nominarint, non ante perſpiciemus, quām qua lingua viſi ſint intelligatur. Quoniam igitur neque quis ſit Dis, neque qui ſint Druides, neque qua ratione tota gens Gallorum nomen ſit fortita, ſcri potest, niſi ante omnia de vernaculo illorum fermoni conſiſterit, quorum auctoritatem Cæſar citauit; videamus quid idem de Druidibus narret. Sic enim fortaffe non difficile fuerit, in eius quod quereritur, venire cognitionem; & illam quidem maiorem, quām haſtenus quifquin corum, qui præſtantes & ingenio & eruditione in eadem ſe palæſtra exercerunt, ſit conſecutus. Magna doctiſſimorum cum Gallorum, rum alterius nationis hominum coſenſione creditum videmus, nomē Druidum Græci eſſe, & Graco fermoni ipsos ſuam tradiſſe disciplinam. Cum igitur in hoc perinde atque in plurimis aliis immanibus ſpatiis à regia veritatis via ſit aberratum, & totum Gallicæ nobilitatis fundamentum ſola Druidum nitatur auctoritate, non absurdam mihi viam & rationem ingressurus videor, ſi prius de horum, quām de Gallorum vetuſta tum patria, tum lingua verba fecero. Quamobrem totum illum Cæſaris commentariorum locum, qui ad hanc rem pertinet, verbotenus adſcribendum mihi putau, tum quod nec ſuccinctius, nec

a

Latinus

2
Latinis tantundem rerum queat explicari, tum quod totam gentis complectatur distributionem. In omni, inquit, Gallia eorum hominū qui in aliquo sunt numero atque honore genera sunt duo. Nam plebs pñne seruorum habetur loco, quæ per se nihil audit, & nulli adhibetur consilio. Plerique cùm aut ære alieno, aut magnitudine tributorum, aut iniuria potentiorum premuntur, sese in seruitutem dicant nobilibus. In hos eadem omnia sunt iura, quæ dominis in seruos. Sed de his duobus generibus alterū est Druidum, alterum equitum. Illi rebus diuinis intersunt, sacrificia publica ac priuata procurant, religiones interpretantur. Ad hos magnus adolescentium numerus disciplinæ causa concurrit, magnoque ij sunt apud eos honore. Nam ferè de omnibus controvëris publicis priuatisque constituant, & si quod est admisum facinus, si cædes facta, si de hæreditate, de finibus controvëria est; iidem discernunt, præmia poenasque constituent. Si quis aut priuatus aut populus eorum decreto non sterit, sacrificiis interdicunt. Hæc pena apud eos est grauissima. Quibus ita est interdictum, ij numero impiorum ac sceleratorum habentur, ab iis omnes decedunt, aditum eorum sermonemque diffugunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant. Neque iis potentibus ius reditum, neque honos vñlus communicatur. His autem omnibus Druidibus præst vnus qui summā inter eos habet auctoritatem. Hoc mortuo, si quis ex reliquis excellit dignitate, succedit: at si sunt plures pares, suffragio Druidum adlegitur. Nonnunquā etiam de principatu armis contendunt. Ij certo anni tempore in finibus Carnutum, quæ regio totius Galliæ media habetur, considunt in loco consecrato. Huc omnes vndique qui controvërias habent, conueniunt, eorumque iudiciis decretisque parent. Disciplina in Britanñia reperta, atque inde in Galliam translata esse existimatur: & nunc qui diligentius eam rem cognoscere volunt, plerumq. illò discendi caussa profiscuntur. Druides à bello abesse consueuerunt, neque tributa vñla cum reliquis pendunt, militiae vacationem omniumque rerum habent immunitatem. Tantis exciti præmiis, & sua sponte multi in disciplinam conueniunt, & à propinquis parentibusq. mittuntur. Magnum ibi numerum versuum ediscere dicuntur. Itaque nonnulli annos vicenos in disciplina permanent, neque fas esse existimant ea litteris mandare, cùm in reliquis ferè rebus publicis priuatisque rationibus Græcis litteris vtantur. Id miliu duabus de cauissimis instituisse videtur; quod neque in vulgus disciplinam efferi velint, neque eos qui discunt, litteris confisos, minus memoriae studere: quod ferè plerisque accidit ut præsidio litterarum diligentiam in perdiscendo ac memoriam remittant. In primis hoc volunt persuadere, non interire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios, atq. hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto. Multa præterea de sideribus atque eorum motu, de mundi ac terrarum magnitudine, de rerum natura, de Deorum immortalium vi ac potestate disputant, & iuuentuti tradunt. Hæc Cæsar de Druidibus & eorum disciplina. In quibus vt plurima sunt diligenter annotanda, ita quod de Druidum origine scripsit, & Græcarum literarum vñlu, accuratè expendatur necesse est. Ioachimus Perionius magna vir Græca Latinæque lingua cognitione clarus, quatuor scripsit dialogorum libros, quibus Gallicæ Græcæque lingue docet cognitionem. In iis ex eo quod Cæsar dixit Druides in publicis priuatisque rebus extra suam disciplinam Græcis litteris vti, conclusit sermone item Græco vñlu fuisse. Eadem est collectio apud Ioannem Picardum, qui Celtopædiæ quinque libris complectitur: quos opinor hac in re aliorū complurium hinc pedancos hinc magistros fuisse, qui quot qualesque fuerint, nihil refert commemorare, cùm rationum pondus, non consentientium numerus sit considerandus. Videamus itaque quām bene ratio cōcluditur, cùm litterarum Græcarum vñlu sermonem quoq. Græcum sēcū necessariò trahere docetur. Eo videlicet modo colligas, Antuerpianos omnes Latino sermone loqui, propterea quod litteris Latinis in omnibus & publicis & priuatis rationibus vtantur. Nec aliter procedet is qui dicit Targum Chaldaicu sermone Hebraico constare, quoniā Hebraicis characteribus Compluti ad Fennarū sit excusum. Pudet me profectò, viros tanti nominis tam turpiter se dare in errores manifestissimos, & ab ipsis pueris explodēdos. Atqui hoc triariū omnium rationū robur est, quibus peruvincere nituntur Gallis olim Græcū sermonem in vñlu fuisse. Nec videt sibi obstatre ipsum Cæsarē, qui ad Ciceronem apud Nerios obfsum, Græcā dedit epistolam, ne consilia sua litteris cōmissa à Gallis cognoscerentur. Sed respondent,

*Ioachimus
Perionius.*

Ioan. Picardus.

*Gallicam lin-
guam anti-
quam, non
esse Græcam.*

3
respondent, apud Celtas maximè Græcum sermonem viguisse, minimè verò apud Belgas. Bella sane fuga. Quasi verò apud Belgas Britanniæ proximos nulli Druides fuisse. Aliter profectò Cæsaris verba capienda, vt neminem latè potest, qui modò nō profsus sit communis loquendi consuetudinis ignarus. Nutiquam nec Cæsar, nec quisquam alius Gallicum sermonem eundem cum Græco esse vel dixit, vel cogitauit. Sed hoc dumtaxat annotauit, notis Græcorum Gallos vti in sermone suo scribendo; atque ad hanc notionem litterarum no men eo loco accipendum esse, quo de Druidibus agit, ex eo perspicuum est, quod dicat Druides disciplinam suam scriptis committere nolle, propterea quod scripturæ præsidium memoria remittat. Verum dum se dicit epistolam Græcis litteris scripsisse, ne cōsilia ab hostibus cognosceretur, clarū est, quod Græco etiā sermone fit vñlus. Nā nisi plures Galli lingua Latina fuisse quam Græca periti, vanus fuisse Cæsaris metus: & rursus si litteris Græcis Latinum sermonem scripsisset, facilius & proliuus Druides epistolam legisset, vt qui characteribus Græcis ea quæ scribebent, scribebent omnia, nō illa quidem Græcorū sermone, sed vernacula, & eo quo omnes ex æquo vtererūt. Si enim peregrina aliqua lingua Druides sua tradidissent, nihil erat metuendū ne in vulgus spargeretur, & passim eius notitia ab omnibus vñlparetur, si scripta fuisse: non magis sane quam nunc metuendū, ne omnes ex æquo Germani intelligant Ciceronem vel Virgilium, in quibus auctoribus litteras omnes cognoscunt. Tradebatur ergo disciplina eo sermone, qui si scriptus fuisse, à vulgo fuisse intelligēdus. Ex quo & ille probabile redditur, Britanos eos à quibus hæc eruditio petebatur, euindē cum Gallis habuisse sermonē. Nos in Gotodanicis docuimus, antiquam Britannorū linguam Cimbriacā fuisse: & fatetur Cæsar magnā Britanniæ partē habitatā fuisse à Belgis, eam præserim quæ mari vicina esset. Hinc legimus Cassiuellaunū legatos ad Cæsare per Comium Atrebatem misisse, quod nimirum eodem sermone Atrebates & Cassiuellatini legati vterentur. Cornelius Tacitus in ea item opinione est, Gallos Britanniam primos occupasse, addens sermonem non esse admodum diuersum. Quod si Cæsar tradidisset è Marsilia Druidum primordia manasse, meritò possemus suspicari, Græco eos sermonem vti solere: nunc cùm lögissimè & ex diametro inde Britannia diffita sit, & multo etiam magis ab ipsa Græcia remota; non video quid catissæ sit, vt de Græco sermone somnemus. Num putamus Cæsarem taciturnum fuisse, si tantum lingua Græca apud Gallos vñlu cognouisset, quantum Perionius & ceteri nobis obtridunt? Quamvis verò id neglexisset Cæsar, vt rem commemoratu itidignam; ceteri tamen scriptores nullo modo prætermisissent, præsertim Plinius, qui non paucas voces Galicas interpretatur, inter quas nulla est quæ vel minimam habeat cum lingua Græca cognitionem. Deinde si Druides Græcis versibus arcana sua tradebant, miror quā non Plutonem potius quam Ditem primum suum vocaret parentē: Cur item non ceteros quoq. Deos Græcis nomēclaruris potius quam Latinis nūcuparint. Sed quid multis? Vel vñlus solus Varro infamam hanc Græcismi ambitionem supprimet, qui Massiliensem tradidit trilingues esse, quod Latinè, Græcè & Gallicè loquerentur. Quis hic non videt Gallicam linguam iuxta à Græca atque Latina esse diuersam? Est ne opus adhuc aliis testibus? Iam si Gallis lingua Græca vel vernacula, vel tam coimmunis, quam aduersarij opinionis meę volunt, fuisse; an opinamur Divitiacum virum in summo apud Aeduos magistratu constitutum, eius sibi in adolescentia non comparaturum fuisse facultatem? Et certè si eius peritus fuisse, nihil opus fuisse Cæsari rejectis quotidianiis interpretibus, C. Valerio Proculo vti ad res, quas maximè occultari volebat, cum eo communicandas: quandoquidem si Græcē sciuisset Divitiacus, Cæsar cum eo solo amotis omnibus interpretibus loqui potuisset. Sed video rursus obiici tabulas Græcis litteris scriptas in castris Helvetiorum inuentas fuisse. Fateor id quidem: Sed quid tum postea? An videlicet ex eo officiatur eas Græco quoque sermone perscriptas fuisse? Non magis sane, quam de notis ad sermonem rationem trahi posse dixi. Porro dicat quis, ipsum nomen Druidum prorsus esse Græcum, idque Plinius testificatione constat, qui à robore dicit appellationem. Scripsit hic quidem posse videri Druides à robore apud Græcos fortitos esse nomen, sed iudicium suum non interponit. Quis credat Gallorum & Britannorum sapientes tanta domi sermonis vernacula inopia laborasse, vt procul terrarum ex ipsa Græcia sibi nomenclaturam emendicandā existimarint. Non ibo insitias apud eos

aa 2
quericum

quercum in symbolis fuisse; at inde nomen accepisse pernega, Britanni crebro lingua mutarunt, & hoc tempore è vario sermone mistam usurpat illi quidem; verum nulla clades efficere potuit, vt nullæ omnino vetustissimi & primi sermonis reliquiae hactenus conferuarentur. Inter quas & illa vox est, à qua Druidum nomenclatura manauit. Tru enim idem ipsis adhuc notat, quod Latinis Verum: vocabulum nec à Romanis, nec à Normanis petitum; sed ab antiquissimis temporibus perdurans. Mirum sane ni ipsi veritati fidissimæ rerum omnium custodi cura fuerit, ne veri nomina tot mutationum procellis periret. Nostratis eadem vox in vñu est, diversa paululum scriptura & pronunciatione. Trow enim pro Tru scribimus: & non tantum pro vero, sed pro fido, & fide ipsa usurpamus. Venit etiam vt verbum in orationem, & id rursus dupli significatione; altera vt idem valeat quod fidere Latinis; altera coniugium legitimum init. Hinc igitur trow-wis factum, adiecta vocula geminæ notationis. Wis enim vt nomen, sapientem notat; vt verbum, idem est quod demostro. Is ergo trow-wis dicetur, qui & veri sapiens est, & verum alis monstrat, & præterea ostendit tum cui sit fidendum, tum qui cum coniugij copula contrahenda, ita vt is qui hoc sibi nomen sumit, sese omnis veritatis & fidei tum erga Deum, tum erga hominem profiteatur doctorem. Sed quo tandem modo ex trow-wis Drus euasit? Modò dictum, Britannorum dialecto pro trow, triu dici, vnde tru-wis. A qua voce si littetam Latinis ignoram eximas, & primam quæ tenuis est, in medium commutes; confessum Drus habebis. Ex tenui autem medium facere, & è media rufus tenuem, est vnum lingue nostræ de frequentissimis; nec minus visitatum Latinis, vt litteram hanc quam dupli in pingimus, è vocabulis tollant. Sic è Brieswæt Brisacum, è Fauswæt Fronzacum, è Lang-wac Lansacum, & similia quamplurima è similibus ad formam suam accommodarunt. Eodem itaque modo Drus è Trow-wis factum videmus. Quod vocabulum deinde ad Græcorum normam à Latinis & Græcis declinatum, Druidas dedit: & hinc eo modo quo Virgilius dixit, aurea vata Cæsida, ex accusandi casu facto notinante usurpari cœpit Druida. Druidæ, loco Drus Druidis. Conferat nunc qui voler hanc vocis interpretationem cum Cæsar's verbis, & certat ecquid possit conuenientius vniuersam Druidarum explicare professionem atque disciplinam, de qua suo loco Iatius agemus. Hic fatus modò sit intelligere, Druidum nomen è sermone Græco minimè manasse, sed Cimbricum, perinde atque ceteras Gallicas voces, habere explicatum. Ne sinamus itaque nos vel à Petronio, vel ab alio quopiam seduci fallaci illa & nimis putida conclusiuncula, qua de notis elementorum eisdem eundem sermonem fuisse docere nituntur. Nimium sues sumus, si queram illam admittamus philosophiam ad veram Druidarum nominis originem atque rationem, cum de ipso Gallico & Britannico sermone tam clara detur interpretatio, vt nec breuius nec copiosius totius veræ germanæque sapientie latitudo queat delineari. Verum vt radicitus euellatur hic error, sequamur ductum ipsorum Druidarum, id est, eorum qui nobis præmonstrant veritatem. Galatas eodem Græcis esse quos Latini Gallos vocant, nemo eorum ignorat qui vel Diodorum Siculum legerit, vel Strabonem, vel Paulaniam, vt alias cõplures omissam. Galatarum autem originem, vt in Cronis docui, Iosephus ad Goimerum refert, qui se post Cimmerios dixerunt, vt eodem loco memini tradidisse. Cimbros item & Cimmerios esse eisdem ibidem fatis ostendit; quorum posteritatis pars Attuatici, quorum primarij sunt Antuerpiani, hactenus linguam suam conferuant. De qua quis fucrit Gallorum sermo, licet existimare. D. Hieronymus testatur, Galatas in Asia suo tempore bilingues fuisse, & præter sermonem Græcum, quo torus oriens tum loquebatur, propriam linguam eandem pñè cum Treueris habuisse. An apertius quicquam dici potuit? an certius adferri argumentum, quod cernatur, qua olim linguæ Galli vterentur? Et ne quis credat, leue hoc esse testimonium & de folio auditu profectum, addam & illud, D. Hieronymus tam diu Treueris cum D. Hilario vixisse, vt ei ingens Synodorum volumen manu sua descripsit. Vnde & illud liquet, hominem Latini, Graci Hebraicique sermonis insigniter peritum taciturum minime fuisse, si hanc, quam nostri seculi homines sibi communiscentur, Graci Galli genitivum sibi non posse habuisse. In hac autem premissa statim etiam cœque:

Druidis vocabuli etym. Tru.

Trow.

Galatas sunt Galli.

Gallus olim eandem cum Germanis linguam habuisse.

cique sermonis agnouisset cognationem. Quid? quod vix dubitandum videtur, quia Gallicæ linguae fuerit non imperitus, eo quod Galatas in Asia quædam corrupisse annotarit, quā animaduersiōnē haud intelligo qui adhibere potuerit, si Treuerorum sermonis ignarus fuisse dicatur. Iam si de Græco fonte Gallorum lingua manasset, non corrupti eam Galatae inter Græcos, quibus cum contuberniabantur, sed potius elegantiorem, & originis suæ propinquiore facturi fuissent. Cum porrè Gallograeci non è Belgio, sed è Tolosanorum & Volcarum finibus in Asiam commigrarint, fateamur necesse est, à Rheno, ad quæm Treuerorum ditio pertinebat, ad Rhodatum usque & Garumnam eundem olim viguisse sermonem. Quod non ex hac modò, sed ex Varrois etiam comprobatur testificatione, quā modò citatu. Quod autem Cæsar dicit Aquitanos, Celtas & Belgas lingua differre, id quidem de Aquitanis non diffitemur, quorum alia lingua videtur fuisse, quippe quos Strabo & lingua & corporum forma Hispanis facit quām Gallis similiores. At in Celtis & Belgis ad proprietates dumtaxat referam loquendi, quās dialectos Græcorum grammatici nominant: quo quidem modo etiamnum hodie alia lingua est Zelandorum, alia Brabantorum, id est, aliud quidam idiotismus. Quo fit, vt vbi-hi A proferunt, illi E sonent. Sic alia est lingua Coloniae Agripinæ, alia Gandaui; quarum tamen discriminatio non est, vt hominum inter se colloquia commerciumque tollat. Hac itaque ratione latissimè patet linguarum diuerſias, adeò vt sigillatim cuiuslibet ciuitati peculiaris quidam sit modus eadē vocabula preferendi. Porrè quando Hieronymi ætate labentibus iam paulatim imperij vitibus, necdum Treueri locutionem suam vernacula Romanorum lingua corruerant, quorum tamen princeps apud eos erat sedes; dici non potest, polticos à Franci, qui Belgium deinde & reliquias Galliam occuparunt, hanc loquendi formam accepisse, qua nunc loquuntur. Quid? quod ipsi Franci, dum partes Galliarum, Roriano sermone videntes, sibi acquisiuerint, tantum abest vt linguam suam inuexerint deuiciis gentibus, vt contra ipsi Romanam linguam addiscere tentarint: quæ res fecit, vt apud Gallos pleraque omnes verborum nominumque radices sint Latinae, eorum tamen declinatio & constructio prouersit Getmana. Præterita enim verborum perfecta more nostro formant, accessito verbo, habeo, quo clare demonstrant, Romanum apud se sermonem phrasibus nostratis suis corruptum, & sic ab antiquo illo quo Galli cum Romanis loquentes vrebantur, degenerasse, vt nec à Latinis, nec à Germanis intelligatur. Ut autem contra Aegidij Schudi & Peronij opinionem hanc Romanæ locutionis corruptelam non Gallis olim Latinam linguam dicere coactis, sed Francis adscribam, id propter ea facio, quod sciam, Gallos, sic Latinam linguam locutos fuisse, vt ea de quibusuis rebus differere possent, non solum inter se, sed cum Romanis etiam quibusuis. Quotsum enim Romanum sermonem didicissent, si sic didicissent, vt nulla ipsi esse possent cum Latinis colloquia? Non negarim tamen, sollicitos multos & barbaricos ab his non infrequenter cōmitti solere, sed eos tales, vt sermonis intelligentiam non impeditent, quos postea, Romanis electis, in dies magis atque magis increvit, par est, tum per incuriam & obliuionem, quia nec castigarentur nec docerentur amplius à Romanis, tum quod quisque linguam suam ad Francorum locutionem accommodare quām posset maxime interretur. Franci interim quā numero longe esent quām vici pauciores, sensim etiam ob commerciorum necessitatem ecce per ruricocibus vni Romanis: quod dum facerent, dicebant se loqui Romans, tamen de linguis Franchis rīcu nomina & verba inflecterent atque colloquarent. Sic parlatim nouus sermo natus, quem alij Francicū, alij Romanū, alij Gallicū vocare contulerunt: nec dissimilis origo vel eius quo Itali, vel illius quo Hispani hodie vtruntur. Quamobrem non possum fatis demirari, hominum eorum dementiam, qui se torqueat in eo, quod præfater Gallorum linguam ad Græcum reducant. Verum nobis, vt dixi, quæstio non de hac huius ætatis lingua, sed de illa præsa, qua vñ sunt Galli ante Romanæ tyramidis ingum suscepimus, quam cum intuerimur eandem fuisse cum Treverica, nec hæc vel post vel ante Hieronymi ætatem ullam fusca-

*Aegidij
Schudi.
Peronij.*

*Romanis lo-
qui dicuntis
Galli.*

*Gallorum
veterum, &
Brabantio-
rum lin-
guam eau-
dem esse.*

fusceperit commutationem, atque eadem haec tenus sit cum nostra Cimbrica sive Saxonica, dicemus Gallos olim eadem vsos esse lingua, quam Brabantia haec tenus in Ambiatariorum & Tasflandrorum vicinorumque regione seruarunt: qua de re vt alias non semel verba feci; ita nusquam latius quam in Saxonis, in quibus docui, Sacas & olim in Asia, & post in Europa vnam omnino eademque linguam cum Gallis habuisse. Quamvis autem quae cum in illis, tum in aliis a me dicta sunt; ea sat is habeant & argumentorum & lucis ad omnem huius questionis discutiendam obsecuritatem; quia tamen propositi huius mihi laboris ratio sic postulat, compendio quam potero maximo rotam hanc sic eximam dubitationem, vt simul & gentis origo, & lingua vetustissima ex auctoritate magis recepta quam sit vel Druidarum vel Cæsaris, probetur. & illud quoque quod de Dite dictum est, ab omni falsitatis suspicione liberetur. Quoniam Iosephi testis in primis grauissimi scripto demonstrauit Gallos a Comero genus ducere; atque alibi declarauit, hunc non Gallorum tantum, sed omnium Cimmeriorum patrem esse, inter quos Ascanij filii maximi natu posteritas primum locum tenet, atque inde lingua sua D'ousen, id est, vetustissimi vocantur, confitendum, eadem esse Germanorum & Gallorum originem, ita vt nihil miri sit, si lingua quoque eiusdem habuerint communionem. Verum vt inter Græcos non parua fuit dialectorum varietas; ita inter Germanos quoque & Gallos: tanta tamen non fuit, vt Germanus Gallum non intelligeret. Sed hic obicitur Cæsar, qui Ariouistum scribit longa consuetudine Gallici sermonis sibi peritiam comparasse. Hic nobis fatendum, quod & alibi dixi, inter Ascanij posteros quosdam fuisse qui sic a ceteris Germanis dialecto different, vt ab eis magna difficultate vix tandem intelligerentur. Eo genere sermonis Suevos valde olim vsos esse, etiam tum, cum adhuc ex Afia non commigrasset, luctulentum est indicium ex Ptolemaeo, qui hanc gentem Suobenos in Scythicis vocat, quo nomine se ipse ipsi haec tenus in montibus Tridentinis appellant, cum nos eos Suevi & Suevi nominemus. Habet hæc dialectus pleraque verba & nomina eadem cum ceteris Germanis, sed sic sibilis & pronunciationis asperitate deformata, vt vix intelligatur. Audio hic Allemanos vasto spiritu & validis lateribus in me detonantes: Quid tu homuncio ex infima Teutonum gente perpetuo Tau in ore habentum, malicio Germanorum sermoni stibligine in lingua tua contemptissime aedes prefere, nedum comparare? Abi cum illa tua impudentia in Gallicum tau, quo dignus es. Nemo erit nostratum tam abiecto animo, vt tibi vel vnum Gry reddere dignetur. Ego vero neque vt respondeatis peto, neque prolixum mihi sermonem hac in controversia habendum existimo. Hoc vnum dicam, quo totam questionem apud æquos iudices profligabo. Cum in eadem lingua, id est, ea in qua radices vocabulorum sunt eadem, duas sunt vel plures sermonis proprietates, pronunciationem atque formulas vocum variantes, tum si quæ dialectus ceteris melior sit queratur, ci primam laudem tribuemus, quæ vocum origines quam optimè conservat. Exempli causa, Luna nobis Man vocatur, vocali longa: eadem Allemanis Mon dicitur. Hic si rogetur, vtrum melius, consulenda prima vocis ratio. Scimus ob eam causam nomenclaturam Man Lunæ daram esse, quod ea perpetua forma sua mutatione admirationem in nobis excitarit; quia moniti sumus & impulsi, vt causam queremus quæ faciat vt cum cetera sidera eadem formam seruant, hæc nunquam in eadem facie persiftat. Ut enim Luna infinito est in orbe; ita è propinquo prima nos monuit insigni sua & sibi præcipua varietate cælestes motiones diligenter esse querendas. Præterea dum totum Oceanum ad motionis sua rhombata modo attollit, modo deprimit, monuit nos maximo & luculentissimo signo corpora hac inferiora à cælorum motione gubernari & temperari, atque omnem inde prodire & pendere elementorum varietatem missionemque. Nam cum fabri lignarij cernerent magni referre, quo tempore materia quæque casæ esset, viderentque in ea re primas partes Lunam tenere, moniti sunt vt cursum ipsius obseruant. Nascenti item luxuriandiꝝ diuersitas agricultam tandem docuit, vt Luna mo-

*Suobeni.
Sueorum
dialectus.
Man voca-
bus etymon.*

nitis pareret. Quid ego hic commemorem vitium putatores? quid pescatores ostreorum? quid ceteros omnes quos officij sui & semper monuit & monebit? Infinita sunt quæ huius monitis homines didicerunt, & inter cetera hæc ipsa humani ortus vas totum temperat ac moderatur; & tempus satui nobilissimo definit atque demonstrat. Ingratissimus sit oportet, qui ab hoc sidere tam multis variisque modis vobis humanis seruiente non moneatur ad laudem creatori canendam. Non puto esse quemquam, qui non plurimum se Lunæ debet intelligat; sed inter omnes illi ingratisimis sunt, qui ad huius decursu centesimis se obligarunt, cum tamen tot orbibus circumactis centesimi moniti sint, vt nomina sua eximerent libris fœnetatorum; adeo quamvis omnia cetera monita nulla essent, tamen ob centenam hanc visuram appellationem meritò posset videati nomen à monito sibi vindicasse. Quid multis magna officiorum volumina sint conscribenda, infiniti de natura rerum omnium ex elementis constantium libri, plures etiam magnæ constructiones, qualem Ptolemæus reliquit, si omnia sigillatum huius sideris monita essent vel enumeranda vel dimicenda. Primit igitur nominum architectus hanc sideris vim sentiens, sive de ipso recentis mundi consideratione, sive de diuino instinctu, sive, quod maximè credo, de utroque illud vocabulum continentus est, quo admonitus hæc tot tantarumque rerum expressa audiretur. Nam enim dum in vernaculo nostro sermone verbi locum possidet, idem est quod monito dicunt Latini. Quamobrem eadem vox eodem sono & tempore pronunciata, transit in nomen de primi nomenclatoris voluntate illud astrum significans, in quo moniti cernitur summa & præstantissima potestas. Nam vide quid hic faciat Allemannus. Quid rotundius loquatur & nostram vincat mediocritatem, pro mani moni dicit. A man nos man, solo Tau adiecto, formamus, ad mensem designandum. Allemanus monat pronunciat. Quero itaque, vtra vox proprius ad originem suam accedit, nostrane, an Allematica? Nostra certè; quæ sonum retinet eundem. Et ne Allemanici sermonis imperitus credat, in eo pro Moneo moni dici, atque inde Lunam nomen acceptisse, addatur & hoc, ipsos æquæ atque nos man pro moneo pronunciare. Sed dicit Allemanus, hac in voce maius artificium esse lingua sua, propterea quod mon & originem suam satis declareret, & præterea addat inter verbum & nomen distinctionem, qua nos cerneremus. Probabiliter hoc dicetur, si vel distinctione inter verbum & nomen esset nobis loquentibus ad vitandam ambiguitatem; perinde atque alterius lingue hominibus necessaria, vt non est, vel hac ratione, quia ex mani moni sit, non longè grauissimus contra architecti voluntatem committeretur error; quem vt omnes intelligant, breuerter enim atque abhorabo. Ut Luna infinitis monitis de toto hominum genere & universim & sigillatum bene metetur; ita reliqua omnia nihil sunt praे illo vno quod in Allemanico sermone negleguntur videmus & penitus omissemus. Docui in Hermathena mea, quædam nobis esse vocabula ichnæa, quæ retro lecta id notant quod maximè conductus ad illius cognitionem quod prosta vocis pronunciatione denotabatur. Ex horum albo Thermidis ichnæa nomen ad Græcos venit, de qua satis multa in Amazonicis à me dicta sunt, quorū lectionis quem pœniteret, haec tenus audiui neminem. Quemadmodum igitur illuc docui, ex natu fieri tam, vocali utroque similiter producta, & illo mensuram & modum, hoc decorum rerum omnium notari, ita vt alterius alterius vniuersam naturam describat, matutam demonstret connexionem, hoc ex illo nasci declareret; ita hic sciendum, man vocem esse ichnæam, & inter ichnæas principem locum sibi vindicare. Infinitas est vastissima eorum omnium quorum homines moneti plurimi interest; sed quicquid est vñquam vñlium præceptorum, id totum nullam nobis adserit utilitatē, nisi eius ductu velut per vestigia ad illud veniamus, quod verso litterarum ordine in nomine man denotatur. Atque hinc illud est, quod sic vocem contruxerit optimus ille & diuinissimus nomenclator, vt illud primum moneret, atque ad illud nos per vestigia sua litteris confignata deduceret, quo omnia monita diuina & humana,

omnia

omnia prophetarum oracula, omnia mandata ipsis etiam Dei nos & vocant quotidie, & semper vocauerunt. Testis est mihi Deus, solus animorum iudex, tanta reue- rentia, tanta religione me de hoc mysterio cogitare, ut pigeat tam venerando excepio ad hanc controversiam vti. Cum tamen ex altera parte mecum cogito, hoc tam pra- clarum Dei donum primo vocum ponendaru artifici maxima benignitate conce- sum, a nemine haec tenus post multos seculorum decursus animaduersum fuisse; cogor quodam modo, ubique locus datur, arcum hoc Dei in homines beneficium commemorare & aperire; ne quod Dei gratia mihi reuelauit, inuidia quadam si- nam apud me sepultum iacere. Quod igitur hoc est tam excelsum mysterium, ut pte eo omnia reliqua nihili sint habenda; sintque omnia pracepta & documenta, nullam allatura utilitatem, nisi ad hoc ipsum contendant, quod vocabulum man- versum significare dico? Ipsum nempe nam, quo nihil aliud notatur, quam id quod Latini nomen vocarent. At quid illo nomine intelligere nos oporteat, dicer nobis Esaias de verbo incarnando, oracula promens non illa quidem ex fabuloso A- ganippes fonte, sed ex viuis fontibus Sanguinis. Et dicitis, inquit, in illa die: Con- stitemini Domino & invocate nomen eius, notas facite in populo adiumentiones eius, me- mentore quoniam excelsum est nomen eius. An non in his diuini vatis verbis audi- mus, nos memores esse debere illius nominis excelsi? Hoc est nomen illud quod Rex Dei calore astuans & spiritu sancti haustu ebrios celebravit. Et expectabo, in- quir, nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum. Et iterum alibi: Erit nomen eius benedictum in secula, ante Solem permanet nomen eius. Et paulo post in eadem ode: Benedictum nomen maiestatis eius in aeternum, & replebitur maiestas eius omnis terra. In hoc ipso hymno apertissime declarauit diuinissimus vates, se nomen maiestatis eius non aliud intelligere, quam Dei filium, quem dicit cum Sole quidem, id est, cum patre & ante Lunam mansisse, & perpetuo mansurum, sed tamen descensurum in terram ut miseros mortales saluos reddat, & diabo- li siue calumniatoris superbam premet potestatem, qua humanum genus habe- bat subiugatum. Oritur, inquit, in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec au- feratur Luna, id est (ut equidem captus meis fert) donec toti iusti redditii mor- tales, sic nomini eius adhaerent & vincentur, & sic facie ad faciem Deum intue- buntur, ut non amplius opus sit vila Luna movente ut ad hoc nomen toto animo tendant. Ipsa enim caritas in futuro seculo, in quo solo iustitia plena est & ple- na pax, sic nos Deo coniungeret, ut tum omnes prophetie, omnes ceremoniarum, omnia sacramenta, omnis doctorum admonitione sit futura. superuacanea. Optimis certe symbolis vobis est David, dum Deum Soli comparat; & omnia ea quae nos nominis eius monent, Lunæ. Nam ut imperfectam quandam & frequentissime mutilam Solis imaginem nocturno tempore in Luna videmus, atque ex ea cogno- scimus vbi & quæ parte cœli Sol clarum hominibus diem ostendat; ita per oracula, per ritus sacros per apostolos, per sacramenta docemur, vbi Sol vetum clarum- que diem suis ostendat, quod simulatque ventum fuerit, cessabit omnis imago; non aliter atque orto Sole Lunæ lumen non amplius appetet. Videlicet nunc, ut D. Pauli verbis nostram hanc expositionem reddam probabiliorem, per speculum in enigmate, tunc autem facie ad faciem. Quanta, bone Deus, est donorum quæ per spiritum tuum hominibus largitis, per omnia in omnibus quales quales illi sint, concordia. Propheta Lunam dixit, D. Paulus speculum & enigma nominavit res eas per quas hic Deum videbis. Quid autem est Luna aliud, quam nocturnum Solis speculum? Sermonis igitur nostri faber haud dubie ciuidem spiritus insinu- etu nomen hoc Lunæ struxit, quod illum maximum eius vobis intelligeremus, ut eius monita ad supremi illius nominis quod est omni alio nomine superius, omnia pracepta, omnia nostra studia, omnes nostros labores atque conatus referemus. Quocirca quoties lingua nostris homines Lunam inuentur, nomen eius retro le- gant, quod nominis illius monatur, in quo solo salvi esse possunt. Hoc est nomen de quo D. Ioannes: In principio erat Verbum. Et Verbum erat apud Deum. Er maxi- Verbum caro factum est. Neque enim refert, siue verbum siue nomen dicas in hoc

*Nomine D
intelligitur
Dei filius.*

hoc mysterio, Gracis λόγος in eadem dicitur notione. Nostra lingua in eadē significacione habet **wort**, vocem ition minus quam maius **ichuzām** i quā per litteratum vestigia retro lecta significat veritatem, & fidem, & fiduciam, & legitimū coniugium, ut modō dixi. Quo stupendo vocum artificio doceuntur, ipsum **wort**, quod Latinus verbum diceret, ipsam esse veritatem; ipsum **wort** illud esse, cui soli, ut pote ipsi veritati, credere debemus; ipsum **wort** illud esse, cui soli, ut veræ custodiæ, fidere debemus; ipsum **wort** illud esse, cum quo legitimū nobis est coniugium contrahendum. Hoc est arcānum illud coniugium, cuius typum hominum inter se connubia gerere D. Paulus dixit, magnū vocans sacramentum Christi & Ecclesiæ, inter quos solos legitimū est & veram connubium, nullo vñquam seculo dissoluendum. Sed hæc altiora & alterius loci. Ut igitur ad id quod in quaestione erat reuertamur, videndum, an hoc lingua mysterium, quo nullum ne cogitando quidem maius reperiatur, in Allemanica lingua cōfertetur. Sed quid videamus, cum modō dictum sit, hanc conuersationem reciprocā apud eos corrumpi, eo quod non minime nos ducat ad **Pam**; qua voce tamen æquè arque nos pronomine vtuntur, sed ad **Pom** nullius significationis vocabulum. Eadem est corruptela in **Tam** & **Mat** ab ip̄is inuecta, cū pro illo **Zimpt**, pro hoc **Mass** prounicent. Qua in voce illud obiter addam, **Tz** Hebraeorum à nostrati **Mat** deriuari, & inde etiam Modum apud Latinos dici, prōpter ea quod hæc vocum per conuersationem formandarum ratio, lingua nostra sit peculiaris. Nec aliter peccant in **Crow** & **wort**, pro quibus **Crow** & **wort** scribunt. Idem in aliis ferè omnibus committunt, quo vel solo indicio cuiuslibet liquere potest, arcānum illud lingua artificium ab ipsis corrumpi, & idcirco sermonem nostrum multo habendū castigatorem. Et quemadmodum hæc conuertendarum vocum analogia ab ipsis negliguntur, ita longissime recedunt ab etymologia vocum plurimarum, ut & in his ipsis vocibus demonstrare possem, ut interim omittam ventosas ipsorum buccas, quibus Atticum nostrum Tau veluti anseres quidam exhibilare nituntur. In **Zimpt** nullam rationem agnoscas, nec item in **Pam**. Cū enim conuersationem illam reciprocā corrumpant, & hæc vox primariam suā formā rationē ex ea ducat, fieri non potest, ut non longius multo quam nos à genuino lingua ortu abesse dicantur. Verū hæc satis hoc loco sunt, quibus dum diutius quam rebar me facturam, sum intmoratus, aliam mihi remoram accessui. Dicent enim Latini mē voces sermonis sui proprias in exemplum citasse, & in iis Allemanos, dum, nōi dicunt pro Luna, videri ad Moneo Latinorum propriū accessisse. Rursum dum **Pam** & Allemanus & Germanus prouniciant, utrumque posse videnti, vocem hanc à Romanis emendicasse priore syllaba ex voce Nomen nonnihil corrupta. Hic ego ad illud configuo axioma: Communem duarum plurimy linguarum vocem ex ea primordia sua ducere, in qua ratio inuenitur ad naturam rei significata explicandam plurimum adferens lucis. Dico itaque Moneo è nostro sermone, quo primū Cimberij in Italia vī sunt, remansiſſe, prōpter ea quod manū tempore longo prouniciatum, ducatur à man vocali breui elato, ut par est, duo tempora naturæ ordine uno esse posteriora. **Pam** verò breie fit à man, quod significat ago & duco, à quo Latini Mino seruarunt. Huius præteritum imperfectum est man, pro eo quod Latinis est ducebam. Inde man codem accentu pro viro ponitur, eo quod hoc proprium & præcipuum sit viri officium, ut & se & cetera omnia animalia ducat ac gubernet. In quo si Adamus constanter persistisset, nunquam genus humanum in has misseras præcipitasset. Vide quoſo, quanti momenti vocabulū, cuius rationē si ducem sequāmur, nunquam nos nec à carne, nec à femina duci agi quē fieri. Porro quia primaria ducendi partes ad hominū pertineant ducim, voluit architectus, ut man longo tempore productum, hoc ipsum ducendi genitū exprimeret. Cum enim homo præceptis & admonitione agi debeat, hoc ipsum voluit officium ea voce nuncupari, quæ ex viri nomine fieret, vna sola temporis mora adiecta. Breue itaque tempus in man, notat virum prius se quam ceteros ducere debere, atque inde ad ceteros ducendos progredi, ea videlicet via & ratione, qua breue tempus.

prius, longum posterius videmus. Nomina verò quæ perpetuum quippiam significant, conuenientissimè sunt à verbis temporis præteriti imperfecti, propterea quod hoc tria tempora complectatur. Nam qui dicit faciebam, ostendit se aliquid fecisse, & adhuc aliiquid facere, & pôst etiam aliiquid esse operi se additum. qua de re alibi: Quodditem nomina deriuamus à verbis, id summa ntitur ratione, quæ tota est in philosophia principio posita, quo statuitur actus prior esse quam potentia. Iam cùm *Nomen.* Nam pro Nominis fiat à *Men* per conuerzionem, fateamur oportet, Nomen quoque apud Latinos vocabulum esse de Cimmeria lingua in Latio reliatum. *Men* item non à mino, sed contrà Mino à *Men*, quod ex reciproca conuersione nobis peculiari liquet, cùm *Men* versa, *Men* prosa vox sit; & *Men* suam apud nos habeat compositionem ex *Me* & *En*; de quâ si nunc agerem, longius esset à proposito euagandum. A *Men* Latini etiam Mens seruarunt, eo quod Mens hominem ducat necesse sit, si caussam nominis sui volet tueri. Quia ergo vocabula eius primogenia sunt linguae in qua veras suas habent rationes; cogentur Græci fateri, *mu* pro Luna nobis debetri, quoniam vocis ratio verissima apud nos reperiatur. Verum redeamus ad id vnde digressi sumus. Cùm Germanicus sermo apud veteres diuersus dicitur à Gallico suisse, sic sermo accipiendus, vt tum de Sueuica lingua loqui censeantur, quæ hodie dicitur lingua superior, eo quod sit eorum hominum qui partes habitant superiores & à mari magis remoras. Hanc igitur cùm vernacula sibi Arionistus haberet, non mirum videri debet, si Gallicum sermonem longa consuetudine dicatur didicisse, cùm & hodie plurimos Allemanos Antuerpiæ cernamus, qui ne longa quidem multorum annorum consuetudine sermonis sibi nostri comparant facultatem. Tacitus etiam ad hunc modum intelligendus, dum dicit Marsingos & Burios sermone cultuque Sueuos referre, Gotinos verò alterius gentis esse de Gallica lingua doceri. Est enim & semper fuit in ipsa etiam Afia alias Sueuorum, alias Germanorum sermo; haud secus atque alias Dorum, alias Atticorum. Et optimè profectò id à Tacito animaduersum, Gotinos Gallica lingua locutos suisse, cùm Gotini à Gotis escent oriundi, vt Beccselana nostra tradunt; quorum sermo idem fuit cum Cimmerio, quo haec tenus quosdam Tauricæ Chersonesi indigenas ad Bosporum Cimmerium vti, in Francicis, de grauissima illustris viri Ogerij Boesbecani testificatione, memini prodidisse. Proximi autem Cimbricæ huic Chersoneso Getæ fuerunt, qui inde ad Danubium vsque & montes Carpathios latas quondam sedes tenebant, è quibus Hunnicæ rabiei cedentes, flumen sunt transgressi, primum illud quidem pacce Romanorum, at mox, corum perfidia sic merente, totum imperium euersuri. Quod verò Goti perinde atque Cimmerij Tauricam Chersonesum habitantes lingua Germania inferioris vñ sint, quam ego ad discrimen Sueuicæ sive Allemanicæ Cimbricam soleo vocare, satis queat doceri ex sermone Dacorum, qui haec tenus integrer in Transiluania quadam parte permanens, idem est cum lingua Treuerorum, quod non ex aliis tantum didici, sed ipsem expertus sum, dū in Hispania docto quodam iuuene natione Daco à manibus vterer: qui cum familiariter sermone nostro extra omnem intelligentia vel moram vel difficultatem haud fecus atque cum nostratis colloquebar. Errare autem eos, qui hanc linguam à Saxonibus Caroli magni iusu ed deductis inuectam purant, in Gotodanicis tradi, è quibus cui ita visum fuerit, discat licet, Dacos Getarum sive Gotorum, qui iidem sunt, partem suisse, & Geticam linguam usurpasse. Cùm ergo Gotini à Gotis oriundi Getico sermone loquenter, Gallico sermone vtebantur, eo quod Dacorum idem sit cum Treuerico. In eo igitur Tacitus labitur, quod ex linguae conuenientia Gotinos Gallos putat. Nec est admiratione dignius, Getici sermonis puritatem in Carpathiis montibus adhuc manere, quam sit, in Taurica Chersoneso haec tenus perdurare vetustam Cimmeriorum linguam, qui primum illi paenitensæ vicinoque fratre nomen dederunt. Quando igitur iam Iosepi indicio demonstrati, Gallos à Gomero genus ducere, & Gomerios ob id posse dici, licet ipsi se, vt pôst docebo, Cimmerios vocant; & eandem ipsis quam Treueris linguam suisse, D. Hieronymi sanxi auctoritate, & ex Tacito declaravi, Geticam linguam eadem esse cum Gallica; & rursus Gericam eadem esse cum nostra; necessaria mihi conclusione videor collegisse, Gallicam antiquam candem

dem cùm nostrati hodierna habendam esse. Idem mihi nunc aliquot exemplis è vestitis scriptoribus petatis declarandum puto, quod res variis multorum controversiis agitata, tandem extra omniem adducatur dubitationem, & deinde mihi licet de omnibus consensu, Gallica nomina vera & germana interpretatione declarare. In nomine Beccselanorum libro ostendi, non male Metrodorum Seepsiū prædidisse, Padum à picca dici, sed non recte inde colligi, Pades piecam notare. *Pat* enim Gallica situe *Padi flui;* nostrati lingua pieca materia vocatur, & *Pat* viam notat, vnde *Patden*, & reiecto tatu, *Den*. *Pat* viam significat piecæ materia, quam plurimam *Padis* utrumque è montibus *Pat*. per varios & multos fluminum canales suscipit, adeò vt nullum in tota Europa flumen norim, cui potius hæc nomehelatæ ratio sit accommodanda. Eodem loco monstraui, Bodincum apud Plinium & eius magistrum Metrodoron hoc flumen vocari, quod significat fundo carentem: Et id quidem non citra caussam, vel quia pars eius ad inferos delaberetur, vel quia piecæ dumtaxat materia non vado transiri posset: Verum in hac voce vnius litteræ deliquium accidisse. Integræ enim esse Bodinicum à Boden mitit, quod nobis id notat cui fundum dect. Quoniam tamen hæc latius illic sunt explicata, non video quid caussa sit, etiæ hic repeatantur, vbi sa-
Bodinici ety- mot.
tis superque me satisfactum exultimo, si exempla dumtaxat indicauero. Reliquit & luculentum nobis Gallica linguae monumentum Pausanias in Phocieis, vbi Tri-
Trimarcis Gallorun.
marciā Gallorūfū describit; qua voce nos evī intelligimus equitatum, in quo singuli tribus equis censemur, vt in Gigantomachia mea latè declaraui, indicato etiam Rhenāni & aliorum in huius nominis interpretatione errore, ita vt nihil opus sit idem hic rursus inculcare. Interim hoc demiror tam integræ hanc vocem in Pausanias codice mansisse, cùm apud Romanos adeò plerisque omnes sint corruptæ atque deformatae, vt vix intelligi possint: in quarum numero est & illa apud Plinium de aratri generibus scribentem, cuius hæc sunt verba: Tertium in solo facilis nec toto porrectum dentali, sed exigua cuspidæ in rostro, latior hæc quarto generi, sed acti-
Planarati dicio, pro Plomerat, apud Plin.
tior in mucrone fastigata, codemque gladio scindens solum, & acie laterum radices herbarum secans. Id non pridem intentum in Rhætia, Gallia duas addidere talia rotulas, quod genus vocant Planarati. Hic Planarati prorsus nihil denotat; iudi-
cium tamen facit nobis apertum, quam vocem germanam loco suo innotuerit. *Plomerat* enim aratri rotam notat, *Plog* met rat aratum cum rota: quo fit, vt perspicuum sit posterius hoc vocabulum à Plinio scriptum suisse. Qua de te non dubitabit is qui illa viderit exemplaria in quibus non Planarati, sed Plomerat legitur, vocabulum ex *Plomerat* decursum. Cernas hic clarissimè, Gallicam linguam nec cum Allema-
Plinii infi- gatur.
nica, nec cum Heluetica huius ætatis conueniente, sed prorsus eum ea qua ha-
c tenus videntur Antuerpiani ceterique Cimbri. Illi enim pro *Plog* *Pflug* scribunt, *F* litteræ fe-
accersita studiosè ea littera, quam ferinam vocavit. Quintilianus, quod scilicet à ser-
vante exasperant. *Alle-
mani plera-
que vocant
littera p in-
spicientes.*
monis nostri lenitate, quam stolidè nobis virtus vertunt, stridenti sibilo discrepant. Et verò ne quis putet foedam hanc pronunciationis corruptelam in hac tantum vo-
ce ab ipsis amari, veluti suauem quandam cantilenam; monendum est, hanc i-
psam lingue striblinem, in quamplurimis vocibus, quatum principium littera *P*
fortitur, ab illis diligenter obseruari. Cùm enim nos Plantæ pro plantare dicimus; illi *Pflanzen* & prontanciant & scribunt: Cùm nos *Pal* pro palo & termino; illi *Psal*: Cùm nos *Persic* pro persico; illi *Pferd*: Cùm nos *Pip* pro pituita; illi *Pfiss*: Cùm nos *Pert* pro equo; illi *Pferd*: cùm nos *Pil* pro sagitta; illi *Pfeil*. Quid multis? Hoc est illis vocum condimentum, multis sibilis voces exasperare: atque id tam curiosè in omnibus sequuntur, vt non alio nomine vel ipsi sibi magis placeant; vel nostrates contempnant. Quoniam enim nos Tati pro sigma lubentius usurpa-
*Wat. leib.
ders.*
mus, & wat dicimus, vbi illi dicunt *wag*; nostrates omnes wat-lendischen homi-
niant, id est, illius regionis homines in qua wat pro *wag* pronunciat: Et dum nos sic appellant, magno credimus ab ipsis & infami connicio vapulare, cùm ta-
men hoc ipso suo tam acuto iudicio non minus omnes Atticos, quam nostrarates
condemnet. Non possum equidem facere, vt de hac censura cogitans, non pro-
rumpam in risum. Confestim enim in mentem venit illius iudicij quo fertur
Midas asininas sibi aures præmij loco retulisse, cùm Apollini Panem prætulisset;
erasiorens

crassiores sententiam, quam ipse Tmolus. Dici solet in homines rudi ingenio prædiros, pistillo ipsos esse obtusiores. At hinc videmus Midam non pistillo tantum; sed monte etiam, vastum dorsum extollente, fuisse crassiores. Videant igitur iij qui pflantzen quam Planten, pfal quam Pal ntelius dulcissime censem, ne & auribus asininis audire, & latis monticulis dorsis esse obtusiores existimetur, cum apud alios, tum maxime apud Atticos, apud quos sigma, ob magnam sibilandi vim qua passim omnibus obstrepebat, ostracismo pulsum est in cititate. Sed fatus horum, quæ non dubito quia ab Allemannis magno flatu sint exsibilanda. Redeat oratio unde discessit. Quemadmodum Ploguetrat à nostris tribus æquæ atque à priscis Gallis intelligitur, ita & alterum vocabulum Marga à Plinio etiam inter Gallica relatum. Terram enim, inquit, terra emendari (ut aliqui præcipiunt) super tenuem iniecta, aut gracili bibulaque super humidam ac pinguem, dementia opere est. Quid enim potest sperare qui tam colit? Alia est ratio, quam Britanica & Gallia inuenire alendi eam ipsa, quod genus vocant Margam. Spissior vberitas in ea intelligitur. Est autem quidam terra adeps ac velut glandia in corporibus ibi denstante se pinguitudinis nucleo. Ex his Plinij verbis duo nobis ostenduntur; alterum, nostram linguam teuera eandem esse cum prisca Gallica, quandoquidem nunc non minus, quam olim Margam hoc genus terra vocamus; alterum Gallicam & Britannicam vel eandem, vel cognatas linguas fuisse. Terra autem hoc genus hoc nomine dignatur propterea, quod generatim quodvis medullæ genus Marg nominemus. Plinius aliquot interpositis verbis, Tertium, inquit, genus caudæ Glischromargon vocant. Vbi equidem suspicor intendum irrepisse, & ex Glinstermargō factum esse Glischromargutū. Quaenam enim causa Græcam vell Britanni vel Belgæ accessuissent ad nomen peculiari Margæ generi componendum? Nec verò tenacitas in creta fullonia queritur, sed pinguedo & absterio tenui materiae innata. Sed quid opus est hic pluribus verbis? Plinius ipse hanc margam candidam vocat, quæ nos Glinster-marg vocaremus; cum idem sit glinsteren quod candere. Quod tamen hac in re dubitem, facit nomen Capnumargos, quod Græcogalicum omnino videatur, quasi fuliginosa marga diceretur. Audebo tamen, omni reiecta Epoche, dicere hoc item nomen corruptum fuisse, à quopiam videlicet Græci sermonis sibi scientiam arroganti. Cum enim Coper-margos scriptum inuenisset, nec quid ea vox notaret perspicere, ex Coper fecit Capnū. Est autem Coper nobis idem quod Græcis χάλκος, Latinis æs. Vnde Coper-marg est marga ætis referens colorem. Nam & haec rufo colori, quo Plinius hanc margam à ceteris distinxit, ab æte nomen mutuamus. Suspicio itaque ipsas etiam terminaciones perperam ad Græcam formam accommodatas, & à Plinio scriptum fuisse Copetmarga & Glinstermarga. Sed haec minoris, quam ut de iis sit contendendum. Transeamus ad aliud vocabulum, quod & ipsum Plinij beneficio intelligemus. Ait Latinos eam auiculam quam à galeris quondam galeritam vocassent, sua ætate alaudam nominare, voce Gallica, & inde legioni quoque nomen esse. Suetonius narrat Cæsarem legionem conscripsisse ex Transalpinis vocabulo Gallico alaudam nuncupatam, quam disciplina cultuque Romano institutam atque ornatam, postea vniuersam ciuitatem donavit. Constat ergo & legioni & auiculae Alaudæ nomen fuisse, quod ut ad veram suam originem reuocetur, non inutile fuerit Aristophanem audire, apud quem ea in Auibus expounderunt, è quibus ad nominis huius causam facile veniemus. Sunt autem hæc:

Αμαθης γρ̄ έφυς, κ' ὁν παλυπελγυμα θνδ. Α' ισωσον πεπάτημας,
Ος έφασιν λέγων κοριδὸν πάντων περάτην ὄρθια γενέσθ
Γερέων τὸ γῆς, καὶ στειλέντων τὸν πατέρα αὐτῆς ἀποθνήσκειν,
Τὴν δὲ οὐνι ἐναι. τὸν δὲ προκείδεις φεμπταῖον, τὴν δὲ ἀποεύστα

Quorum hæc est sententia; Aesopum fabulam scripsisse, qua narretur alaudam cum ceteris, tum ipsa etiam terra esse antiquorem. Vnde mortuo patre, iam quintū diem facente, non habuisse terram in qua eum sepeliret: reliquis igitur consiliis destitutam, patri tumulum in capite suo posuisse. Ex hoc Comici loco perspicuum fit, quod & Galenus noster annotauit, qua de causa πορνολίθας ἐπιτυμβιδους Theocritus appellat, id est, quare galeritas dixerit tymbum super capite gestate.

Hinc

Hinc modò quiuis nostrum videbit, Alaudam dici ab illa aut, id est, omnino antiqua vel omnia vetustate præuerteris, quod Aristophanes dixit πάντων πότην, id est, omnium prima, quasi Alaudæ nomine voluisse interpretari. Cetera qua de causa hec fabula à præficiis hominibus fuerit cœdicta, & non apud Græcos tantum, sed apud Gallos etiæ celebrata, ut ipsum auiculæ nomen parefaciat, à nemine haecenius explicitatum est. Nos hac de re in Hieroglyphicis cœpijè fatus (ut nostri quidem ingenii captusest) differuimus, ipsam tamen mysterij amplitudinem atque dignitatem nullius vñquam oratio, sit licet Cicerone eloquentior, assequetur; tantum abest vt id de me velim pollicer. Summa rei, ut compendio eam hic complectar; haec est: Galerita hymnorum Deo catendorum. & numerum & modum hieroglyphicis suo symbolo demonstrat; vt cum ex aliis, tum ex antiquissima illa Ægyptiaca, quæ aptid. Rēbus seruat, tabula docebo. Nobis alio nomine vocatur leuiter huc lef-were, id est, vita opus; quo monemur prium & antiquissimum vitæ opus esse debere in latitudibus Deo canendis, atque hoc omnibus terrenis prius nobis habendum. Sepeliamus igitur patrem nostrum cœlestem in capite nostro & supremo mentis vertice, ut vere de nobis dici possit, nos viua Dei templa esse, & eum, quicquid agimus, semper in animo circumferamus. Sed de his suo loco plura. Non dubito, quin si hæc Perionius cognovisset, mox suisset asserturus ex iis certi, Gallos pluri-
lantes
etimol. ma non verba modò, sed arcana etiam veteris sapientia præcepta de Græcorum fontibus hausisse. Nos contraria rogamus æquos rerum astimatores, An non vero si similius, Græcos fabulam ab illis accepisse, apud quos tanta eius est antiquitas, ut auicula etiam inde suum dederint nomen, cum nihil aliud sit Alauda, quam omnia vetustate præcedens. Nec mirum hanc fabulam è nostro sermone ad Græcos venisse, cum rotâ fabulosæ theologie constructio ad Orpheum referatur, hominem, ut Graci scribunt, apud Thraces natum, apud quos, Strabonē teste, Geticus sermo, quem eundem dixi cum Gallico, vernacula habebatur. Cur porrò legio Gallica hoc nomen sibi sumperit, neminem potest latere, qui sciat modò quanto in honore & auctoritate apud Romanos faciunt veterani. Galli enim dum se Alaudas vocabant, se non alii modò militibus Romanis, sed ipsis etiam veteratis præferabant. Cicero certè Alaudas cœterosq; veterans continxit, in quo plurium numero hanc legiōnem ferè vocari animaduerti, quod sane sit quam conuenientissime Gallico sermōnī, in quo Alauden nihil aliud sonat, quam omnes veterani. Quam loquendi consuetudinem crediderim ei ab ipsis Gallis Latinè loquentibus traditam fuisse. Quamobrem ut Alaudæ symbolo se omnium primos, ita alaudarum vocabulo se omnes veterans esse profitebantur. Vide modò, quantum la-
Solduri apud
Cæsarem, qui
fint. cis ex huius vocis interpretatione nobis affulserit, quam qui patui facit, ei suadeo, ut in tenebris suis perpetuò delicescat, & omnem veteris historiæ cognitionem ex Pseudoberofis & id genus nuguendis perget haurire. Sunt apud Cæsarem etiam Gallica quædam vocabula explicata, inter quæ Solduriorum & Ambactorum nomina; quoruillud sic interpretatur, ut deuotos dicat. Eorum hanc dicit esse conditionem, ut omnibus in vita commodis vna cum his fruantur, quorum se amicitiae dediderint. Si quid iis per vim accidat, aut eundem casum vna ferant, aut sibi mortem consciant. Nisi Cæsari fidem habere, singulare quoddam & electissimum genus custodiæ Soldurios fuisse asserenti, proliuè effet dicere, vocem hanc compositam esse ex sold & huren; quorum illud stipendum, hoc conduccere significat: quam rationem sequendo, non alij effent solduti, quam stipendio conducti. Verum latius hæc interpretatio patet, quam Cæsaris dictis videatur conuenire. Quamobrem dicam soldurios à Soldi & Vr. nomen accepisse, propter magnam excellentiam qua ceteris omnibus militibus & corporis custodibus stipendio conductis antestabantur. Vr. enim vox est vna illarum qua retro ledæ cōtrarium eius significans quod prorsæ denotabat. Quemadmodum enim Vr. id significat quod in quoque regim genere est excellentissimum, ita illud quod est imperfectum vocamus. Hinc Vr. aut, sive Vralt significat eum qui senio ceteris præstat. Vr. est maximus bos: Os enim nobis bos vocatur: Hinc Latinis Vrus, & Græcis οὐρος pro eodem animali, quod à Cæsare sic depictum est, ut dicatur non multo infra elephatorum magnitudinem confistere. Qua in voce id dignum est animaduersione, & Græcos & Latinos è nostro sermone, non è superiori nomen duxisse, quoniam non Os, sed

b b

Cephæ

Ochū dicant, è quo Vīsp; nō Vīos formaretur. Erit igitur Sōlē mē excellentissimū stipendium, & Solduri, qui tali se stipendio obligarunt. Quod enim præstantius stipendium ingenias, eo quo omnia vita commoda, inter eos qui feruimus, & cum cui scrutatur, equa statuantur. Solē autem stipendium nobis esse nemō est qui ignoret. Quia nobrem cuius nūc liquebit, sic vocis huius composita vim & notionem à Cæsare expressam esse, nihil ut queat dici lingua nostra vernaculae conuenientius; & vna nobis occasionem datam esse illius quoque vocabuli explicandi, quo insigne illud boum genus vocatur, quod à Cæsare descriptum habemus eo loco quo de Germanorum feris agit, vbi quā recta ratione Vīros bos hic vocetur, ab eximia præstantia, qua reliquos vincit, cognoscere licebit; & simul illud videre, vetustam Getmatorum linguam in hac voce cum Gallica profusa consensisse, atque indead Latinos vīsum eius venisse. De Ambactorum nomine nihil hic nobis dicendum, ne, quæ satis latè à me in Atticis exposta sunt, hic mihi & cum meo & lectoris rādio sit remandenda. Legimus præterea & aliam vocem Gallicam in Cæsari's commentariis Vergobretum, cuius significatio sic exponitur, vt magistratus esse definiatur, vitæ necisque habens potestatem; qui apud Heduos annuus legebatur, ne videlicet in tyrannidem transiret. Passa est hæc vox fortasse cladis nonnihil, at exiguae, & talis, quam Romatus sermo evitare non posset; atque idcirco Cæstari condonandæ. Cùm enim & Hebrai, & Græci, & Latini littera ea careant, quam nos dupli ci vī pingimus, simplex vī hoc vocabulo dīplicis locuti potuit occupasse, ut pro *vergobret*, *vergobret* habeamus. Est tamen & *vergapud* nos in vīsu, pro eo quod est propono ad considerandum deliberandumque: Sed ea notio necis potestatem, quam Cæstari huic magistrati adscribit, non complectitur. *Vergobret* enim eum denotat magistratum cuius est ea, quæ velit, in deliberationem vocare; quæ certè dignitas ad supremam etiam spectat in rep. potestatem. Verum *vergobret* eum nobis denotat magistratum, cui potestas est strangulandi, quod genus supplicij ut extrellum erat & maximum apud vetustos Gallos, ita hodie quoque apud nos ad turpissimam in sceleribus morte puniendis pertinet infamiam. Fortassis ergo magistratus hic ab extremo supplicio, cuius haberet potestam, apud Heduos nominabatur; quod nisi placeat ut Cæsaris expositionem confirmans, licebit ea, quam habemus, retenta lectione *vergobret* interpretari eum magistratum, cui summa sit potestas & senatus habendi, & ea proponendi, quæ vīsum fecerit ad presentem reip. statum pertinere: quam dignitatem iij nūc in ciuitatibus nostris habent, quos *Voggenestes*, id est, ciuium magistros vocamus. *Obret* autem concisum est ex *oberhet*, quia in voce agnoscas iam tum etiam apud Heduos B. pro V. poni solere, propter viciniam Allemanorum, qui haec tenus *über* pro *auer* dicunt, tanto duriusculè, quanto V. consonans lenius quam B. sonare sentitur. Vitat enim quam possunt maximè omnem sermonis suavitatem; atque ideo in principio pro V. pronunciant F. ut pro *Vaneripe*, *Fancreich*; pro *Vatten*, *Fassen*, quod est comprehendere; pro *vel*, quo pellis notatur, *fael* aut *fel*, & Latinè loquentes pro vīno potant finum. In medio autem pro V. B. sonant & scribunt frequentissime, quos Hedui imitati, pro *auer* *ober* dixerūt, à quo *oberheit* sive *überheit* (nam *vtrumque* dicitur) pro nostro *overheit* sive *überheit*, quo magistratum quævis notamus; ea loquendi consuetudine, quam barbarolatinus exprimeret, si diceret, superioritatem. Ab *oberheit* *obret*, & hinc *vergobret* sive *vergobret*, Allemanni hac arte durius dicunt *oberheit*, pro *auerheit*, quam formulam in similibus quoque vīcum terminacionibus scruant. Iam haec tenus Germanis superioribus in vīsu est frequenti, ut *worgen* pro occidere generatim dicant, quam consuetudinem Heduos olim habuisse, de Cæsaris interpretatione coniecto. Sunt & apud Festum Pompeium Gallica aliquot vocabula, inter quæ Bennam vehiculi genus commemorat, quod nos tale intelligimus, ut corbem habuerit oblongum & vīminibus contextum. Haec tenus enim Benn vocamus oblongum corbem, quo vīstes linea, postquam elata sunt, ad apicum campum deueniuntur, quo partim frequenti aquæ aspersione distentæ candeſcent; partim ventis & sole defiſcentur. Corbis etiā is cui vel obstetrics vel nutrices ad focū incident, dū pueros ad ignem in gremio fouent, Benn a quibusdā nominatur. Alij etiam vas vitinicum, è quo oues pabulū capiūt, Benn dicunt. In nostris vehiculis Bennas habemus, in quibusdā quidem per totam currus longitudinem extenſas, in aliis verò, & iis quidem plurimis bipartitas, ut altera Bennas partem currus anticam teneat, altera posticam concludat.

Idem

Idem Bulgām vocabulum dicit Gallicum, nobis nūc *Bulē* vocatur, à quā voce Rōmani fecerunt Bul, eo quod diphthongō ui non ferē vteretur, quam Græci in ἀρπάτη & similibus habent: Ex Bul dēinde Bulgā euasit, hinc quo Latinam accipet termitatiōnem, hinc quo littera G adiecta, à Bulla diſtingueretur. Huius Gallicæ vocis tam antiquus est apud Latinos vīsus, ut Licilius ea Satyram quandam suam conduicerit, hominem quendam describens, cui similes quamplūrīmos cognoui his verbis: *Cui neque iumentum est, nec serus, nec comes ullus, Bulgā & quicquid habet nummorū sicut habet ipse*. *Cum bulga cœnat, dormit, lauit: omnis in una Spes homini bulga, hac denicta est cœsterā vita.* Refertur & Dūm̄ inter Gallica vocabula, quod montem significari non satis memini, an apud Plutarclum, an apud alium lēgerim, vt ut est, nemo nostrum ignorat, fabulosos quoddam montes Oceano in Hollandia & Flīndriis objectos Dūmen ab omnibus vocari. Ridere mihi lūber, quod in Rhellicani annorationibus, quas ad illustrandos Cæsaris commentarios edidit, legisse me recordor. Inter alia enim quibus maiorem in modum contendit Gallicum sermonem non etundem cum Germanico fuisse, addid. & hoc vocabulum Dūm, aīens id doctissimorum hominum consensu montem vettistis Gallis notasse, & nūd Germanis non montem, sed tenue significare; atq. inde lique alium Gallorum veterum, alium Germanorum esse sermōhem. Scio equidem Dūm tenue denotare, atque in hac significatione non apud Allemānos tantum, sed apud nos etiam in vīsu esse quotidiano: Verum & illud scio, ad hanc notionem indicādam vocali breui debere pronunciari, quæ dū Dūm pīo monte dicimus, longa sentitur. Idem Dog negat canē apud suos Tigutinos notare, & esse tamen scriptū, hoc vocabulū in eo significatu apud antiquos Gallos in vīsu fuisse. Sed nesciit bonus vir, vel se scire dissimulauit, multas voces paulatim in desuetudinē abire, atq. idcirco vītiosē colligi, si qua vox nūcīti gente quāpā sit abolita, eam nūquā exitisse. Dog tamen nemo nostrum non intelligit canē ēsse, verum quia vox ea apud Britānos, quorum lingua eadem cum Gallica fuit, generatim haec tenus que mūs canēa notat, factum est ut māiores dūtaxat canēs hoc nomine dignemur, propter quod illos ē Britānia genitosissimos & maximos accipiamus. Dicimus enim vulgo *Englishe dog*, pro cane Anglo. Ceterum quāmī nec vocabulum Dūm, nec Dog in vīsu nūc ēsset, vt est vīrumq. in frequentissimo, ex eo tamen nihil aliud concludi posset, quām multas voces in vulgi loquendi constitutio vīsurari desīsse, quod in omni lingua contingere qui nescit, is ad Grammaticorum scholas & prima vītratilis litteratūrē rudimenta ex hac historica palæstra est ablegandus. Sed quid ago? Si omnīūm hac in quæſtione vel errores, vel ineptias persequi vellem, nullus esset finis futurus, adeò turpiter & Germani superiores, & Galli sive potius Franci Romanantes sese dederunt in varia rugamenta, dum alia vocabula ad linguam Græcam referunt, alia ad linguam Allemanicā detorquēt, alia nūl significare afferunt, quorū tamen pleraque, ut modō declarant, nē pueris quidem nostris vernaculis quicquam habent obscuritatis. Quod si quā sunt (vt sunt complura) quorū significatio nos lateat, id mirūm videū non debet, tū ob vim à Roma, nīs adhībitam, quod Latina forma nonnihil responderent, litteris aliis exemplis, aliis additis, aliis mutatis, pro eo ac ipsorum auribus suauior sonus effici videbatur, tum propter libratorum culpam, qui parum piactili in eo ponēbāt, si barbaram vocem, quam nec intelligerent, nē à quoquā intellectum iri putarent, vel hōc modo, vel alio scriptis, tum etiam quod non pauca vocabula quæ aliquando in summō nitore fuerunt, tandem apud vulgus, noui semper appetens, obsolecant. Ad primum genūs cūm alia quamplūrīma, tam propria maximē vel virōrum vel vībūrū nomina sunt referenda, in quibus corrumpendis mirūm est quantum sibi tum Romanī tum Græci permiserint. In his Cæstari nomina Gallica in XI litteram Græcorum adspiratā execūtia, x dupliciti Latinorū litterā terminauit. Sic ex θωμερῷ fecit Dūm̄, quorū illud nobis frenorum diuitem signat, hoc nullam offert notionem. Orgentorix an fecerit ex θωμερῷ, quod significat dominum qui à multis manibus dūces est, quē nos Peer Henderich Latinis characteribus scriberemus, an verò ex θωμερῷ, quod natalium elegātia diuitem notat, arbitrio aliorū discutiendum relinquo. Certe

bb 2 vtraque

Bulgā vocā
buli significā
tatio.Nominā pro
priā variā
corruptā.Dūm̄ or
Orgentorix.

Haimerici. vtraque vox, & Heer Henderich & Gorgentich notissimæ nobis est significationis. Errant tamen qui confundunt Heimerici & Henderici nomen, cùm hoc id quod dixi apertissimè noctetur, illo locuples domorum, vel qui domi diues est, dicatur; quorum vtrumque in frequenti nobis est vsu. Ambiorix ab Ambiet-~~et~~-rich deriuatum magistratū notat multa sobole diuitem. Vercingentorix ex Versimilitet-rich proculdubio factum videtur, quo is significatur, qui diues est facultate longè lateque omnia prouidendi. At si Versimilitet-rich scribas, codem illud quidem tendet, sed eum notabit, qui prompto & sollerti ingenio ad quævis excogitanda abudat. Hoc enim à Sim, illud à Stein significati-
Diuicu. vim haberet. Nec minus corruptū Diuiciaci nōmē, quod reor formatū ex Di-uitiach, quo notatur is qui hostes in fugam vertit. Diuico ex D'huic-~~et~~-host, quo intelligimus caput excubiarum, quibus custodia commissa est. Néc mirum ex u diphthogo i factū, cùm & Harpyiam Latini, & ipsi etiam Graci pro Harpia proferant. Duplex autem in simplex transire, vnum est de frequentissimis, cuius exemplum in Litanico quoque licet videre, quod nomen ex Luit-wit factum esse nemini nostrum dubium esse pos-
Litanicus. test. Nobilissimū haec tenus apud nos nomen, & dignum quo omnes Reges vocarentur, propterea quod eo significetur populi refugium, siue is qui pro populi salute excubias agit. Bone Deus quanto auspiciatus hoc diuini nōmē, quām vel Cæsarum vel Augustorū. Siue enim ποιητὴ λαῶν dicas, id est, populi pastore, cum Homero, siue cum Gallis Luit-
Luterius. wie-nū, idem significaueris: meretur sanè hæc vox ut perpetuo Regibus occinatur, & sigillatim per omnes pro populo vigilandi excubandiq. partes vis eius explicitetur. Sed ei-
Verticonis fe- gniatio. rei nec hic locus est, & tam Augusta huius nominis est maietas, vt aliū sibi postulet oratores, qui nimis melius sit instruetus, cùm à dicendi facultate, tū à regiis officiis & accurate perspicieatis, & dilucide orthateq. ei ad quæ spectat probandis. Et verò nihil optus est hoc nomen hic rursus latrius euoluere, propterea quod in Francicis meis plura de eo, quām quisquā haec tenus intellexisse videtur, è tenebris protraxi, & maximū & illustrissimum plurimarum gentium deuictarū triumphis Regem, qui primus Christianam reli-
Boduognatus quaesit. gionem suscepit, à falso Clodouei nomine vindicau. Hic obiter id monendum, in hoc nomine clare cerni, nō me modò bene Diuiconis nōmē interpretatū esse, sed & illud, eandem prorsus linguam vetustis Gallis & Francis, qui à Dionysio Maxotici Germani dicuntur, fuisse. Confirmat id & alterum nōmē signo, si quod est aliud, luculentissimo. Ut enim Litaicus apud Aduos in Cæsaris cōmentariis nobilis est; ita & Luterius apud Cadurcos: de cuius nomine in Francicis itē satis mihi videor egisse copiose. Diuico Hel-
Ariouistis symon. terius nominis sui formula mihi in memoriam vocavit, Neriuī quendam Verticonē, qui quin à Veritach-host nōmē duxerit, nihil ambigo, quo is nobis denotatur, qui caput ha-
bet prōptum & consilia expedita. Neriuī itē dux fuit Boduognatus, q̄to is intelligi-
tur dici potuisse, vel qui excelleret magna in famulos clementia, vel qui summè clem-
tem se p̄faret in mandatis exequēdis. Boden enim nobis famuli dicuntur, & genera-
tum ij quibus mandamus, & alia notione Boden, & cū augmento Geboden sunt mandata & iussa siue publica siue priuata, siue diuina siue humana. Hoogenat, & syncōptōs gnat, est excelsa clementia. Boden hoogenat igitur excelsa clementia prædictus, vel in mandatis exigendis, vel in famulis & subditis benignè tractādis: quam posteriorē interpretationē Boduognati nōmē magis videtur approbare. In hoc itē nōmē non fecus atq. in Li-
tauico & Lutero videoas linguā nostram & Suenicam siue Germanam superiorē non magis differre, quām Doricorū & Atticorū idiotismos, cùm & olim, & nunc easdē vocū radices interpretationesq. fuisse nō possit non agnoscē. Superioribus enim Germanis, & nō paucis item inferioribus nihil frequentius est in ore, quām Gnāt siue Gnāt, qua voce vtuntur dum quenquā alloquuntur cui ditio aliqua est vel minima, in qua iuris dicendi imperandi, habeat potestatē. Ariouisti nōmē ad superiorē linguam pertinere nemo incitat idem nōmē non aliud nobis quām ipsi significat. Etereus enim, vnde Ariouistus, is dicitur, qui in omnibus & agendis & dicendis honoris conseruandi se p̄fstat tenacē. Sed iam satis & plus satis nōmē proprietorū à Cæsare celebratorum, in quibus cùm clarissima nobis & vñtarissima sint significata, quid potest vñtrā dubitari de vñtrō Gal-
lorū sermone? Nō pauca sunt quæ olim in summo honore cùm essent, nūc obsoleta ia-
cēt, quæ nobis vel ex cōpositione vel deriuatione, vel alia gēte eiusdē linguæ sunt ad no-
tionē suā redigenda. Sic nōmē pro nōmē nobis nō est in vsu, sed ex cōposita dictione inno-

innoscit. Omnes enim dicimus pro innocēte, ex quo liquet nōmē nōcē, & nos noxa significare. Sic fieri pro pulcro dici consueſſe, hinc de Britannorū lingua, hinc ex deriuatione scimus. Nam fieri hominem iotat pulchritudinis ostentatorē, eo modo à fieri ma-
Haimerici. nans, quo fieri à Ger. Quambrem licet hæc atētē nec Rheda, nec Petoritum, nec Esse-
Diuicu. dum vñlum vehiculi gentis vocetur; ex origine tamen sua ciuitatia sunt, statim agno-
scuntur. Nobis solleste est vocabula à præterito imperfecto deriuare, quā via à fieri fit fieri, id est, aut curru, aut equo vehebar, vnde Reda vehiculū dici quis miretur: Inieptiit Rheda.
Ioannes Picardus in sua Cætopædia, Græcam vocem esse dicens, cùm p̄st ex Quintiliiano doceat Gallicam esse: cuius tametsi nobis perierit vñl, non periret tamen ratio significationis. Hinc clarum fit, Eporediam quoque Salassiorum opidum ab equi-
Eporedia op. tando nōmē sortiri, vnde Plinius annotatit. Petoritum vehiculi gentis fuisse scri-
Petoritum. bunt, quo matronæ apud Belgas maximē ad rura suburbanā vectati soleant. No-
bis Peten-ridom diceretur, quod notat vectationem matronarum. Sic dicimus au-pet, pro
anu siue proavia. In Christiana religione Pet dicitur quā ex facio fonte suscipit vel
suscipitur; & Peter, is qui ad idem sacramentum testis adhibetur, & onus religio-
nis docendæ suscipit. Ex quā certa mihi conjectura est, Pet & Peter apud pr̄ficos Peter.
fuisse nomina ad senectutis venerationem spectantia; cuius etatis eos esse oportet, qui ad pueros fidei mysteriis imbuendos adhibentur. Quod de Latina lingua
docere possem, in qua ex eadem origine Vetus in vñl est pro antiquo. Essedūm Vetus.
fit ex Hessichduni. Hessich vel Hessich vox est qua hodie etiamntū aurigæ nostri vturi-
tur, dunt equos ad cursum incitare. Est enim Hessich idem quod incitare, ab Hic siue Hessich.
Hic, quod est calidum. Nostri tamen autige ipsius Attici Tati studiosiores quāni
superiores Germani, Hessich dicunt ferē vel Hessich, alij Hessich, vnde Hessich per si-
gmatissimum huic voci conuenientem, co quod sibilis ad incitandum non secus
videtur valere, quām follium ventus ad ignis calorem excitandum vehementio-
rem. Hinc igitur Hessichdom perinde fit atq. à Hic Apdom, & alia similia simili
derivationis formula. Hessich siue Hessich, idem est quod calidē & feruidē operi cui-
piam instans. Audimus autem ab aurigis non Hessich tantum, sed etiam Hessichhōr,
quo celeumate moderatam equis imperant, quasi dicent, festina len-
tē: quod ad verbū si interpreteris, feruidē tene, siue feruidē curre, sustine cursum, Lat-
inus audiet. Essedūm ergo ab Hessichdom formatū ad incudem Romanam, vehiculum
significat celerrimum, quod currentibus equis ferē ageretur, atque idcirco Britan-
nis in proeliis vñtatum. Quām autem vocabulum hoc rei significata, fit eleganter
accommodatum, clariſſimum fiet si Cæsaris verba, huius vehiculi vñlum describen-
tis, audiantur. Genus hoc est, inquit, ex essedis pugna. Prīmō per omnes partes per-
quitan & tela coniuncti, atque ipso temore equorum & strepitu rotarum, ordines
plerumq. perturbant, & cùm se inter equitū turmas insinuauere, & ex essedis defiliūt,
& pedites p̄ciantur: aurigē interim paulū p̄cilio excedunt, atque ita se collocant,
vt si illi à multitudine hostium premantur, expeditum ad suis réceptum habeant. Ita
mobilitatem equitum, stabilitatem peditum in proeliis praefont; ac tantum vñlum quoti-
diano & exercitatione efficiunt, vt in declivi ac p̄cipiti loco incitatos equos sustinere,
& breui moderari ac flectere, & per temponem percurrere, & in itugo insisteret, & inde se
in currus citissimè recipere cōsueuerint. Hæc ille. Nū villa vox inueniri quæat, quæ ma-
gis incomparabilem hanc celeritatē quām Hessichdom exprimit: qua nihil aliud notatur
quām rapidus in agendo feruor. Vides ut lingua nostra veterē Gallorum sermonem re-
ctē interpretetur, quām ad vñgnum vñcibulū ratiō cum rebus significatis quadrare
cernatur. Facit sanè hæc apud me consideratio, vt credam, Britanos & Gallos olim co-
dem in equis incitandis sustinendisq. celeumate vñlos fuisse, quō nōstrates nūc vtūtū
aurigæ. Cessauit iam olim essedorum vñlus, tum apud Britanos, tum apud nōstrates, qui-
bus ea Virgilius etiam tribuit, dum Belgica esseda vocat, vertū in eorum locum qua-
driroti currus successerunt, non illi quidem ad p̄ciliorum vñlum, sed ad itinerū commo-
ditatem celeritatemq. comparati, quos Hessich siue Hessich wagen vocamus, quasi dicās, es-
sedūm tremens. Wagen enim currus hoc genus vocatur, quod inter duos axes longo du-
etu pendens quodāmodo libretur atq. tremit sub pondere vectorum. Pæne fuerā ob-
litus duarum vocū, quas Suetonius Tranquillus ut bēne Gallicas dixit, ita nō latē peritē
wagen.
est in-

Galba. est interpretatus. Earum altera est Galba; altera Bucus. Galbam Gallis præpinguem notare sribit. Nos vulgo hominem simplicem & pinguisculo ingenio præditum, & cuticula sua curanda dum taxat intentum, & idcirco corpore molli, & obeso. **Calf** sive **Cat** vocamus, id est, vitulum, qui propriè nobis hac voce denotatur, eo quod & corpore & ingenio similis sit vitulo, quem multo lacte impinguamus, ut suauē mensis carnē reponat. Est igitur Calba pinguis & corpore & mete de more nostro vocādus; at id non propriè, sed figuratè. Bucus verò vocabulū nota est significatiōnis. **Ber** enim cuiusvis avis rostrū dicimus, dum vocali breui prōnunciatur. Quamobrē malè ad solius gallinacei rostrū à Trāquillo est relatu, quem errorē homini Romano in Gallico sermone cōdonare debemus: Immo verò gratias etiam habere, quod nobis exemplo suo demonstrarit, Tofanis sua etiamnū arate vetustum Gallorū sermonem remansisse, de quibus, ut Massiliæ proximis, dubitari potuisse ab iis quibus Perionius persuasit, Græcā lingua Phocæorū beneficio in Gallia viguisse. Quoniā non pauca indicia, & illa quidē luculenta, è veterū scriporum monumētis modò de pto msi, videor mihi satis viā aperuisse ad vetusta quedā fluminū nomina interpretāda, quē si de sermone nostro intelligamus, nō exiguū momētum ceteris rationibus accesserit. Prodeat igitur primū Arat in mediū, quod nominis sui caussam nobis effundat. Sed quia tarditate nimia nos diutius fortasse demoraretur, loquatur potius Cæsar, vir & in agendo & loquēdo celeritatis semper expedita. Flumen est, siquid, Arar, quod per fines Aeduarū & Sequanorum in Rhodanū influit; incredibili lenitate, ita ut oculis, in vtrā partē fluat, iudicari nō possit. Videamus nūc an ipse nōmē clator æquē atq. homo Romanus natūra ei perspectā cognitāq. habuerit. Quid ar signifiet, cōsidero rogabo magistros, qui me, quid effēdū souaret, docuerū. Ut enim illis Hittitī frequētet est in ore, ita nō raro etiā ex illis audias ar ar, quo tū se vti dicunt, cū equos volunt tardē progrederi. Atq. hic quidē huius vocis nūc vñs est omnibus rheđariis & effēdaris iuxta frequentatus: nec is quidē citra caussam ex ipsissimo sermone nostri fonte pro manantē. Dixi nobis vocabula quadam sic facta esse, ut retro lecta id notet quod maximē facere videtur ad eius notitiā, quod prorsō litterarū ordine notabatur. Id cūm alijs alij est, tum in plurimis est contrariū, eo quod contraria contratiōrum collatione maximē eluceſcant. Sic tam vocali breui prōnunciatiū, contrarium habet. **Nat**, Alij contrariū **Vla**, **Vi** contrariū **Sa**. Nec aliter ipsi **Sa**, quo citū notatur, opponitur ar. Est enim **Sa** & **Nat** eiusdē notationis, & caussam vtrumq. significatiōnis habet ex natura ipsius litterae R & A. Cūm enim R. lingua vibrat, & A progressum rectum notet, dē pronunciationis forma Ra cūm celerēm motum indicabit. Celerrimo enim motu fertur pilū quod antē fuerit vibratum, quām manib⁹ emissum. Huic igitur op̄ponitur significatū eius vocis quā contra pronunciatione sentitur de illa quā dixi, nominis fabricandorū formula ductui naturē maximē consentanea. Nec differt **Sa** & **Nat**, sicut nec **Ca** & **Cat**, nec **A** & **An**, & alia non pauca, quā nobis vel per consonantē, vel vocalē finiuntur. Quā obrem idem notabit **Tar** quod ar. Et quamuis **Tar** nobis nō sit in vñs frequenti, est tamen Britāniā hastenus in vñs frequentissimo, dū **Tar** dicūt pro Moror. Cerne nūc quām aptā vocem fluminī dederit nominis Gallicorū architectus, quamq. diligenter insignē eius tarditatē geminata voce ar ar notarit. Ab eadem voce ar pro tardo, ipsa terra, nōmē sibi sumpsit ar, eo quod non tardissima modō sit omniū rerum, sed quod in omnibus etiā quibus admiscetur, sit mater tarditatis. Nemo igitur existimet ar nos ab Hebrais, qui vñs pro codē dicunt, mutuatos esse, immē contrā expendat, an illi a nobis suā vocē accepirent, iuxta illud axioma: Vocem plurib⁹ linguis cōmuneū, ex illa primam ducre originem, in qua recta eius ratio reperitur. Eadem censura Latini conuincentur, vocabulum a nobis accepisse, dum Tardū dicunt, quod ratio significatiōnis, & vocū formandarum peculiaris sermoni nostro modus apertissimē monstrant. Sed hæc idquē genus alia ad Hermathenā nostram pertinent. Arat excipit Rodanus, qui correcta & genuina pronūciatione Radanus dicēdus effert, quia in voce a in illi mutantur, qui proximi fontibus eius habitantes ad dialektū cā propius accedebant, quā Mon pro Man, Sibene pro Šuaben, alia similiter effert. Sed hoc parui momenti. Illud dignū notatu, in hoc flumine non magis quām in Arare dormitasse nomenclatorē. Cūm enim **Sat** sit quod citum & celere, ar autē progressum denotet, nihil aliud erit **Sat-an**, sive per mediā litteram, (quā libenter pro tenui substituimus inter duas vocales, quod is sonus dulcior auribus accidat)

dāt) sāban, quām celest progressus, qui quām huic flutio conueniat, illi nōrit, qui vel per eum aliquando descendunt, vel fluxum eius rapidissimū sānt conspicati. Mirum est quām mihi coram hinc Aratim, hinc Rodanum eo loco quo confluent, intuent volupe fuerit de horū nominū interpretatione cogitare: cui dū accederet cogitatio de Lūgduni nomenclatura, jā mihi videbar cō eo versari, qui primus vrbis amēnōsisimā fundamēta icclisset. Mihi certè Lūgdunū tale fuit, quale ut omnibus esset, is qui nōmē primus in-didit, feruīdīs precibus & bonis fauīt omnis vrbis videtur optasse. Cū canōnicis enim aliquot D. Ioannis suauissimē tantisper dūm illuc esse vixi, hospitio exceptus in ipsis adībus, quā templo continentis in ipsum Aratim porrigitur, illos quos Sacristas vocāt deputata. Quamobrem quantū credam me alibi etiam Lūgduni nōmē exposuisse, facit tamen tum grata vītē in illa vrbe perquām suauiter acta recordatio, tum praelens negotiū in quo nunc versor, ut cōmittere nō possim, quin vocem hanc ad suos deducā natales, & ab insaniis quortundam liberēm nūgamentis, qui nescio quēm nobis Lūgdum cōminiscuntur, ut ignorantia suā mendacissimū conditoris figmentum prætexant. Guilielmus Paradinus à B. Rhēnā monitus ne in hunc mendacij scopulū impingeret, aliud inuenit commentum, conatus, persuadere Lūgdunū à lugubri incēdio, quo non semel conflagravit, nōmē accepisse. O solleterē antiquitatis indagatorem! Fuit cīlicet ipse conditor tam lāua mente prædictus, ut ab infortiō & exitio nōmē vrbis da-ret, quasi nesciuerit vel in minimis quib⁹ rebus exordiendis, nēdum in vrbe consti-tuenda bene esse omninandū. Longe profectō aliter res habet, & veritas pugnat cum hac suspicitione ex diametro, adē ut bōnorū verborū ratio vñs alibi inueniatur, maior & significantior obseruata, quām in huius vocis structura. Similē ac exposuero, videbis G litteram medium loco Cirrepississe, quod in compositione frequens est. Dunum collē notare sive minorēm montē, nēmo eorū qui lingue nostrē peritus sit, ignorat, uti modō dicūt est. Lūc verò prosperitatē & fortunatū successum notare, multo clarius est apud omnes, ut cōtrā cūm dicuntur. Nec enī wīlt nōt hūtēt, omnes intelligunt rē mālē suc-cedere, nec ad optatū fineū posse deduci. Lucdunum igitur, & compositionis caussa, quē littetas medias facilius cōnēctit, Lūgdunū, fortunatum sive felicem colleū interpretamur, qualis ut semper esset, nōmē clator optauit, & ut deinde perpetuō sit, nos bo-nis verbis acclamamus, hoc gratia p̄tō hospitio loci Genio reponentes. Vrbem olim in colle sitam fuisse, cūm alia monumenta, tum aquātā ductus, cuius hastenus fonticess reliqui cernuntur in supremo vertice, clarissimē demonstrant. Citatur & Strabonis ad id docendum auctoritas, sed meum exemplar pro ēπ, vñō habet, corrūptum, ni fallor, per-versa cuiuspiam diligentia, volentis, ut Strabo p̄sētēm pōtius situm, quām cūm quē tum vrbis habebat, descriptissē videretur. Nec mirum postea incolas planitiē sibi magis habitandam delegisse, quod vtrique fluminī essent viciniores, propretea quod cente-fimo à Colonia Romana cō dēducta ar nō conflagrari, ut Seneca comēmemorauit, & tūrbus incendio absūpēta fit militati, iri perante Seuero: quibus calamitatibus moniti sunt ciues, in ipsis fluminī ripis habitationem fore tūtiorem, & ad flāmmas extin-gendas, si quā rursus fortē incidenter, remedium ab aquis promptius expeditiusque. Addē posterioribus sc̄tilis cūm Gallia variis clādibus à Gotis, Vandali, Alanis, Burgā-dionibus aliisque gentibus vastata fuisset, ad eam paupertatem Lūgdunum redactum esse, ut grauiissimas aquāductuum impēnas sustinere nō possent, atque idcirco ad aquas domos esse trāflatās. Nōnne & Romā vidēmus, quā se pētem colliū spatiā solēt occupare, vētustis desertis sedibus, ad campum Martium totam ferē descendisse ciuitatem, quo salubri Tiberis aqua facilis perfūti posset? Quoniam igitur in Lūgdunī nōmē nulla est omniō obscuritas, si de nostro sermone p̄matūr cūtis explicatus, lu-benter rogem vtrū fatendum sit, L. Munatium Plancū p̄mū fuisse Lūgdunī cōdi-torem, ut plerosque video credidisse? Equidē minimē credidēt, hominem Rōmānum vrbis, quām ipse primus à fundamētis exorsus esset, nōmē Gallico fuisse tun-cupaturū. Illi videlicet qui prouincias ad suām linguā cogebant, nōmē nomenclatura ius arbitriū que Gallis in ciuitate auspicanda detulissent. Credant qui volent, ego in diuersam partem discedo, non ignorans illud quidē verū esse, Romanos coloniā illuc deduxisse, atque vrbem populo, opibus, legibus auxisse, ornasse, sta-biliuisse: verū aio, multō à Gallis prius & conditam & nōmē suo celebratam

Lūgdunī vr-bis nōmē origo.

fuisse, tametsi fortassis, ut sit, clades aliqua prosperos rerum successus, quos conditor faustus optauerat, auerisset. Extat Caetæ inscriptio, quæ testatur L. Munatum L. F. L. N. L. P. ædem Saturni de manubii fecisse triumpho de Rhætis acto, agros in Italia. Benevolentia diuisisse. In Gallia colonias deduxisse Lugdunum & Rauricam. Sed haec ut plurimum ad urbis ornamentum contulerunt; ita nihil faciunt ad id quod nobis agendum.

Mihi satis est, si constet urbem quondam in collo sitam fuisse, & nomen accepisse ex sermone nostro faustissimum ab eo, cui placuit felix collis vocaretur. Hinc modò liquet clarissime, nostram lingua eandem cum vetusta Gallorum esse, eo quod non hæc tantum urbs à Dun accepterit nomenclaturam, sed alia quoque in hanc excent terminationem, in quibus Melodunum à Cæsare in Sequanæ insula commemoratur, cuius nomen vetustum si fuit Mel-dun, collem significat qui reuelat, quam Latinus speculam in colle posicam vocaret. Apud eūdem in Suessonibus est Nouiodunum, ex Nou-dun proculdubio formatum, quo nouus collis vocatur. Eodem nomine ciuitas apud Diablinteres Venetis vicinos à Ptolemaeo collocatur, sed quam Neodunum scribit, apud quem & Cæsarodonum & Augustodonum Romani patrocinij sine potius iugi nomine cū Gallico iuncti, ut Cæfaris & Augusti collis intelligeretur. Sūt & in Belgis Gorduni, de quibus in Atuaticis à nobis dictum. Habet Flandri clarum hæctenus monasterium, à Dunis, in quibus positum est, nuncupatum: nec longè inde abest Dunum, scilicet opidum, quod templū Dunorum sine colliū interpres. Quoniam igitur hæc vox nobis apertissimæ significationis est, & in veteri Gallorum sermone valde frequens, cuius esset impudentia, negare sermonem nostrum in eius vñ profus conuenire? V erum quod quiuis certat quā latè quondam huius linguae homines fimbrias suas extenderint, enī tamen abo summatim quot locis opida in hoc vocabulum terminata reperiantur, quod non ad præsens tantum negotium conductet, verum etiam luculentia approbatione docebit, ab Oceano Celticō ad pontum usque Euxinum eandem quondam viguisse linguam: quo semel dato, minus absurdum videbitur, & Græcam, & Latinam ex nostra esse corruptā. In Mygia inferiore inuenies Nuidunum; in Mygia superiore iuxta Danubium Singidunum; apud Scordicos Capedunum; in Pannonia Nouiodunum & Carrodunum; in Germania magna sita vtrarena Catibodunum, quod quidam Monachium putauertint, ego Campodunum legere mallem. In eadem Rhobodunum, Tarodunum, Melodunum, Segodunum, Lugidunum. In Gallia Belgica Lugodunum, Batavorum ad Ararim illud, quod dixi, Lugdunum, à quo tota prouincia nominatur Lugdunensis, in qua Augustodonum apud Aeduos. In eadem Gallia Segodunum Velaunorum, Lugdunum Conuenarum ad Pyrenæum mōtem, Neodunum Diablinterū, Cæsarodonum Turrupiorum, Vellaunodunum, Vxelodunum. Iam in Britannia ipsum Duniū sinū & urbem Duniū. In eadem Maridunum, Camelodunum, cuius & Tacitus meminit, & Rigodonum. Quid igitur censes? An non ea lingua maticem esse, in qua hæctenus huius vetustissimæ vocis usus in prisca sua significatione conseruatur? Quod si tot exemplis non cedas, non video quis tibi in Peripato locus sit relinquendus. Cæterum quia ab Arare in collem surrepsimus, descendamus rursus ad aliud flumē. Ligeris ad duodecim circiter leugas à Lugduno distans, nomen videtur accepisse à supino suo & breui vado, in quo flumen non tam, stare, quā iacere dicas. Tam latè enim se porrigit, ut parvū videatur altitudinis suæ habere rationē, quo fit ut plurimis locis molestam habeat nauigationē, & insulis & breuibus, quæ nos scana vocamus, frequenter impeditā. Merito igitur Liger dicetur, quo is nobis dicitur, quis est per multum quæ iacet. Garumna à Garruum deriuatur, quod idem est ac Latinus diceret, omnino latū & capax, quæ notatio quā optimè in hoc flumen quadrat, quo nescio an vllū latius in Europa se diffundat antequam in Oceānum etioluatur. Nec equidem horum dñorum fluminū nomenclaturas ad rectas rationes redigere vel voluissim vel potuisse, nisi per utrumq. natigando has, quas dixi, animaduertissim proprietas. Nam quid haberet quæso momēti, aut potius qui non insanit sit insignis, ea adducere argumenta veritatis è tenebris eruenda, in quibus aut nulla aut obscura sit nominum cum rebus significatis conuenientia? Quamobrem quibus in nominibus non apparēt clara & minimè dubia originis vestigia, corum ne mentio quidem ante facienda, quā satis luculentis indicis & exēplis cōclusum sit, è nostra lingua vetustarū apud priscos Gallos sequana fl. vocū origines cōfite promendas. Quamuis igitur Sequana quasi Seg-an mihi dictus videatur,

Dun terminans alii quorū opidorū nomina. Melodunum. Nouiodunum. Neodunum. Cæsarodonum. Augustodonum.

Dun. herc. Nuidunum. Singidunum. Capodunum. Noniodunum. Carrodunum. Cambodunum. Rhobodunum. Tarodunum. Melodunum. Segodunum. Lugidunum. Lugidunum. Augudonum. Segodunum. Velaunorum. Neodunum. Cæsarodonum. Vellaundunum. Vxelodunum. Dunus sinus. Dunus ap. Maridunum. Camelodunum. Rigodonum. Ligeris fl. etymon. Garumna fl.

21
L I B E R I
tur, propter moderatū fluxus progressum, eo quod Obriñus moderatumq. signet, & Obriñus zucus quasi annulus superior, quod eo inferior Germania cis Rhenū terminetur, nem̄ trum tamen horum nominū in rationibus meis numerari velim. Scio item Mosam op̄imo iure à vagis suis & indomitis vndis, quæ nullo alueo continentur, dici potuisse, ut nobis vox significat, & fluui ipsū cū alias ferè quotannis, tum hoc atino se talis indolis esse, maximo aecolarū tum damno tum periculo demonstrasse, nolim tamen eius nomen hæctenus ad probationis partes vocare, & idcirco minus etiam de Mosellæ nomine fides adstruenda, quoniam hoc non solum ea causa obscuræ originis possit videri, quod non ab omnibus quid Mos nobis significet, intelligatur, sed propterea etiā quod ad diminuentium Latinorum nominum formulam à Moſa fieri creditur, cū mihi contraria non exigua sit suspicio, Mosellam dici cōposita dictiorie à Mos & Sel, quo Moſe socius denotatur, ed quod & ortus sui habeat societatem & ductus, ac tandem etiam in eundem coēant aluetum. Mosella quidē prius multo à Reno suscep̄tus, Moſa verò löḡe inferius Reno commixtus. Clarior ratio est in Reno, quem à reit, quō mundum ab omni macula notatur, nomen accepisse facile mihi illi assentientur, qui norunt eum iudicem olim fuisse vxoriæ castitatis, qua de re in Aduaticis nonnihil eḡi, vbi inter cetera ex Nazianzeno hoc distichon Latinum faciebam:

Cernitur ut purum pruni ardētibus aurum,
Gurgito sic Reni pignora Celta probat:

Addidi ibidem & hoc de Græco epigrammate:

Zelotypa audaces Celta sua pignora Reno
Explorant, non ante rati se posse parentes
Dici, quām videant in casto flumine lota:

Græcius auctor ð̄ē̄m οὐρανοῦ dixit: & licet οὐρανὸν venerandum & inter alia diuinum significet, hic tamen pro casto usurpatur, quod nos dicimus Stein, vocula illa quidē ad omnem munditiam cōmuni, sed non ad aliam rem sapient, quām ad puram castitatem denotandā veniente in vernaculū sermonem. Germani superiores Stein pro flumine cū ad spiratione scribunt, & dum purū dicere volunt & castum, aspiratio h̄e omittunt, Stein licet pro puro & casto amore dicentes. Nec dissimile veri fuerit, si dicatus non ab hac modō puritate, nec itē ab aqua munditiae tantū, sed inde etiam nomen claturā datā p̄imō fuisse, vt indigenæ cauerent, ne externorū hominum vis flumen temeraret: quod quidē vt non menclatori fortasse fuit in votis, ita posteritas præstare nō potuit, quod minus & Renus & Danubius sanguineis crebro ritus fecerantur. Hoc tamen potest videri vaticinatus esse is qui primus hoc nomen dedit, nusquam nec in Europa, nec in Asia sincerā & Germanam Ianigeni & Cimmerij generis tū indolē tum linguam, tū morū & totius vita sinceritatē diutius permansurā esse, quām in huius fluminis tipis: Nihil tā getitis cuiusquam ostēdit & genus & generis perpetuā propaginē nulla peregrinitate aut cōfusā aut contaminatā, quām lingua, cūm à primis & summis maioribus accepta, tum iū eadē semper puritate conseruata. Totis totius prop̄e mundi viribus Romanī adixi sunt, quod & gentē & lingua Germanā à Reno summouterent, sed tantū abest vt id efficeret potuerint, vt tandem vellent nollent Galli Germanorū armis defendere cogerentur, & permittere, vt totus interior Galliæ ad Renū tractus ab ipsis Alpibus ad Oceanū vñq. à Germanis referetur. Et id quidē tam clara Romanorū testificatione constat, vt Augustus Cesari succedēs duplēcē in eo Germaniā agnoverit, primā & secundā, sive superiorē & inferiorem. Quam Germania. prima & se- cunda, sive si- perior & in- ferior. distinzione vt ipse auctoritate sua confirmavit, ita nō est verisimile, ab ipso primū inductā fuisse: Cuius rei indicū modo, fecit Obrinicus, ab Ober-um nomen, vt videtur, fortitudo, cui ne, moni fallor, ab Augusto nōmē datū esse afferere atdebit. Si Iulius Cæsar tā diligens fuisse in tota regione describenda, quām fuit diligēs in ea subiuganda, aut Plinius viginti de rebus Germanicis libri extarent, minūs nobis obscuritatis offunderetur: at in quantauis caligine versamur, hoc tamen lucis ex historiis accepimus, nunquā vel Romanorum vel alterius gentis arma tantum potuisse, vt in citiore Reni ripa, nedūm ulteriore gentem Germanicam excinderent, vel citi linguan abolerent. Renus ergo faustum felixque nomen diuinō instinctu accepisse dicatur, quod ad eum perpetuū primus Ianigenarum sermo conseruandus esset, cuius semper indicio & quasi manu Mercuriali primos generis nostri autores cognosceremus. Nam quāmuis

superior lingua multis sibilis & consonantibus asperior sit; non ita tamen à prima sermonis & simplicitate & lenitate degenerauit; vt alia propterea lingua sit vocanda; tamen etiū accurata illa vobum formandarum ratio non vñque quaque, vt paulo ante demonstravi, obserueretur. Quamvis itaque Renus possit videri è superiori lingua nomen acceptissimum, clarum tamen feci Stein propulo & casto non superioribus magis quam nobis in vñs esse quotidiano. Boii item, quos veteris historiæ scriptores Gallos esse uno ore omnes confitentur, flumen in agrum suum Bononiensem per hortendas ingentis rupis (Saxum nunc vocant Itali) fauces euolutum Renum nominaverunt; nñquam, ni fallor, sic facturi, nisi verâ nomen ratione intellexissent. Sed quid refert Gallicam ne vocem dicas, an Germanicam, si non vox modis, sed vocis etiam etymologia sit utique genti communis? & mihi satis sit ad id quod querero, quoque omnis hæc vobum interpretatio tendit, si docuero Gallica nomina ad nostram linguam, non ad Græcam pertinere. Nam ut flumina mittamus, consideremus, an sicut Lugduno nomen de nostro sermone datum esse demonstravi; ita & alia opida sint, quorum nomenclatura non minus claris indicat origines suas lingua nostræ ferant acceptas. Evidenter in primis dubito, quin plurima civitatum populi tamquam nomina intellecturi essent, nisi miseri modis à Romanis & Græcis vel aucta vel mutilata, vel ottinendo à sonio sive vero detorta fuissent, & deinde à librariis etiam mendosè transcripta. Julius Cæsar Alexiam vocat, quam Diodorus Siculus Alnoas scribit, & ab Herculis errore dictam esse videtur indicare. Vtrum ergo sequemur, hunc ne an illum? Alexia certè ad Alexiaci nomen magis alludit, & idecirco fortasse Cæsari magis placuit, si tamen tuim, cum sua scriberet, de hac fabula cogitauit. Quicquid huius & huic similium fabularum textores communiscuntur, id propterea contemno, & certò scio, nihil veriab ipsi dicit, segmenta dumtaxat queri, quibus priscarum rerum ignorantiam velent. At nos nobis idem est quod omnibus alimenta suppedito, non iniquipicatum certè nomen ciuitati, & non male illi tractu conueniens, qui nunc Alsatia vocatur, quasi All-sat, id est, omnium rerum satum. Alexia vero quid sibi velit, non facile conieceris, nisi idem hic à Cæsare factum dicás quod in Attiborix & similibus est deprehensum, in quibus x duplicum Latinam, pro Xi littera Græcorum adspicata suppositam videmus. At eht nobis idem est quod Latinis omnes legitimò thoro natu, qua in voce Tau finale post duplicum litteram ob soni duritatem est omnissimum. Vt roris itaq. modo pronuncies, huius vñs nomen nostras agnoscitur. Meminit Cæsar gemina Ger-gouia, alterius Boiorum in finibus Aeduorum, alterius apud Auernos, quod nomen nō miror placuisse in vñbē nuncupanda. Gént enim idem esse quod conquiro, in Attuaticis docui, eamque vobem dixi olim perinde bellum significasse, atque postea Cypri, & ab illa Ger-mani, ab hoc fieri Cyprian in codem significatu, pro viro nimis bello sibi suisque facultates congregante. Ger-gehoritaque, & syncope nobis frequenti admissa, Ger-gou, idem erit quod conservatio eorum quæ sunt congregata: quod nomen firmis munitisque arcibus rectissime conuenire clarus est, quam ut sit monendum. Nec dubium est, quin Boii, ab Aeduis admitti, eadem de causa qua prius Auerni, & opidum sibi communierint, & ab vñs nuncuparint. Auaricum nomine suo præfert magnam antiquitatem, Auver-rie enim est regnum maiorum sive regnum antiquius, à quo proximè aberat Nouiodunum, quod collem nouum denotare dixi, & in Belgis apud Suesiones, & ad Ligerim in Aeduis oppidum eiusdem nominis suisse legitimus. Genabum Gallus, ni fallor, vocabat Genteboru, quo elegans structura denotatur. Gent enim elegans est, Bou idem est quod adficio sive condo. Vnde Viterbum à Longobardis in maiorem urbem quam antea esset redactum, Viterboi votatum est, è quo Italus Viterbum fecit, magnam Annio somniorum materiam suppeditatum. Verum ne nos etiam in somniorum regionem abripiamur, his modis opidum exemplis, & sis quæ in Attuaticis explicaui, quæ his addi possunt, si quis eorum desiderio tenetur, nunc contenti suissemus, nisi nos Neomagi nomen initiassemus, tum lata ad plurima opida homonymia, tum etiam clarissima sive origine, quæ vel sola demonstrat quam longè lateque olim lingue nostræ patuerit vñs, quamque negari non possit, Gallicum sermonem eundem cum nostrati suis: quod ut vel peruicacissimo sophistæ, vel academico semper sententiam sustinendi, vel ipsi etiam Pyrrhonii probare possum, idem hic faciam quod antè in Duno feci, ut videlicet opida aliquot cōmemorem,

quæ

quæ ex hac voce formatur. In Germania itaq. supra Lycum Drusoinagus est, vel Keim, pten opidum hodie vocatum, vel aliud huic olim vicinum. In Gallia Næomagus Tri-castrinorum, nuc Nion forte nominatum. Vindomagus in Volcis, Borbetomagus apud Vangiones, opidum quod nescio an sit Wormatia, Breucomagus Tribocorum, Næomagus Nemetum. Ad Sequanæ dextram ripam Rotomagus Subanectorum, apud Belluvacos Cæsoramagus, apud Vadicos Næomagus, apud Andicanos Iuliomagus, in Vé-dicassios Rotomagus, & rursus Nouiomagus apud Bituriges, & Næomagus apud Lexubios, sive potius ut Cæsar vocat Lexonios: In Britannia ite Cato Næomagus, & apud Caledonios Vacomagus. Iam his omnibus posterioris à Francis ad Vaalim sive sinistrum Rheni cornu Næomagus, sive potius ad formam Latinam Nouiomagus opidum conditum: quod ut fallo quidam Cæsari tribuerunt, ita vnicè Carolum Magnum delectauit, sive longè amissimum. Quæramus ergo quæ gens hanc vocem sibi vernacularam habet, tenuis agnoscat. In hac inuestigatione homines aut veteris historiæ cognitione aliquæ saltem tenuis imbuti, aut primis fidici nostræ rudimentis instruchi, statim de Persarum magis cogitabunt. His oppedit Annus Viterbiensis, clamans imperitè eos de rebus iudicare: ed quod Berosum vnicum antiquitatis asylum non cognoverint. Eum namque prodidisse Comeri filium Magum fuisse nominatum, ed quod primus Gallos docuerit domorum structuram, atque inde ab auctore suo ædificia Magos vocari. Ni si hunc impudentissimum nebulonem, cum ipso etiam omnium mendaciorum patre de nugaru regno magnis copiis bellum gerentem in Cronis meis strangulasset, cogerer hic carnicis officio fungi, & hunc sacrilegum Gallico Tau affigere, ne vetitatis sacrarium oleum suis conspurcare pergeret. Missis igitur illius fragmentis citra lögiorum orationis motu, quæ confutandis illis, qui huius fese fabulis pascunt, esset impendenda; dico Mag mon. vocali longa pronunciatum pueris nostris quamvis rudibus hanc offerre notionem, ut Mag. idem intelligent quod Latini nomine cognati auditio. Superiorès Germani putant ad affinitatem pertinere, quia in re falluntur egregie, quia ne inter Magos matrimonij copula contrahatur, lege Christiana cautu dicimus. Deriuatur autem vox à Mag, quod idem Mag. significat quod facio, pro quo Germani superiores vt validius quod sentiunt efflent, Maghe dicant. Illi igitur qui ab eodem facti sunt, Magen dicitur, littera tenui, quæ in Mag est, in medium permutata, vt sit Mag. Prima igitur cognatio est inter factorem & factum, patrem & filium: qua in re id diligenter animaduertendum, à faciente, non à facto tribui nomen cognitioni, cum Latini à simili natis, non à generante sive fecerint cognati vocabulum. Non vna enim neque leui id ratione fecit architectus, immo tantum, quantam mea ieiunitas vix verbis vllis sit affectuura. Natura enim ita comparatum est, vt maior sit amor ipsius patris erga filii, quam filij erga patrem; sicut maior est amor creatoris, quam omnis amor creaturarum. Hesiodus primum posuit Chaos, deinde terram, mox amorem, in prima rerum omnium generatione; quod quæ possit commode explicari, non est huius loci docere. Parmenides vero ante Deos omnes primum produxit Amorem, & bene hic quidem. Deus enim accensus amore bonitatis sua produxit omnia. Non malè ergo dicit, qui assertet Amorem omnium esse creatorem. Quia vero quicquid boni in nobis est, id ab ipso summo bono proficiscitur, nihil erit quod Deo magis acceptum ferre debeamus, quam ipsum amorem, qui ad nos eo ordine descendit, quem creator in creatis collocat. Sumus igitur est in prima & suprema creatura, quæ flamante Seraphici ordinis ardore designamus, secundas inde ordo secundus, tertius tertias, & ita deinceps quicunque suas amoris partes sortit. Eodem modo in cognitione quæ refert imaginem quandam totius vniuersitatis, principium amoris est in patre, qui deinde ad filium, hinc ad nepotem, post ad pronepotem, mox ad ceteros descendit, pro sua cuiusque portione. Nec aliter dixit Alexandri Magni magister, maximo quenque operis sui amore teneri, ed quod huius affectionis ratio ex eisdem principiis sit petenda. Quæ cum ita sint, quid censes de sermonis nostri fabro? An non putabimus hec ab eo prius bene accurateque fuisse perpenfa, quam nomen Magin hac sibi notatione formandum putaret? Ego vero nihil minus persuasum habeo, quam nobis quinq̄ diuinarū vñliumque rerum in mentem venire posse, quod ille non perspexerit & annotarit; nec vñquam mihi sinam periuaderi, lingue nostra primordia solis foliis humani ingenij viribus niti. Inditum nobis à natura est, vt cognatorum rebus & successibus quam possumus

Amor, cra-tor omnium.

Cognatorum amor.

sumus maximam opem feramus, eosque quoad eius studio diligentiaq. nostra fieri potest, semper ad ea quæ nobis beatissima videtur, prouocamus, cuius occulti instinctus causa non ex alio pendet principio, quam ex illa diuinæ ordinationis idea. Huius ergo amoris, cuius ab omnium rerum creatore participes facti sumus, caput à patre ad filios, & inde ad reliquos emittat; quo fit ut hæc creationis communio auctorem hunc quodam quasi similitudinis sigillo confirmet atque sanciat; & consequenter naturæ sit conuenientissimum, ut cognitionis vocabulum ab eo qui facit & procreat deriuatur; quo intelligamus unde hoc amoris & caritatis vinculum inter cognatos perficiatur: quod cum ab ipsa natura non hominibus tantum; sed ipsis etiam brutis animalibus; atque veterius plantis ac rebus etiam non animatis inesse cernamus, fateamur necesse est, ab ipso primo rerum omnium opifice ipsum proficiat atque colligari. Quam vero inter homines utilitatem hæc necessitudo & innata caritas adferat, nemini dubium esse potest, qui modò huius ipsius non prorsus sit expers, id est, qui non omnino naturam exuerit humana. Quis enim ignorare potest, maximum in ea momentum esse ad hominum conservationem propagationemque. Atque ea de causa cum apud omnes alias nationes, tamen maxime apud Israëlitas diligentissimam rationem habitam semper fuisse cognitionis tum in connubiis contrahebendis, tum bellis gerendis, tum in ceteris omnibus vel domi vel foris necessariis ad gentis viuenter conservationem. Cæsar de Germanis loquens hæc habet verba: Agricultæ non student, maiorque pars vietus eorum in lacte: & caseo & carne consistit. Neque quisquam agri modum certum aut fines proprios habet, sed magistratus ac principes in annos singulos gentibus cognitionibusque hominum, qui vna colerunt, quantum eis & quo loco visum est, attribuunt agri, atque anno post alio transire cogunt. Hæc ille de Germanis quidem, quorum viuendi ratio minus adhuc recesserat ab antiqua Scytharum consuetudine, quorum plaustra vagas cerebant domos quod pacendi commoditas inuitasset. Verum quod illos dicat per gentes sue cognationes, quod idem est, habuisse, id non ita eorum fuit proprium, vt non Gallis quoque & ceteris Cimmeriis, penes quos eadem adhuc lingua vigebat, in vna fuisse existimemus: quod licet non ex communi natione serè omnium consuetudine, ex frequentia tamen opidorum quibus à Magno nomen inditum est, colligi posset. Abeunt vocabula frequenter in desuetudinem, frequenter etiam ad vicinam quamplam rem detinentur, quæ res non Germanis modò superioribus, apud quos Magus in hac significazione non usurpat, sed inferioribus etiam, apud quos priora lingua remansit, vnu venit; & crebrius profectò quam huic meo antiquitatis inuestiganda studio conducat. Hoc autem dum factum suspicamur, vocum origines, derivationes, & compositiones consulendæ, vel gens ea interroganda, apud quam voces id genus necdum perierint, cuius precepti vberimos fructus perciperemus, si quis eam prouinciam sibi sumeret ornandam, vt omnium vocum siluam, quibus diuersi Cimmeriorum populi, quorum lingua haetenus necdum omnino est corrupta, vtūt, in vnum volumen concerueret: qua via non copia modò sermonis, sed intelligentia etiam perditarum vocum vehementer iuuaretur. Discant ergo Germani superiores à nobis quid Magus denotet, videantque quam recta eius ratio nobis constet, cum nihil aliud Magus sit, quam Magus, synopticos in Magus conuersum. Habetus itaque nunc clarissimam rationem, ob quam multa verbium nomina in Magus finiantur, qua contenti ad cetera transiissemus, nisi videbentur mihi quidam adhuc obstatere atque clamare sibi satisfactum necdum esse, propterea quod non intelligant quid Persarum Magus rei fuerit cum hac quam dico cognitione, atque idcirco sibi Annij rationem magis arridere. Hos equidem in vocabulo nobis apertissimo vel contemnere possem, vel recidere facillimo responso, si dicere aliud Persis Magi nomen, aliud Gallis notare. Verum quia hæc nobis oblata occasio est, & ipsa veneranda lingua nostræ maiestas postulare videtur, ne hoc suum decus celiem, faciam lubenter vt hoc loco omnibus sapientiae studiois gratificer, atque rectum ad Palladis arcem iter de Magi nomine monstrarem. Dixi Magus à Mar, quod facio Latinus redit, deriuari, & cognitioni eam ab ipsa natura vim inesse, vt necessitudinem quandam inter homines gignat & caritatem, atque eam sigillo quedam à primo parate posteris impressam videri. Rapimur igitur omnes hoc stimulo, vt maiores nostros cognoscamus, atque tandem ad primum gentis nostræ auctorem perueniamus. At quæ

tandem in hoc est utilitas, vt & natura nobis hoc œstrum inquisitionis addiderit, & ipse nominum architectus hanc sibi in cognitionis nomine fabricando rationem sequendam esse putauerit? Ingens, ita me Magus amet, atq. ad summum factum deducat. Nam quis non videt hoc inuestigationis ardore nos paulatim sursum rapi, donec ad primum hominem perueniamus; & ab illo ad Deum primi hominis creatorem deduci, à quo sicut summa & prima creandi ratio penderit, ita omnis etiam rerum dependet cognitionis. Quoties itaque vel de cognitione ipsa, vel de nomine cognitionis cogitamus, veniam in mentem primum cognitionis caput Deum esse à quo non hominum tantum, sed omnium rerū cognitionis & vniuersitatis est. Aristoteles in prima philosophia non aliud facit, quam vt vnum ens inueniat, in quo omnia quæ sunt, esse suum habeant & vniuersitatem. Hæc autem rerum omnium in uno ente vniuersum, quid aliud est quam cognitionis, aut potius magia? Quisquis igitur in singulis & vniuersis considerandis ita versatur, vt per omnium rerum diuerositatem primum ad species, deinde ad genera, & hinc ad ipsum ens perueniat, is profectò summam & principem querit cognitionem; quam ubi fuerit affectus, merito poterit vocari cognitionis peritus, quod Cimmerius diceret magus, id est, qui habet cognitionis scientiam, & eam alii potest demonstrare. Quid enim magus significet, in Druidum nomine declarauit: & vt ex triuis sit Trius, ita ex magis sit Magus, quid significat.

*Cognitionis
primum ca-
put Deus.
Ens Aris-
telis.*

Magus, qui-
suscitat.

*Magia, cui-
tus est deo-
rum.*

*Cognatio-
parit cari-
tatem.*

*cognitio-
nem!*

*Obscuris-
enim de hac cognitione locutus est, & dicere vobis in quibusdam hanc cognitionem ac-
quirenda sapientiam necessariam non inueniri: quod si sensit, male sensit, quandoquidem omnibus cognitionis inest; & huius cognitionis stimulis agitur ad cognitionis exor-
dium cognoscendum, sed alij magis, alij minus, pro eo atque sensum quis habet vel ob-
tusiorum*

tusioitem vel subtiliore. Ceterum perpauci quod rapiantur innato hoc cestro intelligunt, & idcirco in carnali cognitione consistunt, nec in ea quidem altè progrediuntur, longissimè terrarum & celorum ab eo subsistente, cui vera ratio nominis, quo mag vocatur, queat propriè & primo applicari. Ducimus enim vel inuiti omnes amore quodam & caritate cognatorum. Sed ad quem finem hic amor nobis institutus sit, non omnes videmus, quoniā plerisque visum sit eū dumtaxat cōducere ad generis & sanguine proximorū consécrationem. Aiunt Pythagoram sapientis sibi nomen sumere noluisse, & de professione sua interrogatum respondisse, Philosophum se esse, quo sapientiae studiosum & Plato, & Cicero, & ceteri omnes, ut opinor, intellexerunt. Nec malè illi quidem. Verum ne absurdus mihi videretur interpres, qui philosophū redderet hominem amoris cognitione sapientiaq. præditum. Plato amorei philosophū esse dixit; nos eum & principiū & finem totius humanæ sapientiæ collocamus: principiū quidem, quia cognitionis amor à natura nobis datus, primus est stimulator, ut ad caput cognitionis rerum omnium contendamus: Finis vero, quia inutilis est omnis cognitio, nisi per eam ad amorem adspicimus, & eo tāquam glutino quadam ipsi, qui omnia creavit, adhæreamus. Deus caritas est, qui in caritate manet, in Deo manet: atque citra hanc nec fides nec spes, nedium humana sapientia quicquā prodest. Huius igitur amoris cognitione vera est philosophia, ad quā ut contendamus, cognitionis amor nos incitat, & hoc ipsum à nomenciatore in vocabulo mag est declaratum. Quamobrē magis, & ad incudem Latinam vocato nomine, Magus dicitur cognitionis péritus, qualis nullus est, nisi norit & ferū omnium cognitionē, & per eam ad ipsum creatorē non aliter ducatur, atq. vox mag ad mag, id est, cognatus ad factorem, & ei sic adhæreat amore deuinctus, ut summō cognitionis auctori. Per hanc itaq. viā homo ad supremū felicitatis suę finē dicitur, & hoc cognitionis amore tanquam pedibus vti debet in hoc itinere cōficiendo. Quem vsum cognitionis animaduertens nomenciator, nomen mag sic fecit, ut non solum a factore tanquam fonte suo deriuaretur, sed etiā ut cōuersum, pedem notaret, instrumentum homini datur ad eundem, quo videlicet moneremur nos cognitione ita vti debere, quod ea tanquam pedibus ad ultimum nostrum finem perueniremus. Obstupescit referens diuinū artificium, dignum certè diuinitio insinuet, à quo ad nomenciatorem venisse si quis dubitet, is experietur, an in vocibus singulis se parem præstare possit. At dices, gam pro pede in vīli non est. Fateor equidē, sed fuit. In Hermathena docui, voces in matrice aliquā lingua abolitas, ex ea lingua restitui posse quae de matrice lingua manasse scitur. Quis ignorat, sermonē eum quo nunc Itali vernaculo vtuntur, natum esse è Latina & Germanica lingua, qua Goti & Langobardi vtebantur, sicut eti quo Galli nunc vtūtūr, è Romano & Frācico. Promptū igitur fuerit iudicare, quae vox è Latino sermone, quae ex alio deriuetur. Cūm igitur Galli Gambre dicunt, Itali Gamba, & ambo in eadem significazione pro pede, atq. eius vocabuli apud Latinos nulla sit origo, pat est credere, de Germanico sermone, quē Goti & Franci loquebantur, id remansisse. Iam etymologia idem demōstrar, propterea quod ga-me, à quo gam per apocopē, sicut à fō-maet fōm, idem sic ac si Latinus diceret, id quo itur. Pes ergo, quia eo itur, optimè gam siue game dicetur. Vnde Gambe & Gamba apud Gallos & Italos. Porrō quia riomintūm architectus sic vocabula formauit, ut primo primis in quoq. genere rebus cōuenirent, videamus, quae sit itio homini primaria. Quae alia rogo, quā ea quae ad ultimum suum finem pertingit? At quo pede ad hūc perueniet? Nō alio haud dubiè, quā eo quē dixi, ipsa nimirū cognitione, quae nos deducit & portat, veluti pes quidā fidissimus ad ipsum cōtātorē vniuersorum. Quod vero clarius cernatur, ea quae de Magia dico, cū veritate consentire, quāramus quis primus eius inuenitor celebretur. Plato, cuius auctoritate libenter vto, Zoroastrem, ut primū eius laudat magistrū, aicns eum siue Oromazza filiū, à quo nemo dissentit ceterorum, qui de Persarū sapientiae principio quæsuerūt. Verum, quod frequenter monui in Orpheo & Mercurio Trismegisto etenisse, ut iij homines quidā certi siue credantur, cūm nihil minus sit existimandum, idem accedit in Zoroastre. Sicut enim Orpheus quemuis aurium moderatorem, & Mercurius quemuis excellentem consideratorem significat; ita Zoroaster eum notat, qui citò ad omnium rerum originem mentis oculos dirigit. Zō enim idem est quod ad. Dicimus enim Zō & To; superiores Germani zu scribunt. Qz vocali longa primum principium vnde omnia manant, significat, ratione

ratione ea quam in Hermathena explicauit, vnde Latinis origo & ordior remanit. origo.
Hast idem est quod citò siue velociter, & dum ut verbum usurpat, idem quod felti- ordior.
no. Hebreos inde suum ȳs mutuatos esse, formula conuersionis vocum nostrā lingua p̄pria declarat, qua fit ut hast & stah sint contraria. H̄ter verò significat intentis ocu- stah.
lis atque fixis inspicio. Zō-or-hast-stev igitur composite Zoroaster, is est, qui ad primum omnium rerum principium citò velocique cūsu mentis oculos dirigit: quod quid aliud est, quām celeri discursu per cognitionem rerum ad ipsum contendere cōtātorē. Hinc nemini dubium esse potest, optima ratione factum esse, ut qui nos hanc sapientiam, qua omnia ad primum opificem referuntur, docet, Zoroaster, vnde corrup- Oromazza etymora.
tum est Zoroaster, vna littera transposita, vocetur. Fingunt verò Oromazza filium siue, eo quod omnis præceptorum auditio hac mensura contineri debet, ut quicquid auditur, id recta & statim dirigitur ad cōtātorē. H̄z vocali longa est audio, ab oī quod in Hermathena doceo mitifica quadam admonitione duo nobis significare: primum videlicet omnium terū principium & ipsum audiendi instrumentum. Quam homonymia propterea molitus est architectus vocabulorū, ut nos diceret, aures nobis ad hoc præcipiū datas esse, ut earum beneficio originē rerum omnium disceremus. Ariftoreles auditum plurimū facere ad rerum omnium intelligentiā optimē quidem dixit, at multo rediūs nomenclator vna syllaba nos docuit, aures primum ad omnū rerum originem pertinere, à qua si aberrent, ne nomen quidem suum posse tueri. Ab oī Latinis Auris manit, citra etymologię cognitionem. Siue igitur Horomazem siue Oromazem dicamus, codem notario pertinebit. Mat mensura est, à quo in secundo casu matus, superiores mass in recto scribunt suo more sibilantes. Het vocali longa caput est, Britannis vhattatum & apud antiquos frequentissimum. Hinc igitur ḥymats-het, & composite ḥymazet, caput est eius mensura, qua aures sunt regendæ: quod si ḥymazet diēcas, caput significat mensura obseruandæ in audiendo. Oromazes itaque terminatio Graca, & interiorē ad suavitatem, princeps rerum omnium moderandarum, quas audire debemus, vocatus est, à quo, velut à patre, siue quod idem est in hoc genere, a præceptore processit Zoroaster, is nimirū qui ab illo didicit, in omni consideratione rerum mentis aciem ad originem citra moram esse dirigendam. Verum audire mihi videor. Quid malum tu nugaris? Ex Gallico sermone nobis Persica vocabula interpretaris? Ego verò tibi, qui quis es qui haec obiicis, de Persica lingua nihil respondebo, sed te amando ad Indoclythica mea, quibus doceberis, Nochum Indum siue, in ea regione natum, in qua nec olim, nec hac arte, vītis sua sponte nata cernitur, atque inde arca decūlum ad Septentrionis plagam, citra Paropanisum tandem constitisse atque descendiisse ad Margianam, in qua cum tantā vītis sua sponte crescat, ut eam vix duo homines complecti queant, quid miri illuc primum ab ipso vīnum inuentum siue? Qua de re tota Djonyiacorum commenta profluxerunt. Autem deinde gēnere humano, terram sic partitum siue, ut in herciscunda familia Scm. & Cham alias, regiones quæcū deboarent, & Semo quidem Asia extra Taurum, Chamo tota Africa daretur, Iapeto Asia pars septentrionalis Tauri, & Caucasi iugis comprehensa maneret, atque ita fa- Nochus in-
dus ex indio
decedus ar-
ca ad Sepen-
trionis pla-
gam, &c.
Margiana
regio.
Nochus ter-
ram partitus
siue.
Quām esse, ut Iapetus in Margiana & Bactriana principio cum patre vti filius carissimus permaneret, nec vīpā, cum reliquis commigaret, ad campos Sennar, vbi in vespara monstroꝝ turris structura diuino miraculo linguarū facta est confusio. Hinc itaque contigisse, ut linguam integrā retineret, atque, lōlus paternæ doctrinæ & veteris sapientiæ, iam inde ab Adamo vīque per manus traditæ possessione frueretur: quae cum ex cognitione rerum oritur, & præfertim ea qua genus humanum decinet, cū suō cōtātorē, non est admirandum, si scriptum inueniāmus, Magiam è Bactriana oram esse, atque inde à Zoroastro. Oromazza filio, id est, à Iapeto Nochi filio carissimo, quibus haec nōmilia in primis, & deinde eorum posteris maxime conuenient, ad Persas venisse. Non est ergo cur quisquam absurdā me tradere clamet, si nomen Magia ad eorum referam sermonem, à quibus disciplina promanauit. Quis enī nūne nostrum, qui tam plurib[us] sit sensibus, ut non commoueat & inciteat ad maximas laudes Deo optimo maximo agendas, tūm quid nobis linguam primam conferuant, tūm quid, quamvis e sanguine Iraālico carnem assumere vellat, tam benignum tam erga gēnus nostrū se præstiterit, ut ei singulari & præcipuo ab omni seculo indici- Iapetus No-
chi filius ca-
rissimus cum
patre permā-
fit in Mar-
giana & Ba-
ctriana. &
linguam in-
tegram reti-
nuit, &c.
Magia apud
Bactrianos
orta.
ratione

demonstrari, filium suum Deum & hominem in Iudea natum esse; atque eam fidem cōcesserit, qua donis suis thure, auro & myrra omnibus hominibus ostenderent Deū & Regem & hominē in vilissimo tugurio à mortali matre editū esse. O nos felices, qui & à Ianigenis duximus genus, & linguam conseruauimus, qua ea tradita est doctrina, cuius magistris Deus monstrare dignatus est desideratum illud ab omni seculo tempus tandem aduenisse, quo salus humani generis nasceretur. O felicissimos, si in ea religione, cuius exordia tam benignè Magis ostendit, eam nobis gratiam concedat, ut per carnē assumptam humano generi cognatā, nos in diuīorū numerum assumat. Note, quæso, diligenter, quò nos Magi nomen deduxerit, quām alta prodiderit mysteria. Dum eum Magum definimus, qui cognitionis & peritus est & præmonstrator, num dignior hac nomenclatura quisquā videtur, quām ipse Deus, qui Magis eām cognitionem mōstrauit, quā nulla vñquā aut fuit aut erit excellentior? Magna fuit illā prima & præcipua quādam hominis & Dei cognatio, pér quam homo factus est ad similitudinem & imaginem Dei, sed infinito maior & præstantior posterior illa cognatio, qua Deus priorem cognitionem fœdissima nostra macula contaminata, non solum restaurauit & priscæ reddidit integrati, sed sic etiam auxit, ut miraculo omnia miracula excedente carnem assumperit humanam, per quam ei non modò tanquam factori, sed etiam tanquam fratri cognati essemus. Laudent alij nomen philosophi, nos dicimus nullam vocem inueniri posse verā sapientie significandā magis idoneam, quām Magiā nomen. Vana enim est & inutilis omnis mundi totius sapientia, nisi nobis ostendat hāc vltimā & supremam cognitionem, quę sola excellentissimo prorsus modo cognitionis nomē intetretur. Diuinam omnino sententiam Plato pronunciauit, & infinito quidē diuiniorē in quām ipse met intellexerit, dum dixit, neminem eius rei cum qua cognitionē non habet, integrā notitiam habere posse. Nam nūi hanc supremam cognitionē, quam Magis Deus ipse Magorum summus indicauit, cum Deo habemus, nūquā veram Dei assūcturi fuissimus cognitionē. O pater noster, o cognate noster optime maxime, qui propter cognatos tuos mortis laqueis irretitos, mortē in cruce subiūsti, ut quos creaueras ad imaginem tuam, eos culpa sua perditos iustitia tua liberares, fac nos tales, qui solus id potes, ut tecum in regno tuo sempiterno, sempiterno cognitionis nostræ fructu perfrauamur. Obstupesco & attonitus hærebo, dum hanc diuinam mecum cogito bonitatē, qua nos ad eam euexit dignitatem, ut Dei cognati dici queamus, longè excellentius quām vel ipsi Seraphici spiritus, perpetuis diuini amoris flamis ardentes. Vide quid nostra euascerit contemplatio, quām magni eos conuincat erroris, qui Magiā nomine nescio quas insanias hominum dementissimorū intelligendas putauerunt. Reuerentius de Magis cogitandum, quibus Deus multo clarius, quām vlli prophetarum, si Ioannem Baptistam & Simeonem excipias, ad oculum demonstrauit iūgens illud mysterium salutis humanae. Quam obrem ne nos etiam in hoc sanctissimo considerationis adyto quippiā peccemus, cohibeamus linguam, & tacita veneratione de cognatione omnīū principe cogitemus, & ea tanquam pedibus vramur ad supremum felicitatis nostræ finem consequendum, pro eo atque mag retro lectum adhortatur. Magi igitur cognatum esse, & non domum vel tectum, atque à māderiuari, satis ostensum est. Hebrei vocem hanc conuenerunt by dicentes pro populo, eo quidē populus ē cognatis constet, atque per tribus & cognationes habitet. Plurima id genus nomina inuenias apud Hebraeos etiā, perinde atq. contrario ordine litteras & legunt & pingunt. Litterā autem Hebrais decimam sextam Gamma ex imo gutture pronunciatum sonare, cū alibi, tum in hieroglyphicis trado. Videmus itaq. itaq. in prima lingua gentiles vocari, id est, homines ciuidē gentis, atq. inde factum, ut titula opidorum nomina haec voce terminarentur. Et quantius hoc vocabulū eiusdem sit apud Hebraeos, verā tamē nominis rationē docere in nostra lingua, quā nulla Babylonica cōfusio intruit, cius vñlū & prius multo fuisse, & hactenus manere. Quemadmodū verō à duī & māg multa opidoriū nomina deriuātū, ita & à interibꝫ Mediolanū multis locis inueniuntur, in Britānia videbūt, in Gallia, apud Xantones semel & iterum, apud Aulercos in Saxonie ea parte qua nunc Westphalia vocatur, & rursus apud Allemanos. Quid verō nomē hoc significet, ex ea vrbe licet cōiectare, qua apud Insubres tenet principatū, quam Germanicē Met-ian vocamus, id est, regio suppeditans magnā copiam metendorū. Met-ian enim sicut medien, idem est quod metere & defecare, &

Mediolan
synonym.Metien.
Medien.

dum

dum vt nomen in vñlū venit, inē, sunt virides rami præfecti ad virorem & vimbram parandam. Dicimus autē sine discrimine māt & mei. Vnde Latinē ē prīca Ianigeharum Maius mensis Maij retinuerunt, eo quidē is virides ramos & virentia pīta ad metendū idonea suppeditet. Hinc h̄y apud Hebræos pro falce. Mediolanū monet me Bergomi, vrbis non valde procul inde distante, cuius nomen domū montanā significat, ab hu-om, id est, vndique custodio & tueor, qua voce Angli hactenus vtuntur: nobis eius vñlus extra compositionē periit, qui h̄u & heim, pro h̄am dicimus, & Berg heim pro Berg. H̄om. Heim. Berg-heim. Berg.

Bergomi ety-
mon.

H̄om.

Heim.

Berg.

Alp. ety-
mon.Alpium ety-
mon.

G A L L I C O R V M

V O N I A M modō illorum inīhi sententiam satis videor profitagī, qui Gallorum linguam ad Græcas, non Germanicas origines pertinere libris editis docuerunt; nihil amplius obstat, quod minus nūc Gallorum nomē de vernaculo ipsorum sermone declarem, & ostendam verē Druides tradidisse, yetuſſissimū suum parentem. Ditem fuisse: quod dum faciā pīo eo ac debeo, mira gentis antiquitas, & quam Romani etiam sint veneraturi, ē tenebris Cimmeriis & Plutonis vestibulo in clārā diem protraheret; & ea qūidē maiore lucem Latinis hominibus allatura, quā quisquā hactenus existimari. Prīmū tamen eius in mentē vēnire debet axiomatis, quo modō sūpius vñlus sum, Voces himītū pluribꝫ linguis communes ei ē primogenias, in qua optima earū ratio reperitur. Quando itaque demōstratus sum, Gallum à Caio nomen accepisse, reēto docēdi ordine non processero, nisi quid Caius significet, ac cui linguaē debeat, prius explicatim. Quid igitur de vocis huius & sono & scriptura cōstet, à Quintiliānī verbis ad hanc rem proprie spectantibus exordiar. Quid, inquit, que scribuntur aliter quām enuntiantur? Nam & Caius C litterā notatur, que inuersa mulierem declarat, quia tam Caius ē ē vocitatis quām Caios, etiam ex nuptialibꝫ sacris appetit. Nec Cneus eam litteram in pronominis nota accipit, qua sonat. Hac ille. In quibus quā sint nuptialia sacra, quorum testimonio nititur, Plutarchus in quāstionibꝫ quas de ritibus Romanorum disputauit, docebūt. Interrogatur enim apud eum, Cur sponsam introducentes dicere iubent; Vbi tu Caius, ego Caia. Sollemnis ergo hāc verborum formula, quibus proutibꝫ mulieres sponsa pīabunt, notissima illa quidē fuit apud Romanos, sed quid ea significaretur, nec Plutarchus est assūctus, nec quisquam corūm quos interrogauit (& interrogauit doctissimū quēmque humanioris litteraturā) quicquam vñterius potuit iis quā Chæronei diligentia in medium proposuit, adferre. Nec in tētim cuiquam meam hac de re sententiam communīcāti, qui non vehementer eam probaret, atque omnibꝫ modis retinendam arbitrarentur. Ac quāuis ad Romanas origines in lucem vocandas, præcipue proprieque sacri huius apud prīcos ritus explicatum spectare sciam, condonabit tamen aequus lector,

lector, si ad Gallici nominis illustrationem hanc fuerit ex Romanorum antiquitate faciem mutuatus: aut potius gratias mihi agat maximas, quod Latinis hominibus è Gallico sive nostrati sermonè viam simi commonstratur; quia si ingrediantur, ad veras vocū suarū origines, quas nec Varro, nec Cicero, nec Cæsar, nec Messalla, nec quisquam omnino nouit cæterorum, certissimo compendio, rectissimaque semita poterunt peruenire. Cogit equidem dum varias Cimmerij generis nationes ad primos suos ortus vocare contendo, frequenter in eadem incidere argumenta, propterea quod ex iisdem initii propagata, ad eadē initia debeat referri. Multò sanè facilius ab ipso diluvio totum Ianigenarum genus in gentes suas parti potuisse, nisi & prima his de rebus scribendi occasio, & præjudicata multorum auctoritas opinionem meam in restituendis historiis prorsus repellens, insinuatione longissimè petita vti coëgisset: quæ cùm alibi in ordine præuaricari compulit; tum & hoc fecit, vt prius de Francis quam de Gallis scribendum mihi putarim; & iterum prius de his, quam de Latinis, eo quod hos quam illos difficilis pertractum iñsciam ad hanc, quam eruere conor, veritatem. Iam quid vetat, cur mihi non æquè liceat ad varias conclusiones eadem adferre principia, atque Mathematicis ex eisdem axiomatis varia stabilire & problemata & theoræmata: quod nisi fieret, non modò nulla eset vel cæli vel terræ dimetienda certa doctrina, sed nec omnino via & ratio villa, ad artem aliquam tradendam, intenitetur. Habant singulæ scientiæ præcipios quosdam suos demonstrationum modos, quos qui non animaduertit atque diligenter distinguit, in scriptis iudicandis nullam æquam poterit ferre censuram: quod nisi mihi credatur, Peripateticorum magistrorum aduocabo, quod sententiam meam calculo suo confirmet. Dionysius Halicarnassæus in antiquis gentium originibus è Lethæis vndis expiscandis, non aliut intenit hamum certiorum, quam cum quem linguarum esca induisset: quod qui nescit, primum citius antiquatum Romanarum consulat librum. Cum igitur & nōs Iano, & Comero, & Alcanio suos velimus posteros è diuturna multorum sœculorum caligine vindicare, quid ni linguae vestigia consequamur, & eas optimas demonstrationes putemus, quas ex antiquissimis antiquissimi sermonis reliquiis, diligentia veterum scriptorum conferuatis, elicemus. Quamobrem de Caij nominis dux nobis insignes notæ offerentur, altera, qua ad Gallici nominis ducamus significationem; altera, qua demonstretur, lingua Latinam è Gallica manasse, atque inde coniici, ad eandem primam stirpem vtramque gentem pertinere. Quod cùm videarem, diu multumque dubitau, An Romanæ & Gallicæ antiquitates mihi coniungenda essent, an hæ prius, deinde illæ in lucem vocandæ. Non facile profectò sic poterunt dissociari, vt non hæ frequenter in illis, illæ in has incurant. Sed quia promptius apertiusque docetur, Gallos ad Gomerum, quam Romanos ad Iapetum genus referre, cùm quotquot ante me de his rebus quicquam litteris prodiderunt, Ianum non Iapetum, sed Nochum esse existimat, à clarioribus mihi ad obscuriora progrediendum putavi. Accesit & altera ratio, adeò non contemnenda, vt sola plus habeat quam cæteræ omnes momenti. Vetus Cimmeriorum & Ianigenarum sermo apud Romanos totus ferè est immutatus, cùm is apud quosdam haëtenus, Gallos puta Belgas teutonicè loquentes integer seruatus, claram nobis det interpretationem plurimarum vocum, non illarum modò quæ apud priscos Gallos fuerunt in vsu, sed carum etiam quas haëtenus Romanus sermo non sic variauit, vt radices matricis lingue prorsus obscurarit. Inter has Caius est, vox vt à Latinis frequenter usurpata, ita ad nullam sanam redacta notionem: quam de Gallico sive Cimmerico sermone interpretabor, qui primus fuit in Italia post diluvium Iahigenis & Cimmeriis ab Homero celebratus vernaculus, atque idecirco iustissimus primogenitorum apud Latinos nominum index & assertor. Caius itaque Quintilianus, & præfca in enuntiando consuetudo demonstrant non per C, sed per eam litteram scribendum fuisse, cuius vis in pronuntiando sentitur. Hinc mox perspicuum sit, Gaius à Gaii dici, & hic eam seruari diphthongum, cuius apud Latinos, nullus alibi reperiatur vsus: Tametsi de vetere adhuc lingua hæc apud poëtas relicta sit potestas, vt genitivum casum nominum primæ declinationis sic soluant, vt non prima & secunda, sed prima & tertia vocalis in complexione fuisse videatur. Dicunt enim Aulai & Aquai, non Aulae & Aquæ; quæ notiora sunt, quam ut egeant vilius admonitionis. Nolui

Gaius
Gaii, unde
deriuuntur.

tamen

tamen id negligere, quod scirent omnes, hanc diphthongum integrati nobis maniere, atque cùm ex hac, tum è cæteris omnibus, quas vt scribimus, ita proferimus, iudicarent, utrum vitium fecerit lingua nostra, an Latina. Gaii vt pleraque aliæ voices genitivam notationem habent, alteram vt verbum, alteram vt nomen: illam pro placebo, hanc pro eo quod placet. Quo autem modo quoque ratione nomen gaii compostum sit, & quæ ab eo deriuentur, quatuor satis prolixè in Hermathenæ mea explicarim, non grauabor tamen hoc loco summatim indicare miram huius vociis & vim & compositionem. G littera perfectionem & finem notat, A motionem ad quippiam, vnde ga idem signat quod Latinis eo. Motum enim entelechiam esse, entis in potentia vt est tale, de Peripateticâ auditione discimus: quod ipsum quid aliud sibi vult, quam id quod ga de natura litterarum expressit. Huic voci si iota addas, quo non subtilitas tantum ad omnia facilè penetrans, sed iucunditas etiam quædam denotatur & voluptas, qua nihil est subtilius ad se insinuandum intimis penetralibus, non hominum modò, sed animantium omnium, sed ipsorum etiam spirituum corpore sensibusque carentium, sed fortassis etiam corporum omnium inanimatorum, efficitur vocabulum gaii, id notaturum, quod vi quapiam sua sic nos penetrat & efficit; vt summo quodam audeundi eius potiundiique desiderio trahamur. Deinde latet altera quoque ratio in hac voce, quæ cognoscetur resolutione ea vt sit ge-hai, id est, ad habendum, qua videmus gai illud esse quod vt habeamus teneamusque, optamus. Hoc si conuertas, gag habebis, geminæ notationis vocabulum; prioris quidem, vt id significet quod depello, contrario litterarum ordine contrarium secum ducent; alterius, vt idem sit quod magno desiderio persequor: quo quidem modo ad earum vocum classem refertur, quas ichnæas vocare consuevi. Quod enim natura tale est, vt omnia ad se trahat & inuitet, id primario iute gai dicetur: quod si retro per vestigia legas, doceberis hoc summo studio sequendum semper esse. Pulchritudinem autem summopere placere omnibus, eiusque illicibus maximum attrahendi vim inesse, atque hinc Venerem Vraniam, per quam nobis mirifico illo Veneris die omnis pulchritudinis splendor affulxit; propriè Gaiam dici posse, ibidem tradidi; adiecto & illo, celum à Caio nominis sui partem mutuari, nec aliud illa voce notari; quam & corpus summæ pulchritudinis circulari motione delatum, & summè pulcrum vndequeaque, quod intelligitur, si Cat-hel-on, compositionis partes considerentur. Celum porrè etenido ordine perlectum, vt sit Mu-læc, demonstrare hoc corpus expers esse omnis defatigationis: quod vocis artificio qui clarus cupiet intueri, Hermathenam aeat. Inter homines verò docui, viro sic placere vxorem, vt matre atque patre desertis, ad eam famam totus anhelet ac feratur. Indidit enim Deus occultissimas quasdam & subtilissimas, vt ita dicam, iungas mulieri, quibus incitatatur & rapimur, quod ea potiamur. quibus à viribus Drætu dicitur, quasi iyo-haw, id est, latitiam & iucunditatem conservans: cuius conuersione matritus monetur, vt sibi caueat & recte se custodiat. Nam war-v, idem est quod custodite. At si V consonantem, non in vocalem, sed in F transferas, quod nobis est vnum de frequentissimis in vocum terminazione formanda, pef vestigia versæ dictiunculae cognofces feminam esse id quod homo statim ab initio simul ac creatus esset, ultra priores corporis & animi dotes acquisitus; eo quod war idem sit quod acquirebam, à war siue warne, quo significatur wi erf, id est, possessionem situe warne. hæreditatem amplio. Mulier itaque vt prima fuit possessionis nostræ ampliatio; ita vnicuique diligenter curandum, vt war sit war, id est, possessionis augmentum & dilatatio. Cum igitur Spiritus sanctus hanc vocem sermonis architecto inspiravit, multa simul monuit tum prorsò, tum verso litterarum ordine obseruanda; illo quidem, vt iucunditatis conservationem in ea retineret, hoc verò, vt se custodiret atque procuraret, vt bonorum accessio per mulierem, non detractio fieret: quæ si Adamus, pro eo ac debuit, accuratè considerasset, ac deinde perpetuò obseruaslet, nunquam in eas quārum reliquiis affligimur, incidisset calamitates. Sed hæc alterius loci. Cum igitur Deus hanc inter virum & mulierem copulam princeps sanxerit, non potest fieri, quoniam vir à natura sua instigetur ad id habendum quod opifex ad ipsius societatem iucunditatemque creavit. Mulier itaque hac ratione placens, vt ei vir tanquam vxori suæ cupiat adhætere, Gaii dicetur, atque is haëtenus apud nos huius vocabuli vsus est, nō modò dum de

Gaii Venus
Vrania.

Celum vnde
diictum.

vnu v-
cabulum vnde
compona-
tur, & quid
significet.

cc 4 homi-

Gaien. hominibus, sed cum etiam cum de brutis animantibus sermo est. Hinc verbum Gaien sic usurpamus, ut idem sit quod marem feminam in quoquis genere ad generandum congregari. De aliculis autem loquentes hypocoristicis in te parua, voce utimur diminente, **Gaien**, pro socio aut socia dicens. Cum igitur terra omnem vim genitalem a caelo accipiat, meritam a primis Ianigenis & eorum maioribus Gaia dicta est. quam vocem Graci haec tenus servarunt, ignari interim quid causa sit ut terra hoc nomine indigetur. Ex his modis liquere puto, quid sibi verba illa in nuptiis sollemnitas vellent, *Si tu mihi eris Gaius, ego tibi ero Gaia.* Quid enim aliud his noua nuptia mariti domum intrans dicebat, quam, si tu talem te praestabis, ut mihi placeas iucundusque sis; ego vicissim me tibi placidam iucundamque vitam sociam praestabo. Et optimo sanè iure hac verborum formula vtebatur, eo quod sicut maritus vxorem ducit, ita eum cum in aliis honestis officiis, tum maximè in hac vita communis iucunditate praetire patet, & se hilarem, alacrem, venustum, atque in summa omnibus modis placidum suauemque exhibere: quod nisi faciat, non est cur expostulet cum quoquam si vxor se non gerat Gaiam. Non parui profecto momenti conditionem sponsa sposo duabus vocibus statuebat, qua si stare nollet, se Gaiam non futuram, claris verbis minabatur: atque adeo si rem probè expendamus, comperiemus hanc ipsissimam apud maiores matrimonij contrahendi formulam fuisse, quæ post manserit illa quidem de prisco ritu, sed quid sibi veller, aut quam legem praescriberet, desperito iam Cimmerij sermonis usu, prorsus fuerit ignoratum. O caelum Gaium, quam multos desuper intueris! O terra Gaia, quam multos sustines coniuges, huius aquissimæ conditionis, quam natura & naturæ opifex sanxit, proditoris! Sed quorsum lamenta? quorum ut nulla est utilitas, ita nulla unquam tam flebilibus modis canentur, ut spurcam miseri huius nostri seculi æquare possint foeditatem, quo stupris & adulteriis non diuitiae modis, sed summae etiam non raro petuntur dignitates. Nos ad Gaias reuertamur, quales ut omnes sint vxores, partim est in bonis moribus & disciplina, cum publica, tum domestica, partim est in ipsis maritis; qui si Gaios potius se praebent vxoribus quam fornicatores, sola tentagine connubium ius se tueri posse ratos, non tot fortasse monstra cernemus. Præterea si sic in coniubio ambiendo versaretur iuuentus, ut potius de ingenij & morum dotibus, quam de fortunis cogitaretur, saepius quam nunc ferè facit, pronuba luno matrimonia prosperaret. Qui dicere potes o proce, eam tibi placere omnibus modis, cuius dumtaxat formam & opes secutus, nullam curam gessisti ceterorum, quæ illos magis necessaria sunt ad iucundam vitam societatem vel in eundam vel conseruandam. Iuri peritos veteres risit Cicero, quod omnes vxores, que coemptionem fecissent, Caia vocari putarent, quia fortasse id nomine exepli causa in libris cuiuspiam positum vidissent: ego vero non rideo Ciceronem, sed miror tam incurium rituum antiquorum fuisse, ut & id quod recens nuptia dicere consuevit sposo, & iuris definitionem in Caia, crederet originem duxisse ab aliqua muliere quæ Caia fuisse vocata. Egregium scilicet commentum, quasi ante Caiam Cæciliam (ad hanc enim trahunt exemplum) nulla fuisse vel materfamilias, vel formula matrimonij contrahendi. Quæro igitur, unde Cæcilia Caia nomen datum sit, & an prænomen hoc apud Latinos non antea fuerit usurpatum? Sunt qui Caium dictum velint a gaudio parentum, formationis analogia minimè usitata. Crederem equidem, si Gaudentius non Caius diceretur. Quemadmodum in hoc de quo agimus ritu, insignis ignorantia vetustatis deprehenditur; ita & in altero quo Talassius in nuptiis canebatur, quo nomine quosdam Ianis, quosdam iuuenem quendam, cui feliciter connubium cesserit, accepisse Plutarchus scribit, cum nobis clarum sit ea acclamatione non aliud denotari, quam connubium contrahi ea conditione, ut societas efficit omnium onerum ferendorum, quod nos T' alle last, siue t' allast vernaculo sermone diceremus. Certè Iurius consulti rectissime Caia eas vxores vocarunt, quæ coemptionem fecissent: Ex enim matresfamilias propriè dicebantur, & in manu conuentione, quæ coemptio vocabatur, siebant, cuius sollemnitas haec erat, ut vir interrogaret, An mulier sibi mater familias esse vellet, atq. illa se velle responderet. Rursum mulier, An vir sibi paterfamilias esse vellet, & ille similiter se velle diceret. Haec igitur vxores arctius multo & fardius maritis coniunctæ reddissimè Caia dicebantur, eo quod quæ aliter coiunctæ viris essent, non ex omni parte placere videretur. Crediderim equidem

equidem priscis temporibus non aliud veri matrimonij genus fuisse, post verò motibus corruptis, alias coniugij rationes inductas, quæ concubinas potius quam Caia facete viderentur, & idcirco non male iuris prudentes Caia definiisse. Satis mihi hunc multa videor de Caius & Caia ex Hermathena nostra deprópositæ, quibus cognitis; facilimè, unde Galli nomen sumperint, intelligetur. Gomerū patrem Gallorum esse, non semel antè dictum, & additum, hunc maximum natu inter Iapeti liberos fuisse. Cum igitur Comer genus suum insigniter augeri cerneret, sic filios & nepotes distribuit, ut aliis aliud quidem nomine daret, sed ita, ne homina nihil haberent insignis alicuius monumentum, quod dignum esset cognitione posterorum. Nec credam hac in re quicquam ipsum citra patris & aui consilium fecisse, pro eo ac bonum filium decebat. Aliis itaque aliud, quibusdam verò, & iis quidem quos egregiè vellet honitos, nomine dedit ab illa dote diuinæ, qua Iapetus patri suo magis quam ceteri filii placebat, ut consecratione sua fecit clarissimum. Quainobrem sicut Vrancus à palmitibus late proferebant Iapet nominatus est, ita Caius ab eo quod maximè patri placet. Visum itaque fuit, ut alij ad perpetuam consecrationis memoriam Franci, alijs gai-lui vocarentur. Nihil enim aliud significatur hac compositione gai-lui, quam populus caius, id est placens; quoniā lui siue *lui* populus dicitur, ut Indoscythica nostra declararunt, Liberum populorum patrem interpretata. Insignis profecto nomenclatura, quæ simul & benignitas Dei Iapeto concepsa declaratur, & simul ij qui nomine hoc sortiti sunt, admöntur, ut Gaios tum erga patrem, tum erga omnes homines sece praestet, id est, tales, ut & patri omnium, & deinde patribus suis, post etiam omnibus hominibus semper ubique studeant placere: Ex gai-lui Gallus factus, per labdacionem, quo pars diphthongi in lambda transit propter lambda sequens, non fecus atque ex perlicio pellico, ex perluceo pelluceo, & similia ex similibus. Terminationem vocis ad Latinam aut Græcā formā transferri nihil houi, quæ nobis diphthongus est, qualis in Harpula, alijs qui *lui* pro *lui* sonant, diphthongus item, quæ carentes Latini, pro ea I longum ponunt, quod in Liberi nomine video. Agnoscant nunc tandem Galli suum Germanum nomen huius alij postponendum, siue antiquitatem species, siue præclararam admonitionem, breuissime omnia vita recte instituenda præcepta cōplexam. Alij alias sibi chrias querant, Galli in sua nomina clatura omnium habent pulcherrimam, quæ & antiqua genitris nobilitas ab ipso Iapeto usq. declaratur, & totius vita tum præsentis tum futurae perfectio atq. felicitas continetur. Quid enim vel optabilius vel beatius queat cogitari, quam sic vita habere comparatam, ut & Deo & hominibus placeat. Iam si cōmunicum viuerit ratione in eam, quid pulcrius, quid iucundius, quam omnes sibi placidis moribus quempiam deuincite, atque eum se praebere, cui velint omnes congregari atque coniungi. Præter autem utilissimam hanc adhortationem, videtur haec vox otaculū etiam quoddam continere, fore videlicet aliquando, ut ea gens in qua sola Gallorum nomen permansur et, verissime sece Gaios præstat. Quos enim homines inuenias usquæ gentium moribus placidis, magis benignis, magis faciles ad iucundam societatem ineundam, quam eos quos Gallos vocamus? Desinat igitur inepti quidam, & stolidi quadam ignorantia iactabundi, eximere velle nomine suum è numero Gallorum, ut Germani dicantur; & agnoscant quanto clarius sit & illustrius & gratius Gallum, quam Germanum, si nōminum significata examinentur, nuncupari. Est quisquam tam iudicis, tam barbarus, tam detinotum peccati lucris, mancipium, ut vir congregandi auditus, quam vir omnibus placidus, corris, humanus, facilis ad coniuctum & iucundus, vel dici malit vel habet? Certè Germani nomen ut primū non fuit nationi alicui tributum, sed corum vita proposito, qui se in militia ad res suas augendas dedissent, ita mitum est quam bene in eos quadret, qui se Germanos & esse & dici maximè gloriabantur. Quod si Aristotelem quisquam interrogaret de illorum nobilitate qui totos sepe pecuniae questuque addicunt, exclamaret haud dubie, si quis quæ in Politicis suis tradidit repugnare nollet, eos villes esse atq. plebeios. Sed dicent hinc Peripateticum, ambulandi usus quam veræ nobilitatis iudicanda peritior, nec sciuisse illustriora esse insignia leones, lupos, pardos, aquilas, griffies, & id genus rapaces feras, quam oves, aut gallinam, aut columbam, & idcirco generofissimum quemque maxime Germani nomen decere, imbecillitas & morum minimè viriliut esse, si quis miti comitate & vultus & verborum, placere potius, quam toruo & ferino tum vultu tum sermone

*Gomer Gal-
lorum patris
&c.*

*Gallus unde
vocis origi-
nem habens:*

Gallorū fatus:

*Germanus
nōmē datus:*

*Germanorū
iudicium.*

termone terrorem iniicere nitatur. Minime tamen quisquam haec ita capiat, quasi quicquam Teutonicae nationi detractu velim, vel nobilitatis vel dignitatis: id vnum ago, ut vocabula & eorum notiones, quae in controversiam vocantur, inter se conferam. quod dum facio, mihi persuadere non possum, vt Germanici nominis professione, quae tota in acquirendo studioq; versatur militari, anteponam commode, placidae, affabili, alacri, iucundae in conuietu comitati: quae nisi ipissima sit humanitas, non video quos vel Graeci φιλανθρωποι, vel Latini humanitatis nomine laudare consueuerint. Iudicio certe eorum qui de hominis nomenclatura hanc virtute nuncupandam censuerunt, constare cerno, non alia magis dote quemquā mortalium, quam hac ipsa hominis nomine dignū videri. Bene illi quidem humanitatē & φιλανθρωποι hac de causa dixerunt, sed artificium vocis Gai nunquam sunt assecuturi. in cuius ternario, à littera perfectione notata ad iucunditatē, cuius I nota est, progressus fit, quem nobis A littera declarat. Nihil enim ab illo in quo nulla sit perfectio, ad alium manare potest amoenitatis. Nec deest Germanis gentile nōmen, quo sese infinito magis, quam vocabulo belli, reiq. bello augende, tesseram præ se ferente, non crita auaritiae rapacitatisq. opprobrium iactare possint. Quod si maiores nostri hoc nomen laudis quicquā habere aut nobilitatis credidissent, haud dubie ipsi sese eo vocassent. quod non magis fecerunt quam nunc se dicunt. Crygmanos, quae vox cū Germano eiusdē est notationis. Qui nūc Crygmanū quē vocat, nō magis hac sua nomenclatura Teutonē quam Hispanū designat, eo quod nō sit notationis, sed nomē propositi & instituti. Similiter olim non quiuis Ascanius sive Teuto sese Germanū vocabat, sed is dumtaxat, qui nomen suum idcirco militiæ dedisset, vt ex ea diutias sibi pararet. Dum quibus maioribus genus suum eiusq. nobilitatem acceptam ferrent, gentili nomine exprimebant, sese d'outsen vocabant, quo haec tenus vntut omnes in natione sua insigniēda, tamē Latini id in Tusconas vel Teutonas communiarint. Hoc autem significabant, sese antiquissimos esse, tum quod à Comero filio Lapeti maximo natu, & rursus ab Ascanio Comeri filio: maximo item natu' genus ducent, tum quod linguam antiquissimam conseruarent, quam omnes præter Cimetros perdidissent. Quamobrē si bene rem estimemus, Galli & Teutones, nec nationē, nec lingua, nec nobilitate generis differunt, adeo, vt reuera dici possint Germani nomenclatura Latina, licet dum Germanos sē dicerent Teutones, aliud, vt modo dixi, intellexerint. Cessent igitur posthac insq; illæ de nominibus & nobilitate concertationes, abeant in malam rem iactabuanda stolidorum hominum verba, quibus dum egregium se sibi decus arrogare credunt, inugas agunt, nihil minus intelligentes, quam quid significet vel Galli vel Germani nomenclatura. Id operā dent, vt se dignos praestent, alteri Comero & Ascanio, à quorum in nascendo primis d'outsen nuncupantur; alteri ipso Iapeto, à cuius consecratione Gai-si sive Galli dicuntur: & quemadmodū maiores ipsorum & lingua & generis primordiis conueniunt; ita mutua benevolētia & amore conspirent: nec alia re alterosalteri superare contendant, quamvis virtutibus quas in primis suis parentibus admirata est antiquitas. Incant, si certare velint, amoris humanitatisque certamen, in quo viatrix pars meritò poterit de nobilitate sua gloriari. Bella non inter se, sed contra alios gerant, quorū & origo & religio cum nostra pugnat, & in iis non vīle sibi & fōrdidū rerum terrenarū malitū in proponant, sed ad hoc vnum spētent omnes eorum rationes, vt alias nationes ad vīram Dei cognitionem trahant. Hoc enim veterum Cimmeriorum studiū fuit, vt eos quos vincerent, a secedis efforibus ad vnum vnius Dei cultūm reuocarent, & apud omnes vera religionis lemīna reliquerent, vt in Amazonicis & Francicis ostendit. Atque haec vera fuit causa, ob quam dum Asiam subiugarent, sese vocauerint Cimmerios, pro Comeris, vt nimirum iij penes q̄tios tum lingua Hebraica vigebat, intelligentientip̄s non ad vastandos agros, non ad ciuitates euentandas armā circumferre, sed venire vt omnia, quod possent, perficerent, & recta ad fineū dirigerent vīra felicitatis. Nam vt Gomer perfectus est, & absoltus significat, ita Gimmer idem est quod perficit atque consumauit. Neque enim de sua se lingua Cimmerios vocantur, sed eorum apud nos instituti sui finem constare volebant, quod facillimō se consecuturos putarunt, si Canaanorū sive Hebraeorū lingua se tales nominassent, eo quod haec & eius cognata latinitē per Asiam & Africam patarent. Quocirca qui sese hisce maioribus dignissimos demon-

*Germanus
non est natio
nis, sed institu
ti vocatu
lum.*

*Tuscones.
Teutones.*

*Cimmer
iendiū.*

demonstrare volent, ij huic studio perpetuō instent oportet, quo nō modō ipsi perfecti sint & absoluti, sed vt alios etiam perficiant, cūm in omni disciplinarū genere quibus reip. salus continetur, tum maximē in vīra sinceraque religione, cītra quam totus artium scientiarūque orbis ne hilum quidem facit ad humānam felicitatē: Apage bellum intestinum, apage bellum quo arces, agri & spolia dumtaxat quēfuntur, si Cimmeriorum nomine vel Galli vel Teutones velint gloriari. Illis se iactent bellis, quibus religio vel propagatur vel retinetur, quibus barbaræ nationes ad verum Dei cultum trahuntur: & haec quidem ea via & ratione gerant, tie dum religionem adstruere se velle dicunt, eā magis prauis exemplis destruere cernantur, quod vīna nostra ætas nūquam vel vidisset vel haec tenus videret. Et haec quidē obiter hoc loco, eorū occasione qui vesanis rixis de nobilitate contendentes, maximē ignorantia, tum in vīstu cognatione, tum in antiquissimo sermone deprehēnſe, se ipsi coarguant, tantum abeſt vt laudem vīlam apud antiquitatum vīre peritos consequantur. Cūm ergo nūc claram tēdiderim Gallici nominis originem, reliquū est, vt addam, quid Galatarū vocabulo denotetur. In hoc prima syllaba eadē est cūm ea quā Galli nōmen exordit, nec alterius hic quam illic significationis: at Latē quid riotet, explicandum: Lat geminati nobis offert notionē, priorē vt idem sit quod Latinis gero & gestus: alteram vt colonū intelligamus, qui fundū villāmū cōducit, à latē quod idem est quod sinere sive permittere, vt cūm dicimus, it lat w̄ to, id est, ego tibi permitto. Is ergo cui agrum nostrū colendū permittimus, lat vocatur. Duplex itaque ratio hūtis nominis Galata compositioni inhæret, altera de gestu, altera de fundi colendi modo pendens. Prior facit vt is gai-lat, vnde Galata, vocetur, cui gestus est Gaius, id est, qui se gerit comēm, blandum, suauem & iucundum, quales vel Galli sūnt, vel nulli mortalium. Posterior complexa vōcis caūsa sic erienda, vt gai-lat dicatur Gaius colonus, id est is cui Caius agrum sūtū permisit ad colendum. Quis ergo hic intelligetur Caius, cuius permisit Gallus fateatur se sītos agros possidere? Quis alijs, quam lapetus, Caij meritus nōmenclaturam, quod patti suo maximē placet. Idem enim Caius qui Francus iuxta geminam considerationem, vī modō dīctum. Galata ergo si rogati sūissent, cuius fauore cuiusvīe iure, vel sīos agros possidēt, vel alienos inuāderet, dixissent te colonos esse Iapeti sive Caij, cui pater eam concessisset prærogatiūam, vt posteri ipsius habitarent in tabernaculis Sem, & Chanaan esset seruus ipforum. Deinde mos ille Germanorū veterū, quo agros in annos singulos per cognationes sīte magos distribui soleū legitūs, maximē quadrat cum hac etymologia, de qua colligas, eos sic cogitasse, Iapeti portionem, cuius ipsi posteri essent, perpetuo iure ad Iapeti pertinere hæreditatem, nec vīlo modo eam vel cūs partem propriam alicuius fieri debere posteriorum. Quemadmodum igitur Pontifices Romani totam suam ditionē in regiones diuersas & ciuitates distributam, Patrimonium D. Petri vocant, & Veneri quicquid habent vel regnorum vel ciuitatū, D. Mar-
eo adscribunt, ita & Galatas nomine suo profitebantur, se nullos agros sīos habere, sed quos haberent, vt endos accepisse ab Iapeto primo generis auctore. Cernas hic maximum fundamētū ciuitatis Platonicā estruendā, cūm nōmo Galatarū quicquam se proprii fundi possidere diceret, verū fecit quam coleret, se Caij dumtaxat habere permisit. Nec dubium est, quin haec confitudo à Cimmeriis in Asia, ac deinde etiam in Europa diutissimē fuerit conferuata, adeo, vt ad Cæsatis quoque vēnit notitiam, qui eam nobis illi Germanorū moribus eleganter delineauit. De qua rursus intelligas, non aliud quondam Galatarū, quam Germanorū viuehdi gentis & institutum sūsse, vt nimis nōmo agrum certum haberet, sed eo contentus esset quem magistratus & principes in annos singulos concessissent. Hinc altius quoq; ad primos gentis ottim gradatim fieri poterit progressus, in Scythiam nos paulatim deductus, atque inde ad Volgam, mox superiori ad Daicem, hinc ad Iaxartem, quem Alexandri milites falso Tanaim crediderunt: quod vbi perueniū fuerit, Indoscythica proxima sūnt, & Margiana, pīmē hominū post diluvium sedes, quem totū terrarū tractūm vīrahque secundum maris Caspij litora ad Tanaim vīque, & inde ad Gades Iapeto sūsse à patre assignatum, non semel dixi. Quocirca Galli hanc positionem primo suo parenti non tam assigñatam quam consecratam sūsse ostendere volentes, sese Galatas nominarunt, quās terrarū quas Gaij permisit haberent, coloni.

*Galatarū
nōmen ety
mon.*

Lat.

Latē.

*Patrimonium
D. Petri.*

D. Petri.

*Galatarū
nōmen idem
vīuēndi ge
nus.*

Scythiam

Daicem

Iaxartem

Alexandri

Tanaim

*Indoscy
thica*

Margiana

litora

Caspīj

Tanaim

vīque

Gades

Iapeto

assignatum

non semel

dixi

Quocirca

Galli

hanc

positionem

primo

suo

parenti

non tam

assigñatam

quam

consecratam

sūsse

ostendere

volentes

sese

Galatas

nominarunt

quās

Gaij

permisit

haberent

colonii

Quemad-

scytha.

Quemadmodum igitur Teutonaces è Scythia Asiatica ad agrū Tolosanum venisse Saxonica nostra docuerunt; ita nihil fuerit absurdum, si ceteros quoque Galatas ex eadem regione dicam in Europam commigrasse, atque id prius quam Teutones in eam venirent; & omnes hos & illos non cognatos modò esse, sed eandem quoque principio viuendi consuetudinem habuisse. Scytharum autem nō nullam nōb̄is designat certam regionem, sicut nec Gr̄ecis Toxotes, cum qua voce eandem habet vim significacionis, tamen ei⁹ ignari, extremos Germanorū & Sarmatarū, quorum vel nullā vel exigua notitia haberent, hoc nomine censuisse videantur. Sicut ergo C̄esar Germanis hūc sediū quotannis mucandarū mōrē adscribit, ita Horatius eum tribuit Getis & Scythis:

*Campes tres, inquit, melius Scythe,
Quorum plaustra vagas ritè trahunt domos,
Vinunt, & rigidi Geta;
Immetata quibus iugera liberas
Fruges & Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annua,
Defunctūque laboribus
Aequali recreat sorte vicarius.
Illi matre parentibus
Pruignis mulier temperat innocens,
Nec dotata regit virum
Coninx, nec nitido fidit adulero.
Dos est magna parentium
Virtus, & metuens alterius viri
Certo fædere castitas:
Et peccare nefas, aut pretium est mori.*

Quæ verò fuerit hæc apud Scythes colendi ratio, patti⁹ ex hoc Hotatij loco, partim ex Cœfate de Suevis loquente discere licebit, vbi non solū agros ipsi⁹ nullos proprios fuisse declarat, quod de Germanis scripsit, sed hoc etiam addidit, vicissitudinem agriculturae & militiae esse; vt qui nunc agros colunt, sequenti anno abeant militatum ab his quorum tunc est operi rusticō infudare alendi. Nihil ergo miri accidit, si homines exteri Teutones Germanos vocant, propterea quod tunc tantum eorum notitiam habent, cùm ab ipsis bello impeterentur. Ut verò apud Germanos iam olim tota hæc vita ratio cessauit; ita prius multò cessauerat apud Galatas, atque id tanto seculorum interuallo, vt alta obliuione iaceat sepulta; nec eius alia extet in memoria vel coniectura, quam hinc in gentis nomine, hinc in prisca Teutonacarum sedibus à Ptolemæo in Scythia Asiatica collocatis. Nunc igitur liquet, non absurdè factum à Gr̄ecis, dum Germanos & Gallos uno Galatarum nomine completerentur, quo tantum abest, vt contumeliosi Germanis fuisse videri debeant, vt contraria non aliud nomen potuerit dari honorificentius. Præterea quod minus quidam distincte de his duabus gentibus egreditur, fecit non morum tantum & sermonis similitudo, sed earum etiam permisio. Quis enim nescit, in medio saltu Hercinio Boios habitasse? Iam & Gotinos Tacitus Gallos creditit, ob lingua communione. Accedit & alia ratio, ob quam Galatas potius quam Germanos nominarint, quoniam Galatae Gr̄ecis & viciniore⁹ essent, & multis prœliis magis cogniti. Quid notius direptione Delphica? quid Galatarum in Asiam commigratione? Nec minus celebris Ptolemaei Cerauni Macedonum regis cum toto exercitu cades à Gallis perpetrata. Quid? quod & Galli Scordisci in Patino-nia habitabant, nec longè à magna Gr̄acia Galli Togati, quorum regio ab Ancona exordium sumebat. Quemadmodum igitur Itali, Hispani & Franci, Brabantos, Hollandos ceterosque Belgas Flemingos nominare consuectunt, propterea quod si ob mercatum, qui auctorum memoria Brugis fuit celeberrimus, sint notissimi, ita & olim potuit accidisse, dum Germanos Gr̄eci Galatarum nomine comprehendenderent. Ceterū ne nimis in Gallici & Galatici nominis explicatu videar, reuocabo gradū: nec existimabo sanè vel pluribus opus esse, ad interpretationē, vel quemquā porr̄ fore, præsertim nostræ linguae peritū, qui non videat maximā inter nomenclaturā & gentis indolē con-sensionē. Ut enim id quod de Caij colonis dixi, ad partes originationis non vocaretur,

tam

ram aperta tamē est & in populo Gaio & in Gaio gestu notationis ratio, vt de ea ne obstinatissimus quidē sermonis nostri contēptor aut ambigere possit, aut apud alios mouere controuersiā. Quamuis autem Gr̄eci iis quas indicauit, cauissimis Germanos etiā hoc olim nomine complexi fuerint, optimo tamen iure ij qui haec tenus Galli vocantur, id sibi tanquam suum & præcipua quadam prærogatiua moribus suis aptum vindicauerunt: quod qui negabit, is mihi gentem proferat magis in vita consuetudine Gaiam, id est, ad omnem suauem vitæ societatem & faciliorem & iucundiores. Bona igitur pace Lactantij & D. Hieronymi, negamus de Gr̄ecorum sermone Galatis nōmen datum fuisse: id tamen non negamus, magna eos verisimilitudine decep̄tos. Nam hinc corporum candore, hinc Virgilij carmine, vt sic iudicarent, persuasi videntur. Hic enim ad hunc modum cecinit de Gallis:

*In summo custos Tarpeia Manlius arcis
Stabat pro templo, & capitelia summa tenebat,
Romuleoq; recens horrebant regia culno,
Atque bic auratis volitans argenteus anser
Porticibus, Gallos in limine adesse canebat.
Galli per dumos aderant, arcemq; tenebant
Defensi tenebris, & dono noctis opace.
Aurea casaries ollis, atque aurea vestis,
Virgatis lucent sagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur.*

Ex postrema horum clausula ducunt argumentum, Gallos à Gala, quo Gr̄eci lac vocant, nominatos esse. Quos ego contraria rogo, quoniam tempore à Gr̄ecis Galli emendariant nomenclaturam, vel acceperint coacti peregrinam? Deinde quo antea nomine fuerint nuncupati, quam Gr̄ecis hominibus placuerit sic hostes suos indigetare? Rursum, cur non à Latinis potius, exiguo proorsus interuallo proximis, fuerint vocati Lacti, quam Galatae à Gr̄ecis longius remotis? Sed quam absurdè nominum gentilium rationes ab exteris linguis petantur, nec à me semel ostensum, nec quenquam sapientis mentis compotem potest latere. Quamobrem licet poëta eius fuisse sententia: quam Lactantius ipsis adscribit, de domestica tamen nominis origine nobis clarissima, ne ad latu⁹ quidem culmum discederemus, propterea quod extra sacrosanctam scripturam & diuina oracula, nullius apud nos tanti sit autoritas, vt ea recte ratione velim præponderare: & alioqui elegans epitheton Gallorum est, quod de lacte sumitur, tametsi nihil de Gr̄eca etymologia cogitetur, tum propter allusionem, vt si quis dicat Verrem à verendo, tum propter candorem: qui quamvis in alia re maior esse possit, nullus tamen aque atque is qui in lacte cernitur, mollem delicatamque carnem, vel magis commendat, vel propriis imitatur. Quid igitur Lactantius ait, à poëta dici potuisse candida colla, id quidem verum est; sed minimè verum, id cum potuisse facere pari aut elegantia, aut suavitate, cùm illam rationes modò dicta in voce lactea reddant maiorem, hæc lambda conciliat ipsi alpha præfixum, quo fit, vt color hic lacteus videatur dici ad eius corporis in quo cernitur, amorem lactare. Quid si dicam tantum abesse, vt Galatae nōmen suum à Gr̄ecis sint mutuati, vt contraria Gr̄eci hoc ipsum nōmen Gala, è prisca Gallorum lingua acceperint, & ex eadem etiam Latini totum suum lac suixerint? Est illud quidem quod dico in recto nomine Gala subobscurum, at in obliquis casibus in primis aperitum. Nā quis negare posuit γάλαντος & γάλαντι, luculentis indicii præse ferre, ortu suū vocē accépisse à Gal-lacti, siue, vt alia pronunciatur dialecto, Gal-lett, quo notatur id quod allicit ad lingendum. *Lac* enim, vt Flandri, siue *Let*, vt carteri, idem est quod lingo: qua voce non hac modò ærate omnes Germani & superiores & inferiores vruntur, sed Gotos etiam vsos olim fuisse de Italorum sermonē discas, qui pro lingo *Let* dicunt. Cum autem *Let* enunciāmus, vocalem sic effe rimus, vt auribus exile alpha obiciatur, ad diffricimen *Let* pro stillo, qua in voce secunda vocalis pressius & tenuius sonatur, tametsi tensus habeat longum, quod in *Let* pro lingo breue auditur. Non mirum igitur si apud Gr̄ecos in Galatos A sit propter soni conuenientiam, quem siue per A siue per E scribas, cum harum vocalium medius sit, parum aut nihil refert, cùm nos diuersos vocalium sonos litteratum diuersitate minimè assequamur. *Gal-lac* igitur illud erit quod d d princip-

principatum inter omnia ea tenet, quæ homini à natura ad lingendum proponuntur; siue quod omnium primum est in homine alliciendo ad lingendum. Quamobrem cum lacte nihil vel prius vel magis placeat humanæ naturæ vt degustet; an non optimo iure Galactos nomen de prisca lingua datum dices? Nec enim nobis, & lingo Latinis propria sunt linguae obiecta, sic tamen vt his vocibus gustandi quædam auditæ denotetur. Hinc Lecher sive Lacker is dicitur, qui in saporibus magnum habet delectum, siue potius, vt vocem plerunque accipimus, nimias in lingendo sibi delicias querit, vt ille qui

*Ostrea callebat primo prendere morsu,
Et semel attabbi dicebat littus echini.*

Primus ergo hominis lacteus Gai lac meritò diceretur; non tantum quia modò natis placet & primum & plurimum, verum etiam quod nihil queat inueniri, & quo solo plus paretur deliciarum: quod vt ciuius clarus est, quam vt debeat doceri; ita lactiorum varietas latius patet, quam vi hic sit enumeranda. Vini vsus ante diluvium nullus, nec Nocho, nec eius maioribus fuit, vt pote Indiani tenentibus, in qua vitis nulla sua sponte nasceretur; at lac hominibus statim à prima omnium matre fuit oblatum. Nec fas fuit altud ex animalibus accipere nutrimentum, quam quod lacte constaret, ita vt omnes tum temporis Galactophagi potuerint vocari: cuius antiquissima vita occasione aptid posteros fortasse fabula nata, Galactophagos omnium hominum iustissimos esse, qua deinde moti auctores, Galactophagi in Scythia & Thracia quæsiverunt, quoniam in regionibus sibi notis iustitiam Galactophagorum nusquam inuenirent. Quod si coniecuram de suspicione mea licet proferre, non verear dicere Galactophagos Abios quoque nominatos fuisse, quod intelligeremus hos iam olim mortuos esse, nec inter vitos usquam inueniri, eorum tamen iustitiam in illis solis quærendam esse, qui vite ipsorum genus conservassent, quales non alibi quam in sola Scythia repetiri. Hunc sermonem qutum Homeris à Thracibus fortassis accepisset, Galactophagos apud Thraces & Mylos collocauit, circa Istrum nimirum, vbi tunc Scythicus siue Geticus vigebat sermo. Postiores, deprehenso hos Istri accolas nihil initius dici posse quam iustissimos; nec vllis ibi repertis gentibus quibus esset Abiorum nomen, ad remorissimas in Aquilonem Asiar partes Abios reuocerunt, fugiente videlicet semper Themide à noris hominibus & proximis ad eos quos nemo mortalium nosset. Hinc Artianus, hinc Ptolemaeus maximis terrarum spatii ab Homericis Abiis recesserunt, quorum ille Asia loco nullis certis terminis descripto, eos & sibi & ceteris finxit; hinc ad sexagesimum primum eleuati poli gradum Arctoo frigori exposuit, à Mysis Europæis, apud quos à poeta fuerant constituti, ad centum prope longitudinis gradus remontit. Strabo Homerum in eorum sedibus fecutus, apud Getas eos quærerit, & disputat cum Abij vocentur, in eo tandem acquiescens, & blos dicit, quod duram vitam agant. Apollodorus vero, & ei pratiens Eratosthenes, Homem igniorantiae coarguit, atq[ue] h[ic] Abios nusquam esse terrarum. Ego verò perquam lubenter tibi hoc assentior Apollodore, Abios nec tua aetate, nec Homeri, nec multis item ante seculis usquam vixisse, verum Homerum non tantum non accuso ignorantia, sed vt diligenterum rerum omnium maxime peregrinarum inquisitorem, & exoscular & admisor: quem credo apud Orphicæ theologiae peritos audiuisse, singularem illâ, quam defiderant, iustitiam non alibi usquam fuisse intuentam, quam apud Galactophagos Abios, atq[ue] idecirco apud Græcos non esse quærendam. Quo suo sermone ad vitam posterorum Sethi aliudebant, qui ante diluvium lactarii solis & herbis vescebantur, tamque constantes in Dei cultu manserunt, vt filiorum Dei nomen acceperint. Non minum igitur, si Homerus hac allegoria suum ornarat carmen, singendo Ionen bellorum, & omnium eorum que in bellis, iniquissime crudelissimeque perpetravit perturbum, sese ad Galactophagos auertisse. Hoc certè vt ad bellum Troianum a poeta est accommodatum, ita verissime accidit ante vniuersam illam inundationem, cum Deus deserens Gigantes, sceleribus suis & scelerum peccatis, benignos siuos oculos ad Nochum & eius familiam conuertit, qui necedum carnibus, sed solis frugibus & herbis & lactariis edulis vnde bant, Galactophagi ob id proprie vocandi. Orphici enim volentes denotare hos tam iustos homines iam olim mortuos

tuos

Lecher sive
Lacker.

Galactophagi.

Abij pop.

tuos esse, Abios eos Græcis nominarunt, quasi dicerent: Si queras vbi omnium mortaliū iustissimi reperiantur, proficisci ad Abios, non quosuis illos quidem, sed eos qui nec carnium, etiū, nec vni potio hemouerant. Eo modo nūc quærenti, vbi resp. ea sit in qua omnia quām iustissimè administrantur, respotideret Thomæ Moth libellus, quam in Vtropia haecenus inueniri. Cæterum quo propriū tum ad veram historiam alluderent, tum quod ostenderent, vbi reliquia adhuc aliqua essent illorum hominum qui Abij siue mortui vocarentur, dixerunt Abios apud solos Getas & Scythes committunti: Nam revera Nochus cum suis germati Abij in Scythia post diluvium primum habitarunt, & in Scythia sola primum sermonem conseruarunt, qui deinde per Iatigenas in Europam venit, à Thracibus & ceteris Cimmeriis retentus. Profecto copiæ haec est allegoria, non historiam modò complexa, sed compedium etiam viam ad abgustum iustitiae templum demonstrans. Quisquis enim Galactophagos esse voleat, næilli facillimum erit omnes suas actiones ad iustitiae amissimæ exactas habete. Sed nos à proposito nostro longius abripimur ad amplissimum amēnissimum que æquitatis campum, in quo Abios si Eratosthenes, & Strabo, & ceteri quæsivissent, proclite ipsis fuisse ad intelligendum, cur Galactophagi Abij dicerentur, & qua de causa. Iupiter oculos suos & benignum diuinitatis vultum à Græcis pariter & Troianis auerterit. Nos interim quam possumus proximè hos Galactophagos imitemur, quod Deus nobis tandem luminum suorum splendore affulgeat, à quibus fat: scio nunquam tam diu vultum suum auertisset, nisi Troianos potius omni luxis genere diffuentes, quam Hippemolgovis imitari voluissimus. Placeat igitur nobis deinde Gaius ille linctus, cuius perpetuæ vissus iustitiam conseruat & æquitate: laudemus item ipsum vocis architectum, qui illud Galacti nomen dedit, cuius interpretatio nobis Themidis adyta referaret, ac certum iter demonstraret ad felicitatem sempiternam. Latini posteriorē dum taxat syllabam compositæ vocis seruarunt, Gai lat Lac dicentes, ac quemadmodum Græcorum Græmatici annotarunt, sic obliquos fieri, vt olim rectus videatur fuisse γαλαξις; ita Plautus clare ostendit lacte dictum fuisse, aieci in Menachmis, Nec lacte lati usquam similis est. Unde sit, vt in prima lingua Gai lat dictum fuisse assertamus: quod si Latinè dicas, idem erit ac si quis iuberet, lingue id quod maximè placet. Quo quidem modo sermonis nostri faber videtur imperasse, vt delicias naturæ nostræ gratissimas sequeremur, quod si fieret, omnis iniustitia procul faceceret, nec ea sola, sed quicquid etiam est in sumptuoso viatu querendo molestiarum. Quid verò inter omnia ea quae lingenda nobis Deus benniginitate sua concessit, lacte vel gratius vel salubrius, vel magis varius, vel facilius paratu: Docuit nos Philinus exemplo suo, solum lac nobis vtrumque præflare posse, & cibum & portu: quod qui memoria prodidit, minus miratus fuisse, si plurimorum & in Hollandia & Frisia viatum perspectum habuisset. Dicant itaque tum Graci tum Latini, quo in sermone vocationis suarum origines delitescant, & quantum in iis sit partim voluptatis, partim utilium ad vitam præceptorum, si tenebris his Cimmeriis eruantur. Dicant nostrarēs qua via & ratione matrix nostra lingua de filiarum thesauris queat locupletari. Dicant studiosi poëtarum lectors, frustra fabularum queri rationes, nisi lingua Orphicorum intelligatur. Non infrugiferum nobis errorem Laetanius & D. Hieronymus obiecisse videntur, dum Galatas à Galacte dictos prodiderunt, quando cius occasione non malum lac ex Homero Cimberioque sermone emulsius, cuius de linctu, magis quam de Aganippes filani furore correpti ad illud sacrarū iurupimus, vbi vidimus non quosuis Galactophagos, sed eos qui & verè tales fuisse, carnibus nunquam per totam vitam degustatis, & Abij etiam essent, id est, vitta mortalis expertes, in prisca hac fabula siue allegoria fuisse indicatos: cuius rei fueritne conscientia Homerus, nec ne, vt equidem nescio, ita non magni refert, cum & ipse & ceteri Græci parum intellexerint quibus de fontibus vel fabulæ manasset, vel earum veritas esset petenda. Est enim & sua fabulis veritas, non minus quam alijs ciuiis vero sermoni, sed eam iam olim demersam videmus tam altis Cimberij sermonis tenebris, & tam crassa verae historiæ ignorantia, vt vel nihil haecenus vel perparum sanæ intelligentiæ quisquam multo studio diuturnaque poëtarum lectione sit consecutus. Hinc sit vt frustra Abios Geographi tum in Asia tum in Europa inuestigauerint, inelitus eos inueniuntur, si quod abio, Græcis notat, id secuti, ad primos Scythes, à quibus scythius

Lac unde di-
catur.

dd 2 prima

prima post diluvium artas nomen haber, perrexissent. Apud hos enim qui iam olim ex hac vita commigraverant, iustitiam eam quam Homerius indicauit, iuuenissent, non illam quidem que de armorum virtutumque humanarum iudicio pendet, de qua inter Danaos & Troianos erat certamen; sed eam, quam Iouis *τάναγρα* comprobauit. Dum enim Orphici fabulantur apud Thracias siue Scythes Thracum maiores eos Galactophagos omnium mortaliuum esse iustissimos, qui reuera Abij Gracis dici possent, non aliud significabant quam primos illos Scythes, qui per Dei benignitatem & clementiam de Gigantibus in arca triumphant, summa inter homines iustitia excelluisse. Verum eos iam Abios esse, & idecirco frustra iustitiam illari, adiquam Jupiter lumenis suis splendorem convertit, inter viuos queri. Idem ferè Hesiodus tecinuit ad hunc modum, si. eum Latinum reddam: *πρίν τοι οὐδεὶς πόλιν θάνατον επέβησεν*. *Τόντος Ρύρος & Νεμέης κανδεῖται τοποφέρειν μεταξύ τοῦ θαύματος τοῦ θεοῦ*. *Splendida velutē celum petiere, γενήσαται τοποφέρειν μεταξύ τοῦ θαύματος τοῦ θεοῦ*. *Immortale Δέουμ, mortalibus δέοντος* *ταῦτα προδίδειν εἰπεῖν*. *Λιγότεροι μισεῖται τριστεῖς διοργάνωσι* *ταῦτα προδίδειν εἰπεῖν*. *Quos nulla poterant οὐει δεπελλει τηραντοφέρειν*. *ταῦτα προδίδειν εἰπεῖν*. *Similiter enim Homerius dixit Iouem cum splendidos suos oculos ad Abios convertiſſet, Dahais & Troianis nihil preter ærumnas & affidias peccatis reliquise: ex quo rurus voluit intelligi, eos omnium esse beatissimos ad quos oculos suos converuerit, tantum abest ut Abi dicantur à dura vita, quasi vitam viuerent non vivendam; quod quidam ad nominis interpretationem attulerunt, Strabonēt securi. Dicat nobis diuinus ille vir Rex & propheta, ad quos Deus oculos suos conuertat. Dicit nimirum ut olim cecinit ad citharam suam: *Oculi Domini super iustos*. Videat quām antiqua fabula cum huīus *τάναγρα* oraculo consentiat, quām apud omnes idem sit sermo veritatis. Hic cantat, *Oculi Domini super iustos*: Orphici fabulantur, Iouem à vānis mortaliuum contentionibus & insanis laboribus, oculos suos convertere ad omnipotium hominum iustissimos. Nec aliter apud Esaiam Ioua minatur, *Avertam, inquit, oculos meos a te*. Sed quād rapior? Videor mihi de hoc lactis potu magis quām de vino bacchiani, & propositio mihi laboris prorsus obliuisci. Quia tamen in lac incidi, non possum ab eo discedere, quin illud addam, non *γάλα* modò Græcorum, & lac Latinorum è Cimbricis fontibus manasse, sed ex iūdem etiam Melcam ad vtramque gentem esse deriuatam, quamvis significatione nonnihil variante. *Μέλη* enim nobis quōdus lac signat, Romanis certum genus lactis acetosā, variis modis parari cōfici: de quo cūn apud Galenum, tum apud Græponicorum auctorem plura legas licebit, quāz vt huc transferam, nihil habeo necesse. A *μέλη* quod nobis & nomen est pro lacte, & verbum pro lac-extraho è emamis, Graci habent *μέληγω*: & quia quotundā dialectus *Μέλη* vel *Μέλη* pro *Μέλη* dicit, Latini inde sibi Mulegio feruarunt. *Μέλη* autem eandem habet quām *γάλα* nominis rationem, composita voce facta ex *Μέλη* & *λεία*, quasi dices id cuius nos linctus plurimum iuuat. *Μέλη* enim & *μέλη*, *μέλη* omnis adiumentum habet significationē, vnde *Μέλη* vocali longo tēpote pronunciata, vt eam Graci in *βλαχά* effere deberent, si onium balatum imitari vellent, potum nobis significat è melle confectum, quād is nos insigniter iuuet, tum sapore, tum facultate. Hinc apud Latinos Mel remansit, & apud Græcos *μέλη*, vocabulum compositum ex *Μέλη* & *λεία*, quorum hoc altum & excellē signat, illud quod modò dixi, ita vt *Μέλη*, & compositione per syncopam coalescēt, *Μέλη*, id sit, quod vehementissimē nos iuuat. Sicut igitur *Μέλη* excellentiā adiumenti denotat, ita *Μέλη* linctum iuuant, & sic iuuant, vt citra eius adiumentū homo vix queat vitā suam tueri. Quēadmodum igitur Melca, *μέληγω*, mulgeo, & mel è Cimmerico sermone deriuantur; ita & *Gala* & *Lac*: quorū omnium origines atque rationes nequicquam apud Grammaticos suos querant vel Graci vel Latini. *Γαῖα* nihil aliud sonare videtur, quām *Γαῖα*, id est iucundum atque gratum victum: quāz vocis ratio Galactophagorum vitam eleganter commendat. Scaliger egregium se p̄st̄at grammaticum, dum scilicet *γάλα* à Gal, quo flūctus Syris dicatur, deriuat; quod nos philosyrismo eius lubenter condonamus. Quo porr̄ minus mirum videatur, *Galatas* & *γάλα* à *Γαῖα* nostrati deriuari, interrogates etymologiarum doctores, quāde causa mariti soror apud Græcos *γάλας*, apud Latinos glos vocetur: nisi fallor, magis quām p̄fēcē mutos videbis. Nobis in promptu ratio est, cūm *Γαῖα* coniugem signicer, *voca-**

vocabulum vtrique sexui commune. Soror enim vxoris callidissima est, quod n̄ bis *Ζεὺς* significat, ad coniugium reddendum tale, quale dicitur, id est, vt Gaius habeat *τοσσού της* *callidissimam*. Gaiam. Hinc enim vt soror egredi callet mariti indolem, quam dum vxori exponit, ostendit, quibus moribus & quo aslū queat marito vel quām maxime placere; vel ne displiceat, evitare. Ex altera rursus parte, cūm & ipsa eiūdem sit cum vxore sexus; habeatque omnium muliebrium affectionum cum ea communionem, proclive ipsi est, vt fratrem monitis suis ad eum modum comparet ac former, quo vxori suā fit gratissimus. Ex eadem radice *γάληρας* apud Græcos hilarem, laetum, iucundum gratumque si-*γάληρας* gnificat, nec aliunde *γάλην* deriuatur: Scaliger hanc vocem à Gal, quo flūctus notatur, deriuari scribit, flūctum cum tranquillitate confundens. Nostrates picas varias olim *Gaias* vocabant, vnde Gazzas Itali quidam, Goticum sermonem corrumpeant, voca-*Gaias* *picas* *varia*. *Gazzas*. runt. Est enim avis non solum eleganti plumarum vārietate in primis placens, sed humani etiā sermonis imitatrix dexterima. Hinc factum, vt psittacus peregrina avis ob easdem dotes *Papageno*-gaia vocaretur, quia nimirum non cuiusvis, sed facerdotum & Pontificum Gaia siue pica varia ob pretij magnitudinem & singularem elegantiam vi-*Papageno* deretur. Eat nūc quisquis, & peregrinitatis Galaticum nomen accusat, cuius radici *avis unde* *ma* *habeat*. Cimmeriorum vernaculae, cūm Graci tot debent voces, tum Latini suum vocabulum Caius acceptum ferre coguntur: quod si negent, proferant mihi rationem vel minimā, cur vel Caias matresfamilias vocarint, vel Caius in prænominitibus usurpent. Romanos à Iano, qui Iapetus est, vt in Croniis docui, & Cimmero genus ducere, quāmvis nō aliis quām plurimis certissimis rationibus constaret, de hoc tamen nuptiarum, quem exposui, ritu, & prænominitibus, cūm aliis tum his Caius & Cnæus coniecluram valde probabilem facere possemus. Caius enim clarissimam habet earum Iapeti virtutum memoriam quibus patri suo præ ceteris fratribus plurimum placuit, & cum qui sic nominatur admonet, vt se Caium & iucundum tum patri tum ceteris omnibus p̄stet. Discat ergo Quintilianus ex nostra lingua cur Caius per G sit efferrandum, cuius causa nunquam de Latino sermone deponet. Nec facilius vel Varroñi suis docere, qua ratione Cnæus per G similiter effet enuntiandum. Nobis perspicuum est, *Caius &* *Cnæus corporis* *G efferrandum.* *Cnæus unde* *dictus.* *Cnæt.* *Gnaet* clementiam notare, vnde Latini *Gnæum* dixerunt, tametsi citra diphthongum male pingant. Nobis vel diphthongus scribitur vel a lōgum. Germani superiores a scribunt, exigua vocalis e figura supernē incumbēt. C autem pro G in usum venisse apud Latinos crediderim de vetustis aliquibus marmorū notis, in quibus pars ipsius G posterior, vel era fuit, vel tam exilis, vt à C non distingueretur, quod facilius in Tiburino lapide accidere posset, in quo ea pars qua haec littera ab altera differt, fortassis incidenter in aliquam cauerharum, quibus hic lapis abundat. Atque haec quidem de Galorum nominis interpretatione sufficerent, nisi Galli, Cybeles sacerdotes, me recuocarent, quorum occasione Baptista Pius, Gallos per conuicium Romanorum nomen adeptos fuisse, quasi exsætorum hominum mollitatem habereant, alicubi, nisi memoria me fallit, literis mandauit, hoc ipso suo commento maximū se coarguens stuporis & barbaræ temeritatis. Quis tam vecors, tam communis sensus expers, vt sic cogitet, Gallos perpetuos Romanorum hostes nomen sibi vel accipere vel retinere voluisse, quod hōstium contumelia imposuisse? Si quis tamen ita sentiat, cum profecto non testiculis ego, sed cerebro carere dicam. Præterea vitiosè colligit quisquis ita colligit: Si Cybeles sacerdotes Galli vocabantur, & erant castrati, testiculorum priuationem Galli non men denotat. Ouidius & Festus Gallos à Gallo fluuiio dictos putant, quoniam qui ex eo bibissent, in eam incidenter amentiam, vt testes sibi eximerent. Gallum fluuium in Sangarium euolui nescius non sum; at minimè credam, tam noxiā fluminis vim fuisse, vt homines vel furibundos redderet, vel enecaret. Quantum semper virum habuerint ad homines dementandos vanæ superstitiones, qui nescit, is alienus est ab omni non historiarum modò lectio, sed vitæ etiā communis vī. Quod alibi de Beothidarum oraculi exordio scripsi, ei persimile quiddam ad Pesinuntē quondam accidisse, vix arbitrio in ambiguis ponendum. Ut autem Gallos hic quondam, sicut non procul inde terrarum Alcanios habitasse credam, faciunt ipsæ fluuiorum no-

menclatura. A Gallis itaque priscis valde olim in Phrygia diatribam institutam fuisse, in qua non humanarum tantum rerum, sed diuinarum etiam cognitio traderetur. Inter alia igitur documenta sacris ritibus peragendis necessaria, fuisse & illud praeceptum, ut faceret se castraret, id est, ab uxore, quamdiu sacris operaretur, abstineret, atque ab omni spurca cogitatione mentem emundaret. Id hominum animis cacodæmonis fraude ad secundam idolomaniam prolapsis exsecandi sibi testiculos dedit occasionem, eò minus admirandum, quod simile quid homini excellentissimo in religione nostra legamus accidisse; qui ob id quod in Euangelio Christus dixit Eunuchos quodam esse qui se ipsi castrauerunt propter regnum cælorum, se testibus orbauit. Sed his & id genus ceteris superstitionum infaniis, de quibus aliás fortasse missis, hoc dignemur annotatione, Gomerus prius in Asia Gallos & Ascanios posteros suos, quām in Europa condidisse, & idcirco bene à nobis alibi traditum esse, priscam Phrygum linguam nostratem fuisse, cuius cum aliæ voces, tum *Et Ascanios in Asia quād in Europa cōdūt.* *Phrygū prīsa lingua est Cimbrica. Ascanij.* *Gallerius* in primis nobis dedit argumentum. Quemadmodum itaque in Europa Gallo & Germani eadem olim lingua utrebantur, ita multis prius ceteris Teutones, qui Ascanij sunt, in Phrygia eundem sermonem cum Gallis habuisse comprehenduntur. Quamobrem dum Galata longo post seculorum interuallo ex Europa in minorem Asiam traiccerent, minimè inuaserunt alienas sibi sedes, quos utinam nostræ ceteris Galli & Germani imitati, Ogygiā illam parentum nostrorum possessionem postliminijs sibi iure vindicare potius studerent, quām ciuilibus bellis orbem lacerare Christianum & religionem nostram, immanibus barbaris non contemnendam modò, sed calcandam etiam atque extinguidam vtrò propinare. Liquere nunc puto, Gallico nomini nihil esse cum Eunuchis; tametsi Cybeles sacerdotes eo se nūncuparint, ad maiorem superstitioni suæ conciliandam veneracionem, dum non solum Galli fluminis aqua se abluerent & expiarent, sed Gallico etiam nomine, quo nihil in Phrygia vel antiquius vel magis veterandum ob Iapeti memoriam, quam refricat, se se venditarent. Ceterum postquam nomenclatura huius ratio ad Pessuntem iuncta, firmam eorum quæ de Gallis & Germanis dixi concordiam stabiluit, agnoscat Baptista Pius se conuicio suo non contemnendam nobis attulisse utilitatem, atque adeo non obscurasse nobile Galorum nomen, ut ipsum etiam multo reddiderit illustrius, licet imprudens & inuitus. At existet aliquis fortasse, qui nos omnia vndique ad minutias usque examinantes interroget, unde Galli nomen apud Latinos pro aie, nocturno cantu solis cursum notante, usurpatum deriuetur? Possem dicere in causa fuisse pugnacem eius animalis naturam; qua Gallis conferenda videretur. Verum quod ipse noto credo, id alii obtrudere non est mei candoris; tametsi malore id probabilitate dicetur, quām quod de Gallo Martis armigerō poëta confinxerunt. Velle hic Varrohem audire, aut quenquam eorum qui in vocum rationibus expenditis non minoris sunt sollertia. Et quid sit, satis explicatum. Huius item altum signare, dixi; nomen ut alia mitla notatione sua complexum; ita voci frequentissime tributum, ut cum dicimus, *Hel*-stem pro alta voce, & *Hel*-gelut pro alto sono. *Gal*-*hel* igitur, & composita *Gal*, altam vehementemque vocem, quæ quidem eius naturæ sit ut placere debeat, signabit. Hinc *Galm*, adiecta mugiente littera, signat sonum eum qui remanet post primum idem quo sonus aures ferit. Ex *Nacht*, quo nox denotatur, unde Latinis nox, & Græcis νύξ, nobis non illis nominis ratione constante, atque *Gal*, componitur *Nachtgal*, vocabulum lusciniae siue philomelæ proprium, propterea quod haec avis nocturno maximè tempore altissima voce homines oblectet. Ex eadē voce *Gal* & *Hui*, quo custodio notatur, fit *Gal-hui*; eam significans aueni, quæ alta voce totius noctis custodiā seruat, & hominibus indicat, ut se custodian, & insta temporum obseruent momenta: Vnde Gallus, geminata media ad altam vocem intendendam, quæ quanta sit in Gallo, illi norunt, qui viatoribus iter per gallicantum metiuntur. Quām vero recte à custodia alta vox decantata nomenclaturam haec avis fortior, Teutonibus casta sequentibus iudi-

iudicandum relinquamus, qui ad eius horologium nocturnas vigilias partiuntur. Quamvis autem *Gal* nostrabitis hoc tempore hori ferè sit in visu in simplicium vocum numero; ex compositione tamen eius nominis quo vocalissima auicula singulare silentis noctis oblectamentum nominatur, & ex deriuatione vocabuli *Galm*, perspicuum fit, olim apud maiores nostros usurpari solere. Est tamen id obseruatū dignum, in *Gal* pro alta iucundaque voce, vocalem produci, quæ si corripatur, longè diversa significatio vocabulum efficeret; vel nimis significaturum, à colore flavo siue pallido, qui nobis *Geel* vel *Gelwe*, superioribus Germanis *Gælb* dicitur. Et quoniam in hoc nomen incidimus, obiter opem feramus Iuuenalij *commentatoribus*, & vna etiam Turnebo, & si qui alij sunt, quibus necdum liquet, quis color Galbinus vocetur. Satyrophorus de his mollibus inter alia hæc habet:

vitreo libit ille Priapo,

Reticulumq; comis auratum ingentibus implet;
Cærulea indutus scutulata aut galbana rafa.

Ad hunc locum Ioannes Britannicus: Galbanum genus est coloris albi, ut aliqui putant, & sublucidi. Turnebus huic addit, Vegetio in Veterinaria florem Eryngij esse galbini coloris, quem cum ex herbario doctissimo, ut ait, coloris cærulei dilutioris esse intellexisset, in eo acquieuit. Nos flauum colorem Galbinum esse statuimus; & Vegetij Eryngium flauum habere florem, quem Actius in montano Eryngio aureum dixit, quod genus à reliquis Eryngiis hac nota separavit. Vidi ad Vallem Dolitanam in aruis spinæ genus satis frequens, quod & Romæ intra mœnia recordor vidisse, copioso lacte, dum folia abrumperentur, manans. Sapor hūc dulcis, flos aureus, quem edere consuici extra etiam acerarium; & reuera dum tenera adhuc herba est, tota est vesca. Quamobrem non absurdus mihi fuerit eius sermo, qui dicat hoc genus ad Eryngium etiam referri posse, tametsi alijs fortasse mallei Scylamo apud Theophrastum comprehendendi. Sed hæc pressius considerare, non est huius loci. Illud satis esto, non posse de vulgari Eryngio illud Vegetij intelligi, non magis sane quām Actius locum, quo aureum florem montano suo Eryngio adscriptit. Debuero Turnebus lexico suo Latino Graeco potius credere, quod Galbum χλωρὸν reddidit, quām de homonymia nominis Eryngij colorum confundere discriben. Iterus morbus, quem auruginem Celsus interpretatur, colore suo *itterus*. Itatis declarat quis sit color Galbus; eo quod avis Iterum folo, ut volunt, conspetu curans, à colore Galbulus dicitur apud Plinium, apud Martialem Galbula: nobis *Weðewal* siue *Weðewal*, ut perspicuum fit ex Hildegarde, widewallum Iterum commandante. Huius itaque avis color insigniter flauus, ostendit quis color sit galbinus. Eandem autem luridam vocat Plinitis, atens gemmam quæ Iterum gemmas vocatur, ei colore similem esse. quo nomine flauas gemmas, quas hodie perma pergam hyacinthos flaus appellant, comprehendit.

Tertium huius apud eum genus quod viridi folio simile dicit, eos continet lapillos quos Chrysolithos virides nunc vocant. Aquatorum igitur color galbinus erit, quem Lucretius luridum dixit:

Lurida præterta sunt quacunque tuentur
Arguti.

Hinc Galbeum ornamentum aurei coloris fuerit, & Galbana vestes flauæ aurum referentes, atque idcirco hominum delicatorum, quibus hic color propter metalli pretiosissimi similitudinem placuisse videtur, qui hac quōque tempestate in sericis rafis splendidissimus est, & quamplurimis gratissimus. Vox nostras nobilitatē eius coloris declarat. Est enim *Geel* quasi *Ge-el*, id est, dans nobilitatem, vel ad eam tendens. Est autem & ferula quædam ob colorē, ni fallor, Galbani nomine donata, cuius succus colore flauo est saturato, ad Rusceum accedens, quæ vox originis est nostratis, à *Rosch* formetur. *Rusceus color* *Rosch*.

Galbana commemorat. Antonius Morlionus illud ferulae genus quod *Bifrago* vocant Hispani, ad Galbanum referebat, ne nomine proflus careret: nec male profecto, propter colorem flauum. Et est haud dubie aruorum vitium, propter seminis copiam latè grassaturum. Vide quòd nos rapuit *Gai* vocali breui, à *Gel*, siue manis *Gel* deductum, ut fel notaret. A *Gai* Græci acceperunt suum χωλικον tota progenie; quod nisi fatebuntur, assignent vocis tationem. Aristoteles in Elenchis sophisticis meminit felle aureum colorem adulterari; ita ut merito ab eo nomen apud nos sortiatur. Nihil hæc quidem omnia ad Gallum, vel hominem vel auem, sed talia tamen, ut ex iis doceantur, Gallico sermoni siue Cimbro, plurima cum Græcorum tum Latinorum vocabula deberi; quorum notationes non satis clarae sunt, nisi ad natales vocentur. Longè enim à germana vocis significatione recesserunt, qui Galli nomine exsectorum notari putarunt: quo fit, ut ridiculum etiam se reddiderit Isidorus, dum auem Gallum dici vult, quod soleat frequenter fieri capo. Ab eurata, si diis placet, natura illi animali nomen dabitur, quo nullum est reperire magis masculum; adeò ut ipse etiam leoni vi sua solari incuriat horrorem. Hoc scilicet est nominum dare veras rationes. Sed de hac aut prorsus virili & regia, nedum ab emasculatis viribus nominanda, plura in Gotodanicis memini scripsisse. Nunc itaque non Galli tantum nominis & Galatici notationem aperiuimus, sed eius ductu cò etiam peruenimus, ut non solum faustum gentis nomenclaturam & moribus ipsius apprime convuenientem esse cognoverimus, & multas voces Græcis & Latinis declarauerimus, sed hoc etiam videamus, non male Bocchum scripsisse Vmbros Italie populos antiquissimos sobolem esse Galatarum, cum nihil sit absurdum, omnes Ianigenas, Galaras, utpote Gaij colonos, nuncupari. Caueant igitur posthac Latini, ne Gallos Barbaros nominare, & præfcam eorum linguam contemnere audiant, nisi Ianum suum aspernari & exasperare contra se vellint; & Ogygiam ipsius linguam, è qua Latina & Græca corrupta est, barbaram vocare, citra quam plurimas ipsorum voces intelligi non posse, ut modò in paucis ostendimus, ita infinitis exemplis docere possemus, & si Deus coepitis animuat, mox clatius ostendimus. Galatarum tria in Asia genera & nominum caussas in Saxonis explicavi, addito eius quod D. Paulus dixit, *O insensati Galatae, quis vos fascinavit*, sanoire explicatu, quām is sit quem apud D. Hieronymum legimus. Neque enim eo loco Galatas stuporis arguit aut ingenij crassioris, quod ille putat, sed cum summo semper fluent acumine, miratur diuinus Paulus, cuius fascino aut incantamento pristinam suam naturam perdidissent. Verum illa hic non remandemus, satis arbitrii monuisse, quo loco ea quæ hic omitimus, à nobis sint illustrata, & qui illic recurrere nolet, eius euidem segnitatem non censeo adiuuandam. Hoc contrà ausim polliceri, non ductum iri laboris sui poenitentia cum, qui Tolistobogorum, Trocmorum & Tectosacarum nomina, & in nominibus artificiosissimas chrias ad eorum quæ illic scripsi, normam examinabit. Vna enim eademque opera cognoscet, cum nihil minus quām Galatis sollers & perspicax ingenium defuisse, tum & illud, quod perpetuò agimus, ut credatur è Scythia Asiatica & linguam & gentem Galaticam in Europam venisse, nec quicquam omnino discriminis esse inter Saxon & Gallos prisces, siue nobilitatem gentis vetustissimam, siue sermonem confideremus. Nihil igitur admirandum, Græcos tam latè Galatarum extensis nomenclaturam, ut ea Germanos etiam complectentur; quan, ne tam amplius spatiis euagaretur, Ptolemaeus de vetustissimis Geographorum tabulis sic coœravit, ut quos Gallos siue Galatas communis loquendi consuetudine vocamus, eos Celtogalatas nuncupari. Herodotus Celtas scriptis ultimis ad occidentem populos esse: in eo quidem minimè falsus, sed in illo lapsus, quod Istri fontes in extremis eorum terminis ponat, nescio quæ de vrbe Pyrene, & Cynesis, & Herculis Cippis cespitos. Nos Herculis columnas, extra quas Gades Herodotus ipse posuit, nouimus; at quos hic Cippos Herculis dicat, extra quos Celtas collocet, non tam facile cerno. Suspicio tamen olim in ea quæ Herculea dicebatur, ex Italia in Celticam ducens, duas columnas fuisse,

D. Pauli de
Galatas sen-
tentiis.

Celtogalata
Celta.

Herculis co-
lumnae.

fuisse, aut potius duas rupes, inter quas iter per Alpes daretur. Hanc viam equidem crediderim per montem Cynesium duxisse, atque hinc mentionem Cynesiorum gentis apud Herodotum esse. Est in summo montis Cynesi jugo planities sat magna, quām due altissimæ rupes hiuibus oblitæ despiciunt. Est in ea stabulum dispositorum veredariis equorum, à quo non procul lacus quidam, hinc descenfus Italiam versus maximè præcepit, ut si quilibet sequuntur in præcedentium capitâ casu vi deantur. Certe pars quædam hominum manibus casu videtur ad modum scalarum. Quamobrem tota Polybij de Hannibalis per Alpes itineris narratio, multo magis cum hoc monte quadrat, quām cum monte Gentia; tametsi sciam Drucatiam è Genua monte fundi, per quem T. Livius, & eum secutus Plutarchus, Hannibalem deducit, qui soli obstant, quod minus citra omnem scripulum afferam, Hannibalem Lugduno, etiis planitem Aratis & Rhodani iam iam confluxorum alues, & montium inaccessis rupibus comprehendens, insulam vocat Polybius, dicam recta ad Cynesum montem perrexisse, atque in eius descenfus eas inuenisse præcipitorum difficultates, quas commemorant scriptores. Dum equidem Lugduno prius per planitem, deinde per montem Gabelletum, ac mox Chamerinum, & montem Mediolanum & Isaram fluuiet transgressus, in vallem angustam venisset, quam Tararus fluuius, si recte nominis memini, ingentia faxa volvens, & Isaram in fluxu suo vehementer & augehs & incitans, medium fecat, frequenter Hannibalis laborum recordabar. Iter quidem, quod Lugduno per montem Genuanum ad Taurinos dicit, multò facilis est; sed hoc quod dico, meo quidem iudicio Polybij descriptioni, & iis fraudibus quas Galli quidem itineris duces inachinati, fuisse dicuntur, magis respondere videtur. Hos igitur duos in Cynesio iugo vertices Herculis mibi columnas fingo, extra quas Herodotus Celtas collauit Cynesis proximos. Nam id de Herculis ad Gades columnis capi nullo modo potest: ac deinde Herculana via ab Aristotele, mirabilium auditiorum auctore, descripta, cum his Cippis & Cynesis collata, planè videtur hanc intelligentiam approbare. Quod autem de vrbe Pyrene adfecit, id nulla ratione confitere potest, nisi quis Heganensem regionem olim Pyrenen quoque nominatam fuisse credat, quæ nunc rectius à multis arcibus Πύρη sita Burgen Teutonicè vocaretur, cum nullum visquam tertiarum crastum æquis spatiis contentum inuenias, in quo tot arces numerari queant. Sed quid nos Herodoto medicas manus adhibere tentamus, quando quæ de Istro scribit, prorsus aduersentur veritati, quod illi etati eò magis condonandum, quod ne Polybio quidem historiam scribente, quicquam adhuc liqueret eorum quæ inter Narbonem & Tanaim continerentur. Sat is esto nos ex eo didicisse, gentem eam, quæ ultra Cynesios ad occidentem habitaret, iam tum Celtarum nomine apud Græcos fuisse nuncupatam; atque Ptolemaeum deinde consicum, quām latè Galatanum nomine olim patuisset, Celto-galatas dixisse eos, quos Gallos Romani nominabant. Omnibus igitur Galatis, qui inter Oceanum, Alpes & Rhenum habitarent, Celtarum nomen commune quoniam fuisse certò, quo cur fuerint vocati, non facile mihi sit reperi. Nam qui à frigoribus ita dictos putant, cum *Kelt* siue *Tuez* significet, rationem assignant infinito latius, quām nominis usus ferat, vagantem. Itali hac tempestate Germanos *Langs* vocant, non alia de causa, quām quod eos frequenter audiant dicentes. *Langs* mār, dum alterum salutat, quo eam non nisi proprium genti nota-
Langs, quare Germani ab Italie vocen-
tur. Celta, unde si vocati fuere.

gratia à Gallis prisci Cimmetiorum instituti iam olim oblitis pleraque omnia bella cōtra exterorū sūcīpibantur; & non contra exterorū tantū pugnabāt pecunia cōfūsa, sed pro exteris etiam lubentissimē stipendia faciebant. Quia ergo quocunq; veniſſent, se dicerent pecunia gratia venisse, vel rapiendā vel militari seruitio promerendā; fortasse à veritate nō aberrarit, qui dixerit hac cauſa Keltas fuisse nominatos, qua via Cel- tarum, & Crygmanorum, & Germanorum nōmen eiusdem ferē professionis haberet notationem, eo solo seruato discrimine; quod hī à solo nudoquē acquitendi studio, illi à pecunia, cuius gratia facerent omnia, nuncuparentur. Mirum nī & illud crebri in ore habuerint, Gelt of kelt, id est, vel pecuniam det, vel eum iugula: quod cōleuma nō olim tantū, sed hodie etiam nimis frequens est: atq; hinc lubricus etiam lapsus fuit ē Gelt in kelt, tametsi vocalis in kelt pro iugula, longā nobis sit, qua in kelt breuis auditur. Videntur itaque Galatæ non quouis tempore se Celtas nominasse, sed tum dumtaxat, cūm pecuniam bello quāsūtū exiſſent. Pōst verō nōmen tesseram gerens militarem eius rei cuius cupidine ducti arma ſumerent, cōcepit nōmen esse gentile, p̄mūm quidem totius nationis, tandem verō vnius patris, cui hēc appellatio maximē p̄z ceteris placuisse videretur: quod si ſic acciderit, idem profūs in hoc quod in Germani nōmīne vñi veniſſur, quā consenſio consuetudinis in duobus populis æquē eadeſi de cauſa bellorum auidis, non parum facit ad id, quo facilius hēc posterior de pecunia ad nōmen translata ratio, à me probetur atque credatur. Nec gratus sim Gallis & odiosus lectori, ſi prolixē de veterum vtrūque lingua & Græca & Latinæ ſcriptorum testiſicatione repetam, quoties Galli quondam alias gentes inuaderint & depopulati ſint. Sciant Græci, ſciunt Romani, ſciant Asiatici, quas clades quondam dederint, quantoque pecunia amore flagrariunt, quamque nulla pars orbis ab eōrum incurſu fuēt immūnis. Fa- cit hoc Celtarum nōmen inſigni ſuo cum gentis moribus conſenſione, vt in ſuſcipio- nē veniam, voceam qua Hebræi Gallos nominant, ex eōdem fonte manuſte- ῥηγ enim ſi de Gallico ſermonē interprēteris, mox offert notionem nō admō- dum à magno pecunia faciendā ſtudio diſſidentem. Quamuis enim Sarphat vulgus pronunciet, mihi tamen de matricis lingua cum ceteris quā inde fluixerunt extra dubium eſt, primam huius vocabuli litterā aliquando idem quod ſt, aliquando quod ſv valere, & p̄ frequentē in locum b venire: quod ſi ad hoc nōmen admittamus, inueniemus ſterbat ſiuc ſterbat, quo notatur is qui emiſſiſtis quāſi oculis atque attētis lucrum ſemper intuetur. Huius, fortasse nominis occasio tum data eſt, cūm Cimmerij totam Asiam petuaderent, ſeſe ad eſſe dicentes, vt perfeſtiora addeſerent omnia vita inſtituta; quod eorum lingua quos inuaderent proſterentur, credo tamen inter eos non defuſſe, qui ſimpliſter quod haberent maximē in votis, id nōmen ſibi vernaculo declararent, dicerentque ſe non tam Cimmerios eſſe lingua Hebræorum dicendos, quām ſua ipſorum Sterbaros, id eſt, intentos oculos ad lucrum vtilitatem quē habentes. Sed hēc tantum valeant, quantum dubia in rebus alta temporum caligine inuolutis conieetur: hoc ſaltem cōſtat, hac voce Hebræis Gallos nominari, cuius rei qui plura certioraq; ſibi deſiderabit argumenſa, is doctissima doctissimi vndiquaque Benedicti Ariæ Montani commentaria in Abdiam prophetam diuino profūs inſinuū ſcripta conſu- lat, in quibus non hoc modō diſcret, verū etiam ingentes margaritarum inuenient theſauros, ex intimis oraculorum, quibus humanae ſalutis mysteria vatibus ſunt reuelata, de promptis abyſſis. Verūm quia apud Hebræos vocales non ſcribuntur, poterat ῥηγ ſic legi, vt ſit Stoɔpat, quo commodoruū omniſq; vtilitatis perturbator notaſetur; quā notio eadem eſſet cum ea quā per vocem Commer intelligimus. Cum ber idē nobis dice- retur, quod tam graue eſt & moleſtum, vt vix ferri poſſit, de qua voce in Croniis. Inde forte à Fēto annotatum, Cimbros Gallis latrones hotari, diphthongo uī in i mutata, vt hodie in harpyia eſſerimus: quamquam credo id à Gallis non tam ob propriam voca- buli notationem dictum fuſſe, quām propter odium eorum Cimbrorum qui licet eā- dem cum ipſis generis originem haberent, totam tamen Galliam crudelissimē latro- nuū more vastaſſent. Quod ſi Commer quis dicat, rerū commodarum vtiliumq; ſignifi- car impedimentum, à Com, quod inter alia ſignificat conuenit & accidit, vt Het comt nīp- wel of qualis, id eſt, bene vel male rebus meis conuenit ſive accidit. Huic ſi Mer addas, quo demorari notaſur, idem fuerit Commer, quod eorum quācuenire cupimus, remora & obſta-

B. Aria Mō
tani laus.

Comerorū
populorum
voce origo.

obſtaculum. Præter illam itaque rationem, ob quā Cimmerios potius ſe, quam Gome- rios nominari Cimbros voluſſe, modō de coniectrura tradidi, accedit & hec voce Com- mer significatio, quām ob allusionem ad Gomer conuicij loco fortasse crebro ab iis qui eandem lingua idemque genus haberent, audientes, non putabant ſibi pro gentili nomini retenēdā, ſed loco eius Cimberi ſubſtituebant. Gomer ſive Go-mat, in quo G perinde atque in Caius in C transiuit, frequenter ut Comarius pro Gomarius dice- retur, idem eſt quod homo bona fama, cuius loco malignis procluic fuit, ut Com- mer pro Comer pronunciarent, notionem contrariam proſtituit obiicientes. Quicquid autem cauſa eſt, cur pro Comario Cimmer & Cimmerius diceretur, id ſaltem conſtat, hanc nominum iam olim induſtam fuſſe comiutationem, quod clarissimo indicio in iis certitur, quā Strabo de littore quod à Nicopoli Corcyram versus Epirum terminat, commemorauit, in quibus ad Acherontem fluuim monumenta duo ſunt Cimme- riorum, quorum alterum Cimmerium eſt promontorium, alterum Comarus portus quidam non magnus Isthmum cum ſinu Ambracio efficiens, ſtadiorum ſexaginta ad ipsam vrbe, à victoria Auguſti contra Antonium & Cleopatram & nōmen & prior- dia ſortitam. Cimmerij ferē vbi cumque locorum fuerunt, in feruorū aliquam memo- riam reliquie videntur, ut ad Nicopolim Acherontem fluuim nominarunt ex Ache- rufia profluui pālude: quod quideam in Italia ad Cumas & Baia apertissimē feciſſe deprehienduntur, ybi non Acherufia modō palus, ſed Auernus etiam celebratur, nomi- na Homero de Ulyſſis ad inferos deſcenſu fabulandi occaſionem largita. Ex hoc anti- quitatum Cimmeriarum conſenſu mox perſpicuum fit, corruptum eſſe, Strabonis exē- plar, quod pro Cimmerio Climerium poſuit: tametsi non ignorem, fuſſe qui Cim- merios quāſi Chimērinos dictos arbitrarentur, atque inde forſtas irreprefit error, de perierſa cuiuspiam ita ſentientis emendatione. Acherufia palus Cimmerios clamare videtur, æquē hic atque in Italia: atque inde liquet, qui fuerit Comarius, cuius monu- mentum portus ille cōſeruaret, ad quem principiat fuit eius monarchia in qua Chri- ſtus naſci voluit. Vicinia itaque Comari portus & Cimmerij promontorij, Comari & Cimmeriorū declarat cognitionem: & ne hic vnuſ locus Comari dumtaxat memori- am ſeruaffe crēdatur, conſulendus Ptolemaeus, qui Comarios ſive Chomaros populos in Bactriana collocauit, & in eadem Chomarum ciuitatē, qua in regione, vti prima post diluuium Ianigenarum ſede, nomenclatura integra permanit, Chomaris necedum o- caſione data ob quam eam comiutarent. Sunt in Germania ſuperiore Cimmeriorum reliquiae quādam, eorum, ut opinor, qui valde olim ad Helvetiorum finēs conſedisse narrantur, Cimbricæ illæ quidem antiquitatis titulo nobiles: at apud nos quāpluri- mos inuenias Gomatos nuncupatos, inter quos & ille ſuit cuius Lira auguſtum tem- plum viſit. Quamobrem de ſermonē noſtro voce integritatē examinemus, in quo ab illa viſque etate quā in Bactriana maiores noſtri Gomatorū ſive Chomarorum no- mine clari habitarunt, intemerata permansit, eos notans qui boni nominiſunt atque bonæ famæ, ſi quis voceam de lingua noſtra, cuius eſt vernacula, interpretetur. Atque haec quidem de Gallorū nominibus, quibus generatim omnes apud priſcos ſunt vocati.

GALLICORVM

LIBER III.

POSTquam nunc de Gallorum & vernaculo sermone, & priscis nomenclaturis mihi videoꝝ satis multa dixisse, ordinis consentaneum fuerit, ea quæ Iulius Cæsar ex Druidum auctoritate de generis ipsorum principi tradidit, examinare. Nisi enim illa præuertissemus quæ de præsca eorum lingua docuimus; nullo modo hanc quæſtionem potuſſemus explicare. Quid enim fabulæ ſimilius, quæ Dite primū Gallorum conſtituere parentem? niſi forte quis ſic genealogiam interpretetur, vt iſi qui ſic tradiderunt, dicere voluſſe dicantur, Gallos obſcuro genere natos, & non alium primum stirpis auctorem nouiſſe, quæam vel ipsam caliginem vel terram, cuius imperio Dis potitur. Evidem niſi præſca sermonis Cimmerij peritus eſſem, minime absurdam eorum opinionem qui ſic arbitrarentur, existimafſem; & lubenter aīis conſenſiſſem, Gallos Gigantum fratres ex Druidum doctriña haberi poſſe. Verū cūm Druides veritatis & ſapiētes & piaſtros, de nomenclatura interpretatione eſſe docuerim, absurdum eſſet cōſideri, eos in ſuo ipſorū genere vel tam aberraffe, vel tā veritatis ſuiſſe negligentes, vt in maioriſbus ſuis enumerandis ad nullum principē potuerint peruenire. Pſudoberofus & Annius eius māgo Samothen nobis neficio quem commentiſſunt, qui Dis quoque fuerit nuncupatus. Legerat hic apud Diogenem Laer-tiū Druidas & Samotheos apud Celatas & Galatas primos ſapiētiſ ſuiſſe doctores: cuius rei fidem ex Aristotele Magico, & Sotionis viceſimo tertio Successionum libro adſtructam videmus. Ceterum exemplar meum Basileæ excuſum non Samotheos, ſed Σεμωθος habet, vocem Græcæ quæam Gallicæ formæ ſimiliorem; quæam tamen ſoliuſ Pſudoberofus & Annij auctoritate non magis corrigeſe velim, quæam pro Megasthene legere Metasthenem, utrum feciſſe in Cronis meis demōſtro. Demiror interim temerariam impudentiam huius nugatoris, qua mendaci ſuo Beroſo maluit quæam Moſi adhærere: & dum Samothen Comeri fratrem fingit, & primum Gallorum parentem, à Iosepho, qui verum Beroſum legerat, diſcedere, apud quem clarissimiſ verbiſ expreſſum eſt, Galatas à Gomaro genus duxiſſe. Vtrum igitur mendaciſ accusabo, Anniumne cum ſuo fictio Beroſo, an Iosephum cum Moſe & vero Chaldaorū Beroſo? Abſit vt tam ſim vecors & iſfanus, vt defertiſ verę antiquitatis duciſbus, effronti huic mendaciouſ textori accedā, aut eius teſtificatione tantifaciam, vt ea vel confeſſe Iosepho, ne dum präferre tentem. Ne videlicet idem Cimmeriorum in Italia & Gallia primus pa-rens diceretur, ſinxit nobis, ſue Annius, ſue laruatus Beroſus, Samothen Comeri fratre, quaſi absurdū eſſet, duas has nationes ad eundem generis principē refere. Num absurdius eſt Gomarum & Gallos & Italos, quæam eundem Iapetum viramque gentem con- didiſſe? Quid an non Nochus omnium pariter gentium pater eſt? At defuſſent ei de- lira ſomniā, quibus cum chartas & bonas horas perderet, tum hominib⁹ in ipſius li-bris malè ſeriatuſ illudere. Reiecti igitur impudentiſſimi hominiſ mendaciis, il- lud quod non ſemel modō dicendum fuit teneamus, Galatarum genus ad Comarum pertinere, & ſuperius ad ipſum Iaphetum, & ſic Druidas intelligamus, vt Iapetum pri- mum Gallicæ gentis auctorem ſuiſſe dicant, quem ipſi Dite vocari, non alia de cauſa quam ea de qua Vrancus quoque ſue Francus, vt malè plerique ſcribunt, indigetatur. Mirifica fuſſet illa Nochi benedictio, qua Iaphetum & eius genus ornauit, in hanc ſentē- tiam; Dilatet Deus Iaphet, & habitat in tabernaculo ſem, & ſit Chanaan ſeruus eius. Atque idcirco digniſſima posteris viſa commemoratione ſempiterna. Hinc itaq. dum alij alijs nominibus Iaphetum honorarent, & aternæ posteriorum memorie conſecra- rent, Druida Ditem quoque nominandum putauerunt. Ut enim Nochi primi omniū hominum post dilutiuſ hatorum parentis varia epitheta fuſſe, Indoſythica noſtra docuerunt; ita & Iapheti complura fuerunt cognomina, à dotibus quibus eum diuina gratia ornauit, accepta. In Franciſ ostendi, Vrancum dictum ſuiſſe a palmitibus latiſſi- mè extenſis, & modō in hiſce commentariiſ tradidi Caium quoque ſuiſſe nominatum,

ob id

L I B E R I I I .
49
ob id quod parti ſuo vnicē placuifſet. Quam verò ob rem Ditis nomen meruerit, hemi- ni dubium poſthac erit, qui Nochi benedictionem cum vernaculo Druidarum ſue Gallorum fermone comparabit. Dīt nihil aliud eſt, quæam id quod Latinis increſcit, au- getur & res ſuas promouet. Vnde formula terminationis Latinorum Dis, in cuius obli- quis caſibus indicia extant originis primaria luculentissima. Niſil ergo fabulosum aut à veritate deuium Druides Gallos ſuos docuerunt, dum eos ad Ditem patrem genus re- ferre debere prodiderūt; tametsi qua de cauſa id trādiſſent, nec Cæſar, nec quisquam ha- cetenus ſciuerit, non Latinorum modō, ſed eorū etiam qui ſermonis noſtri peritiā haberent. Latini ob lingua ignorantiā excuſandi, at noſtrates in te clarissima ita ha- cetenus cœcutiuſſe, admirabilis eſt inicitia rerū domesticarum. Is moſeſt, peregrina ad- miramur, noſtra vilipendimus: Quid dico vilipendimus, cūm ne videamus quidem, adeo vt quæ de Lamis fabulæ ferunt, ea noſtris hominibus retiua conueinire videan- tur. Plurimos enim cetnas in Latinis & Græcis & Hebraicis niſil relinqueret quod non ad extreūum vñque puluſculum inuestigent, atque ea in re tam eſte oculatos, vt corni- cum etiam aciem vincere videantur: at in domesticis vernaculi ſui ſermonis dititiſ tam nullos oculos habete, vt non talpis modō, ſed quauis etiam leberide ſunt cacioreſ, cūm tamen citra noſtræ lingua opem nemo mortalium vñquam vel Mercurij, vel Hermæ ipſius ſermonis praefidis nomen ſit intellecturus. Ceterum quoniam Iaphetum Ditem dixi vocari, quæſio eſt, cur Dis Deiſ in ferorthm eſſe ſingatur? Quæ licet ad Orphi- cam pertineat theologiam, hoc tamen loco ſuccinēt explicabitur. Præſca virtutum, ſue potestatum diuinarum nomina frequentiſſimè illis rebus creatis, in qdibus maxi- mè eluent, applicantur, non angelis modō, ſed hominibus etiam ſepiſſimè tributa. Sic Nochum alij Saturnum, alij Apollinem, alij Bacchum, alij aliis nominibus benefi- cium aliquod diuinum & gratiam in eo ſignificatiſbus nūcuparunt: qui veterum moſ malè animaduertuſ, magnati dedit occaſionem idolomanie, dum tot Deos homines ſibi finixerunt, quod diuina dotes ſuis nōminibus diſtingueſt, intuenientur, ac quia homi- nib⁹ ea videbant attributa, exſtitit tādem inſata quædam Deorum genealogia. Sa- turni igitur nomen, quo ſeminis excellentia denotatur, Nocho datum, propterea quod ex eius ſemine totum genus humānum ſumpferit primordia. Hac via & ratione dūcti, ſi Ditis nomē Deo, cuius proprium eſt, applicemus, abditos diuinæ bonitatis the- fauros declarat, de quibus occultiſſimō ductu omnītū ſerum promotione & incrementa promanant, quæ ſic partitū & diſperſat, niſil vt magis ſit occultum, & ab humanae mentis captu remotum. Hinc D. Paulus, licet ad tertium calūm, id eſt, ad ſupremum, in quo Dei thronus eſt, cum Cherubim & Seraphim raptus fuſſet, cum tamen quæ- ſiuſſet, cur alios citra omnia merita ſua ad vitam per fidem promoteat, alios deſerat, exclamauit: O altitudo diuinarum ſapientia & ſcientia Dei, quæ incomprehenſi- bilita ſunt iudicia eius, & inuēſtagiſiles vita eius! Hac igitur altitudo diuinarum pro- fundiſſima, e qua omnis incrementi promotionisq; ratio proſluſit, via nulli mortaliū coſpiciā, Ditis nomine apud Orphicos ſignatur, quæ quoniam in meditullio habitat terra vitentium, fabula conficta, Ditem in tenebris apud inferos imperare. Quoniam verò à supremis cauſis ad inferiores fit progressus, id genus nomina pro ſua quæque portione rebus inferioribus accōminodantur. Dum igitur de elementorum natura loquimur & rebus corporatis, Ditis nomenclatura ea viſ ter̄a intelligitur, qua omniū rerū augendarum vim poſſidet. Occultis calorum viriſbus eam imprægnari videamus, & quodam admirabili coniugio fieri. Caiam, ac non ſolū herbas & arbores & fructu ſum genus producere, ſed metalla etiam & gemmas proferre: quæ omnia tam occulta ratione ſiunt, vt nullus haſtenus Lyncetus artificiū hoc potuerit peruidere, nedum imitari. Cui igitur hoc numen omnia promouens & augens benignum fuerit atque propitiū, eum Ditem quoque vocamus, propter benefiſi concessi communica- tionem. Latini deinde digamma adiecto, vocem nonnihil mutarunt, Dites pro Dīs dicentes, quo inter numen & hominem ditatum, diſcretiſ ſiunt, aliquod eſſet. Quoniam verò diuinarum catiſſa, quartuſ ius omne penes Ditem eſt, quamplurima ſcelera com- mittuntur, iuxta illud, Quid non mortalia peccora cogit Ariſ ſacra famæ? faciū eſt, vt Dis etiam animos iudicandi ius habere credereſtur, optimus nimirum censor fu- turus, quo quicquid modo in muneribus ſuis versatuſ fuſſet. Nec hac tantum de cauſa

Dis quare.
Dīs infe-
rum ſinga-
tur.Nochi variis
nomina.

Dites.

ce

ſic

sic exstigmatum; sed & illa, quod animi omnium mortalium à Dei sede suprema ad terram cacodemonis fraude fuerint deiecti, perpetiò ibi mansuri; nisi Hèrcules adamantinas firmissimi carceris scras clausa sua perfregisset. Sed nimium excresceret oratio, si quæ regni huius terreni & eius opum cum Dracone humani generis hoste sit affinitas, sigillatim per capita sua explicarem. Id vnum satis fuerit ex ipsis ipsius veritatis verbis addidisse, *Neminem posse Deo seruire & Mammonam.* Quod sic dictum intelligatur, neminem posse simul Deo seruire, & simul Ditis muneribus se totum dedicare. Quamuis enim non aliud sit diutiarum pater, quam ipse Deus sub Ditis notione, qui tamen diutiarum se mancipium facit, iam non Deum ipsum, sed diutias, & ea quæ diutii adiuncta sunt, pro Deo colit & adorat, non vnu earu ad quem datae sunt perfruens, sed turpi idolomania se se detinens, quarum contagione ad terram à celo tractus, Tartaro tandem demergitur. Videamus ergo quam varius codem utramur nomine; quod ut in Dite fit, ita in omnibus potestatum diuinarum nomenclaturis accidere cogitemus: & dum haec vocabula diuersa Dei dona denontia hominibus ob singularē aliquam prærogatiuam tribuuntur, idolomania magnam dari occasionem, atque hinc apud antiquos tot Deos exituisse, quot vel ab Hesiodo, vel Varrone vel aliis enumerauntur. Græci cur Ditem Plutum & Pluronem vocent, alibi explicauit, quod ut hic repeatam, nihil habeo necesse. Nuc itaque siue Iaphetum siue Ditem Galli patrem suum celebrent, nihil referre scimus, cum pro codem utrumque nomen capiatur. Apud Græcos Iapeti memoria non fuit obscura, sed sic figurantis inuoluta, nihil ut veritatis ex ea perspicetur. Audierant illi quidem à maioribus Iapeti & Promethei cognitionem, sed eam ita peruerterunt, ut qui pater esset, eum filium facerent, nec scirent omnino quis Iapetus, aut quis Prometheus intelligendus esset. Verum de his in Beccselanis, Julius Cæsar quod de Dite exposuit, bene illud quidem, sed quod addidit, Gallos hac de catisa noctes diei preferre, ita ut dies noctem subsequatur, non rectè dixit. Neque enim soli Galli, sed alij quoque Cimmerij ita dierum spatha computasse deprehenduntur, ut nox diem præuerteret, non sanè quia Ditem patrem haberent, sed quod, ut id fieret, natura consentaneum putarent, quæ hunc ferè omnibus ordinem comparauit, ut imperfecta perfectis tempore sint priora, in iis quidem quæ successu quodam absoluuntur. Possem & alteram adiucere causam, maximam illam quidem, sed minimè de naturalium rerum scientia petendam. Præuiderat fortasse vel Adam, vel Seth, vel Nochus, diuini instinctus gratia, humani generis salutem nocte nascituram, atque ea de causa noctem diei praeponendam putauit, quod nimur in ea initium est et futurum redemptionis humanæ, quæ post in ipso die absoluueretur. Fuisse vero hunc morem apud ceteros etiam Cimmerios, Goti Italos docuerunt, apud quos haec tenus ab occasu solis prima diei natu talis hora computatur, & viceversa quartæ hora finis. Sidus in horizonte circulo sistit. Postquam modò declaratum, Iapetum primum Galli generis auctorem à Druidibus celebratim fuisse; & à Iosepo additum, Comarum patrem esse Galatarum; ignorari non potest, vbi primas sibi sedes collocarint. Quando enim in Bactriana antiquissimos Choriaros inuenimus, quis dubitabit, quia inter eos Galatarum quoque primi fuerint parentes, qui deinde paulatim in minorem Asiam descenderint, & in Phrygia nominis sui, tum in Gallo stadio, tum in sacerdotibus clara reliquerint monumeta. Mirasen fuit ab omni memoria Gallorum & Germanorum cognationis vis, quæ factum est, ut sicut hodie vicini sunt, & alteris etiam alteri immixti, ita olim quoque vicini permisique fuerint; primum quidem in Bactriana. Chomaria, deinde in Phrygia, in qua Gallos inuenimus & Ascanios, quos Germanos Iudæi haec tenus interpretantur, ab Ascanio Comari filio maximo natu genus ducentes. Postea in Europa non finitimi rursus tantum, sed etiam in eodem terrarum traxi permisisti. Teofolages enim ut olim in Asia Saxonibus & Suevis, ut Ptolemai tabula docent, vicini fuerint & ferè permisisti; ita rursus in Germania Hercifinium saltum, quem Eratosthenes Orcinum vocavit, habitatue dicuntur. Quid Bojjanus & illi in meditullio eiusdem siluae tam clari quondam fuerunt, ut regio illa stenus nomen à priscis colonis seruarit, dicta Boiemia, quasi à bovi hemi, id est, domus Boiorum? Verum quando, & quibus viis Galli vel ex Asia in Europam, vel in hac ex una regione in aliam venerint, describere velle, insani sit laboris;

propterea

*Nox quare
diei preferat
tur à Cim
meris &
Gallis.**Galate siue
Galli ubi pri
mas sedes col
locarint.**Gallorum &
Germanoru
cognatio.**Tectofolages.**B o j.**Boiemia.*

propteræ quod nihil priscarū commigrationū descriptum à veteribus reperiatur, quibus è Scythia primi & Germani & Galli in Europam transierunt. Non possim tamen satis admirari veterum Græcorum in orbे describendo diligentiam, cuius beneficio primarum gentis Germanicæ & Gallicæ sedum facti sumus certiores, è quibus deinde licet comigrationes verisimili colligere coniecta. Verum his missis, quas è Scythia in Germaniam, & ex ea in Galliam factas esse de tabulis Geographicis constat, ad illam non nihil oculos convertamus, ad quam Bocchus Maurus viam aperuit, Vmbros Gallorum sobolem esse afferens. Dubitari enim potest, an Galli à quibus Vmbros deripiæt, trans Alpes in Italiam veherint, an vero perinde atque Janus nauigio appulerint ex Phrygia in Græciam, inde ad Italiam transportati. Cimmerios vna cum Iapeto in Italiam venisse, de vetustissimis Cimmeriorum ad Misenum & Auernum sedibus probabile dictu, inter quos & Gallos fuisse, nihil sit absurdum si dicamus, & nescio sanè an Cales sic à Gallis nomen duxerit, ut à Gaius Latinus Catus retinuerunt. Quicquid huius sit, hoc saltem negari non potest, insignia duo montamenta nauigationis Iapeti & Comeri extare, ita eo Italiae littore, quo Epirum & reliquam Græciam transmatinam spectat, alterum Iapygium à Iapeto, alterum Cimerium à Comero dictum, promontorium Ancohæ portum claudens. Comerum autem hunc olim portum intrasse, & monti cuius in situ sectra nauibus statio datur, nome de suo deditis, Gallia Togata limes argumento est, quam ab Ancoha incipere Plinius testatur. Quamobrem si Vmbros Gallorum problem cum Boccho fatebimur,

*Bocchus**Maurus**Vmbra Gel
lorum sobo
les.**Galli cum**Cimmeris**in Italiam**veherunt.*

Iapygium pro
montorium.

Cumerium

promontorii.

Quamobrem si Vmbros Gallorum problem cum Boccho fatebimur, quibus è Gallis ortos dicemus, nisi ex ipsis quibus sunt proxime confines? Quamvis vero Picenis Anconam Plinius ceterique assignent, Cimeri tamen nomen indicium praefert, huc primum Comerum appulsum sedem suis posuisse; licet post alia sit facta ditionum commutatio, quam vel viis fortiorum, veteres colonos eiicientium, vel nouarum sedium desiderium inducere plerumque consuevit. Prius ergo Senogallia conditam crediderim, & Gallos hoc littus tentuisse, atque ab iis Vmbros procreatōs esse quan vlli Galli Transalpini in Italiam venissent, & inde ad mediterranea transisse, vbi vidique tuti montium altissimorum obiectu, agros colerent: quod vox Cimier, vnde Vmber, designat; licet alij ob gentis antiquitatem à pluviis cataclysmi nomen duxisse existimarint, ut Plinius annotauit. Sed quid ego hic de Vmbritis labore, aut solius Bocchi nitor auctoritate, & Cimeri promontorij nomenclatura, ut doceam antiquissimis Italiae populis Gallos annumerandos, aut potius ceteris omnibus anteferendos? Quis nescit, Cimmerios in situ Baiano habitasse, in quo nomini Baiarum balnea notans, certissimum haec tenus prefert Gallici sermonis monumentum. Minime tamen eius sum sententia, ut omnes Cimmerios Gallorum sibi nomen usurpare dicam, hoc ago, ut vna cum ceteris Ianigenis, qui Cimmerij maximè erant, constet Gallos quoque aliquos venisse, nomenclatura multò antea in Asia vel sumta, vel ab Iapeto, sic volente quodam nominari, accepta. Quæ enim vtilior ad posteros, aut salubrior memoria poterat transmitti, quam ea, quæ Iapetus totius generis auctor semper testatum relinqueret, se perpetuo ad hoc incubuisse, ut Nocho patri suo placaret; atque ita perpetuo nominis monitu, ut idem & filii, & nepotes, & eorum posteri facerent, hortaretur. Quod si probabilia sequemur, quid nī sic colligamus, eos Cimmerios, quos hac blanda nomenclatura dignatus est, ipsi fuisse gratissimos, eoque nomen deditis, quo omnis eorum, quibus bonorum hominum animi, & ipsi etiam Diui & Diuorum pater summi conciliantur, virtutum complexio continetur. Quis igitur neget, dum ex Asia in Italiam traiceret, cum aliis tum & hos sibi comites delegisse, à quibus Galli in Italia etiam propagarentur? Vetusta profectio locorum tum nomina tum confinia, huic assertioni luculentum suggerunt testimonium. Quam longè, quæfco, absunt Cales à Cumis & Baiis vetustissimis Cimmeriorum sedibus? Quid Calicula, quid Calatia? An non aperte clamant Galatas hic olim consedisse? singunt nescio quem Calatæ filium Calium fuisse conditorem, ut est apud Silium:

*Ancona.**Senogallia.**Vmbri vnde
dicitur.**Bais.**Galatarum
in variis or
bis terrarum
partib. mo
numenta.**Nec cedit studio vicinus sanguine miles,**Quem genuere Cales non parue conditor urbis,*

*Vt fanta est, Calais Boreæ, quem raptæ per auræ
Orithyia vago Geticis nutrituit in antris.*

Agnosco Silij fabulae originem. Acceperant à maiori bus per manus, Calium ciues, scilicet eiusdem & generis & sermonis cum Getis esse, & maximam partem cognitionis suæ ad Boream habitare; à qua ipsorum primores diuulsi, vñà cum Iano siue Caio in Italiam venerint, atque in ea præter loca modò dicta, Caietam quoque construxerint, cuius nomen Caij promontorium significat, si de Cimmeria lingua interpreteris. Clariora tamen longè vestigia ad primam Italiam oram, qua Ceraunia iuga & Græciam spectat, extare cernuntur. Quid enim promontorio Iapygio illustrius? ad quod, quia primus fuit Iapeto appulsus, nomen ei datum. *Japæneugt*, id est, Iapeti hilaritas, lati videlicet, quod terram eam attigisset, in qua diuino instinctu preuidisset, sedem fore non imperij modò amplissimi & felicissimi, sed veræ etiam religionis, quæ sola veram Ianigenarum generi paritura esset voluptatem. Fabulantur ij qui veræ originis ignari sunt, Iapygem Dædali filium huius regioni nomen dedisse, tam in ea re veri, quam in iis quæ de volatu eius cæterisq; comminiscuntur. Si quis vñquam fuit Dædalus qui per aërem volavit, sicut fuit Nochus, qui arca sua medium aëris regionem secuit. Huius filius Iaphet è Creta in Italiam venit, atque hinc fortasse fabulae contexendæ fuerit occasio. Ab Iapygio, promontorio ultimo Italæ ad hanc partem termino, non longè abest Galata, opidum vetustissimum in Italia Galatarum monumentum, & quinq. inde paulò plus minus paf- fū illibbus Galatinus vicus, in quo nūc Sanctus Petrus in Galatino. Galatae natus est auorū memoria Antonius Galatæus, Iapygiae sua insignis prætor; qui bonis disciplinis Neriti initiatu, medicinam pôst fecit Gallipoli. Hic dum de Galatis querit, quibus orti majoribus essent, miratur Plinium hanc oram Senonibus adscriptissim; & dum nihil minus quam Gallicum fert genus quod videtur prorsus odisse, è Thessalia conditores gentis suæ mutuatur, inuenta apud Litium vrbe Galatana. Ne tamen Gallipolis nomen huic officeret opinioni, contendit Καλλίπολις, non Gallipolim dicendam esse; contra & Plinij auctoritatem, Gallos hic agnoscens, & veterem exemplarium fidem. Mela perinde atque Plinius principem vocis litteram G fecit, & omnis omnium seculorum memoria, Gallipolim nobis, non Callipolim dedit audiendam. Cœcutiuit ergo Galatæus Galatici nominis odio, malens mendacium sua credi auctoritati, quam Plinio, Pomponio, Melæ, & omni omnium ætatum pronunciationi consentire se videri, ne videlicet homo natione Græcus (quo se nomine magno fastu iactitat) in Gallica ciuitate se natum esse fateri cogeretur. O egregiam cautionem! quanto melius ille, qui se mundi ciuem dicebat, quam hic homuncio, qui & se mendacijs coargui, & primos patriæ prodere penates maluit, quam videri natus esse in ea vrbe quam quondam Galli condidissent. Galatæus, inquit, non à Morinis aut Lingonibus, non ab Allobrogibus aut Sycambris, sed à Græcis dicit genus. Sit sanè ita Galatæe: nos Græcis eiusmodi hominem nō inuidemus, cui prius & potius visum est mentiri & contrariae partis testes corrumpere, quam nudam & simplicem agnoscere veritatem. Mea nihil interest cuiatem me homines dicant, Gallum an Germanum, Græcum an Barbarum, modò veritas me à ciuitate sua non excludat, aut proditionis accuseret. Plinius optima fide ex veteribus auctoribus didicerat, hanc quondam regionis partem Gallorum, Senonum sedem fuisse; atque ab iis Gallipolim prius conditam fuisse, quam à Græcis fuerit habitata. quod tametsi non scripsisset, ipsum tamen vrbis nomen faceret manifestum, quo posteriores coloni confitentur, Gallorum fuisse ciuitatem. Quod cum sit perspicuum, cui dubium esse poterit, vnde Galata vrbs, & Galatinus ager acceperint nomenclaturam? Et quando rogo acceperunt? Nempe antè multo, quam Græci vel illuc commigrassent, vel Gallos eiecerint, quo fit, vt Galatæ nomen magnam Græciam præuerterit, & ante quam Idomeneus post Troiam captam eò venisset, Galli loca illa possederint. Qui verò Galli fuerint, Plinius item docuit, aiens oram hanc Senonum fuisse; hac tamen sua nimis quam Laconica commemoratione plus adferens difficultatis quam lucis. Nam si Latinos scriptores, & inter hos primarium T. Liuium consulas, audies Senonas Gallos recentissimos eorum esse qui è Gallia in Italiam per Alpes transcederunt, cum tamen primos Sigouesum & Bellouesum, Tarquinio Prisco regnante, multis pôst seculis, quam Troia eversa esset, transisse scribant. Qua igitur ratione

*Senonas
Gallii.*

ratione Gallos, non dico Senonas, sed quosuis, antè in Iapygia collocabimus, quam vcl Dædali filius, vel Idomeneus hic Græcam gentem constituisset? Deinde quid conuenit his inter se, Vimbros Gallorum posteros esse, & non ante Tarquinium Gallos in Italiam venisse? Quando in hanc quæstionem incidimus, operæ non paruum aut leue pretium fore spero, si non Liuij tantum, sed Plutarchi etiam hac in re sententiam cognoscamus, quod, quod controversiæ plenum & altis tenebris demersum latet, tandem in lucem emerget. Liuius itaque, De transitu, inquit, in Italiam Gallorum, hæc accepimus: Prisco Tarquinio Romæ regnante, Celtarum, quæ pars Gallæ tertia est, penes Bituriges summa imperij fuit. Ij Regem Celto dabant. Ambigatus is fuit virtute fortunaque, cum sua, tum publica præpollens, quid in imperio eius Gallia adeò frugum hominumque fertilis fuit, vt abundans multitudo vix regi videretur posse. Hic magno natu ipse iam exonerare prægrauante turbâ regnum cupiens, Bellouesum ac Sigouesum sororis filios impigros iuuenes missurum se esse in quas Dij dedissent auguris fedes, ostendit; quantum ipsi vellet hominū excirent, ne qua gens arcere aduenientes posset. Tum Sigoueso sortibus dati Hercinij saltus, Belloueso haud paulò lætiorem in Italiam viam Dij dabant. Is quod eis ex populis abundabant, Bituriges, Arvernos, Sénones, Aduos, Ambarros, Carnutes, Atlercos exciuit. Profectus ingentibus pedimentum equitumque copiis, in Tricastinos venit. Alpes inde opposita erant, quas inexsuperabiles vias haud equidem miror, nulla dum via (quod quidem cotinens memoriā sit, nisi de Herculis fabulis credere liber) superatas. Ibi cum velut septos montium altitudine teneret Gallos, circumspetarentque quinam per iuncta cælo iuga in alium orbem terrarum transirent, religio etiam tenuit, quod allatum est, aduenias quærentes agrum ab Saluum gente oppugnari, Massilienses erant, hi nauibus à Phocide profecti. Id Galli fortunæ suæ omni rati, adiuuete, vt quem primum in terram ingressi occupauerat locum, patentibus filiis communirent. Ipsi per Tautinos saltusque Iuliæ Alpis transcederunt, fusisque acie Tuscis, haud procul Ticino flumine, cum, in quo considerant, agrum Insubrium appellari audissent, cognominè Insubribus pago Aduorum: ibi omni sequentes loci, condidete yrbum, Mediolanum appellarent. Aliæ subinde manus Cenomanorum Elitouio duce vestigia priorum secura, eodem saltu, fauente Belloueso, cum transcedisset Alpes, vbi nunc Brixia ac Verona vrbes sunt, loca tenuere, Libui considunt. Post hos Salutij, qui prope antiquam gentem Leuos Ligures, incolentes circa Ticinum amnem peticie Apenninum. Deinde Boii, Lingonesque transgressi, cum iam inter Padum atque Alpes omnia tenerentur, Pado ratibus traiecko, non Hetruscos modò, sed etiam Vimbros agro pellutit, intra Apenninum tamē se fene. Tum Sénones recentissimi aduenarum ab Vfente flumine usque ad Athesim fines habuere. Hanc gentem Clusum Romamque inde venisse comporio: id patum certum est, solam'ne, an ab oīnibus Cisalpinorum Gallorum populis adiutam. Hæc Titus Lutius: nunc audiamus Plutarchum: Gallos, inquit, Xylandri verbis Latinè loquens, ne Græcis insertis sit prolixior, tradunt Celici generis fuisse, quibus cum propter multitudinem hominum patria solum alendis non sufficeret, quæsitus nouam habitationem profectos: fuisse atitem permulta millia virorum validæ etatis & bello utiles: plura adhuc eos millia liberorum & mulierum secum traxisse. Horum alios, superato, qui est ad Septentrionem, Oceanò, ad Riphæos montes peruenisse, & in extremis Europæ finibus consedisse: alios inter Pyrenæos montes atque Alpes prope Sénones & Celtorios diu sedes suas habuisse. Hös multo pôst tempore cum vinum gustasset, tum primum ex Italia ad ipsos allatum, adeò omnes eis porus miraculo incognitaque prius voluptate ad furorē compulso, vt sublatis armis, acceptisque secum parentibus, ad Alpes contendenter, terramque illam, omnibus aliis prosterilibus & incultis habitis, quæsuerunt, quæ eum fructum proferret. Id quoque traditum est, ab Arunte Hetrusco primum ad eos allatum vinum, eoque præferim ad inuadendam Italiam concitatos eos esse, viro nobili & ingenij neutiquam mali; etimq. ad hoc factum hic casus, vt aiunt, impulit. Tunc gererat Lucumonis, pueri parentibus orbi, diuitiis inter cities facile primi, ac forma præcipua. Hic ab Arunte educatus, cum adolescentiam attigisset, ad domum eius ventitare non omisit, simulans tutoris sui consuetudine se delectari: interim vxorem eius corrumpebat, cumque vi-

§4. cissim ipsa deperibat. Diu admodum amor eorum clam fuit, donec eosque adolevit, ut cùm iam neque deponere eum, neque occultare possent, Lucumo aperè conatus sit cā à viro abstractam secum habere. Aruns read iudices delata, amicorū numero pecuniaeque largitione & sumptibus à Lucumone vietus, patria excessit, cumq; de Gallorum rebus auditu accepisset, ad eos se contulit, expeditionisq; in Italiam dux eis fuit. Galli, facta irruptione, statim omnem eam regionem occupauerunt quā quondam Hetruscorum fuit; quā nimurab Alpibus ad vtrumque mare pertinet. Quād Hetruscōrum obtinuisse, nomen etiam testatur. mare enim quod ad Septentrionem vergit, Adriaticum, ab vrbe Hetrusca Adria, dicitur. alterum quod est meridiei oppositum, aperte Tyrrhenum (sunt autem Tyrrheni iidem qui Hetrusci) appellatur. Omnis ea regio arborifera est, & pecori pascoendo apta, fluuiisque rigatur multis: fueruntque in ea vrbes octodecim magnaz ac pulcra adificata, ita vt & ad pecuniam parandā comodiē, & ad viuendū splendide haberent. quas omnes Galli, Hetruscis pulsis, obtinuerunt. Hāc Plutarchus longē superioribus temporibus acta esse scribit, quā Clusium & inde Romanū oppugnarent. Ut prius hic quā Liuīus scribit consideremus, de iis sic sentire cogor, ut fabulae putem commodē apteque confitē, quā rei gestā similiora. Nomina enim ad id cogitandum inducunt, quorum significatio toti responderet narrationi. Ambigatus enim ex ant-wi-gat, ad Latinam incudem factum, magistrum significat, longē lateque ius suum extendentem. Sigouesus is dicitur, cuius tota vitæ ratio & mores victoriam promittunt, quam facile sibi parare poterat in silvis & locis incultis, quā ne vtrō quidem oblata quisquam vellet possidere. Bellouefus verò nomen est ei quadrans, cuius mores sic sunt compositi, vt toti ad iram & bellum spectare videantur, à Bel wesen. Nam bel pro bello vernaculum nobis olim fuisse vocabulum, de conversionis analogia constat, per quam ipsi Leb, quod est viuo, aduersatur. Quid enim magis vitæ aduersatur, quā pugna & occidio? Quā vero de caussa à lē potius, quod superioris linguae sequitur proprietatem, quā à lef, qua voce ferè inferiores vuntur, deriuetur; per eucifonem obiter adiiciam, quo simul Belgarum nominis ratio cognoscatur. Crudelitatem perpetuā vitæ aduersari, nec vnquam in hominis animo loci quicquam sibi debere vindicare, cūm votum architectus significare vellet, verbum, quo viuo denotatur nobis communio pronunciatione, sic fecit, vt eius versa vel lectio, vel auditione, crudelis significaretur. Idem ostensurus, licet bellum vitæ item contrarium plerumque esset, tempus tamen incidere quo sit necessarium ad res vitamque conseruandam, vocabulum eius ea fecit forma, vt retro lectum, & prius & posterius offendenter. Sicut enim bel ipsi lē opponitur, ita bel aliam quoque caussam significationis includit, à bel, quod est consertio. Vnde bel concisum. A lē igitur bel pro bello gemina dicitur ratione, vtraque apprime vtili ad demonstrandum, hinc quid mali, inde quid boni bellum apportet. Cæterū dum à Lef nobis communio voce fel formauit, ostendit truculentiam non solū vita inimicam perpetuā esse, sed etiam inimicitarum & odij parentem, quod per fel-hel intelligimus. Fel enim siue bel inimicitiam notat inter alia, contrarium ipsi hel, quod est eleuare. Odium enim & inimicitia omnia deprimit. Ex eadem caussa fel siue fel pecus notat, quia ipsi hel quod elevationem, contrariam naturam, fit fortitum; & quia nihil magis nos deprimit & pecudes reddit, quā membrum libidinem explens, voluit sermonis nostri faber, vt fel id quoque vocaretur: quā tamen in re mirifica arte alterius etiam rei dedit significationem, nimirum vt fel in hac notatione, non solū vera mentis elevationi aduersaretur, sed inter ichizas etiam voces referri posset. Nam si retro fel legas, videberis virgam admonere vt se eleuerit, quasi citra elevationem eam officio suo fungi non posse demonstrares. A bel formatur adiectuum communio nobis in deriuatis regula bellic, pro eo quod Latinus diceret, ad bellum pronus & vtilis. A bellic bel per syncopen, nobis in primis frequenter, homo ad bellum proclivis, quod nomen quā appositum eorum sit naturae quibus olim datum fuit, licet ex aliis non liqueret, Cæsar tamen tam idoneus testis est, vt ei vel soli sit credendum; propterea quād non quā ab aliis auditu tantum accepisset, sed quā rapse didicisset, litteris mandarit. Nec deseruit haec tenus gentem natura, tametsi pleraque ciuitates divitias & luxu sint eneruatae & emollita, vt Sardibus olim de Croesi consilio legimus accidisse. Nulla gens est in orbe quam Belgis æquo Marte

*Liuīus vanitatis arguitur.**Ambigatus, unde dictus. Sigouesus.**Bellouefus.**Bel. Bellum. Acta. Bel.**Acta.**Dech-sus**fel.**Bellic. Bel. Belga unde dicta.**Belga belli-cti.*

§5. Marte oponas, si ad militiam sub seueris & strenuis magistris exerceatitur, cuius rei experimentum clarissimum vidimus, Albano vnam atq; alteram eorum legionē ducentē. Verū quantum hāc in re laudis sit, de ratione nominis bel cognouiimus. Nisi enim ad conseruationem publicam quā salutem bellum referatur, non humanitatē tantum, sed ipsi etiam viras contrārum esse voce sua demonstrat. A bellic etiam sit verbū belg pro irascor, eo quād ira & vita perinde atque bellum aduersetur; & noi ad aliud conductat, quād ad res suas cuique seruandas, vitamque, dum opus est, tuendam: quam vtilitatem vt Stoici reiūnt stolidē; ita Peripatetici prudenter amplectuntur. Bellouefus igitur nomine suo profiteri videtur, sese ad eos profectionem parare, à quibus, nū bello, nullos agros extorsurus esset. Bene sane appositeque processit figmentum, dum Bel, louefum in regionem populoſissimam missum legimus, in qua quicquid ipsius esset vel virium vel confitit, ad bellū adhibere oporteret, quod Bel-wesen clare significat, Gallici sermonis non imperitis, apud quos wesen dum verbum est, idem significat quod esse, dum vt nomen usurpat, pro eo ponitur quod quisque vultu, moribus & gestu p̄ se fert. Quād obrem Galli vel Tito Liuio, vel alij de ipsoru in Italiam aduentu percontato, nihil aliud respōderunt, quād sese quicquid agri Italici possidererit, armis sibi quāsiuissē, cūm contrā qui in Herciniū saltum profecti olim fuissent, victoriam certam sibi spondere possent, vt lōca vel raris vel nullis cultoribus occupata, inuasuri. Quād autem tempus adiecit Tarquinij Prisci, id vanum est, & ad id dum taxat accommodatum, vt laruē historicā de tempore sumptuā p̄textu fabula velaretur. Et optimē Gallorum Regi, alienos agros tanquam suos dūvidenti, nomen inditum, quo magistratus longē latēque patens notaretur. Evidē nihilo vel valde paulo recentius Mediolanū, quād Patauium existimo, cūm videam eandem Venetorum olim & Gallorum linguam fuisse, & æquē illos atque hos ad Cimmeriā stirpem pertinere, nec villo modo in verutis opidorum nominibus sermonis discriben agnoscī. Quemadmodū enim Mediolanum in Gallia apud Xantones, & rursus apud Aulercios, ita & Veneti in Gallia inueniuntur: nec hic solū, sed ad ipsum etiā mare Germanicū. Neque inde recte colligas, Venetos Italiae ē Gallia commigrasse, non melius certe, quād ē Germania vel Paphlagonia; sed haec vera fuerit conclusio, eiūdē lingua homines in diuersis locis, vrbes, quibus nomen de natura regionum dederint, condidisse, quando vocabuli rationem, omnibus iis qui Veneti vocantur, communē videmus: atque idcirco dicinequit, casu id cōtigisse. Quād si Liuīus Venetorum, Patauij, Rauennæ, Bergomi, Mediolani, & aliarum vrbitū nomina intellexisse, fortassis vltiū origines inuestigasset. Plutarchus curiosor, totum Celtarum genus, extra oceanum etiam nescio quā terrarūm persequitur, atque inde in Europam dedituc; aliis in extremo eius tērmīno relictis, quos Germanos intelligi necesse est, aliis intra Pyrenæos montes atque Alpes apud Senonas & Celerios constitutis. Hic nescio quid primū admirer. A quibus oris bona Tellus extra oceanum positis Gallos deducit. Deinde cur Germanis Celtarum nomen communicat, cūm Diodorus Galatas eos vocat, & Ptolemaeus Celto-galatiam Galliam nominat, quād eam à reliqua Galatia, vt videtur, distinguere. Sed sit hoc fanē vnum eorum nōminum quā ob ignorantiam miris modis confunduntur. Iam cūm de Sehonibus, qui Rotam op pugnarunt, queratur, quibus ē sedibus primū venerint, Galli hoc loco à Plutarcho dicuntur ad Senones & Celerios venisse. Quos vero hic dicit Celerios? Quoniam hāc omnia sunt perturbata & plena signorum, magnam ignorantiam arguentum, nos de veritatis indicio coniectamus, eos qui sic Plutarcho retulerunt, accepisse quondam ex eisdem locis & Germanos & Gallos omnes venisse, & eorum antiquissimos Senones fuisse, ideoque prius in Gallia, quād cæteros confedisse, omnemque latē planitiem occupasse: Reliquos postea Celtas eandem regionem ingressos, montes incoluisse, atque idcirco Græca voce Celerios dicitos, quo nomine eum, quisquis ille fuit qui sic retulit, Sequanos, Aduos, Heluetios, Allobrogos, Meduallos, Cynæsios & Artuanos intellexisse arbitror. Eos autem Gallos qui & planis & montibus occupatis aduerterunt, Alpes transcendisse, eo quād nihil vacui in Gallia reliquum esset. Ex his igitur parum fani elici potest, præter id vnum, Senones Gallorum antiquissimos videri, cūm cæteri Galli ad Senones & Celerios venisse dicantur, vt antiquiores regionis incolas. Nihil itaque haec tenus certi habemus de primis Senonum sedibus, nisi eos Galli faciamus

faciamus indigenas, atque inde dicamus in Italiam venisse. Verum huic opinioni non coniugis modò omnium gentium origo Margiana debita, sed Boeckus etiam & Plinius, & locorum in magna Græcia nomina aduersantur. Si enim, (vt rectissimè rationem suam conclusit Leander Boius, diligentissimus & optimus Italæ pictor) Gallipolis à Græcis, qui iam olim vel è Cretâ cum Idomeneo, vel cum Mesapo Neptuni filio è Boeotia profecti, priores incolas expulerunt, nomen suum sit sortita, fateamur neceſſe est Gallos prius urbem hanc habitasse, ideoq; Gallorum urbem vocatam fuisse. Ut autem hæc proba est collectio, ita & ista, qua concludo Galatam à Galatis conditam, mox ab eo tempore, quo ad hanc oram cum Iapeto appulerant, quia & nō men prodat conditoris, & verus Iapygiae vocabulum ipsum gentis ostendat auctorem. quem lapetum fuisse Nochi filium, longè Minoë, si quis hoc nomine fuit nuncupatus, veriſtio-
rein, de Iani nummo & vera historia deducor Italia enim cum tota reliqua Europa Ia-
peti portio fuit, in quam cùm ex Asia nauigari, prius in Cretâ & Græciā venit, quām ad primum hoc Italæ promontorium appelleret, atque inde antiqua de Cretenibus colonis fama. Quos autem potius socios itineris habuisse dicetur, quām Comerii & eius sobolem? cur rei fidem faciunt tum Cumerum promontorium, tum Cimmerij ad finum Baianum, tum etiam nomina Cimbriis hominibus haſtenus vernacula. Si La-
tini & cæteri Itali Iapetum suo nomine, quod apud Græcos seruatum est, cognouissent, num putamus quemquam dubitaturum fuisse, cui nomenclatura primum hoc Italæ promontorium acceptam ferre deberet? Obliterauit Iapeti memoria Iani appellatio, ab itineribus perpetuis, quibus suos velut diligens quidam Episcopus visi-
tabat, indita, quam alibi docui ab eundo, quod Cimbro Gai dicunt, deriuari, adiecta etiam Ciceronis tertiificatione. O magnam supremi numinis benignitatem, qua in tot regnorum mutationibus, in tot euersionibus populorum, in toties variatis locorum nomenclaturis, hoc Iapeti & Galatarum monumentū integrum voluit manere; tam-
etsi à nemine haſtenus (quod equidem sciam) vel agnatum vel explicatum. Iam itaque tandem Romanarum antiquitatum studiosi intelligent id quod in Croniis docui, veriſimum esse, in Iani nimis nummo, eam nauem conspici, qua Iapetus in Italæ venit posseſſionem. O venerandam Iapygiae antiquitatem! quas ego laudes Deo canam de tam claro & luculento indicio veritatis? Gaudeant nunc Galatae, gaudeant Galli, gaudeant Itali, & Iapeti conditoris sui memoriam celebrent, longè, quām haſtenus ſeuierunt, & certiore & illuſtriore. Magnas equidem gratias Plinio ago, quod hanc oram Senonum mihi coniuravit, & veram Gallipolis ostenderet originem. Contempſit Galatæ Galatas, eosque, tanquam se, prole videlicet tam nobili & docta, indigos, barbarie accusavit; minimè eos reiecturus, si illustrissimum Iapeti & Comeri primorum totius Europæ parentum splendorē agnouisset. Cæcutiuit vir bonus ad hanc lucem, velut noctua ad Solis radios protracta; & dum se Græcum iactat, credidit maiorem sibi, quām Gallorum effet, arrogasse nobilitatem. Sed missis nugis, id quod cœpimus agamus. Quarebatur unde Senones in Iapygiam venerint: Ex eadem, inquam regione, è qua Iaphetus & Comerus maximus natu filius. Quamobrem cùm Galatas & Gallipolim hinc intuerent, proclue mihi fuerit ostendere, qui Cimmerij, & qua cauſa Senones fuerint nuncupati. Docui eos qui Galli & Galatae vocabantur, nomine suo, eius gratia, qua Iaphetus patri suo maximè placuit, sempiternum gerere monumentum, & verisimile esse, Iaphetum honorifico hoc nomine illos præcipue dignatum fuisse, qui tales ſe erga ipsum, qualem ipſe ſe erga patrem geſſit, præſtitiffent. Nunc igitur cùm alio aliis magis placere queat, & ſint gradus quidam inter eos qui hanc dotem possident; probabile eſt, eos qui maximè omnium placuissent, Senones fuisse nominatos, quaſi ſen-won in singulari numero Cimber diceret, quod significat acquitebam, lucrifaciebam ſenſum: cuius orationis vel ea eſt ſententia quam Latinus exprimeret, ſi gratiam ſe acquiſiuiſſe & consecutum eſſe diceret, vel ſe ſenſum & intelligentiam ſibi comparaf-ſe. Exclusum eſt apud Latinos & Græcos duplex nostrum digamma, quod eo carerent. Quod enim ſacræ litteræ dicerent: Inueni virum ſecundum cor meum; nos diceremus, Iefi heb ehen man gheuonden na mynen ſen: & pro eo quod placet, communis phrasis habet, Tis mynen ſen: quod ad verbum ſignificat, ſic ſenſui vel ſententia

Iapygiae con-
ditor Iape-
tus.

Iapeti in Ita-
liam nau-
gatio.

Iapeti memo-
riam obli-
reuit Iani
appellatio.

Ianae unde
dicitur.

Ant. Galatæ
repre-
henditur.

Senones unde
in Iapygiam
venerint.

Senonum no-
minis ety-
mon.

L I B E R I I I .

ſententia meæ viſum eſſe. ſen ſue ſu, ſenſum nobis ſignat, tam exteriore quām interiore; à ſi, quod eſt video, & m, quo finis notatur. Voluit enim nomenclator il-
lud ſenſibus commuſe eſſe vocabulum, quo monerentur omnes, quicquid ſenſu vlo-
apprehendimq; id totum ad ultimum finem eſſe teſeſeridum, & in omnibus iis qua-
fenſibus offeruntur, cum aliis, tum maximè interioribus, omne iudicium à fine peti o-
portere, cum idem ſit ſen ſue ſi, id eſt, vide ſinem. Si autem vocali in terui
fono producta, quem alij pingere malunt diuabuſ vocalibis I & E coēuntibus, notatio-
nis vim habet ex natu ipsius ſibili & vocaliſ I. Cum enim viſus ottimum ſit celeri-
mū, ita ut momento vno ad ultimum uſque penetrat cælum, magnū ſpiritu viſus ciuſ ex-
primi debeat. ſibili igitur velocissimo vocis vehicle I tenue addidit verbi faber,
quod celerius omnia viſus eius penetret: ac quod longius ea pertinere & adſpirare intel-
ligeretur, voluit vocem produci. Si igitur ſue ſi, idem eſt quod video. Porro pra-
ter ſumnum hoc artificium in voce fabricanda, cui nescio quid poſſit confeſſi, adie-
cit & alterum mysterium in conuersione cerneſidum. Nam quod doceret, quod viſus
tam exterior quām interior nos ducere debeat; ſic eius nomen fecit, ut conuolum
ideiſ significaret quod eſt Latinorū. Cum enim nihil ciuitate lumen videri queat, ſta-
tim ad lumen hic ſenſus nos vocat: & cum ſumnum & maximum lumen à Sole di-
manet, ad cælum & Solem adſcendimus, ciuitate ſtupendo aspectu & intolerabili oculis
noſtri claritate, quaſi totum muridum momento temporis coñplet, ad eius qui tantus
ſideris, tanta pulchritudinis & potestatis infinitate prædicti, atector eſt, rapimus maie-
ſtatem, mentis oculis intuendam. Nihil profecto eſt ſenſibus humanis obuium, quod
plus virium habeat ad eius qui ſolus eſt cogitationi iniiciendam, quām Solare ſidus,
corporis oculos immenso ſuo lumine pulsans atque percelletis; & tantam inficienſ
quantam nullis verbis exprimere poſſem, admirationem. Diſ me ante deficiat:
quid aio dies? anius me ante deficiat, & is quideſt magnus, quām vel ſexcentiſ
partem explicare poſſem virium Solis ſuperidatum. Videtur certè Deus corpo-
ratam quandam bonitatis & pulchritudinis ſuæ imaginem molitus, dum Solem fa-
bricaretur. Dum igitur hunc videremus, atque eius beneficis perfruimur, cogitemus
de verbo quod huius ſenſi tribuit architectus: & non harcamus in eo quod primum
ſeſe offert, ſed vestigiis retro lectis, pergamus ad ipſum illud de quo ſolo verè dici po-
teſt iſ noſtrate, & eſt Latinorū. Et quemadmodum in voce prorsa commorandum
non eſt auditui; ita nec in pulchritudine & potestate Solis viſus acquiescat, ſed ultra pro-
gradiatur ad ipſum creatorē: quod ſi perpetuū homines feciſſent, nemo vnuqam
mortaliū Solem ut Deum adoraret, quamquam ſunt infinita magis excuſandi, qui
in hinc errorem inciderunt, quām qui ſtatuaſ, vilium fabrorum opera, pro Diis
coluerunt. Si enim vlla res corporata adoranda eſſet, certè pulcherrimus hic Solaris
orbis in genere hoc primas mereretur. Ex ſi igitur & en, ſit ſen ſi vel ſen ſi, unde Latini
ſentio, ſi, irk.

Solis pium
encōmon.

Galatæ
& Senonum
ex Asia mi-
grationibus
grationes.

distracti

distracti sunt, alij huc, alij illuc, quod vel habitandi commoditas inuitasset, vel vis hostium pepulisset. Plerique sanè videntur ex Asia in Europam per Tanaim transisse, inter quos Tectofaces fuisse, & in Saxonis, & paulò prius dixi. Alij fortassis è Phrygia in Thraciam traiecerunt, atque inde ad Danubium progressi, sursum ad fontes eius, & hinc rursus trans Rhenum in Galliam commigitarunt: alijs etiam è Thracia ad Illyricum, & mox in Venetiam & ad Adriæ littora. Quid enim vetat quod minus dicamus, per Helleponum èquè in Europam quodam, atq. post ex Europa in Asiam penetrasse; cùm videamus quamplurimas, cùm ab aliis, cùm à Cimmeriis maximè reciprocatas commigrações, vt Tectofaces primùm ex Asia ad montes usque Pyrenæos, deinde ex Europa in Asiam legimus commigrasse? Quamuis igitur Galatas quodam antiquissimos in Italia statuamus, quorum pars quædam Umbria considerit, fatemur tam postea multos è Gallia, Alpibus transiens, in Italiam venisse. Variæ sunt causæ commigrationis, quas nihil opus est enumerare; eo quod neminem, qui vel aliquem fâtem rerum usum habeat, vel paucos historiæ scriptores evoluerit, latere possint. Quamobrem nihil miri, si & antè in Italia plurimè Gallorum gentes fuerint, & multo post alijs rursus aducerint. Ex his certe, quæ modò annotauimus de Senonu in Iapygia locis, de Galatæ & Galliopolis antiquitate, de Cumero promontorio, & non procul inde Senogallia, de Calibus & Calatia, de Gallicano monte, de Caieta, colligimus multis antè seculis quā Tarquinius Priscus rerum apud Romanos potiretur; Gallos in Italia fuisse, & plurimas urbes condidisse, quibus post ab Italib, id est, hominibus externi sermonis sint eiciti, pars etiam oblitterato prisco nomine, victoribus immisi. Iapygiam Mesapum videtur primus inuafisse. Is Neptuni filius dicitur. Coniicio Mesapum strenuum aliquem fuisse piratam, atque valida classe ex Asia hinc Græciam, hinc Italianam vexasse, & in illa quidem Mesapiam montem Bœotiamque ab eo vocatam, in hac verò Mesapiam regionem eam quæ Tarento & Brundisio interiacens Cherronesum Græciam versus extenit. Non fuisse autem Mesapum natione Græcum, Mesapiorum lingua declarat, in qua Brundisium cerui caput notare scribunt: verène an falso, mea nihil refert. Hoc saltem omnium confessione certum est, Mesapicum sermonem alium à Græco & Italo fuisse; quo sit, vt Solinus dum Græcum fuisse scriberet, errari. Quamobrem suspicor quempiam in uicta classe per mare graffantem, sese iactasse Neptuni filium, cùm de illustri parentum genere gloriari nequeret; quo modo terræ carlique filii dicuntur qui obscuru loco nati sunt. Scimus Protarchi Tralliani monitu, Chamesem etiam in Italiam ex Africa nauigasse, non alio, vt opinor, proposito, quām vt ex inuidia fraterni regnum carperet, quem Saturnus videtur expulisse. Eodem modo Semi posteritas, & in ea Phœnices maximè, totam Græciam, Italianam & Hispaniam variis cladi bus afflixerint, odio ex iisdem fontibus deriuato. Aequè enim Chamistæ atque Semistæ Iapetiis Nochi fauore & consecrationis prærogatiuam inuidebant, atque pro se utraque pars diligenter adlaborabat, ne Iapheti posteri vel dominio in Africa potirentur, vel in Semini tabernaculis habitarent. Contrà potius nitebantur pro virili, vt totam Iapeti sobolem, non ex Asia tantum & Africa, sed quoad cius possent, ex Europa etiam profligarent. Hinc totam ferè Hispaniam, qua mari aditus esset, à Phœnicibus occupatam accipimus; & in Italia sic exteriores, partim de Semi, partim de Chami sanguine procreat, omnia perturbasse, vt priscus Ausonius, Oenotriorum, Galatarum, & vniuersim omnium Ianigenarum sermo prorsus corrumperetur, tametsi præsa Deorum, & aliquot regionum & opidorum nomina, diuina quadam benignitate conseruata satis ostendant, quam primi olim in Italia coloni linguam usurparint. Inter alios igitur Ianigenarum hostes fuit & hic Mesapus, tam validam secum manum trahens, vt nec igni nec ferro laedi posse videretur. Neque enim Græcidum Bœotiam occuparet, neque Galates dum Iapygiam inuaderet, vel ignibus iniectis classem, vel gladiis socios perdere potuerunt, quo in sedibus suis auitis veterem libertatem tueri possent. Videtur autem hic per Mes à Semino descendisse. Egregiè verò Neptuni filio nomen Mes conuenit, eo quod in Hebraica Semigenarum lingua non idem sit quod emersit ex aquis: è qua radice Mosch quoque nomen accepit, eo quod ex aquis liberatus esset. Quis enim magis ex aquis emersit, quam is qui & Neptuni satu primū in lucem venit, ac deinde nauibus egressus terras aliorum,

Mesapus
Neptuni filius, &c.
Mesapiam mons.
Mesapia regio.

Mesapiens
firma.

Iapeti innis
Chamistæ,
& Semistæ.

Moles unde
distrivit.
Mesapus unde
distrivit.

ecu

ceu monstrum quoddam marinum inuasit, depopulatus est, & occupauit. Hinc Mesap adiecto qd quo furor & ira noratur, Mes significabit furorem; Virgilius autem equorum domitorem Mesapum dixit, eo quod in allegoris per equum natus intelligantur, quibus multo quam equis celerius, comodiùs, longiusque omnia onera portantur. Qua de causa Neptuno equi adscribitur inuentio, cui dum oliua Mineuæ præfertur, paca ta & secura agricolatum studiorumque vita, mercaturæ & militiae anteponenda desigatur. Virgilij de Mesapo hi sunt versi:

At Mesapus equum domitor, Neptunia protos;
Quem neque fas igni cuiquam, nec sternere ferro;
Iam pridem resudes populos, desuetaque bello
Agmina in armis vocat subito, ferrumque retrahit
Hi Fescenninas acies, aequosq; Faliscos,
Hi Sorabos habent arcis, Flaviniq; arna,
Et Cymini cum monte lacum, lucosq; Capenos:
Ibant exequati numero, regemq; canebant,
Ceu quondam niuei liquida inter nubila cygni
Cum se se è pastu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos, sonat amnis & Asia longa
Pulsa palus:

Mirifici se præstvit hic poëta, vbi si quid sub figuris latet veritatis, viderentur Mesapi non Iapygiam solùm, verum etiam proxima Romæ loca occupasse; quia fortasse intellexerant in fatis esse vt Romani olim totius orbis imperio potirentur. Vel igitur inuidia ad tam felices rerum successus impediens, vel cupiditate communicandæ prosperitatis, Romanos quondam agros Tiberitti subiecti armis sibi vindicasse videntur. Quod autem de cygnis addit, allusionem habet ad Mesapios Iapygiæ, à quibus Ennius Latinorum cygnus se genus duxisse iactat: ac quemadmodum cygnum canentem nemo inquit audierit, qui tamen de moribundæ vocis statuitate celebratut, ita indicat fieri potuisse, vt quamvis hi, quos enumerat, se Mesapios esse dicherent, id taliter non plus habebet veritatis, quam quod de cygnis canentibus apud poëtas iactatur. In Asia item palude Lydie, alluit ad Asia nomen, quo coniunctum relinqueret, Mesapum ex Asia quondam in Italiam appulisse. Mesapum itaque Mesi furorem nomine suo præferens, Neptuni filius habitus est, eo quod mate occupasset, quem si generre Phœnicem fuisse dicamus, fortasse non multum aberrauerint, cùm nomen Syram præferat originem, à nō, vnde & Mose dicitur deriuatum. Iapygiam igitur primū à Ianigenis, quorum pars Galli Senones fuerunt, habitata m fuisse dicimus, & eis quidem mari adiunctis. Nec ab aliis Senonibus Senogalliam cōditam credo, tametsi minime negem, alias post è Gallia eiusdem nominis sese prioribus coniunctisse. Omnes certè Galatas ex Asia in Europam venerunt, sed itineribus admodum diuersis. Alios Tanais transiit, alias Bosporus Cimmerius, alias Bosporus Thracius, alias mare Aegeum & Ioniun. Per Bosporum Thracium Scordisci ad Dantib, ripam transisse videntur, quorum maiores Scordisci in Baetriana vocabantur, à quo nomine communī nobis deriuationis formula Scordisci deducuntur. Per Bosporum Cimmerium Tauri cōdiderim venisse, à quibus eadem forma Taurisci in Pannonia dicti, quorum fortasse posteris Taurinum debet originem. Ad hunc modum de Senonibus item cogitandum, in variis eos orbis partes fuisse distractos. Ptolémæus in Saxonie Semones collocavit, de quibus frequenter dubitauit, an non Senones dicendi potius essent. De Sena in Hertruria alias aliter video sensisse, & in iis Blondum turpissime lapsum. Sunt qui Brennum eius facilius conditatem, iam à Roma capta regressum vt in ea senes ætate & militia fessos colligunt, qua in conjectura allusionem nominum fecuti, videntur putasse Senam senibus fuisse constructam. Polybius auctor est, Römatrios, deuictis Gallis, coloniam eod deduxisse, nec urbis nomen, quod à Gallis, qui eam prius habitaissent, acceperat, immutasse, quod quidem accidisse dicit quinto post anno, quam nobilem illa apud Delphos cladem Galli passi fuisse: quæsi Pausanias creditus, in alterū ceñtesimæ vicefimæ quinta Olympiadis incidit, cùm Roma prius capta fuisse à Senonibus Olympiadis nonagesimæ octauæ anno primo, iuxta Dionysij Halicarnassei suppationem. Alius ergo Brennus

*Egnus names
allegoricæ si-
gnificant.*

*Cygnorum
cantus.*

*Glatiarum
ex Asia in
Europam
aduentus, iii-
neribus di-
uersis.*

Scordisci pop.

Scordisci pop.

Tauri pop.

Taurisci pop.

*Sena, à qui-
bus condita,
& unde di-
cta.*

Brennus fuit qui exercitum in Graciam duxit, alias qui centū & octo praeuertens annis Romā cepit. An verò Senam hic condiderit, an non, incertum: hoc certum de Polybij testimonio, Scones cām antea, quām Romanos tenuisse. quo sit, vt Sennam perinde atque Sennegalliam à Senonibus, non verò à senibus, quod quidam videntur credidisse, existimé nuncupatam. Fuere & in Aquitania populi Senates, à Sena haud dubiè nōmen fortiti, non illa quidē Tyrrhena, sed à Senonibus in Aquitanorum finibus condita: ita variæ fuerunt gentis expeditiones. Suspiciamus itaque hanc Etruforum Senam à Gallis Transalpinis, non illis vetustis Vmbrorum maioribus, conditam fuisse. Mirum est quām integris sensibus, quām rectō iudicio, quām faultis auspiciis locum delegerint, in quo ciuitatem, cui à sensu & iis quās sensibus arriderent, nōmen dandum esset, collocarent. Qui ingenia Senensem, non virorum tantum, sed mulierum etiam norit, qui sciat quanta dexteritate & elegancia odas componant choreis ducendis accommodatas; qui viderit quām amēcno veltitu & totius corporis cultu fēse orient, & vt vno verbo complectar omnia, quām totæ sint Veneres, omnibus leporum numeris absolutæ, nāz is mihi facile assenserit, nihil magis sensibus & externis & internis placere posse, quām ea quorum in hac vrbe & summa est copia, & iucundissima festivitas. Dignus profectō locus Gaii, cuius naturam longus seculorum cursus talem probavit, vt nemo non cernat, si vim quidem vocis nostratis intelligat, Sena nōmen ei rectissimè conuenire. Ianus olim Mūsis & bonarum artiū studiis vrbem dedicatur, locum de legit totius Italie amēcniſſimum & saluberrimū, cui neque colles vitiferi, neque saltuosi mōtes, neque lacus latissimus & pulcerrius, in quo insulæ etiam eminerent, neq. in longum porrecta planities deesset; qui prēterea totius Italie collatione eum situm haberet, vt inter sinum Tarentinum & Alpeis, extremos totius regionis terminos, ferè medius iaceret, quid æquè ab his atq. ab illis posset frequentari. Cūm igitur huius vrbis conditæ hunc sibi scopū propositū haberet, vt in eo ingenia exercentur, & plena eorū haberetur intelligentia, quā vel externis vel internis sensibus percipi posse, nōmen exco- gitauit, quo propositū suum omnibus qui audituri essent, explicaret. Quia enim hoc in votis haberet vt totā ditionem suā bonis ingenii repleret, atq. magna eorū hominum esset libertas qui sensuum acumine valerent, quicq. se hac dote omnibus gratos redderēt, Volsenam siue Volsinā indigetauit, eo quidē Vol-sinidē significaret quod plenum sensu & intelligētiæ, vt neminē latere potest, qui vel minimā habeat sermonis nostri notitiam. Neq. refert siue Volsenam siue Volsinā dicas, quoniā triuſque soni pro eadem notione vñs sit, tametsi nunc I ferē proferamus, vōcalem ad sensuum & mentis aciem subtilitatem sua denotandam aptiorem. Qui seu dicunt, magis exprimunt syncopes naturā in vocis compositionem admissæ, in qua prior potius quām sequens perit vocalis. Ex ſit-en namque, vt dixi, fit ſit et concisum. Rabbi Samuel Annianus Volsinā veterem asessoriam redditit, eo quidē Sina asessoriam interpretaretur, rectius vetus odium quo Iudæi Christianos persequuntur, expositurus, eo quidē ſit et odisse significet. Quod ſi nāz ſcriberetur, rectius nōmen loco conueniret, eo quidē vetus rubus hac voce notaretur, quoniā & mons Sinai à rubo vocatur. Cæterūm ineptissimi hominis est & profus omnīs intelligentiæ communis expertis, nōmen à Iano inditum, de Semi lingua velle interpretari. Et quamuis datemus Ianum Semi fratri sui sermonem longo vñdū dicidisse, quid faciemus Brennū hominem Gallum Tranſalpinum? Num & hunc diceimus Senam Iudaico vocabulo nuncupasse? Iam Senogalliam, si Mercurio placet, à Comero Hebræo Gallica voce nominatam affercimus? Abite vecordes isti Anniani ad vestrū Samuelem, vt vos amaris sannis deludat, & asſeffores suos & confuctores spinas & odia effe subindicet, dum pro spinis & odiiſ redit asſeffores. Nos Scham & Vol-fenam de prisca Ianigenarum Cimmeriorumq. lingua intelligamus, atque eadem ratione Scones antiquissimos Iapygia populos, quorum vrbem Græci pōst Gallipolim vocarunt, nōmen accepisse dicamus, freti non falsis Beroſis, non ficticio Metasthenie, non aliis titulis mendacibus & laruis, sed idoneorū primā classis ſcriptorum testimonis, & clarissimis priſcarū vrbū & regionum monumentis, haec tenus etiamnum extantibus & veteres conseruantibus nomenclaturas, quarū significatio clarior est vel ipſa luce hominibus Cimmerij sermonis non imperitis. Locutus est Ianus eadē olim in Baſtriana & finitimiſ locis lingua qua pōst in Iapygia & Thuscia: candē seruauit Comer & tota eius postletas,

Volsenius spha
Volsinias.

Gallipolis.

quam Semigena ex Asia, & Chamaesena ex Africa, diuersis classibus inuesti, stirbilinge sua sic paulatim corrupserunt; vt alia protus lingua varia vocum commixtio fit exorta, quae post in Italia longo vsu mollita, & post exasciata, Latina easit. Nec alia ratione nata est Graeca, variis dialectis distincta, & magna arte ad suauitatem & copiam ingeniosorum hominum studio exposita. Nostra haec tenus diuino quodam beneficio & singulari gratia integra mansit, quo ex ea tempore suo destinato profunda sapientie mysteria enucleantur, & labenti pietati adferantur adiumenta, nihil triarii cessura. Hoc loco eam capimus utilitatem, vt nouam lucem Cimmeriis veteris historiae tenebris inferamus, videamusque quibus initii inter Ianigenas Galata extitent, & quam vere Bocchus scripsit, Vmbros Gallorum veterum propaginem esse. Et verò redditissime inter veteres & nouos Italiae Gallos distinxit, propertea quod ab ipso mox exordio habitatæ regionis, Galli quidam cum Iapeto in Iapygiâ appulissent, & Comero deinde generis auctore vterius ducente, Seriegalliam condidissent, in ea regione cuius initium est promontorium illud quod nomen ab eo accepit qui primus eius portum à diluvio inuenitus est. Alij Galli multo post e Transalpino tractu Italiam intrarunt, qui licet admodum olim multa loca circa Padum occupassent, collatione tamen illorum qui cum Iapeto venerunt, noui possint vocari. Magnas gratias Boccho debemus, magnas Plinio, nec paruas Solino de hac memoria litteris consecrata, sed maximas omnium diuinæ bonitati & locorum Genii, qui hæc tam Ogenia nomina in priscis vrbibus, promontoriis, regionibusque tam integra conservarunt, vt ex iis quod veterum scriptis deest, non contemendum capiat supplementum. Marcus Antonius Vmbrofum vetustatis conscius quod eam admirabilorem redderet, ab ombros, quo pluuiia Græcis dicitur, nomen derivauit. quem ut de gètis antiquitate bene animaduerſa & tradita laudamus, ita peccasse dicimus, quod de Graeca lingua Vmbris peregrina nomoclature dederit interpretationem. Omnes enim, vt dixi, Gallorum lingua, idem est quod vndique defendo. Galli enim pertaxi externarum per mare incursum, coloniam emiserunt ad ea loca in quibus vndique à montibus defensi laterent, quos inde Ombros vocarunt. Si tamen Ombrì in plurali numero potius quam Omber ad etymologiam voces, mox habebis vndique tutos. Om̄-b̄ienim illi dicuntur, qui omni ex parte liberi sunt atque securi. Ex Vmbris veterum Gallorum sobole orti sunt Sabini, si Zenodoto T̄rczenio credimus, & locorum sequimur viciniam. His accedit Sabini nomenclatura, sacerdotali maxime genieri conueniens, adeo ut Sabini inter Ombr̄os eas videantur habere partes, quas apud Hebraeos Leuita. Is enim qui primam nobis alligat causam, aut potius nos causam primam deuinicit & conciliat, Sæ-viii nostra lingua dicitur. Primus ergo & supremus post diluvium Sabinus fuit Nochus sive Saturnus. Varro de cuiuspiam veterum lectione doctus, Sabinum à cultu Deorum dici scripti, cuius rationem, teste Festo, ἀνδροβιος petuit in ep̄te, ita me Sabinus verus amet, nisi forte fateri velit, citra linguæ Graecæ openi Sabinos nunquam nomen inuenturos fuisse, aut honorificum existimat, nunquam suum nomen audire posse, quin se obstatet esse sentirent Græcis genti peregrinæ, & adeo non amica, vt T̄rczenius dicit Vmbros à Pelasgis atavis sedibus electos Sabinis originem dedisse. Accidit h̄ic Varroni quod Ciceroni in Iano, quem cum ab eundo dictum vel audiuisset vel legisset, putauit vocem sic factam, vt ab eo diceretur Eanus, ac deinde Janus. In similem errorem alibi quoque Vattro impedit, dum nescio unde subodoratus aut edocitus, Liberum & Liberani generationi præesse, nominis rationem in librandis in venero actu testiculis quæsiuerit & assignarit, cum sicut Janus à Gan, id est, euindo, ita Liber à Li ber, quo significatur, populos vel gigno vel pario, dicatur. Suauitas locutionis à Romanis quæsita ex Sabinio fecit Sabinum, mutato etiam longo tempore primæ syllabæ in breue, contra significationis & originis rationem: Licet vereat ne non tam haec causa, quam ignorantia peccaret, putantes nimis rūdū Fōbiæ vocabulum duci. Posset tamen quis suspicari, veteribus Sabini nomen eò magis placuisse, quam Sabinum, quod gemina vocis origo in mentem audientis veniret, altera quam modo dixi, altera, vt Sabinus sit à Sabin, quia compositione seminis alligatio noraretur. At cui semen vt naturam suam tueri possit, est deuinciendum? Cui alijs, quam ipsi satori rerum omnium creatarum, qui continuo diuinæ suæ potestatis semen adspirat, tam in conseruando necessarium, quam in primo satu. Et placet profectò hæc gemina allusio in nominis ra-

Latina lingua unde exorta.
Graeca lingua unde nata.

Galli veteres
et noui Italia distincti.

*Sabini vnde
nomē trax-
rint.*

*Ianus unde
dictus.
Liber deus,
et Libera dea
unde dicatus*

tione reddenda, cùm vtraque egregiam habeat cùm significationem, tum admonitionem; qua docemur citra hoc vinculum nihil prouersus rerum omnium vel in lucem venire, vel seruari integrum posse. Et hęc quidem est catena illa qua Iupiter se dicit totam rerum omnium suę pęsam tenere vniuersitatem. Ultra quam cift & aliud vinculum quo piarum mentium seminarium primae causæ alligatur, triplici constans funiculo; fidei nimirum, spei & caritatis. Huius autem contexendit torquendi que in itium quia fides possideret, Sabini Deum fidum sibi in primis colendum putauerunt, quo eius gratia fides in ipsius vera de Deo & humani generis salute & excitaretur, & iusta caperet incrementa. O praeclarum perennis & sapientiae & religionis fundamentum! Quis vos ḥ Sabini his orgiis imbuīt? Quis tam congruentia docuit religioni Christianæ? Quis? Ipse nimirū summus & primarius Sabinus Nochus, & eius filius Iaphetus, & huius filius Gomer pater Galatarum, à quibus Vmbri maiores nostri & genus duxerunt, & alligandi se primæ causæ suscepserunt disciplinam. Sed longius me rapit series cognitionis Sabinæ, quam si perséquereret, totas cogerer euoluere Romanorum antiquitates, quæ Gallicis ita sunt annexæ, vt diu multumque dubitarim, an Gallica & Romana coniungenda mihi essent, an separanda; tandem tamen concluserim Gallica Romanis esse præuertenda, propterea quod recte ductu ex Galatarum & Senonum monumentis ad Vmbros; & ab his ad Sabinos, & inde subiectam Sabinorum montibus Romanam planitiem descendendum videretur. Quæ igitur de herba Sabina Sabinis cognomini, quæ de Dio fidio, & in eo plurimorum errore, quæ de Quirino eius patre, quæ de Enyalio Græcorum, quæ de Hercule, quem eundem cum Deo fidio facimus, ex Hermathena nostra deponsi, in Romanis antiquitatibus candidè communicabo, doceboque fidem, nostras, licet nunc obsoletum, vocabulum esse, nec ex alia lingua quam Cimmeria, quid propriè & primò significet, intelligi posse. Est enim fides de vera nominis ratione, illud in nobis diuinum donū, quod & ea declarat quæ longissime sunt remota ab hominis captu, & simul hominem consecrat, ac quæ sit vera consecratio, nobis ostendit. Longè diuinior est eius etymologia, quam Cicero perspexerit, vel quisquam alijs Latinorum. Interim dicant, qui volent, ex Plauto, Diuum fidium & Deum fidium eundem esse, & sic dici Medius fidius, ut me Hercules. Dius item Gallicum est, & idcirco Sabinum vocabulum non aliud notans, quam Deum. Sicut enim ab aliis dixi, ab aliis dico, ita alijs Dium alijs Deum enunciant, cuius vocis ea est notio, ut ipsa aternitas intelligatur, ex Ti articulo & cetero, quo aternitas notatur. Vnde haec tenus Galli Diem pronunciant, longè correlius quam vel ipsi sciant, vel quisquam haec tenus annotarit. Ex Ti articulo namque Diem vetustissimi dixerunt, ut aeternum Dei esse, quod extra diuinam natiram intelligi nequit, significaretur. Hanc autem vocem eō libentius usurparunt, quod alatidarum epodos esset, quæ post aliquot crispante voce versiculos decantatos, frequentissime Diem, dien, dien, lenta & in longum ducta voce, veltuti epimonei quandam intercalarem cantare audiuntur. A Diu Galatarum veterum vocabulo, Latini Deus, Græci Θεος retinuerunt, cuius nominis rationem frustra apud eos quæsueris. Sed de mitifice hoc nomine in hieroglyphico alaudæ signo ex tabula Bembi sumpto latius ago, sacram ipsius Aleph primæ litteræ figuram ad mysticum eius nomen applicando. Quemadmodum enim Alaudæ caput scipionibus in Ägyptiacis figuris impositum, plenum est arcanae significationis, principem vitæ actionem complexæ, ita & Aleph ceteræque litteræ hieroglyphicas habent figuræ, quibus præsa Galatarum nomina ad amissum respondent, ita ut nomina figuræ, & figuræ nomina litterarum interpretentur, artificio tanto ut maius haud queat excogitari. Demiro profecto quis Annium docuerit, primam litterarum intentionem Gallis deberi, quando quemlibi fixxit Xenophontem, nihil sit nisi vanum inanis tituli figuramentum, cuius lenocinio mendacia sua protruderet atque venditaret. Nobis certissimum est, cùm ex his quas tradidimus antiquitatibus, tum ex consensione nominum & figuratum, quibus litteræ & nominantur & pinguntur, Cimbricum sermonem, qui cum lingua Iani & Nochi & ceterorum usque ad Adamum primum hominem superiorum idem prouersus est, figuræ sibi & nomina eorum suo iure vindicare; quando in eo solo perfectissimam & sanctissimam litterarum enumeratio absoluat orationem,

Catena
tonia.

Fides.

Dius fidius,
Medius fidius
Dius.

Dian, Gallo
quid sit.

Alaudarum
epodos, dien,
dien, dien.
Deus.
θιος.

Cimbricus
fermo, idem
est cum lin-
guo Iani, &c.

nem, nec ordine mutato, nec vel uno Iota nominibus aut addito aut adempto. Erant tamen nomina generum duorum; quorum altera apud Latinos haec tenus seruantur, à potestatibus earum, vt volunt, indita; altera ab Hebreis optimè proferuntur. Illa pueri discebant prius quam scribere docerentur, breuissimam & diuinam prouersus experimentia orandi formulam, quam additio litteræ K & Q, & X & Z, & peruersa ipsius C pronunciatio dumtaxat corrum pit: quibus sublatis virtutis, non congruens tantum est & conueniens pueris discere volentibus oratio, sed maxima etiam complectitur mysteria. Hortatus enim præceptor puerum ad orandum, preces nomine ipsius illis verbis concepit, vt principiō vnum Deum adorandum doceat, eumq. oret, vt puerum deiectum in tenebras ignorantis attollat, & ex rudi & plebeio reddat subtilem atque nobilem, & animum ciuius atque mentem Brutam, qualem adhuc nulla disciplina politus possidet, ad seipsum vnum Deum exalteat. Altera nomina litterarum, orationem quoque complexa, pueri tum ediscebant, cùm pingere docerentur. Quocirca paulo prolixior est & secundior mysteriotum, duos in se continens vndenarios, quorum uterque suam quandam significat vitam. Prior exordium caput à tribus trium in diuinis personarum proprietatibus, ordine suo collocatis, cui senatum subilicit, absolutum absoluti operis numerum, addito ad finem binario, cuius partes sunt, vt istius prioris vita explicet summam felicitatem. Et hęc quidem vita est & oratio talis, vt homini etiam non lapsu conueniat. Alter vndenarius vitam complectitur post lapsum, in qua oratio à debilitatis & vulnerū incipit confessione, humiliiter supplicatis ne nos brutis, quibus similes facti sumus dum serpenti credidimus, coniunctos esse finis, sed adempto malo in quod præcipitati sumus, nos erigat ex mundi phantasmatis ad se, idque per crucem: in qua tria ultima nomina trinitatem sic indicant, vt in patre desinant, à quo prior vndenarius incipiebat, atque ita circulus absoluatur, in viginti duas partes diuisus, quarum septem integrum faciunt circuli dimicentem: quod dum artifex alphabeti monuit, utilissimum dedit geometriæ præceptum, nec eo contentus, voluit indicare hunc numerum interallis sonorum esse metam, eo quod ab infimo ad summum vox humana tres tantum capiat continuas per octonarium scalas. Quamobrem cùm vtrumque nominum genus, & eorum quæ pictura respondent, & priorum quæ potestates dumtaxat exponunt, nostratis diuinissimam apertissimamque exhibeat orationem, nec simile quid alia gentes agnoscant, nec ordinis rationem vilam aut nominitum significationem assignare possint; cur non dicam lingua nostræ propriam litterarum esse inuentionem? Scio Eusebium interpretationem nominum eorum dedisse, quæ & apud Hebreos integra scripta inueniuntur, tametsi male pronuntiantur, & ad sacras litterarum notas intelligendas spectant: at hunc Caninius vir doctissimus ab Hebreo quoiam deceptum dicit. Ipse interim nomina rectius, vt putat, interpretatus, nullam explicat sententiam aut congruam orationem, non magis sanè quam Eusebius vel eius magister: Verū contendit figuræ hieroglyphicas suiss; quod equidem ipsi assentior, sed volo ut vterius doceat, quid vitulo cum figura Aleph, aut Beth cum domo, aut Gimel cū camelō, & alijs cum alijs rebus quæ nominibus denotantur. Id nisi mihi expediuerit, nihil apud me effecerit. Nos docemus figuræ nominibus respondere, & ea sic esse ordine se consequentia, vt non solū congruat sententiam exponant, vel à pueris nostratis intelligendam, sed orationem etiam contineant, cui nulla, præter eam quam ipse Christus nobis tradidit, sit comparanda, nedum anteponenda. Sed haec in nostris Hieroglyphicis accuratè discussa ob id hic commemoramus, vt cernant intelligentes omnes, has Gallorum antiquitates non solū cum Indoscythicis consentire, sed iis etiam lucem & robur addere, quæ de prima lingua disperauit. Videtur ergo Annus per somnium à spiritu aliquo monitus, dixisse, Galorum litteras Græcis esse verusiores; quanquam video ex Cæsare quodam id modo eum collegisse. Nam cum dicat, Gallos Græcis litteris visos esse, atque eos à Dite procreatores, probabile videtur recentiorem esse Græcorum eruditioem. Deinde cum Bocchus Vmbros verutissimos Italie populos, quorum ad dilitium referunt & nomen & antiquitatem, dixerit sobolem esse & propaginem Galatarum, quid obstat, quod minus Galatas faciamus omnis Græca & Latina litterarum parentes? Adde quod Gallos in Phrygia poterat inuenire, atque ita de Phrygum antiquitate, qua cate-

Alphabeti,
sive litterarum
confiderat.

ff 2 ros

ros vincere mortales ab Ægyptiis produntur, Gallorum quoque concludere vetustatem. Ceterum quid mea refert quibus è locis hic duxerit argumenta, quando eius sententia non magis mouetur, quām cuiusvis alterius de plebeia fecerat baltronis. Nobis classificorum testium auctoritas à Moës scriptis non aberratis, & perpetuus historiæ consensus, & præsa gentium antiquissimarum regionum que nomenclature, vñà cum perspicua earum & rebus ipsiis conuenienti interpretatione, locum habent demonstratum firmissimarum. Galli Transalpini ad Iapetum, quem sua lingua. Ditem à patris consecratione nuncuparunt, genus suum referunt. Senones in Italia Galatam & Gallipolim & alias vrbes condiderunt, & totam regionem ab Iapeti gaudio Iapygiam indigerunt. Quid ni igitur asferam, & veteres Calabriæ Gallos, & Gallos in Celtica habitantes ad eundem primum parentem pertinere, nec aliud inter eos discrimen principiò fuisse, quām quod variis itineribus, alij mari, alij terra ad diuersas Europæ partes venissent. Et cum docuerim eandem Germanorum & Gallorum linguam fuisse, & vtramque gentem ab Iapeto & Comero propagatam paulatim è Margiana & locis vicinis ad Europam descendisse, luculentum fuerit indicium veritatis per omnia sibi concordis, præsa Gallorum & Germanorum vel in Baetriana vel cofinibus vestigia clarissime deprecta demonstrare: quam ad rem insignem mihi operam nauauit Ptolemaeus, vetustissimam regionem circa Patopanisim celebratarum ex antiquis Graecorum auctoribus suppeditans descriptionem. Ex hac Indoscythica mea tradiderunt, Iapetum cum Comero & posteris hæc loca tenuisse, ceteris ad campis Sennar verius Occidentem progressi, in quibus cum Babylonica linguiatum confusio contigisse tradatur, non est quo credamus Comeri posteris huius clavis, quam Deus sermoni infixit, participes fuisse. Quærantur igitur hic & Germanorum & Gallorum prima monumenta, que licet sint magna tot seculorum edacitate non parum arrofa, tot famæ sunt & talia, ut cuius perspicuum reddant, hic Cometum cum suis habitasse, & eam, quam hactenus nostrates Cimbri linguam habent, usurpare. Cernimus in primis hic Chomaros, ut eos Geographus vocat, qui soli satis habent argumenti Iapetum in Baetriana confidisse. In eadem videoas Scordas, ut modò dixi, à quibus Scordisci, populi in Panionia inferiore infimi, qui videntur Scordo siue Scordoni monte, in quo forte prius habitabant inter Myssiam superiori & Dalmatiæ nomen dedisse. Ab eisdem insula Illyridi obiecta Scordona vocata; quamvis in his vocibus quidam A pro O pinxerint. Ut autem Scordæ in Baetriana olim habitantes, Dais in Margiana comitofatis erant non magno interuallo finitimi, ita ad Danubium confinia tenuerunt. Daæ enim siue Daui siue Daci Myssia superiori ultra Istrum obiecti sunt ad Septentrionem, cui & Scordonia mons imminet, & Scordisci superius ultra Sauum adiacent. Dacorum hæc tenus reliquæ in eisdem locis Cimmeriam linguam integratim conservarunt, quæ omnino eadem est cum sermone Saxorum, quorum primi maiores Sacæ, magnam regionem inter Imaum & superiori Baetriana partem olim tenuerunt. Nec mirum ut Scordos hic insulam de nomine suo nuncupasse, cum Sacsones etiam multo remotius ad ipsa Acroceraunia insulam Safonem de nomine suo dixerint; eo forte olim secuto Cormurum, quopiam Sacarum filio: quod vt facilius credas, cogita de Cimera regione in continentia proxima, & Chimera opido, Cimmeriorum claris monumentis. Est autem Safsona Auloni Macedoniæ opido propriqua, opportune Tûrcicæ classis stationi. Scordiscos item & Boios olim potentissimas fuisse gentes, quamvis post fuerint variis cladibus attriti, Straboni credimus, atque inde non absurdum est, multis locis eorum in locorum nominibus apparet vestigia. Circa eadem Baetra, vel proximè vicina loca habitabantur Cyri, adhuc extate quidam populi Germani, quod Herodotus diligentia nobis prodidit. Quocirca nihil miri, si Daas, quos Daos Herodotus vocat, eum dicam sermonem, que hæc tenus in Dacia seruant, olim loqui solere, cum illic Germanis & Sacis essent quam nunc sunt viciniores. Taceo nunc alias gentes, quæ ex illis locis in vicinam Scythiam cõmigrarunt, atque inde per Tanait in Europam transferunt. De quibus satis multa in Beccafelani. Quam igitur vel habitationem vel linguam inuenientis antiquiorem, si ad hæc primum loca homines Arcam sint egressi, & in ea solus Iapetus cum posteritate sua fit commoratus? Comarus certè eius filius non Chomaros tantum populos ad Iaxarem condidit, sed Chomaram quoque vrbum in Margianæ & Baetrianae confinio, non

s. corda. pop.
s. cordiæ
pop.
s. cordus mōs
s. cordona
insula.

Daæ, Dani,
sive Daci,
pop.

Sax:sonum
primimatio-
res Sacæ.

S. affonsa in-
sula.

Gyri pop.

Chomara
vrbis prima
Galatarum
fides, condita
à Comaro.

noti ptoval ab ipso loco in quen primum ex arca descenderunt. Hæc itaque prima fuit fedes Galatarum, hinc antiquissimæ gentis exordia repetenda, hoc solidum argumentum ad supremam antiquitatis primatæ coronam Comatorum sermoni vindicâdam, cum liqueat eos statim à diluvio illico vrbum sibi struxisse, quod ex Arca primum primæ linguae puritatem attulerunt. Vnde Sem & Cham cum suis digressi, in eam, quam scimus confusionem inciderunt. Non est itaque cur mitemur, in sola nostra lingua & A Be Ce, & Alef, Bet, Gimel, cum reliquis vtriusque generis litterarū nominibus orationem absoluere, primi hominis ingenio, sollertia, sapientia & pietate dignam, ne in vlo alio sermone, vel orationis constare congruentiam, vel ordinis litterarum rationem. Atque hæc quidem Anniani Xenophontis occasione nati, ni fallo, è lagena vini montis Falisci suavia somnia gignere consueti. Redeamus nunc è Baetriana cum Chomarii in Italiam, visuri num & alios in ea reperiamus Baetriacum quippam redolentes. Ascendo naues & cum Aenea

Linxere nunc portus Iubeo, & confidere transfris:

Certatum socij feriunt mare & aquora verrunt.

Protinus aëris Phœcum abscondimus arcæ,

Litoraq. Epiri legimus, portuq. subimus

Chomo.

Quis hic portus? Bene sperate, Nam

Prouehimur pelago vicina Ceraunia iuxta,

Vnde iter Italian cursusq. brevissimus vndis.

Quæramus qui sunt Chaones & vnde nomen fortii. Secuti sumus Aeneam è Creta in Italiam properantem, nec malis profecto auspicio hominem Phrygium dum Gallorum quæramus antiquitates. Non dubito quin idem iter olim Iantis & Comeris tenuerint, quod hic modò Palinurus nobis monstrat, & cum à Cerauniis montibus, quorum extrema Acroceraunia dicuntur, proueisti, Italiam viderent, idem passi sint quod Virgi- lius expressit:

Iamq. rubescet stellis aurora fugatis;

Cum procul obscuros colles humilemq. videamus

Italianam, Italianam primus conclamat Achates,

Italianam leto soty clamore salutant.

Diximus paulo ante, ab Iapeti latitia Iapygium promontorium, atque inde totam regionem vocari, adeo vt Virgilius, nescio quo poëtico furore, non tam Aeneas ficticium, quām verum Iapeti iter descripsisse videatur. Quod vt magis appareat, de Chaoniæ regionis nomine quæramus. Virgilius figura tristans, facile defunctus est hoc labore, fabula fabulam ornans. Occiditur Pyrrhus ab Oreste. Helenus seruus Pyrrhi Andromacham item seruam à Pyrro traditam habens vxorem, fit hæres Epiri. Quid hoc monstrat? Quo rogo testamento, aut quo successionis iure seruus adit domini occisi hæreditatem, exclusi liberis & cognatis? Et quis seruus? Nempe Troianus, eueria patria, abreptus ad Græci Regis seruitum. Ut tamen quid me offendat clarius pateat, adscribam verius:

Nos patria incensa (verba sunt Andromaches) diuera per aquora vete,

Stirpis Achillea fastus juuenemq. superbum

Seruitio enixe tulimus, qui deinde secutus

Ledam Hermionen, Lacedemoniosq. hymeneos

Me famulam famuloq. Heleno transmisit habendam:

Ast illam erupta magno inflamatus amore

Coningis, & scelerum furis agitatus Orestes

Excipit incantum, patriasq. obruncat ad aras,

Morte Neoptolemi regnorum redditæ teſſit

Pars Heleno, qui Chonios cognomine campos,

Choniamq. omnem Troiano à Chone dixit.

Scio dici posse, Pyrro sine legitimis liberis mortuo, qtem Andromacha ei pepererat, hæredem reliquum fuisse, atque eius tutelam vitricum gessisse, quod equidem nō facile recepero. Epirotes scilicet tā erant nullius animi, vt hominem seruum & hostē permisent

terent regni tenere habenas? Sed sint hæc quæ quisque volet, mihi certè hæc cantione vt
verbæ dari possunt, ita nihil persuadebitur. Præterea quis hic fuerit Chaon, quem tanti
fecerit Helenus, vt eius mallet in Epiro, quæm sui memoriam extare, non explicauit, tam-
etsi alij fratrem Heleni fuisse dicant. Sed quid hoc ad Epirotas? Quasi illi à fratre serui,
quæm à Molosso Pyrrhi filio nomen accipere maluerint. Deinde cùm mox ab hoc ad-
ulto, & iam regni sui clauis teneente Molossi sint vocati, quanto rogo tempore Chaonū
appellatio durauit? Quamobrem nō fabulis relictis, aliam viam ingrediantur, easdem
quæsæ solemus Mercuriales manus secuturi. Ptolemaeus in Baetriana Choanam urbem
commemorat, & alia eisdem nominis in Parthia, Diodorus Siculus Choanā in Media
constituit. Hinc leui rhetorice fieri potuit Chaona, atque inde Chaonia. Facit Dodon-
nium oraculum, omniuum quæ Græcia habuit antiquissimum, vt meritò eius loci inue-
stigem verulam. A iunctitiae. Dēcaliohem mox à diluvio, collectis his qui supeterat,
Dodonam condidisse de qua mox plura. Chaon autem Nochi videtur epitheton fuisse,
propterea datum, quod fide, Dei minis & consilio adhibita, omnia mala & malorum
omnium patrem cacodæmonem insigni præda defraudarit. Chaon enim siue Caon
nil aliud significat, quæm majum defraudo. Vnde qui fortis est & constans, eodem no-
mine dicitur. Omnia consilia & omnes in postura Draconis eò tendunt, vt nos malis
perpetuis opprimat, quæ qui fortiter & audacter superarit, Caon dicetur, & contractæ
Con per o magni, a & o sono cōfundens, quod nō malè Caon per diphthōgon scribere-
tur. Omnis certè fortitudo & omne animi robur in eo versatur, vt non frangamus ma-
lorū impetu, quod dū facimus, cludimus & frustramur ipsius malorū omnium patris con-
natum. Quantū malorū credibile est Nocho fuisse cacodæmonis insidiis obiectum, ne
posset errabūdos & superbos & atheos Gigantes ad poenitentiā vocare atq. verū Dei cul-
tum: quantum iterum, ne arcā ingens & spē omnē perfectionis superans opus absolu-
ueret, impedimentū putamus allatum? Verum vir animosus & Dei gratia plenus, omnes
machinas, omnes fraudes, omnes malorū hominū derisiones, conuicia, insultus constan-
tia sua eludebat, dignus ob id vt Chon à Iapigenis suis nepotibus indigitaretur. Qua sa-
tis multa virtutū elegia queant inueniri ad eius viri dotes exprimendas, quæ Deus solū
toti hominū generi superstite reliquere dignatus est, vt ex eo totum humanum genus
renaferetur. Inter alias igitur dotes, quarū nomine ab omnibus posteris celebrari mere-
tur, est & hæc vna de maximis, quæ omniū hominū sclera & enormia impiorū Gigan-
tū vitia vnu solus aulus est taxare. Quod si quis sit cui parua hæc aut cōtemnenda laus
videtur, is hac nostra ætate idē tentet, non contra omnes quidē hominū ordines, sed cō-
tra partes aliquot capite censos, brevi, ni fallor, experimento disserit, non cuiusvis esse
animi nec vulgaris fortitudinis eos reprehendere, qui vel facto, vel consilio, vel caluniis
vitam adimere possunt. Ego pro seculo me longissime abesse sentio ab hac audacia & cō-
fidentia: & quām ipsi meam condemnem timiditatē, hoc tamen eius minus pudet,
quod eam mihi communem videam, non cum aliis modō, sed cum multis etiā doctissi-
mis viris, ad eas partes vocatis, vt si tacēant, canes muti sint vocandi. Bene habet, Deum
arcum feederis si in nubibus collocaſſe, quod de Cataclysmo nō amplius metueremus:
quoniam si de vtiōrum grauitate & frequentia vindictæ diuinæ ratio subducetur, ne-
scio an vñquam alijs magis fuerit, quæm hac nostra tempestate de diluvio timendum.
Cotis igitur vice fungar, hortaborq. vt multi ad id incumbant, vt cum Nocho Chonos
vocari mēreantur, & vt ille in arca clarissimum de Indis triumphum ad Margianā egit
atque Nyſam, ita ipſi abieclo omni mortis in etu, sic vitiorū omnipium satrapas oppugnēt,
vt iustam habent cælestis triumphi materiam ac cauſam. Habet verò Chon aliam ad-
huc occultam significationis rationem, quæ cognoscitur si vox resoluator in Cho-an, ita
vt ex littera adspirata, media intelligatur: iuxta quæm rufus duo nos moner, alterum,
vt boni simus ad aggrediendum, quod est fortium; alterum, vt ad bona instigemus, & in
iis aggrediendis principes simus: quorum vtrumque Nochus & ante & post diluvium
inter omnes mortales dote quadam sua ferè præcipua insigniter præstiter. Atque hinc
Chon, vel vt ex Chaon compositum soluetur, & dabit Chaoniam, vel vt contractum
ex Cho-an diuidetur, atque ita Choana Baetrianorum & Persarum nomenclatura suæ
rationem habebit. Dialectorum varietas facit, vt alij Chaon videantur, alij Choana pro-
nunciare, nihil vt miri videri debeat aut absurdii, si Chaonia sit apud Græcos, & Choana
apud

apud Bætrianos. Nos nunc Coan scribimus, alij Cion, alij Chon: Etymologia Caon vel
Coan exigere videtur. Chonem ergo Nochū diemus, & Chonardū eum qui naturā &
indolē habet animosam, quod si Chonradum dicas, animosi consilij hominem notari.
Sed vtrumnis horum breuitatis causa plerumque Chon vocamus, posteriore compo-
sitionis parte reiecta: Hæc cùm vernis noctis sint notissima, non est obscurum, è qua lin-
gua Chonis nomē manarit. Ægyptios vocabula quædam Phrygia in sacris suis usurpā-
fe, cùm alibi, tum in Hieroglyphicis patefaci. Iti Herculem Chonem etiam vocabant.
Herculis autem nomine Nochum intelligentē esse, alibi docui, præpterea quod ab eius
vi mascula, totius humani generis processerit vniuersitas, vt nomē ipsum nimis dilucide
apud puellas aperiret. Quamobrem si Herculem Chonem vocarint Ægypti, clarū est,
Nochum Chonē fuisse, & sic ab audacia & omni malorum imperio depulso ac deluso
nominatum. Scribunt quidā, vt annoruit quoq. Phaiorinus, būc Hercule Chonem
cūm Osiride in Italiam nauigasse, atque inde factum vt Italia Chonē vocaretur. Strabo
Chaonum nomen, quæm Molosorum, cūm eiusdem esset gentis, vetustius agnouit in
Epiro, & idem Chonas in Italia, in ora ea quæ à Silaro fluui ad Zephyrium promoto-
rium vergit, antea habitasse dicit, quæm Lucania à Samnitum colonis noominaretur. His
à Lao flumine Metapontum usque proximos fuisse Oenotros, quos eius regionis impe-
rio Itali exuerunt, atque hæc sola ora quæ ad fretum Siculum vergit, Oenotria olim, &
post Italia dicta est, si Antiocho verusto Italiæ scriptori fides habenda, qui Iapygia extra
Italiā collocavit. Ex horum collatione deprehendo Chonem Nochum fuisse, qui dū
ad Ianum in dextram tunc Tiberis ripam sedentem nauigaret, præterea cūlī Iapygiam
& Lacinium, Siculum freum intravit, quo deinde ad Tiberis ostia cursum teneret. Vi-
detur igitur hic aliquos reliquise colonos, ductus fortasse sive proximæ insulae ex his lo-
cis occupandæ colendæque. Horum itaque maiorem partem de suo cognominē Chones
dixisse videtur, reliquos verò, quos extreamam Cherronesi partem tenerè vellet, Oeno-
trios, id est, dominos sive heros perpetuò necessarios, sive qui semper omnium necessita-
tibus succurrere consueissent. Id autem ea de causa fecisse potuit, vt omnes qui ad Tyr-
reni mare habitarent, intelligenter hos sibi perpetuo in honore habendos, vt eos qui
semper ad freti custodiā necessarij forent. Oit naot haer, idem est quod dominus per-
petuò necessarius. Q uod si dicas Oit naot ter, honor neatur perpetuò necessarius; quæ
significatio eōdem tedit. Nam eos semper maxime honore oportet, qui limitibus cu-
stodiendi excubant. Videbat annos vates ab Aficantis Chamefenis Sciliā maximē
& hanc extreamam oram impetendam, qua de cauſa Ianigenas monebat, hos socios ta-
les esse & eo loco constitutos, vt & necessarij perpetuò sint futuri, & summi semper ho-
noribus in amicitia & diligentis custodiae officio retinendi. Nec sefeller cum metus &
præfaga futurorum prudentia, quia hæc prium regio ab externa lingua hominibus,
nec dubito quin ab Afris, est & sapientia impetita & tandem occupata; atq. idcirco Italici no-
minata, id est, extermi sermonis regio, præpterea quod utrū idem sit in Gallorū sive
Cimieriorum lingua, quod extermus sermo sive peregrina lingua, qua in voce prior syl-
laba diphthongum habet, quam Græci in Harpyia, qua de cauſa in I. longū transit, nec
vnquam à poëtis correpta fuisse, nisi vocabuli significationē prorsus ignorassent. Cum
veteres Latini in antiquis fortè Oenotriū & Choanū & Galatarū monumentis
hoc nomen in principio per V & I scriptum vidissent, nec scirent ex duabus vocalibus
hisce diphthongum coire, stolidè crediderunt, apud præfatos Vitaliā, consonante vocem
exordiente, nuncupatā, cuius cūm nullam idoneam inueniret rationem, finixerunt cor-
ruptè Vitaliam pro Vitaliā dici coepisse, arq. id nomē à Vitulo inditum, sive quod vitulus
optimis abundaret, sive quod Hercules vitulus per totam Italiam quefuisse. Nō amer-
me Hercules, nisi hæc narratio tam frigida sit & inépta, vt non modō non deceat veri-
tatis inuestigatorē, sed etiam indigna sit quæm bubalis vel asinis, nedium hominibus reci-
tetur. Sed talibus nugis oppletur aures ab iis, qui cūm nihil habeant certi & explorati,
ad fabulas & anilia deliramenta configere malunt, quæm nihil scribere, quiduis potius
confessuri, quæm suam ignorantiam: cum longè satius esset cū Horatio dicere, non om-
nia hominum scientiæ atque captui concessa. Incido rufus in Romana, nec, quod minus
incidam, cuitare queo, cūm ita Gallica illis sint connexa, vt principia iis quæ ex ipsis de-
ducuntur, aut potius vt duo rami ex eodem truncō progressi. Certè Gallicæ antiquita-
tis origo.

tes multo facilius citra Romanas, quām hæ citra illas luce accipere possunt, qua mī causam fecutus, vt rursus idem dicā, Romanis Gallica præuerit. Nisi enim sciremus, Cimmerium siue Gallicum sermonem, primum in hac, de qua agimus, regione fuisse, non video quā intelligi posset vel illud quod de Itali nomine dixi, vel omnino quicquam eorum quæ ad priscas Oenotriorum vel Sabinorum, vel Vmbrorum voces interpretadas spectant. His modò explicatis, qui fuerint Chones & qui Oenotrii liquere puto, ea quidem tenuis, qua se de caligine sua spectanda præbent. Quod autem Ægyptij de Chone fabulati sunt, eum nimirum cum Osiride in Italiam succipisse expeditionem, ex vanitate Chami profectum, qui ne Italia pulsus à patre apud posteros crederetur, quamplurimas confinxit fabulas, ex diametro cum veritate pugnantes. Et haud scio an & in Ægypto patris fugerit conspectum, veritus seueram sclerum suorum castigationē. Nec absurdus mihi sermo eius videtur, qui ex Africa etiā aliquando eum fugisse diceret, atq; idcirco figuramentū astu mendaciorum patris exstissit, Saturnum à Ioue pullum, cū res contrā haberet, atq; Iupiter Hammon, qui se Cham siue Ham, vt Ægyptij proferunt, dicebat, vitiorū pudore & metu castigationis patris præsentiam declinasset. Quis sit Osiris, & quid ea voce significetur, non est huius loci inuestigare, in quo tāta sese offert rerum cognitu necessariarum copia, ut eārum explicatus contrahendus potius sit, quām externis rebus ampliandus. Quando nunc ostēsum ex Strabone & Antiocho, vbi Chones habitant, & de Ægyptiorum relatu collectum, Nochum Chonē fuisse primū nominis auctōrē, vterius sic omnem rem suppoto, vt concludā, & olim in Baetriana Chaonam siue Chaonam, vtraq; voce lecta per diphthongū, quam cōsuetudinis nostrā ignatū diuiserunt, Chonis, qui Hercules fuit, fuisse monumentū, & eundem in Epiro Chaonia, condidisse, tum nimirū cūm Ianum visitandū proficisciens, Comerios eos visitaret quos Comer ad Ambraciū sinum collocaſſet. Nochus enim in vniuerso orbe eo fungebatur, officio, quo per magnū postea seculorum decursum Episcopij apud Athenienses; quorū partes erant, totā prouinciam sibi cōmissam, quam dicecēsim nō ipsi tantū, sed Romani etiā vocabant, circumire, atq; in singulis opidis & vicis & arcibus circumspicere diligenter, num magistratus recte officii suis fungeretur. Verū erat illud discrimen, quod hi superiorē suberāt magistrati, Atheniensū nimirū reip. ille nullū in terris agnosceret superiorē, sumus ipse, non Rex tantū atq; pater, sed pótifex etiā maximus. Quantobrē poteſt, ingēti cura & sollicitudine per omnes Margianae colonias cū circuolasse, nullis parcentē laboribus, nullas in vasto adhuc mīdo itineris molestias, quæ nō poterant nō esse omni coniectura maiores, reformidantē. Quoties ingemissis cū credem⁹, quoties canā barbā lacrymis rigasse, cū filios & nepotes suos, jā statim à renascētis humani generis initiis, in prisca vita & sclera relabētes videret? Qualē putamus Chamī improbi filij sobolē fuisse, quale Nēbrodi regnū, quales in eo mores, in quo Rex ipse nō Regē & patrē sē, qualis esē debuisset, verū hōinīnī vetiatorē prēstissimē, de vera historia icitur, id est, hoīes vti feras, non ad ipsorū salutē, sed ad suālibidinē arq; voluptatē rexisse? Vnde non multo pōst, omnes ferē & Chamigenē & Semigenē Babylonico regno subiecti, in fœdā idolomania pertracti sunt, à qua ne ipsi quidē Abrahāni maiores immunes fuisse videntur, ne dicā, quod dicere possem, non citra auctoritatē, fuisse artifices idolorū, & foeda impietatis, ac sacrilegæ fornicationis administratos. Quibus hac oculis, quo hac animo piū patrē spectasse dicemus, in quē tum eā verba, in quas minas, in quā iurgia, in quē iustū furorē prorupisse? Dū increpat, dū castigat, dū sceptri sui vtitur potestate, dum impios persequuntur, quo ab infancia retrahat, hoc sibi lueri facit, vt omnibus ludibriis, conuiciis, caluniis à Chamigenis improbis improbi partis filiis proscindetur. Hinc fabula de pulso Saturno, & alia conuicioriā ad poētas stolidos plaustra venerunt. Hinc ad Ægyptios ab ipso vñq; Mesraimo Chamī siue Hammonis filio tot dementiū superstitutionē monstra, tot falsa de rebus diuinis fabulæ, tot portēta emanarū turpiū mendaciorū. Coniecturā itaq; ex nobis ipsi faciamus, quanta animi ægritudine, quantis angoribus, quāto cruciatu piissimus Rex & pater fuerit afflictus, cūm his tātis malis non posset mederi. Et verò quāto hac in Chamigenis & Semigenis erāt accerbiora, tāto indies magis arq; magis Iani & eius filiorū amore flagrabat. Quāobrē dū resūſſer Chamū, quē Chamēsenē Protarchus appellat, in Iani regnū nauigasse, veritus, quod res erat, ne

Cham patri;
fugienti cōfē-
ctum guan-
plurimū fin-
xir fabula,
etc.

Nochus in v-
niero orbe
Epiſcopi fun-
cēs officio.

Chameſenes
diuſus Chā,

niū

niū peruenisset, quām vt etiēstigio in Cretā, & hinc ad eos Comerios qui ad Ambraciū sinum sedes sibi fixerant, proficisciētur, mox inde ad Latium soluturus. Hic igitur vt prudenter decer hermostam, aliquot ex suis sociis reliquit, vt legū essent & religionis inter Cimmerios custodes: data de suo epitheto nōmenclatura, quo vīta & superstitionē audacissimē semper & vbiq; oppugnare notabatur, vt nimirū & ipsi se Chaonū siue Chonū, quod idē est, nominē dignos præstarēt. Apud hos itaq; Dodonaē diatriba fuiterrēta, quō in ea oracula ad verū louis cultū homines instrūctū daretur, vt mox pluribus ostētidam. Hinc igitur Chon ad fretū delectus Siculum, Oenotros & Chones, cā, quā dixi, causa condidit. Quā fuerit in Baetris & apud Persas Choana, quā in Epiro Chaonia, quā ad fretū Siculū Chonia, quā regiō primū Italīa noīnē sit fortita, quā horū nōminū in prisca Ianigenarū lingua ratio sit, quā habeant significationē & scripturam, quantus sit Ogeniæ veterustatis vestigiorū cohēns cum prima Margiātorū & Baetriātorū lingua, modō breuius fortasse quām res postularēt, explicarū. Quid si in his latiū alas extenderemus, mox in Romanas inuolaremus antiquitates, quibus & sua materia, & sua portio, & suus locus est seruādūs. Transirem nūc ad Gallos Transalpinos, nisi me Senones in Iapygiam reuocarent, rogantes ne se antē deseram, quām sint in prisca Salentini & Calabrii nōminis possessionem postlaminij iure restituti. Salentinorum mentionem fecit Virgilus:

Et Salentinos obedit milite campo

Lycius Idomeneus.

Item T. Liuius non vno loco. Strabo Messapiā à Græcis hanc Cherronesum dici auctōr est, sed in partes ab incolis distingui, & extremā quidem quā ad Iapygiam prōmontoriū iacet, Salentum, reliquam partem Calabriā vocari. Dionysius Halicarnassus & Seruius Salentinū ipsum promontoriū nōcūpant. Salentinos Felus à Salo nōnūtatos putat, non in eo modō deceptus, sed in illo etiā, quid Cretenses & Illyrios etiam putārit, cūm ante Idomeneum Salenti exsisterit nōmē, nec fide dignū sit, Græcum aut Illyriū hominem Latinum nōmen terra, quā recens arripiūſſet, daturū fuisse. Diximus ab Iapeto & Comero hic Senones constitutos, & extremū promontoriū ab Iapeti gaudio *Salentinū in-*
minus etymō. nomē accepisse. Idem itaq; eadē lingua vocatū est *Salentij*, id est, finis cōseruacionis siue *Sal.* salutis, eo quod hic terminus effet supremus regionis Iapeto promissæ: ad quē quā salūtis pertinenſſet, placuit vt hoc nōmē felicis nauigationis memoria cōseruārēt. *Sal.* nostrā est vocabulū idem significans quod cōseruatio Latinis, ab *Sal*, quod est seruo, mutata adspiratione in sibilū: Vnde & *Sal* pro condimento edulia cōseruante à corrupione, quod ab illo solo tépore differt, quod in illo lōgūm est, in hoc breue; prōpterea quod minoris referat alimētū à putore cōseruari, quām homines nō perire. A *Sal* *salītū*, *Sal* pro felice. Hinc Latinorū *Sal* & *salītū*. Ex eadē voce nōmen sibi formarunt Salyi, quos Scabio Salyas appellant, populus Galliæ, in quoruī finibus Massiliensis sibi sēdem armis quæsiuerūt. *Salītū*, nihil aliud est, quām populū salutis, quia *Lup* populū nobis signet. Videſne Gallicum vocabulū ipſū *Sal* esse, cui si *Ent*, quo finis nobis notatur; & quævis regionis extrema pars, addatur, ea regionis ora notabitur, in qua salutē sibi Galli inuenientur. Calabria autem paulo interius sita, Galabria portius dicenda fuisse, verū vox id passa est, quod Calatia, Caieta, Cales, & in primis Caius & Caia. Id autem ita effe, demonstrat Galabriōtū nōmen apud Dardanos, quorum vībs, Strabone teste, fuit perquam vetusta, vt inde facilē coniūctā à veteribus quoque Gallis quondam conditā fuisse. Erit itaq; *Gallī* ut idem quod Gallorū libertas; in qua voce v. *conſonans* in B transīt, commigrationē & oīm & nōn etiam non infrequent, cūm fint quidam qui bibere malunt, quām viuere. *Dīt* liber est, vnde *Dītēt* vel *Vītēt* vel *Mītēt* libertas: quæ vox licet generatim quamvis noter libertatem, per excellētiam tamē figuram ponit pro ciuitate. Cūi enim pago nūndinārum & iūdicatorū, tam de vita quām de fortunis à principe libertas conceditur, is *Dītēt* apud nos vocatur: qui loquēdī mos Cimmeriorū populū tam est antiquus, vt oīm etiam apud Thraces viguisse prōdatur. Testis enim est Strabo, ab iis ciuitatē Briani vocari, atq; ita Selymbria Selios ciuitatē dicit; Mesembriam itaq; Mesii ciuitatē interpretabor, & inde concludā, quod ante dīcīdī quī in Europa ad Danubij glīs habitantē.

effet

esset virorū, quam Mes postea in nomen suū coegerit transfire. Quocirca ut Mesembria Mesorum, ita Galabria Gallorum ciuitas dicitur; sive generatim vocē accipere manus, Gallorum libertas. Videntis quām altē sint impressa Iapygiae veterum Gallorū vestigia, & quām verē crebrō dixerim, Gallorum & Thracum & ceterarum Cimmerij generis nationum eundem olim fuisse sermonem. Est præterea in ora Senonum Vxentum, à Galli poli quinque passuum millibus distans ad ipsum Iapygium promontorium, quod ego primū totius Salentinæ regionis opidum fuisse coniecto, & Iapetum hunc portū ingressum, cum suis hic lātum Deo sacrum fecisse, ac deinde hilaria celebrazze. quod festum Romani pōst ad æquinoctium vernum celebrantes octauo Calendas Aprilis, me commonefaciunt eo ipso tempore Iapetum in hoc littus quondam exiisse, atque in Creta vel Epito hibernasse. Ut igitur Acra Iapygia à gaudio Iapeti vocatur, ita ab eodē

Vxentum in-
de dicatur.
Iugt.

Iugt. nomen accepit. Hugt enim vt confusus sonus sit u & o tenuiter pronunciati, significat gaudium & hilaritatem, à quo Japs Hugt, & reiecto è media compositione sibilo & adspiratione ad molliorem soni coitionem, & T finali in S mutato, sit Iapugs, siue, quod tantundem valet, Iaput, pro Iapeti lātitia. Nec aliter ab Hugt Huggs-ent dicitur, pro festivitatē & hilariorū ora; & hinc alpiratione & Tau è medio reiecto, Hgs-ent, vnde Vxentum Latinis. Videor mihi vñā cū Iapheto nunc hilaria celebrare, adeò me recreat hæc recordatio diuina bonitatis, qua in tot regnū & nominū mutationibus & cladi bus voluit tā clara hic consuare & Iapeti & gaudijs, quo hanc terrā salutauit, monumēta, & nos post tan profunda & diuturna Cimmeriorū tenebras in hac tam liquida ve- teris historiæ luce collocare, qua non rerū modò mox à diluvio gestarū memoria redin- tegriaretur, sed apertissima etiam argumenta suppeditarebant ad demonstrandum, qua prisca Ianigenarū fuisset lingua, altissima sapientiæ religionisq. mysteria iis reuelatura, qui se se in ea exercere non grauabantur, vt pote Babylonica confusione minime corrupta. Porro non Salentū modò & Vxentū ab Ent, quo ora denotatur & fines, nomina duxerunt, sed Tarentum etiam & Hydrentum. Qui Tarenti sitū considerabunt, nullo modo negare poterunt, quin reuera id sit quod Gallico sermone nominatur. Sita est ad intimum finem eius sinus qui hinc Iapygio, hinc Lacinio promontorio continetur, atque in hoc tamen ultimo recessu inter duo maria se porrigit ceu magna quadam & ob- longa nauis esset portum ingressa. A puppe fossa munitur, qua ad vtrumque mare per- tinens, nauium longarum cursum admittit: è prora in continentē per pontes itur, quos æstus interluit rapidissimus. Piscium summa abundantia, adiuta dulcibus Galesi flumi- his aquis. Nusquam auratarum maior vel copia vel magnitudo; ostreorum tanta vis, vt vel vno quandoq. festertio plura quām ducenta cōpares. taceo reliqua. Rus suburbanum le- tissimum, non frugibus modò & pascuis, sed vineis etiam & oliueis cū optimo certaturū. Quid hīc amēnissimum prospectū, qui veluti in theatro quodā Neptuni, amēnissimum litorum, collū, faxorum, cāporum & vndarum p̄bret spectaculum? Accedit his cōmodis loci securitas, que tanta est, cūm natura loci, tum hominū opera, nihil vt firmis vñquam queat inueniri. Est in vicinia locus beatissimus, omni fructuum genere spētabilis: plurimis habet fontiū scaturigines: omni genere citriorū luxuriat, si- cis, malis panicis, & cæteris fructibus vrbem replet: olera omnis generis, & fila Tarentini grauiter redolentia porri, laxis sinibus effundit: & ne quid fertilitati obfit, graue & vrens boreæ frigus excludit. Solis radiis totum se pandit. Quamobrem visus est dignus, quē ma-iores Saturū, media producta, vocarent, quo accentu cūm pronūcietur, satis liqueat vocē Gallicā non Latinā esse, tametsi hæc ab illa duxerit originē. Sat quodvis nobis semē ne- stat. Vñ, longa vocali, magnū & excellens in quois genere significare, crebrō dixi. Quo- fit, vt Satue seminis excellentiā declarat, atq. hinc etiā Saturnus nomen sibi sumat, quasi Saturnus diceretur, id est, vñlis & necessarius excellenti semini procreando. In Saturnus prima syllaba tēpore suo demonstrat Gallicā non Latinā vocis originē esse quātendam. Adde his lanam Tarentinā ob mollitiē plurimū apud antiquos laudis habuisse, & vrbē etiā purpurā tintura fuisse celebratā. Quali porrō cālo sit atq. aére, clarissima ciuiū in- genia quondā declararunt, & in primis Archytas Tarentinus, & Nicomachus in Arith- metica & Musica celebris auctor, Aristoxenius item, cum summus philosophus, tū no- biliis Musices antesignanus. Taceo Heraclidē & ceteros, ne longius procedat enumera- ratio. Quod nisi fatorum series aliud destinasset, hæc poterat vrbis imperio totius orbis dignissi-

Saturni siue
Saturnum op.
Sat.
vñ.

Saturni no-
minis etymō.

dignissimā videtur, atq. idcirco veterini fabulis iastatur, à nescio quo Tarante Neptuni filio constructā fuisse, eo quod non alia Neptuni magis placere posse videretur. Nobis de vocis significatione constat, à Gallis quondā conditā fuisse. Quis rōgo non optet in tā beato omnibus terra marisq. loco dotibus cōmōrari? At hoc ipsum te hōmen, vt facias, monet. Tar enī morari notat, contrariū sat, quo celere signatur, charactere hōstatiū vocum clarissimō. Ent oram, è quibus Tar-ent, ea ota vocabitur, quē talis est, vt cūtiis in ea sit commorandum: An quicquam potest naturā loci, tantū amēnitas & copia re- rum omniū largissimo cornū effurienti, vel accōmodatius vel cohuchientiū dici? Bene itaq. concordant Saturū & Tarentū, altero nomine seminū excellentiā p̄blicente, altero adhortante ne te finas ab hac ota dluelli. Qui Tarentū Sabinorū lingua tenerum nota- ri dixerunt, falluntur. Tere enim non Tar apud Sabinos pro tenero dicitur: Et licet noti ignorē hanc vocalem longā, quam duplice etiā nostrates plerumq. signant, in a cōueti a- pud Latinos, vt cūm ex ērr-uest, Ariouistū fecerint, hic rāmen nihil tale suspicādum, tum quod priorat in Senonū lingua sit apertissima; tum quodā nō sit prōductū in Tatento, sed correttū. Credo tamē id à quopiam conuicij loco ipsi obiectū, eo quod immēa opū vis, & omnis deliciarū opportunitas & ferē incūtābilis anfa infignē mol- lititudinē attulisset, atq. ita derisui gratiam vocum allusione quāstā, haud ſecus atq. Ci- cero Verrē à verendo dictū fuisse iactabat. Ne tamē nos vrbis illicibus & nominis ad- monitione deviāti in eius finibus confusēfāmuš, mātūremus fugam ad oppositū ex diāmero totius Calabriæ promontoriū, in quo p̄fici Ianigenæ Hydrentū condidere. Sic autem nōmen vrbis efferti ab antiquissimis incolis ſolere Galateus contendit, & huius ſuā opinionis firmamentū collocat in quadā antiqua inscriptione marmori insculpta, quæ Neapoli ad D. Mariæ cognominē de Libera exstat, vbi forte Veneris olim tēplū fuit, quæ Libera ſermone Cimmeriorū vocabatur. In ea Hudrentinorū apertissimis lit- teris fit mentio, tanto pluris à me facienda, quod Latinū V loco Græcæ litteræ in prima syllaba fit collocatum, qua de re colligo, accurato docti cuiuspiā vñi, qui ex verulissimis monūmentis id didicisset, iudicio factū fuisse, vt contra comūnū Græcorū constituti- nem, contra etiā insignia civitatis hydram habentia, ſcriptura nominis mutaretur. Quamobrem vt non citra graue cauſam prima syllaba aliam accepit vocale, ita magna fūcūt ratio necesse est, ob quā secundā etiā syllabā vocalis mutaretur. Quod si Galatæ homini de Gracis ſuis parentib⁹ glorioſo haec placuit ſcripturā, minimè Græcæ con-uenientis lingua; quāto magis milii placere debet, Gallos hīc primos agnoscēti cōdītores, quos Galateus, quātuſ Galaticū nomen nō dedignaretur, procul amoūēndo putabat. ca etiā cauſa Plinius minus aquus, quod Senones in Calabria collocasset. Situs ſanē huius vrbis ſatis ostendit, quā ob cauſam Hudrentū ab antiquis vocaretur: Cūm enim extre- mos Calabriæ ſines occupeat, ē quibus & breuissimis in oppositū littus traectus est, & Acrioceraunia clāre cernuntur, totius Cherroneſi custodia & excubitis opportunitissima merito videbatur. Hinc antiqui centū turribus, vt in colat ex reliquis & tūre Cētenaria nomine colligunt, vrbē cinixerunt. Nec citra cauſam profecto, vt tristissimus auōrum mēmoria docuit eventus. Achāmatus Mahometis classi p̄fectorū, anno à Christi natali milleſimo quadrageſimo octogesimo ex Auloni portu ducetas naues cū valido ex- ercitū Hudrentū duxit, & cūm ſat æquis conditionibus, ſaluis videlicet omnibus qua- ciues ſecum ferre poſſent, perſuadere deditioinem nequāt, vrbem expugnat, occidiōne quantum virorū effet trucidat, ſacerdotes vñā cū archiepiscopo rebus diuinis operan- tes iugulat. Qui cladi vitam ſubtraxerunt, aut capti, aut ſauci, aut egroti extra vrbē ſunt protracti, & multis verbis & blandimentiſ ſollicitati, vt Christiana religioni ren- ciarent, cūm adduci ad atheismū nequāt nec pollicit, nec mānis, nec verberibus, nemine ex ostantis, quot erāt, fidē deferēte (mirabile dictu) ad vñū omnes diris mo- dis conciduntur. Quicquid erat inuilerū & puerū ſeruio idoneū, Aulonem auctū. Vide nūc, an non diligenti custodia ei vrbī opus ſit, in quam tā breuis eft ē Gracia tra- ieclus, vt fretum ad quinquaginta dumtaxat millia passuum pateat, & Pyrrhus olim & Varro Pompeianæ classi p̄fectorū nauali id ponte conſternere cogitarint. Rex certe Alphonsus nobili Christianorum clade doctus, cūm longa & difficulti obsidione vrbē re- cuperasset, arcem exstruxit loco dignam, quam qui p̄fedio tenent, verē ſunt id quod Hydrenti etymō. dicuntur Hudrentini, id est, ſiniū custodes. Ent quid ſit modò dictū, Hudren autē idem Hudren. est

cst quod custos. Quod igitur aptius huic vrbi nomen dari potuit, quām illud quo perpe-
tuō posteri monerentur, vt in hac ora perpetuos ponerent custodes, ad totam Calabriā
in eo statu conseruandam, quo talis esset qualis diceretur, id est, Gallorum libertas &
securitas? Nam **Vix** à quo Bria, vtrumque notat, liberum & securum, eo quōd qui secu-
rus non est, liber esse non possit; nec contrā securus, qui non est liber. Est itaque apertissi-
ma nominis ratio, quæ quamvis ab eo, qui vt sic nomen scriberetur, sculptori imperauit,
non fuerit fortasse perspecta, iam olim Cimmeriorum lingua in illis locis abolita, veri-
simile tamen est eum ex antiquitatis inquisitione diligentiore quām ceterorum fuisse,
ad hanc sententiam ab aliis discessisse. Magna tamen verisimilitudo eos mouit, qui ab
aquis nomen opido datum fuisse putauerunt, eo quōd plurimis & saluberrimis aquis
scaturiat tota vicinia: & fuit fortè hec etiā altera eius caussa priscis Cimmeriis, eo quōd
aquam etiam à custodiendo **defendere** nominarint. Custodit enim alimēto suo naturā, quām
ignis citra eius custodiā mox depalceret. Sed hac de re alibi latiū. Sat esto monuisse,
Grecum vocabulum à Cimbrico aquæ epitheto manasse, atque idcirco nomen ciuitatis
geminam apud Ianigenas habuisse rationem. Possem equidem & alia non pauca hu-
iust regionis nomina de Gallico sermone interpretari, sed hac quæ modò exposita sunt,
non sufficere mihi tantum videntur ad Bocchi & Plinij auctoritatem confirmandam,
sed plura etiam sūnt testimonia, quām quisquam æquus iudex in tanta vetustate, non
dico postularet, sed vel optaret. Sunt nō pauca apud veteres transscribentium vitio cor-
rupta; sūnt alia à germano suo sono ob significatiōnis ignorantiam detorta, dum vetusta
locorum nomina manent, gens verò, cuius ea propria sunt & vernacula, iam olim vel est
excisa, vel veterem linguam amisit, vel aliò commigrauit. Opidum quod in Aquitanoru-
m finibus Carolus Magnus exstruxit nomine **Franc-war**, quis agnosceret in Fronsaco,
quo sono hodie efferi audimus? Infinita id genus adduci quæcum exempla, multo mi-
nore temporis spatio ingentem vocum commutationem factam esse testatura. Sed ad
quid in re perspicua operam perderemus? Quæ cūm ita sint, quid miri si ab illa Ogenia
ætate simile, aut longè etiam maius nominum vel exitium vel detrimentum accidisse
dicamus? Quamobrem frequentissimè coniecturas valde probabiles omittimus male-

Media regio, Gallorum cō- migrationis vestigia ser- uat. Galla op. quām earum vel obscuritate, vel dubia fide, cāteris, quā clara sunt & veterum nixa te- stificatione, labeculam aliquam apergere suspicione. Hinc in Gallorum ē Chomarorū regione, & Chomara Bactrianorum commigratione nihil dixi de Media: in qua tamen extant quādam vestigia tam altē depresso, ut ne haec tenus quidem sint deleta. Est enim in ea Galla ciuitas inter Zagrum montem & Stratonem flumen, est & Margiana regio apud Caspios eiusdem tractus populos, Cyro fluui finitima: de qua clarissimum argu- mentum sumas, eos qui in Margiana ad Bastra primū habitarunt, huic nomen dedi- se. Consenit Zagrus mons terrae facti Media primū, & postea Galli.

Z. agrus mōs. mentum lumas, eos qui in Margiana ad Bactra primum habitarunt, huic nomen dedit-
se. Consentit *Zagrus* in sensu rotunditate. *Mediterraneus* est *Z. mediterraneus*, *Europaeus* *Z. europaeus*.

*Geli populi,
unde dicti.
Choana in
Media aqua-
reque in Ba-
etriana repe-
ritur.*

tatem ad Zagrum sitam: quæ non ad horum modò probabilitatem plurimum facit, sed suspicionem etiam mihi iniicit, ex Gailis *Gelis* nomen mansisse populo eiusdem regio-
nis. An non in Media quoq. Choana reperitur æquè atq. in Bactriana, nunc *Com* dicta? quia pronunciacione id quod de Chonibus dixi, cōfirmatur; cùm nihil facilius sit, quām ex *Con*, *Com* fieri. Verūm hæc & id genus quāplurimia ne commemorāda quidē pur-
tari, ne qua per se satis sunt perspicue, hoc nimirum est.

*Geli populi,
detti dieti.
Choana in
Media aqua
aque in Ba-
etria repre-
ritur.*

tatem ad Zagrum sitam: quæ non ad horum modò probabilitatem plurimum facit, sed suspicionem etiam mihi iniicit, ex Gailis Gailis nomen mansisse populo eiusdem regio- nis. An non in Media quoq. Choana reperitur æquè atq. in Bactriana, hunc Com dicta? qua pronunciatione id quod de Chonibus dixi, cōfītmatur; cùm nihil facilius sit, quām ex Con. Com fieri. Verūm hæc & id genus quāplurima ne commemorāda quidē pū- tati, ne quæ per se satis sunt perspicua, hac nimia in commigrationis itinere querendo curiositate obfuscarentur potius quām fierent illustriora. Sit illud satis in tam remota tot seculorum antiquitate, aliquot saltē stationes commonstrasse insigniores, & è Bactris alios in Scythiam, alios in Phrygiam deduxisse: & ex Phrygia alios per mare in Cre- tam, & hinc in Epirum, ex Epiro in Salentinā regionem; alios (in quibus Scordisci sunt) è Bactrianis Scordis descendentes per Bosporum Thracium in Europam traduxisse: Addidisse item Tectosages è Scythia per Tanaim venisse in Germaniam, atque inde ad montes Pyrenæos, hinc rursus in Germaniam alios, alios in Græciam, & inde quodam in Asiam traiecisse, in qua Galatas constituerunt. An verò Senones Transalpini idem iter seruatint quod Tectosages, quæ coniectura consequetur? Equidem non repugnabo, si Senones cum Saponibus, vt Ptolemaeus hos vocat in Scythia, in Europam venisse di-

Safones. acer ita dicit quod Ptolemaeus, quæ conjecturæ confequetur? Evidem non repugnabo, si Senones cum Safonibus, vt Ptolemaeus hos vocat in Scythia, in Europam venisse dicuntur.

cantur. Quos enim Semnones in Saxonia scribi viderimus, equidem omnino puto Senones dicendos, vt in eodem Ptolemaeo in Media legitimus Amariacas pro Anariacos apud Strabonem & Plinium inuenitis. quos populos in exemplari quodam Auariacos nominatos vidi. Ita proclue est in gentibus ignotis aberfrare. Ut autem hæc mihi placet coniectura, Senones Transalpinos cum Saponib[us] prius in Germaniam venisse quam in Galliam transirent, facit Saponia insula Calabria, quam Senones tenuerunt, opposita ad regionem Cimeram, in qua est Aulon, hodie Vallona nominata. Vnde colligo cum Gallis Senonibus Iapygiae quempiam etiam ē Sacatum filiis nauigasse, atque similiter Sacarum filiis in Germaniam proficiscentibus Senones etiam aliquot socios fuisse; qui deinde Renum transgressi, Senones in Gallia condiderint, quorum reliquæ quædam exiguae videntur in Belgis remansisse, in quorum regione postea Vallis Senonum opidum sit exstructum, pars maxima in Celticam commigravit: vnde non exiguus numerus Alpes transgressus, varias & dedit & accepit clades, quas enumerare non est huius instituti. Boii similiter Gallis & Germanis sic olim fuerunt permitti, ut ex terra regione in alteram venerint, difficile fuerit cognitu, nisi ad illam amissum quæstio examinetur, quæ decernit ex Asia omnes & Gallos & Germanos in Europam migrasse, quam secuti in Germania prius eos quam in Gallia habitatæ dicemus, & inde per Heluetiorum fines Galliam, per Alpes Italiam periuissæ, in qua varia cum Romanis bella gesserunt. quorum memoriam Bononia gereret clariorem, si Boonia dicereatur. Cæterum Romanam coloniæ faustum nomen dare, quam hostium fetuere memoria maluerunt. Boios equidem circa Heluetiorum fines Reni accolas in hanc Italiam partem olim transiisse, de nomine Reni colligo, cui nomen in honorem fluminis, cuius ripas reliquerant, indidisse credo. Plinius Felsinam riuncupatam fuisse scribit, cum princeps Hetruriæ esset. Dixi modò quid significet Volsina, quo intellesto, in promptu est videre quid notet Felsina. Quod enim in regione Hetruriæ Apennini montibus & collibus continebatur, Volsinam caput studiorum disciplinarumque habebat. Altera verò pars campestris tota vrbem Felsinam ingenii excendis colendisq; dedicarat. Bononia cùm camporum Italiam, qui verè quidem campi sint vocandi, initium est, quoniam ibi planties ea quam Padus medium secat, exordium sumit. Quoniam igitur Felt sine Felt nobis campus vocatur; Felt-sin camporum erit sensus, mens & gratia, de significationis in sin latitudine modò annotata. Videtur autem hoc nomen duplice ratione placiuisse, & hac quam indicaui, & altera quod eadem vox Felsina sic intelligi queat, ut vel camporum initium significetur, vel camporum finis. Nam felt-in principium est camporum, felt-int sine eis, camporum finis. Ab Alpibus enim venienti camporum finis est ad vnguem: ex Apennino descendenti primum est camporum exordium. In nostra lingua E, vocali longa, quam idcirco duplice ferè scribimus figura, sive En, addita littera sonora & per nares tinniente, quo audientis animus sursum feratur vñ cum voce, vnum significat. Et quia omnia in uno sunt, & totius sive esse habent sedem, atque omnia ad unum finem ultimum feruntur in quo quiescant, voluit nomenclator ut ab Eeti fieret En sive Ent vocali breui pro fini, & In pro eo quod cadeim vox Latinis significat. Graci ex prima lingua vñ seruarunt in eodem accentu. Et quia E & I facilè sibi inuicem succedunt, ab aliis in, ab aliis crassius loquentibus en audias. Quidam etiam pro fine tñt pronunciant, vtriusque vocalis sono misto. Sed hæc apud cordatos leuiora, quam ut moneantur: morosos, aut potius omnis loquendi confuetudinis imperitos, planissima etiam non minus quam salebrosa demorantur. Quia ergo omnium rerum idem primum est principium, & idem ultimum finis; & quia in uno omnia sunt vnum, & finis, & in ab eadem radice nomina fortuntur. Sic dicimus. Ut gat in, id est, incipit. Ut ent, vel int, vel eit, pro diuersitate pronunciantum vel tenius vel crassius, id est quod finitur. Ut is in, idem quod Latinis, est in aliquo. Minutila hæc in speciem videntur; sed si quis hæc creatis & ipsi Vni applicet, pro eo ac nomenclator his suis symbolis monuit, deprehenderet nihil totis primaz sapientiæ libris apud Peripateticos doceri, quod hæc vocularum cognitione non explicetur. Quamobrem camporum finis felt-int, principium felt-in dicetur. At felt-sin, est sensus, mens, ingenium, placitum, gratia camporum. Vides quantum duabus syllabis intelligentia nobis offeratur; quantum mente & sensibus valuerit, qui primus est nomen fabricatus; quantum plus præuiderit

gg diuino

diuino instinctu, quā captus ferat humanus. Quis eum docuit hanc vrbem Hetrurie aliquādo principem fore? Quis prædixerat multis pōst seculis apud Boios etiam fore primariam? Quis tam procul in futuron abysos penetravit, vt sciret apud Christianos hanc fore metropolim & secundissimam matrem omnium disciplinarum? O beatam eius mentem, quam Deus sic gratia sua depurgauit atque poluiuit, vt tanquam limpidissimum speculum fatorum radios à tanto interuallo recipere, ac rēceptos per tam immanem totū extatū decursum ad nos repercuteret ac referret. Gaudeo sānè maiorem in modum hunc radjum ad eum angulum esse repercutsum, vt directe incideret in meam mentem, eamque sic illustraret intelligendi vi ac bonitate, vt lumen ipsius omnibus candidē communicaret. Habeat ergo Felsina benigna & larga meorum quondam pro tempore studiorum nutrix hoc sibi nunc nutrīciorū loco, quād candide aperuerim admirabile illud nomenclatoris oraculum, duabus syllabis confignatum, & eas docuerim tali compositione coiuisse, vt non vaticinum modō, sed situs etiam vrbis habeant descriptionem, & addant præterea historiam vestitissimam, qua constet totius Hetruriae campestris sapientiam in hac quondam vrbe maiestatis suā thronum collocasse. Addē & illud, huius nominis beneficiis, quod haud secus atque Volsina clārē demonstrat, eandem olim Hetruscōrum & Gallorūm fuisse linguam, magno indicio ab eisdem eos parentibus, Iano nempe atque Gomero, ortos fuisse; atque idcirco delirare, ne dicam furere, Annūm & ipsius Thalmudistam, dum prisca Tuscorum vocabula de lingua Semī interpretantur: quod dum faciunt, perinde faciunt, atque si quis bīvī Græcorūm, per bini Latinorūm, aut fer Latinūm per fer Britannicum, aut ἄελον Aeolicūm per βίνε Germanicūm, aut Scēm Hebræorūm per Σερν nostras vertat. Quidam iussus ire ad Stercum (cognomen hoc erat cuiusdam Senarui à secretis, idem nobis quod robustus significans) putauit se amandari ad stercus Latinorūm, quo sānè opsonio digni sunt, qui Gallica vocabula sive Cimbrica de Hebræorūm lingua interpretantur. Et hæc quidem de Felsina, vrbe quondam Hetruscōrum, deinde Boiorūm, à quibus Boi-wonia, & dempto duplii digamma Boionia, id est, Boij habitatio vocata est; postrem Romanorūm, qui Bononiam felici nomine eam indigetarunt. Quid porrò Boij nomen significet, vt facile dixerit, ita non pro certo affirmauero, qua de causa sibi nomen hoc gens sumperit. Plurima nobis nomina fieri à verbis, eo quād actus prior sit potentia, sapius à me dictum: & item frequentissimè à præterito imperfecto fieri deriuacionem. Boi itaque præteritū, imperfectum est à bīe; quo duo notantur; alterum, vt idem sit quod iubeo & impero, alterum, vt significet idem quod offero. Voluit enim verbi huius faber, neminem debere imperare, qui non simul operæ mercedem offerret. Quid igitur, dices, offerunt Reges & magistratus iis quibus imperant? Per multum profectō. Nempe vitæ & omnium eorum quā vitæ necessitatibus seruunt præsidium atque tutelam; quam nisi præstant, intelligent se de tentientia eius qui verbum nostras fecit, imperio non esse dignos. Audiant quotquot iubendi vñfūrant potestatem, omnes homines liberos nasci, & nihil mandari cuiuspiam deberi, nisi iusto pretio simul oblato. Boi idem est quod imperabam, à quo Boi nomen, quo is ex analogia ductu dicitur, qui imperat. quo seruū haud scio equidem, an se Galli Boios vocarint: hoc scio, consuetudinem, penes quām arbitrium est & vis & norma loquendi, obtinuisse, vt boi in patiendi notatione vñsperpetur, pro eo cui imperatur, boi enim famulum & nuncium vocamus; & aliquando bōde, eo quād vñroque modo præteritū imperfectum enunciemus. Hinc apud Cēfarem Boduognatus à Bodognæt, quo is notatur, qui clemens est erga famulos: & Marbodius apud Velleum Paterculum: quod nomē sī à Mer-bōde-Hu, idem erit quod magistratus, sive dominus famulorum custos. Mer enim haec tenus apud Flandros honoris prænomen est, quod Mar alij pronunciant, à Mar, quo fama notatur. Vnde Vitomarus latæ famæ homo, Ottomarus sive Ottomarus ab Hot-mar, vir qui caput est inter eos qui bonæ famæ sunt. Maier etiam magistratus est supremus in ciuitatibus, quem Vergobretum Adui vocabant: vnde fortassis aliis videbitur Mer ad honoris transiisse præfationem. Mirificum, ita me Mercurius amet, nomenclatoris fuit ingenium, stupenda in omnibus vigilantia, nunquam dormitauit. Quoniam intelligeret maiorem eius esse seruitutem qui impe-
tandi

*Boiorum
vocabuli
etymon.
Bīe.*

Boi/bōde.

*Boduognatū, quid si-
gnificet.
Marbodus,
quid signi-
ficet.
Mer.
Mar.
Vitomarus
Ottomarus.
Maier.
Vergobretus.*

randi fungitur potestate, quām eius qui iussis obtemperat, voluit vt boi non imperatrem, sed famulum notaret. Sic res habet: qui aliis imperat, perpetua premitur seruitute, qua cogitur commodis eorum prospicere in quos imperium exercet. Dant subditū decimas, rem solutū facillimā, dant vestigalia, sed quotam terum suarum portionem? At iis obligant principem suum, vt perpetuā agat excubias ad vitam & ad omnia ea ruenda quā subditū possident. Vtter hic liberior; princeps an subditus? Hic exiguo & vili pretio securum vitæ & omnium fortunarum comparat præsidium; emit non sibi tantum, sed vxori & liberis perpetuā tranquillitatem, tutum cibum, suauem convictum, liberum otium, quietas noctes, omnia denique quibus huius vitæ metimur felicitatem: Ille contrā, totum se vendit, totum se in seruitutem tradit, assidui sunt labores, nulla quies à curis, perpetuae sollicitudines, audiendæ querelæ, legendi libelli supplices, lites componendæ, iniuriæ vindicandæ, annonæ angustia timetur, limitum custodientorū cura torquet, finitimorum regum consilia exploranda, atmentarium instruendum, arces muniēdæ, pecuniae faciendæ rationes discruciant. Quid multis? Nullus finis sit, si omnia Regum superiorumque magistratum tormenta enumerare tentem. Notum est illud:

Oὐ χρὴ παντὶ χιονὶ ἐδέω Βοοληφόρον δίνει πα-
ῥ λαοῖ τὸ ἐπινεγράφαται μὲν τόσοις μέρην, id est,
Dormiat ut pernox non est fas, consiliis qui
Commissum populum & tam multa negotia curat.

Hæc cūm diligenter expendit sermonis nostri architectus, legem tulit, vt famulus ab imperando vocaretur, eo quād serui custodia & tutela plura domino imperet ac facere mandet, quām dominus seruo. Quod non in principibus tantum locum habet; sed in omnibus etiam ils qui famulorum opera vti coguntur. Trata apud nos fabula est, quendam, audita beata illa cælestis paradisi vita, concionatorem interrogasse, an & famulis ibi opus esset; quo negante, dixisse, iam deinde se operam daturam vt ad illam beatitudinem adspiceret: at si famulo illic vñcdum fuisse, paradise caritatum potius fuisse, quām vt famuli molestiis perpetuā affligeretur. Cūm ergo Boi famuli nobis dicantur, crediderim equidem, olim inter Gallos mercenarios milites hoc nomine fuisse nuncupatos; quemadmodū nunc qui stipendia faciunt, Lanſ-knechtē, id est, regionis sive patriæ famuli dicuntur. Knecht enim & Bot, idem nobis significant. Nec est cur indignè id ferant Boiorūm & Auarorūm posteri, Boiauari & syncopatos Bauari vocati, si maiores ipsorum famululos dicam, cūm nemo ferè sit Germanorum, qui non honori sibi ducat, si Lanſ-knecht appelletur. Longè honorificentius est se Boium, id est, vel patriæ sive vel alterius regionis famulum dicere, quām Germanum aut Crygmanum; proptera quād hominum saluti seruire regium sit & imperatorum, vt in modō dixi: opum verò acquirendarum studio teneri, quod Germanum rapsē præstare dixi, vile & plebeium, si Aristoteli credimus & veritati. Caïorum hominum, quales se Galli nomine suo profitentur, & ingenia & mores magis decet propugnare pro aliorum vita & fortunis & honoribus, quām alios oppugnare, quo per iniuriam & violentiam tyrannidem res alieno labore parte hastis & ensibus conuerrantur. Quotquot sunt qui puellatum amorem ambient, & Caï esse cupiunt, si seruitum suum quantum quantum viriū habent offerunt, & nullum sibi nomen gratius habent, quām si serui earum quas ambient vocentur. Proprium igitur est Caïorum hominum, seruitum profiteri, quod non alio nomine commodius dici queat, quām si Boij nuncupentur, eo quād non famulum modō Boi significet, sed indicet etiam ipsum, qui si dicitur, se offerre, propter duplēm ipsius Boi significationem. Auentinus magnum se decus Boiis suis peperisse putat, dum eos ab Hercule Alemano deducit: quā in re non semel peccat. Primum, quis vñquam Herculis Alemanici nomen apud veterem inuenit auctorem? Tacitus diligens in primis & oculatus Germania descriptor, vt Herculem inter Deos ipsorum; ita nullum Alemanum inter maiores commemorat, cūm tamen Tuistonem & eius filium Matnum, & huius tres filios Ingeuotiem, Hermionem & Istauonem enumeret, & his Matos, Gambritios, Stictos, Vandalo addat. Scio quid Man signet, quid Tuiston, quid cætera, & quid hac in genealogia sit erroris, vt alibi trado, si tamen vel in hac fabula, vel alia cuiuspiam de meliore nota commendati scriptoris Alemanum Herculem *Hercules
Alemanus
exhibilatur.*

gg 2 inuenissem,

inuenissem, ferrem a quo animo hoc deliriū cum ceteris generis eiusdem. Verū nunc non indoctum modò, sed ineptum prorsus dico, Herculem nobis fingere Alemanum. Excusemus tamen Auentinum, eo quod cùm sua scriberet, necedum Annianis nūgis Berosi larua detracta esset. In iis sunt inter alia & hęc verborum portęta. Eiusdem Mancaleci temporibus apud Tuyfcones regnat Hercules Alemanus, apud Celtas Lugdus, à quo prouincia & homines cognomenta sumserunt. Certe Mane-al nobis significat omnia vel deficere vel claudicare, quod video nō hic solū, sed vbique ferè Pseudo-be-roso accidisse. Quid enim est veritatis, quod cum hoc loco non deficiat aut claudicer? Tuyfcon pro Tuifstone scriptis: vtrumque quidem corruptum; sed proprius germano fono, quod Tacitus reliquit. Tuitſen Germani vocantur, Tau ipsi sigma preposito: de cuius vocis significatu & ratione Indofythica consulenda. De Lugduni nomenclatura ante dictum, de qua hic nūgator Lugdum finxit, perinde atque ille quisquis fuit qui Tacitum decepit, Manni homen quo generatim vir notatur, gentis anchori proprium dicens; & tres ei filios tribuens, nomīnibus de tripartita Germania diuisione mutuō sumtis. Sollemne est hoc cùm apud veteres, cum apud recentiores, & ignoratiæ asylium, & erroris seminarium, de regionum & vrbium nominibus comminisci conditores. Quemadmodum igitur è Lugduno factus est Lugdus; ita ex Allemania Hercules Alemanus. sed hic minus commodè quām ille, eo quod Allemanus omnis generis virum notet, nominis ratione non ex uno ad multos descendente, sed ex multis omnis generis viris congregatis ad singulos pōst accommodata. Miror cur non Herculem Boium finxerit Auentinus, cùm Hercules Eurytheo reuera fuerit Boius, id est, famulus. sed huius notationis fuit ignarus, & idcirco coactus est aliud sibi querere commentum, ad nominis Boiorum significationem & significationis causam explicandam. Ait enim Boium à Boigen dici, quo inflectere significatur, eo quod Boij arcus inflesterent, qui Boigen vocantur. Verū nec Alemani nec nobis in vīo est vt Boigen dicantur qui arcum tendūt, cùm id sit Spani, & superioribus & inferioribus: nec gamma se patitur è medio tolli perinde atque Delta & Tau, quae promptissimè cedunt. Porro nec illud video, quid Auentinum impulerit, vt Boios, quos omnes veteres scriptores Gallos vno ore dicunt, fecerit Alemanos; prafertim cùm Alemani nomen, teste Vopisco, post Proculi tandem etatem in usum venerit, & Asinius Quadratus eos Allemannos vocari dicat, quod ex omnis generis hominum confluxerint colluione. Miror sanè, Auentinum virum cæteroqui diligentissimum tanto veterno fuisse depresso, vt Boii, qui & Galli essent, & inter eos insigni antiquitate nobiles, alterius nationis fecerit, & ad Allemanum, qui nūquā fuit, retulerit auctorem. Verius tamen fuit quod dixit, quām existimari, propterea quod Hercules publica vis mascula dicatur, quae reuera omnibus hominibus, non modò Boiis dedit primordia: & cùm Bauari ex Boiis & Auaris olim per saltum Hercinium cōfinibus & Suevi & Vindelicis & Breucis, & aliis populis in vnum nomen & vnu imperiū coiuerint, recte dicetur primus gentis auctor esse Hercules Alemanus, id est, cōmunis generandi vis hominū ex variis omnis generis nationibus collectorum. Sed iam sat de Boiis, quos è Scythia Asiatica, vel per Bosporum Cimmerium, vel per Tanaim primū in Sarmatiam, inde in Germania saltus, pōst in Italiam & Galliam transisse credo. Eodem modo de aliis facienda coniectura, ne singulis Gallorum populis enumerandis sine fruge hæreamus. Verū enim uero antiqua Insubrium nobilitas fere me cogit, vt se non nihil illustrē; idque ed magis suo postular iure, quod in Mediolani nomine nullam fecerim Insubrium mentionem, cùm hi tamen vrbis eius conditores, tum ab aliis, tum à T. Lituio paulo ante citato fuisse scribantur, qui hoc etiam addidit, Insubres pagum olim Aeduorum tenuisse. Equidem de nominis interpretatione cerno, ex Arctica quapiam plaga in hanc quandam oram venisse, & idcirco non è veteribus in Italia Gallis propagatos esse. Mirum profectò neminem veterum vel nominis causam dedisse, vel vetus nobis Subrium commemorasse. Est haec tenus castrum Septrium hinc longius Ticinum, hinc proprius Oronam fluuium spectans, non procul à Buffalora, per quam Nouaria Mediolanum itur, distatum, medio ferè loco inter lacus Larij & lacus Maximi extremas oras, quibus hic in Ticinum, ille in Abduam sese exonerat. Despicit è colle veluti specula quedam patentes Mediolanensis agri campos, ita vt opportunum ad eos excursionibus vexando fuisse videatur. atq. à Vicecomitibus non fo-

*Alemani
namen quan-
do primū
in vīo ve-
nūt.*

*Septrium ca-
strum.*

non solū eiusum est, sed lege etiam cautum, vt Magistratus Mediolanensis iure se se nunquā permisstūt ut eō iuris colonia deducatur, in signi veteris odij monumēto: cū ramē primariæ quædam Mediolanensium gentes antiquum inde genus ducant. In antiquis Frederici Barbarossæ diplomatis Subrium vocatur, nec aliter in publicis haec tenus instrumentis ab incolis nuncupatur, cuius rei testem habeo Bonauenturam Castillio-neum, per quam sedulum totius Insubrium regionis exploratorem. De vetusto igitur nomine Subrij nihil ambigendum. Cæterū vt luculentius veritatis indicium prodamus, consulatur testamentum Maniconda, Reginæ Longobardorum, in quo non Subrium, sed Insubrium dicitur; addito eo loci situ, vt à Cariatis castro ad duo passuum millia distare scribatur, quod opidum est in supremo cuiusdam collis tumulo, nucibus & castaneis referri. Quod verò de prisca Subrij magnitudine nihil dubitetur, faciunt vastissima vrbis ruina, tum etiam viginti quatuor pagi haec tenus Subrij ditioni subiecti. Quod autem in Maniconda testamento Insubrium vocetur, id curiosa cūtispam antiquitatis affectione credo accidisse, qui quod Insubres apud antiquos scriptores, non Subrios legisset, putauit Insubrium, non Subrium dicendum; quatinus Bonauentura Subrij nomen non intelligens, credit prius Insubrium, ac deinde Subrium fuisse nuncupatum. Videamus ergo quid Subrium in prisca Gallorum sermone denotarit, quandoquidem è conditorum lingua opidi nomen petendum. *Būt pēt diphthongum, vel ūt* vocali longa, meridianam cæli plagam significat. qua voce haec tenus Subrij ditioni subiecti. *Bria:* Bria autem vrbem dici apud Thira. *Insubres pop.* eis Strabo prodidit: & nobis haec tenus *Vjet* quod per Beta Græcis figuris vtehitem scribere oportet, liberæ ciuitatem designat, vt antè latius explicavi. Hinc clarū, Subriam siue Subriū, siue Gallica forma & Græca scriptura Σούβριον, ciuitatē esse meridiani versus collocatam, & eos qui liberam hanc sibi habitationē siue pacis siue armis fecerūt, à Septentrionis plaga in Italianam venisse. Quamobrem tota ciuitas multis pagis & opidis constans diuī primū viderit Subrium; perinde ac vox *Vjet* nobis sonat, quia non libera modò hominum societas, sed quævis etiam libertas denotatur, si generalis significatio spectetur. Insubres igitur haud alia locutionis formula dicti sunt, quām ea qua Plinius Inalpinos populos nominauit, vt siue hos omnes eos intelligimus qui in Alpib. habitant, ita illos dicamus omnes eos qui in Australis ciuitatis libertate cōmorabantur. *Inalpini pop.* Magnam igitur hoc nomine regionis latitudinem complecti potuerunt, & eam quidem tantum quantam meridianā plagam versus occupassent & liberam sibi fecissent. Non absum longè ab ea suspicione, quæ suggesto principiō totum tractum quem Septentrionales populi trans Alpes meridiem versus sibi vindicasent, Subrium dictum fuisse, ac deinde latius Gallis per illam Italiam partem imperij sui fines promouentibus Insubrium nomen in primaria parte mansisse, quod pōst Mediolani claritas obscurat. Ex hac itaque aperiissima nominis Insubrium interpretatione, de T. Liuij fide cogor dubitare. Quis enim ante Gallorum in Italianam aduentum Insubres illa parte condidisset? Detur sanè Thuscos antiquissimos illius regionis incolas eodem quondam sermone vlos fuisse quo Galli loquebantur: At quī cogitare possumus, vt hanc ciuitatem Meridianam vocarent, quæ ceteris Hetruscorum finibus comparata, tota vergeret in Septentrionem? Fieri potest vt in Gallia apud Aeduos Insubres fuerint aliqui, iis videlicet collati, qui in eadem ditione Arcto essent viciniores. Vertum nihil opus est hoc figmento, & apud Thuscos & apud Gallos prius Insubres fuisse, quām Galli cis Alpes cominigrarent. Mihi illud verisimilium videtur, eos qui Heluetiotum olim loca tenuerūt, paulatim terminos ad cælum benignius protulisse, ac tandem Alpibus in quibus habitabant egressos, Australem planitiem occupasse, nomine mox dato de locorum ad quæ ex prīcis sedibus descenderant, collatione, quod & Galli & Germanis non olim modò, sed haec tenus etiam est in vīo frequentissimo, vt in Selandia *Sutibetelant & Noitbe-* *Iant*, id est, Australis & Septentrionalis Beuelandia. Cato Comut ad Orobios refert *Orobij pop.* conditores, homines sibi, vt faterit, incognitos: de quorum origine quod dicam non aliud habeo, quām à Græcorum Geographis hæc loca peruestigantibus, id nominis datum olim fortassis iis fuisse, qui Heluetiorum Sedunensiumque regionem tenerent, propterea quod non facilē alibi terrarum tantam hominum frequentiam in montibus

gg 3 queas

*Bergomum,
quid signifi-
cat.*

*Sedunorum
nominiis ity-
mon.*

*Gotardus
mons.*

queas inuenire. Nec absurdum, quenquam eorum qui Graecæ linguae peritus esset, de patria sua sic respondisse, vt diceret omnes in montibus vitam agitare, quos Graeci Orobios appellant. Horum coloniz nomen Bergomum, montanam domum significat iis qui veteris Gallorum linguae non sunt imperiti: quo sit, vt eius incolæ optimo iure se possint Orobios vocare, non ex Catonis modò auctoritate, sed ex ipsissima vrbis suæ nomenclatura; quara Annus Viterbiensis, & nescio quis Ioan. Chryostomus Bergomas sic exponunt, vt nesquam clarius sese delitare monstrent. quorum nugas recensere, operæ fuerit non multò minus deliræ. Memini me in Veneticis docuisse, varia Alpinarum gentium nomina de locorum situ facta olim fuisse: quorum plura integra haberemus, nisi Graeci & Latini nō pauca corrupserint, vt ea ad locutionis suæ formam coegerent. Quam cladem insigni profectò Mercurij benignitate Bergomū haec tenus cuatur; adeò, vt sola terminatiois clausula Latinam linguam imiteatur, de præsa alioqui Bergom̄ sive Bergom̄ efferendum. Idem contingit in Sedunis; licet hoc nomen montibus potius ipsiis, quam populis de significationis ratione conueniret, quia *Se-dunen* ad verbum, *Lacuum* montes interpretantur. Prius ergo Alpes ipse *Se-dunen* vocati sunt, propter plurimos & maximos lacus, quos utrimque hinc ad Boream, hinc ad Austrum largissimis fontibus crucant. Quæ nominis origo facit, ut existimem summas D. Gotardi Alpes vñā cum appèdibus *Se-dunen* olim fuisse nuncupatas; propterea quod hinc ad Austrum multos lacus, quorum Verbanus maximus est, effundant; hinc partim ad Septentrionem, partim ad occidentē insignes rursus lacus impleant. quorum præter Lemanum non pauci sunt in Heluetia: qui ut incrementa habent aliunde, primam tamē originem montis Gotardi appendicibus acceptam ferre debent. An non mox è summa veluti arce tria nobilissima flumina vñā cum tribus lacubus nobilissimis Gotardus immannibus vñis effundit? Rhenum cum lacu Veneto & Acronio, in quibus & nominandis & distinguendis plerosque omnes errasse alibi demonstrauit, Rhodanus cum lacu Lemanio, Ticinum cum lacu Latio, vt interim Heluetiorum lacus omittam. Gotardum igitur caput Sedunorum statuemus, tametsi nomen in populis illis remanserit, per quos Rhodanus recens natus in lacum properat Lemanum: nec illud quidem malo iure, quod ij nobilissimi sint eorum omnium qui in summis Alpibus commorantur: cuius rei qui certiorem se reddere volet, eos legat qui de valle hac commentaria ediderunt.

GALLI-

GALLICORVM

LIBER IIII.

OST QYAM D E V E T V S T I S S I M O Gallotum seritonie, de ipsorum nominibus, de transmigratione & primis in Italia sedibus satis super quæ dictum est; nec nobis præposuimus sigillatum cuiusque ciuitatis præcipuas res atque proprias inuestigare, nec illa ad indolem moresque Gentis spectantia, quæ in vulgus nota sunt, ex lis scriptoribus qui omnium studiolorum manibus teruntur, persequi; multo etiam minus varlos bellorum, quæ gessisse quandam apud Latinos & Græcos auctores leguntur, explicare successus: hoc viuum reliquitum videamus, ut præscam ipsorum religionem, cuius Cæsar mentionem fecit, breuitei aperiamus. Fateor equidem lubenter, res gentes Gallorum dignissimas esse, & opera mea & aliorum lectione, sed quia mihi actum agere, & alienis me plurimis venditare non lubet, aliis hæc relinquo, qui se non tam rerum haec tenus incognitarum intentio, quam Ciceroniana eloquentia, mihi semper magis laudata, quam vel minimo opere quæsita, commendare possunt. Nolim cum Manilio dicere: *Nylli veterum debebimus orsa*, licet id multo quam ille verius iactare possim: sed ausim profiteri, me de præscorum scriptis ea in lucem protulisse, quæ iam olim per multa seculorum volumina in *Cimmetiis* tenebris sepulta iacuerunt, inter quæ & hæc Gallorum numina à Julio cõmitemotata haec tenus delitescant, quantumvis se Latini eorum nomina recte intelligere & explicare posse arbitrentur. Citra itaque longiorē inutilis prefationis moram, ipsum Cæsarem atadiamus. Deum, inquit, maximè Mercurium colunt. Huius sunt plurima simulacra. Hunc omnium inventorem artium ferunt, hunc viartim arque itinerum ducem, hunc ad quæstus pecunias mercaturasq; habere vim maximam arbitratit. Post hunc Apollinem, & Martem, & Iouem, & Mineruam. De his eandem ferè, quam reliqua gentes, habent opinionem, Apollinem morbos depellere, Mineruam operum atque artificiorum initia tradere, Iouem imperium caelestium tenere, Martem bella regere. Huic, cùni prælio dimicare statuerunt, ea quæ bello cuperunt, plerumque deuouent, quæ superauerint animalia capta, immolant, reliquasq; res in unum locum conferunt. Multis in ciuitatibus harum rertim exstructos cumulos locis consecratis conspicari licet: neque sèpe accidit, ut, neglecta quispiam religione, aut capta aptid se occultare, aut posita tollere auderet; grauissimumque ei rei supplicium cum cruciati constitutum est. Reliquia quæ de Dite adiecta sunt à Cæsare, nihil attinet rursus adscribere, eo quod modò, quæ sint ea ratione capienda, explicari. Permodè sane accidit, quod statim in primo sacerdotum limine Mercurius occurrit. Cùm enim hic Deortum sit & nuncius & interpres, rectissime poterit, quid nominibus ipsorum denotetur, enunciare. Dic igitur Mercuri supreme, non tu fabulose nepos Atlantis, quid causæ est, vt te Mercurium non Latini tantum, sed Galli etiam vocant? An fortasse Cæsar Gallicum tuum nomen Latino permittauit, atque ita dixerit à Gallis Mercurium coli, ut non sub hoc nomine, sed alio id fieri intelligendum sit? Quam, bone Mercuri, te facilem præbes Audito te dicentem (nisi me vigilantem somnia deludant) tantum abesse ut suspiciari debeamus, Gallos alio quam Latinos nomine Mercurium & cæteros Deos hic nominatos coluisse, ut contraria potius sic sit statuendum de veritatis arcanis, Mercurij aliorumq; nomenclaturas Gallicis natalibus ortus suos debere, atque de præsa veterum Gallorum lingua id genus nomina apud Italos remansisse. Hos enim nihil sani de Mercurij nominis caussa dicere posse, nisi velint à mercibus detinare; quod si faciant, rogandoz esse, vnde merx apud Latinos dicatur: at cùm hic haerent, Gallos esse & Mercis & Mercurij nomen sibi vindicatores, clarissima, cur sic facete iure suo possint, allata ratione. Ut igitur Mercuri, quæ te præmonstrante didici, ea aliis, pro eo ac bonitas tua postular,

gg 4 communicem;

*Gallotus
numina.*

*Mercurius
Gallotus
Deus.*

communicem, suppedita mihi, quæso, verba, quibus quām clarissimè nomen tuum, & deinde cæterorum exponatur. *Marc.*, quæ vox Latinis nihil significat, Gallis veteribus & nobis hodiernis luculentam habet interpretationem. Primum enim ut verbum usurpatur, quoniam actus rebus in omnibus primas sibi sumat; pro eo quod Latini dicent, attente considero. Eius significationis hæc ratio est: *Mar* vocali breui idem est quod exspecto & tempus duco, à me ar, quod est cum tarditate. *At* tardum fit à *ta*, quo celeste notatur; per conuersationem ad oppositam notionem. Nam ad diligentem considerationem opus est ut cum tarditate rem tractes, ne quid celerem transitum lateat & fallat. A *mar* Latini *Moror* & *Moram* retinuerunt, citra domesticam etymologiam. Nunc à *mar* & *rat* quod significat tango, fit *marr*, per concessionem breuitatis causa, nobis, vbicumque ea fieri potest, gratissimam, quod idem notat quod accurate expendo rem quam tango, & in eius contractu diu *moram* traho. Quod enim consideramus, id aut sensibus aut mente contingimus per spectra rebus ad sensus, & hinc ad intelligendi vim destinata. Explicatum huius compositionis intuere, & diu considera; & quanto diutius consideraueris, tanto admirabilius artificium iudicabis. *Mora* postulatur, & ea non ad quiduis, sed ad tangendum. Consideramus enim res ut naturam earum attingamus. Tactus rursus non cuiusvis rei, sed eius, quam solam ut contingamus omnibus votis optare debemus. quod nos monet ipsius *conuersio*, quæ *Car* profert. *Car* autem, id est, ex animo dicte debemus; *It-ar*, id est, ex toto corde te oto ut mancas. At quem sic compellare oportet? Eum nempe qui manet in æternum, cui illi nobiles olim dixerunt viatores: *Mane nobiscum Domine, quoniam aduerseris*. In huius igitur consideratione, cuius solius perpetuam nobis præficiam orare debemus, longa mora trahenda: cætera quæ ad hunc contingendum non conducunt, celeriter transeunda. Sed, ut dixi, quanto diutius verbum hoc, quo considerare notatur, considerabimus, tanto plura se ferent mysteria. Suggestit enim & hinc notiōnem, ut sit quasi *Mi-art*, id est, mihi concludo & mēcum seruo. Ab *At* enim & *Nar* fit *At*, quod arcere dixerunt Latini, non agnita vocis ratione: & hinc *At* pro cista, quæ nimurum contactum rerum conclusarum demoratur. Quamobrem hac compositionis via docemur, perpetuam nobis arcam circumferendam, in qua rerum omnium idēx convergentur, cum quibus externa omnia tanquam cum perfectis formis conferantur. Quid multa? M littera intus mugiens, & *At* pro mora, & notatio ipsius *C* ad se retrahens, aliam rursus, licet eodem tendentem, offerunt contemplationem. Porro ut certas quod sis attenta hac consideratione perientur, ichneumon consule Mercurium: is te per vocis vestigia retro lecta ad *Crām* ducet, quod nos vernaculae nostri pueri vocant, cum sibi ex *Crām* crepundia empta volunt. *Crām* enim quamvis tabernam rerum venalium significat, cuius notationis causam non sola ichneumon habet conuersio, sed prorsa etiam ipsius crām auditio. Nam crām in *Car* ratiolum, rei caræ notat extensionem, cuius vocis etymologiam Hispani exprimunt, dum pro *crām* *Tenda* dicunt. Cara res per exochen accepta, an non illa est quæ hoc nomine cari est dignissima? Caritatem totam ex ase Deo deberi, ipsum ipsius nos docuit Verbum. Porro quis propriæ *Car* dicendus, vox illa Patri clamauit: *Hic est filius mens dilectus, ille qui dixit: Deus caritas est, qui in caritate manet, in Deo manet, & Deus in eo.* Verum quam intelligimus huius caritatis extensionem? Extensionem numerum ipsius caritatis per toram rerum cætarum vñiuersitatem, infinito latius patentem, quam totus mundus vñissimis cælorum mœnibus comprehendit. Verum in hac latitudine vñus est hominibus propositus extensio nis apex, circa quem cetera omnia bonitatis diuinæ latifundia nullam viam habent ad veram hominum salutem atque felicitatem. Is in ea constitutus est extensio, qua Christus vñus Deus & homo forum suum corpus in cruce expandit, ad omnes mortales viuifica sua morte compleundos. Hæc igitur, hæc tandem vñissima est rei carissimæ extensio, hæc taberna in qua humani generis salus & beatitudo prostat, non auro aut alio quopiam graui pretio emenda, sed sola fide, spe & caritate comparanda. Videmus quod nos duxerit consideratione. Ex *marc* venimus ad *crām*. In huius examine cernimus, vocem nulli rei magis propriæ conuenire, quæ Christo in cruce ara expatio, & pro omnium salute immolato. Quamobrem dum omnem considerationis vim ex *marc* ad *crām* referenda esse ichneumon vocum

vocum monstrat doctrina; atque ipsius *Crām* consideratio analyticæ nos doceat, eam solam tabernam primum & maximè hoc nomine dignam esse, quæ nobis Deum ipsum in cruce demonstrat extensem; intelligimus otium nostrum atteinionem in conversari deberé, ut de caritatis in cruce extensione omnium latissima, & omnem complentente felicitatem, quæ diligentissimè semper & vbiique cogitemus; & hanc iudicemus eam esse considerationem, ad quam respexit vocis archieclitus, id in omnibus vocabulis molitus, ut eorum ratio in summis eorum quæ significationis latitudine comprehenduntur, præstantissima semper cernetur. Atq. hæc quidem de *Mar* & *Crām*, mirificis proflus & diuinis vocabulis, & non sine diuini numinis instinctu vel à primo fabro concinnatis, vel à me ad caussas suas solutis. Quod si quām latè pater extensio, quæ per *Crām* denotatur, nobis sit explicandum, anté nos dies, quām ingens & spissa rerum consideratione dignissimarum deficeret silua. Hoc tamen non est silentio transcedendum, vocem hanc *Crām* non solùm extendere notare, sed in frequenti etiam usu esse, pro eo quod est rem feliciter citra omnem culpam aut errorem deducere ad perfectionem. Quid cari extensio magis conuenit, quām hoc ipsum? Quid magis declarat, quam ob causam carus ille Dei filius sit extensus? An non ob id, ut humanum genus ad ultimum summæ perfectionis finem explicaret, atque, ut communem vocis usum sequar, erugaret? Quamuis verò hæc sit ipsius *Mar* & vera & prima fabricatio, transit tamen ad alia, in quibus ut non sit summa illa considerationis causa, est tamen aliqua ad communem vitæ rationem utilis & sapientia necessaria, ne suprema suprenimæ tabernæ consideratio patiatur impedimentum. Cum enim citra pacem, quam Christus magister noster omni domui folet precari, nequeas cum ullo fructu supremam illam tabernā intueri atque considerare, neq. pax citra iustitiam, suum cuique tribuentem, constare possit, diligenter sūt cuique fuit notandum, & signis certis distinguendum, ne controuersia quicquam cōminem turbaret tranquillitatem. Signum igitur eiusmodi *Mar* etiam vocarunt, propter necessariam eius considerationem, quod in regionibus quidem limes est, in aliis nota quæpiam propria sua cuiusque. Itali & Hispani à Gotis eandem vocem sunt mutuati, quæ perpetua, dum ipsi manebit, *Marca* erit, Latinam linguam Teutonum phrasibus & vocabulis in hanc formam, qua nūc ea quam Romanam vocant, & scribitur & sonatur, redactam fuisse. Hinc *Marca* Anconitana, *Marca* Tarufana, & quam plurimi alij limites. Hinc Comites limitanei Marchiones vocati. Hinc *Marca* apud eos pro quavis nota ad cognoscendum quid suum cuique proprium sit, facta. Porro ut pro *Mar* nostrates plerumque mer dicunt pro moror, ita & mere pro mare ferè semper efferrunt: quod non nostrates modè, sed Germani etiam faciunt superiores. Nec alio modo veteres Gallos pronunciasse *Merx* & *Mercurius*, satis declarant vocabula à primis siue *Cimbreriis* siue *Gallis* retenta. Latini itaque *Merx* ex merit nostrati voce fecerunt, qua forum notamus, cum ipsis res venalis sic vocetur. Forum autem merit dicitur ab imperatio, quasi dices, Considera quid emas aut vendas. Neque enim parua opus est in emendo & vendendo consideratione: qua qui caret, ei forum non censeo frequentandum. *Merx* à mere deriuat, obliqui casus declarant; ac mox inde *Mercur* verbū cum sobole. A mere item fit mer-ur, pro eo qui perfectam habet considerationis excellentiam, quæ cum penes Deum tantum sit, nomē hoc Deo est consecratum. *D*icit excellens in unoquoq. genere dici, & cōtrarium eius esse *ru*, cum crebrius dixi, tum paulo antè indicaui. Cæterum quod dico Dei nomen esse, id non sic capiendū ut alius hic Deus, alius verus Deus & supremus intelligatur. *Vnus* est Deus, non plures, *vñus*, *inquā*, *vñus*, tam variis tam nominibus intuocari potest, quām varia sunt vota mortaliū, & quām varia pollet efficacitate. Sic *Druidū* religio intelligatur, & nisi sic intelligatur, non *Druidū* religio, id est, veritatis doctorum, sed mendacium, impietatis fabricatorum supersticio & idolomania dicitur. Sic eos cogitasse, cum alia, tum ipsum Alphabetū, quod Latini retinuerunt, demonstrat: in quo oratio mox ab initio ad ipsum *Vnum* delinatur. *N*ō alius *Iupiter*, alius *Mercurius*, alius *Mars*, alius *Apollo*, alius *Hercules*, alius *Minerua*, alius *Iuno*, alius *Venus*, sed *vñus* Deus omnia in omnibus, ut pote omniū bonorum, qualia qualia ea sint, in omnibus principiū intermixta. Quamuis ergo alia bona alii exprimantur nominibus, omnia tamen vocabula fonte cūtibet eorū notwithstanding, pro uno Deo accipiuntur: nec aliud vocū indicat diuersitas, quām honorū ex uno fonte

fonte manantium diuersitatem; quæ cùm infinita sit, nullis vñquam, quamvis multis, vocibus poterit equari. Cùm enim rerum multitudo vocabulorū multitudinem longissimè excedat, & nulla rerum forma sit, quātumuis exigua, cuius proprium & præcipuum esse, quo ab aliis distinguitur, à Deo non promanet ac dependeat; pauciora nomina inueniri, quām Deo tribui possunt, fateamur necesse est. Quamobrem si Deorum diueritas & multitudo, nominum diuersitatem & multitudinem, quæ verè vni Deo dari possunt, sequeretur, nec Varronis nec Hesiodi numerus omnem Deorum multitudinem explicet. Plato Ideas agnouit, qua alij ipsius supremæ mentis (vt Anaxagoræ more loquamur) exemplaria dixerunt, alij substantis incorporeis tribuerunt, quibus Deus in creando conseruandoque vtatur administris. Quicquid vel hi vel illi dicant, quicquid etiam contra Ideas Aristoteles disputet, quicquid earum nomine Plato intellexerit, hoc saltem apud omnes cùm Philosophos, tum Christianos extra dubitationem positum est, nihil omnino quale quale sit, vel essentiam vel esse aliquod habere, quod non ab ipso uno & supremo ente profiscatur. Ipsum autem illud supremum, à quo omnia pendent, non possumus nouisse, nisi ex iis quæ in nobis deprehendimus, atque idcirco ne nomen quidem ei proprium aliquod fabricari. Ex Vno enim nobis noto, ipsum Vnum vocamus, cùm tamen omne Vnum, quod nos cogitatione comprehendimus, excedat modis infinitis. Ex nostro esse, ipsius esse astimamus; & quamvis illud ad summum cogitationis apicem extollamus, longè tamen subsistimus ab ipsius esse perfectione ac integritate. Ex nostra vita, quæ mentis actio est, de ipsius vita iudicamus, atque ita de singulis rerum perfectissimarum, in notitia nostram venientium perfectionibus, ad ipsius ascendimus perfectionem. Hac via Aristoteles duodecimo primæ sapientiæ libro ad Dei vnius venit cognitionem, progressus à perenni cæli motione ad primum motorem, à quo cælum & omnem naturam dicit pendere: eius deinde querens vitam, vitam nostram examinat & diligenter expendit, in qua cùm mentis actio supremam occupet arcem, ad eam pergit, quæ summae coniuncta est voluptati; quemadmodum vt perfectissimus homo persentit aliquando, ita Deus haber sempiternam, sed tanto præstantiorem, quanto præstantior Deus est creatura. Nec vñterius nos prodire sinit captus humanus. Quicquid igitur de Dei essentia, bonitate, vita, voluptate, & cæteris quæ de ipso differentibus occurunt, dicimus, id analogia quadam aut potius scala, omnem intelligentiæ & analogia terminum excedente, ad eum referre oportet: sic vt semper supremis aliquid longissimè superius, & altissimis altius cogitemus. Quando igitur Dei notitia quadam rerum nostrarum comparatione & acquiritur & constat, non mirum si nomina quoque ex codem fonte deruentur. Verum ad hanc contemplationem nunquam fortasse venissimus, nisi necessitas viam aperuisset, atque ad eam compulisset ineundam. Tum enim demum vota concipimus & cæli ianuam pulsamus, cùm rebus nostris diffidimus; tum Dei imploramus auxilium, cùm nos vires deficiunt humanæ. Ad famem depellendam fementis necessaria; at ea citra pluviam, quæ in nostra manu non est, nunquam lætam segetem dabit. Atque ita de cæteris, quorum homines indigent, iudicandum; dicendumque inter frigidos mortales ad Deum orandum plurimum semper stimuli incitamentique fuisse in egestate. Hinc nobis & veteribus Gallis necessitas poot vocatur, eo quod maximus eius vsus sit is, quod nobis Deum ostendat. Quemadmodum enim poot necessitatem; ita eius Ichneumon vocabulum per vestigia retro lectum idem significat quod ostendo & monstro. Omnia enim monstrat atque docet necessitas, & semper docuit & docebit. Hinc fit vt ex iis nomina Deo fabricemus, quæ vt ipse nobis largiatur optamus & frequenti petimus oratione. Quoniam igitur ante omnia nusquam maiore opus est consideratione, quām in Deo rogando, quo tota religio continetur; in primis hoc orandum maiores censuerunt, vt è copiosissimo perfectissimæ suæ intelligentiæ penitibus nostris tam gratiam adipiret, qua consideratè cùm de cæteris rebus omnibus, tum de ipso in primis cogitare possimus. Ex hoc igitur voto, quod mentis nostræ tarditas atque caligo conciper coegerit, Deum vocauimus Mercurium, simul summam ipsius in expendendis intuendisque rebus omnibus ipso nomine laudantes perfectionem; simul orantes, vt huius excellentiæ particulam nostris quoque mentibus infundat, ve omnia

*Necessitas
stimulus est
ad Deum
orandum.*

*Poot voca-
bus signifi-
catio.
Toon.*

omnia & diuinâ & humana; cælestia & terrestria, suprema, media & infima, & horum singulas tum partes tum proprietates accuratè expendere queamus. Cùm igitur prisci illi nostri maiores Deum Mercurij nomine nuncuparunt; Aristoteli mihi præuisse videntur; qui contemplationem Dei sempiternam, sempiternam Dei vitam esse dixit. Quod si excellens hic vir intellexisset Mercurij nomine, nunquam Deum alio nomine vocasset; pròpterea quod eius notatione cōp̄tēhēnsa sit & vita Dei sempiterna, & ipse adeò Deus; quem nihil aliud esse; quām puram suam & simplicem & perpetuam actionem; ipse Aristoteles definit. atque ea sententia summum primæ sapientiæ caput absolvit. O Mercuri supremè contemplator, & hac ipsa contemplatione æternam tuam dimenſe felicitatem, dignare nos vel vna guttula huius considerationis, vt ea sempiterna tua beatitudini devinciamur! Habemus interim gratias quām possimus maximas, & vt maiores habere possimus, tia gratia nobis largiatur, de tam benignè communicata huius nominis interpretatione, qua cernimus totius doctrinæ Metaphysicorum, vt vulgo vocantur, summam continēti. Cùm vñ perfectum notare dixerimus, & Mē contemplationem; quid reliquum, quām vt hoc nomine Deus dicitur perfecta contemplatio at perfecta, nulla esse potest, quæ non sit sempiterna, quia quod aliquando non sit, ei multum ad omnes perfectionis numeros absoluendos deesse intelligatur, vt egregie ab Aristotele traditum habemus. Si Deus igitur definitione vña explicari posset, hæc eius esset vera ex Peripateticorum sententia definitio; quam Mercurij nomenclatura vernacula nō sermone declarat. Eodem igitur Aristoteles, quod primus nominum nostratum architectus, adipirauit, & haud scio an quicquam in tota eius doctrina dignius sit admiratione. Cùm igitur vñerque vnum Deum prædicet, atque eum æterna contemplationis suauitate describat, num putandum vel ab vtroque, vel ab altero horum plures Deos receptos, vel Deo nascendi aliquod principium tributum fuisse? Mētis omnino, & recte rationis, & communis adeò Iēsus inops sit oportet, qui his quæ modò de amborum sententia in medium attuli, non dico consideratis, sed vel leuiter auditis, sibi, sic vt existinet, persuaderi sinet. Iniquissimi sanci Mercurio fuerunt, vel, si verum dicte velim, ex professo hostes, qui eum turpi lucro præsidere finixerunt. Nusquam maior fuit Draconis & inuidia & fraus, quām in diuinis nominibus corrumperis, & eorum maiestate, à vero Deo ad se detrahenda. Vñs est in sacrilegio hoc imp̄iissimo, cùm aliis subfidiis, tum auaritia maximè, & infatiabili opum quartendrum furore, de quo Mammona in Euangeliō Deo ex diatmetro repugnat. Qui enim, vt Ennius inquit, sui quæstus cauſa fictas suscitant sententias, ij Mercurij & nomen & honorem vni Deo vt debitum, ita à primo nomenclatore consecratum, ad mendacem superstitionem transtulerunt: & ei, qui reuera Mammona est, & ante hominem creatum, Dei inimicus, dedicarunt. Translit ergo diuinum perfecta & sempiterna contemplationis nomen ad fordiū & abiectissimum opum per fas per nefas querendarum studium, à summo supremæ felicitatis apice detrusum, & præcipitatum ad infimum vitiorum & turpitudinis barathrum; illorum maximè præsidio Draconis venenum promouente, qui titulo sacro se se populo venditantes, diuinorum omnium & tōtius veræ religionis materiali cauponantur, vt rursus Enniiano vtar vocabulo. Sed quid dico carponantur? cùm in fecissimis fornicibus profluant, & pro larua & fuso vtrantur, quod turpissimam metrīcē, omnium mendaciorum matrem, pro veritate misericordia adulteris supponant. Hac via, hoc modo, hac ratione non Mercurij tantum, sed omnia etiam alia Dei vnius nomina ad Draconis castra traduxerunt, quorum ille præsidio atque signo miserum mortalium genus ad se pellebant æternis carceribus manciparet. Traduxerunt inquam illi, qui sui quæstus cauſa fictas suscitant sententias, & in rebus diuinis non foridos tantum agunt caupones, sed lenones etiam turpissimos, omni scelerum genere inquinatos. Hi faciles eorum omnium habuerunt aures, qui Dēum, & cælum, & omnes cælorum intelligentias prauis suis cupiditatibus cupiunt subseruire. Quis enim eorum, qui se auaritia totos deuouerunt, non cupiat eum adorare Deum quem audiat, cuius lucro & honesto & in honesto præsidere, quem manibus videat plenam porrigit erumenam, quem intelligat nō mercatoribus tantum, sed furibus etiam fauere,

*Avaritia,
cauſa ido-
latra.*

fauere, atque summatim omnia pecuniae facienda studia, qualia qualia sint, semper & vbiique, si adesse velit, prospere? Est quisquam qui forma cuiuspiam pueræ captus, non cupiat Deum pulchritudinis præfitem vota sua promouere? Irati & exitium cuiuspiam parantes, nonne ipsum quoque Deum vellent vtrices manus hostibus suis inferre? His igitur & id genus libidinibus ardentes, nihil lubentius admittunt quam eorum doctrinam qui Deos singulis ad hæc studia promouenda, si colantur, paratos: quos ut habeant tam diuersos, quam diuersa sunt vota mortalium, omnia sacrosancta Dei nomina à priscis quondam patribus religiose facta, ad meretriciam idolomania sua officinam detorserunt. Hinc tot Di mendaces extiterunt, hinc Mercurius accépit crumenam, cuius pecuniis venerabile ipsius nomen proditum est, & Mammonæ consecratum. Hinc Ἑρμῆς; hinc Ἐπειπόλαιος; hinc Ἀλέας; hinc Ἔριος; hinc Ἐπούλιος dici coepit: atque adeò ab illo contemplationis diuinæ culmine ad infimas vilissimorum homuncionum fôrdes, nomenclatura, qua nihil diuinius detracta est. Quod de hoc nomine dico, de ceteris omnibus dictum intelligatur, ne sèpius eadem nobis cantio iteranda. Extincta igitur prorsus hoc modo vera fuit religio, & omnia diuina nomina, quibus ea consignata fuerat, in cacodæmones translata: quæ pestis eo maiores accepit vires, quod Cimmerij sermonis vñ perdito, quid factis vocibus significaretur, vel pauci omnino, vel nemo sciret. Quamobrem merito Christiani hæc nomina relexerunt, vt foodissima idolomania sic conspurcata, vt ne vel exiguum quidem veritatis vestigium in iis appareret. quos tamen rogamus ne ægrè ferant, si nos primam eorum originem monstremus, & doceamus, primos nostros parentes Iapetum & Gomarum & Ascanium non fuisse tam dementes, vt plures Deos vel crediderint esse, vel nominibus indigitarint. Quod si Aristoteles ratiocinando eò adspirauit, vt unum Deum esse nec plures esse posse demonstrarit, num putabimus Nochi doctrinam apud Iapetum & Gomaram & Ascanium, & ceteros eiusdem lingue proximè posteros minus valuisse quam philosophi sententiam, veram illam quidem, attamen è falso æternitatis mundanæ principio collectam? Absit vt tam iniqui simus iudices in primos nostros maiores. Longè aliter Plato de Prometheo suo sensit: longè aliter de iis qui primo mortalium ortui fuerunt proximi. Liceat igitur & nobis bene ominari, liceat Iapetum, quem Deus præ ceteris honorasse videtur, à tam foeda suspicione liberare. Liceat nobis clarè profiteri quod ipsa nomina à maioribus facta clarissimè demonstrant. Non ob sit piæ primorum patrum doctrinæ quæstuosa & infana degeneris posteritatis idolomania. Nemo sit tam barbarus, nemo tam obstinatus & perui-
cax crassæ ignorantiae patronus; nemo tam ingratus & impius erga optimos suos parentes, & germanos veri Dei, non cultores modò, sed etiam oarilteos & auditores, vt eos insimulet tanti furoris, quanto illi post corripi sunt, qui bona nomina pessima fide ad cacodæmonum cultum transtulerunt. Sit tandem fas veritatem à tam longo tot seculorum decursu in ignorantia claustris captiuam, postlimij iure in priscam restituere possessionem. Ne inuidemus, obsecro, veris veri Dei nominibus has vindicias, quibus genuini ipsorum natales à vefanis figmentis & crassis errorum tenebris liberantur. Quemadmodum idola & maligni eorum spiritus longissimè absunt à perfecta sempiternæ contemplationis suavitate; ita factosanto titulo, quo hæc absoluta diuinae contemplationis perfectio nuncupatur, exuantur. Cognoscamus tandem furtivum & sacrilegum mendacissimum spirituum ornatum atque fucum, quem ex sacris vetustissimorum patrum scriulis suppilarunt, vt se Dei nominibus miseris & errabundis mortalium animis venditarent. Iam capiamus & hunc fructum, quo vix video maiorem hominum animis vel nunc labantibus, vel modò ad impietatem & atheismum prolapsis, offerri posse, vt nimirum ante oculos positam cernamus tabulam, in qua liceat videre depictingum admirabilem quandam concentum religionis Christianæ, & eorum quæ sacris veterum Cimmeriorum nominibus continentur. Quod si Deus Sibyllis extra Abraham posterioritatem natu, salutis humanae mysteria voluit referare, quidni fateamur, eum antiquissimis etiam illis quibus in diluvio pepercit, eadem arcana reuelasse: & hos ea sacris nominibus vel intexuisse, vel à maioribus intexta accepisse, & per manus ad posteros mandasse: Diligentissimè itaque cum cætera omnia Dei nomina consideranda, tum hoc considerandum & expendendum etiam diligenter, quam quæ diligens.

*Dei sacra-
sancta nomi-
na ad idolo-
mania offi-
cinam detor-
sa.
Mercurij va-
ris epitheta.*

diligentissimè ad trutinam examinantur, quod ipse considerationis & contemplationis perfectæ princeps denotatur. Quamobrem ne commenticiam videar aut fortuitam vocis dedisse significationem, videamus an ea picturæ quoque & sacris veterum signis quæ hieroglyphica dicuntur, & reliquis præterea elusdem Dei hominibus respondeat; quæ quidem non sint ab impostoribus & Mammonæ discipulis profecta. Antiquissimum Mercurij signum quadratam pilam fuisse, satis liquet, cum ex Paulanæ testificatione, qui in Messenicis scriptum reliquit, Atheniensis Hermas quadrangula figura facere solet, atque inde vt ab antiquissimis eandem formam ad ceteros Græcos transiisse. Et hos quidem Mercurios mutilos fuisse, elusdem tradunt Attica. Plutarchus in libello, Num seni gerenda sit resp. Mercurij statuas manibus pedibusque carere scribit, quibus tamen membrum erectum additum sit. Quis hic non mox agnoscat, yetuissimos illos minimè credidisse, Mercurium vel hominem aliquando fuisse, vel ex hominibus hatum? Non quartamus itaque modò quis fuerit Atlas, quæ Maia, & quot fuerint Mercurij: quod longioris esset & immaturæ adhuc disquisitionis. Id quæramus, quare fuerit mutillus & galecanus, id est, vt Galenus interpretatur, humeris breuioribus & contractis. Certe ipsum mox signum prodit, se nullam historiam aut hominis memoriam indicare, sed esse purum putum symbolum: nec esse tamen huic prisca & vetustissimo Mercurio quicquam cum quæstuosis hominibus commune, vt pote cui nec érumena sit, nec manus ad pecuniam & merces tractandas, nec pedes quibus more mercatorum per omnes terras lucri causa discurrat. Quid? quod eam habet formiam qua ad corporis motionem nihil ineptius? Aliud igitur olim Mercurij & nomine & statua denotatum est, quæ vel illi arbitrantur qui de parentibus querunt, & in iis variis hallucinantur sententiis, vel alij credunt, quibus placuit à mercibus nomen accepisse. Nemo nescit quadratam figuram summa firmatis habere prærogatiuam, hac ratione longissimè remotam ab omni motione. Capite igitur contemplatio conuenientissimè designatur, præterea quod hominis intelligentiam oporteat phantasmatu inueniri, à sensibus externis ad internos deriuata, si vel minima rerum sit futura consideratio. Horum quando caput sedes est propria, propriumque instrumentum, nullum signum corporatum quidem inueniri poterit, quo rectius aptiusque contemplationis vis intelligatur. Præterea quia humanum caput in parti mundi regno supremum est, supremum fibi rerum omnium agendarum imperii vindicans, ratio symbolica postulat, vt contéplatio nō quævis, sed eius intelligatur, qui in magno mûndo summus est, summaq; habet potestatem. Invenitur hæc significationis ratio ipsa humani capitinis figura, qua efficitur, vt Deum per rotundam totius mundi vniuersitatem omnia perinde administrare intelligamus, ac mens nostra id quod capitum rotundi complexu continetur. Et quemadmodum hæc cœrebri spatiis non contenta, se infinitis discursibus ad omnia contemplanda distendit, sic Deum quoque magni mundi mœnibus minimè septum, ad infinitam se se vterius porrigeat infinitatem. Caput ergo humanum diuinam designat contemplationem, multo magis totius mundi egressam terminos, quam capitis nostri speculatio sedis sua metas excedit. Sustentatur vero caput quadrata pila sive columna, qua firmitas maxima & stabilissima indicatur. Hac igitur perfectio ea quæ per *Di* in Mercurij nomine signatur, intelligenda, eo quod nihil sit perfectum, quod nō stabile & perpetuò sibi constans, atque adeò ipsa stabilitas & constantia rerum omnium absolvit perfectionem. Neque is qui semel cuique suum reddidit, iustus, neq; qui semel mortem contempsit, is fortis, sed qui hæc constanter & perpetuò facit, præclarum horum hominum decus meretur. Hinc Aristoteles hominem vocavit tetragonum, cuius videlicet omnia ita rectis angulis includerentur, vt nihil de ipsorum lapsu aut irconstantia esset verendum. Sed etiā modi hominum, qui reuera sit tetragonus, nusquam gentium inueniemus: nec fuit quidem vllus vñquam talis, uno solo excepto Christo, cuius humanitas dilimitati inmixta atque vnta, tetragonum illud quadrangula Mercurij basi designatum extra omnem reprehensionem (quod Peripateticus ex Simonide adiecit) reuera præstitit, & perpetuò est præstitura. Quamobrem sicut Mercurij nomen, ita & eius statua diuinam contemplationem sempiterna stabilitate firmatam designat, qua Stagirita Dei vitam descripsit. Noli itaque mortalium vel nomenclatura vel statua applicanda, si perpetuam significationis veritatem, pro eo ac oportet, in diuinis

*Tetragonos
homo.*

nis symbolis tueri velimus. Cuilibet itaque nunc liberum esto, existinare quis sit, vel Deus, vel homo, cui adamussim quadrant ea quæ & prisci illi Mercurio suo tribuisse cernuntur, & à me de Peripateticorum sententia, non de triuialium scriptorum somnis sunt explicata. Sed quid ego hīc nīto cuiuspiam auctoritate, vbi ipsa perpetua stabilitas, & absoluta contemplationis perfectio, luculentam suppeditat demonstrationem, nulli hominū, præterquam illi qui & homo sit & Deus, hæc symbola posse conuenire, si ad summi iuris rigorem recenfantur & examinentur? Herodotus docet ab Ægyptiis Pelasgos, ab his Athenienfes Deorum cùm nomina tum figuræ accepisse, Mercurij tamen fascinum, non Ægyptiis, sed Pelasgis deberi. Cicero eum Mercurium (multos enim enumerat) quem Ægypti colunt, tam reverenter haberi dicit, vt nefas sit eum nominari. Ab hoc alium facit, quem Thoyt dicunt, litterarum & legum in Ægypto inventorem. Videamus ve diuersa non ina varios pepererint Deos, & rursus ignorantia veritatis in uno nomine varios sibi Deos finixerit. Non licuisse Ægyptiis Mercurij nomen enunciare, credo ex eorum decreto, qui nomen Dei vetuerunt profano ore temerari: at ab eo nihil diuersum ipsum. Thoyt fuisse contendit, apud illos, inquam, primos & antiquissimos patres, penes quos adhuc religio vera à maioribus accepta & diuinis monitis tradita permanebat. Cæteros qui post Cacodæmonis fraude, & quæstusorum Curaretum avaritia decepti, falsos sibi Deos finixerunt, nihil moramur: id ab ipsis accepisse contenti, quod veteri memorie aliquod adserat adiumentum. Ægypti à maioribus suis Chamo & Misraimo & ceteris vana & dementi superstitione imbuti, prodigiosa Deorum monstra coluerunt. Tandem Cimmerij è Phrygia profecti, videntur regionem omnem sibi subiugasse, & totam immutasse religionem; atque hinc extitisse illud antiquum apud eos figmentum, cuius allegoria l'hyrgum lingua antiquissima significaretur, quo nimirum semper recordarentur, diuina nomina de ipsisorum lingua esse interpretanda, à quibus ea primum accepissent. Huius rei cùm alibi, tum in Hieroglyphicis plura adfero argumenta: hic illud tantum, quod ad Mercurium facit, attingam. Cicero, si exemplaria quidem sint emendata, Thoyt Mercurium vocari dicit: Plato & in Phædro, & in Philebo, eundem Theut nominavit: Alij θωθ scribunt. Laetantius Carbillum laudat auctorem, qui quatuor dumtaxat Mercurios enumerans, primum facit Iouis & Maiz filium. Nos diuersitatem hanc, hinc ex idolomania fontibus, hinc è significationis veterum vocum ignorantia deriuatā negligentes, videamus quis hic sit Theut siue Thoyt, cui Ægypti omnem & legum & artium tribuerunt inventionem. Circumferuntur libri Mercurij Trismegisti, qui tamen se nepotem Trismegistum facit, non Trismegistum: quamvis malè distinguentium, vt quidam volunt, errore, uterque & avus & nepos Trismegistus vocetur. Iamblichus de Ægypti sui preceptoris sententia multa millia librorum Trismegisto inscripta fuisse tradit, atq. adeò illo titulo omnes insigniri solere, qui de rebus diuinis quicquam docerent. Amo te Iambliche de hoc tuo testimonia. Magnam tenebris lucem intulisti, & maiorem fortè, quam ipse percipere quiveris. Ex eo etiam colligo, nullum unquam hominem vixisse, cui vel Hermæ, vel Mercurij, vel Theut nomen principiè fuerit tributum; sed libros rerum sacrarum speculatores & interpres, Mercurio siue Hermæ propterea inscriptos fuisse, quod à maioribus acceptissent, omnem omnium rerum diuinorum scientiam à Mercurij numine profici, atque idcirco ei omnia accepta ferti debere quæ de diuinis docentur; indignumque esse augusta sacrorum maiestate, si quis vel minimum eorum, hominum adscribat inuentio. Eadem modestiam in ceteris artibus à Cimmeriis obseruatam fuisse credo, fatentibus & litteras & leges non hominis alicuius, sed ipsius Dei esse inuenta, cuius nomine lentio solo venerandum iudicantes, alterius nominis symbolica notationem eius loco supposuerunt. Quemadmodum enim Deum, cuius vita sempiterna est, sui ipsius contemplatio, capite designarunt, ita & Deum caput vocauerunt, quandoquidem Thoyt & Thot, & dialeto Ambiaritorū Theut, idem est ac si Latinus diceret, ipsum caput. Videntur sanè vetustissimi illi Ianigenæ nomen Dei, quod Got efferimus, in maxima, habuisse reverentia; atque idcirco licet quamplurima alla sacra nomina ad alias gentes emanarint, hoc tamen nutquam alijs populis sic fuisse communicatum, vt eius usus vestigium aliquod sui apud eos reliquum fecisse, ceinatur. Alij alii nominibus Deum nominant, & iis quidem è Cimmerio sermone sumptis: at nulla gens præter Cimbri-

Thoyt siue
Theut quid
significet.
Got.

cam

cam trilitterum nomen Got stupendo artificio Trinitatem & personarū attributa designans, usurpauit. Hoc itaque arbitror nomen fuisse quod vetitum fuerit vulgo proferri, & loco eius Theut successisse, quo non Deus propriè, sed caput designatur, extetnum contemplationis symbolum atque simulacrum. Got nomen est solius Dei, nec de villa creatura potest dici, Trinitatis, vt dixi, mysteria mirabili explicans arte, cui explicandæ iam olim librum dedicauit. Capitis vero nomen licet egregiam tessera gerat, quia tamen soli Deo consecratum non est, citra maiestatis eius lassionem in profanorum ore natare potest. Sed vide quod ptolapſa est plurimorum nostratium impietas, & audax seſe in Orcum præcipitantum temeritas. Ad omnem ferè assertionem sacrosanctum hoc Dei nomen offerunt, & invitum ad testificationem provocant; quasi ineptissimæ nugas & scelerata ſæpe verba digna sint quibus Deus testimonium dicat. Thoit igitur siue Theut, siue etiam Thot Mercurius dicebatur, & solo capite designabatur, quod in quadratam columnam definebat, qua notaretur tetragona eius firmitas nullam subitura reprehensionem; vnaque omnibus innotesceret, sensus communis non proſrus expertibus, figuram nō ad historiam, sed ad symbolicā rationem pertinere. Antiquissimis enim illis temporibus licet statu & imagines mortuorum apud Semigenos & Chamigenos in tēplis collocarentur, & eius etiam, quæ Deū vocabant, statuæ monstrarentur, Ianigenæ tamē diu ab hac consuetudine abstinuerūt: & si Plutarcho credimus, ad centum & septuaginta annos post Romam conditam nulla statua in Romanorum templis visibatur, eo quod Deum mente, non corporis oculis cerni posse crederent. Id tamen sic ego interpretor, nullam quidem, vt sic dicam, rectam statuam, & ad omnia corporis humani lineamenta informatam tum temporis fuisse: fuisse tamen symbola & notæ quasdam sacras sic factas, vt nemo eas vera simulacula existimaret. In his fuit vetustissimum Vortomni signum, quod Propertius multo ante Numam ad forum collocatum fuisse, carmine quodam suo prodit, quod ego ab Annij somniis, quibus ferture cogebatur, liberaui. Ne verò memorie alicuius hominis è mortalium numero falsa persuasione in diuorum numerum cooptari videretur, capita quadratis principiè columnis imponebatur, ea seruata corum diuersitate, que de notationis varietate nasceretur. Cū enim perfectam Dei contemplationem notare vellent, caput, additis alijs & galero, sculpebant: cū Dei venustatem, qua cælum & elementa & cætera omnia pulcerimè ornauit, caput pulcerimè mulieris poncebatur. Hinc statua Veneris in Hortis Athenarum regione, in quadratam pilam definebat; nihil aliud significans, quam perpetuum & constantem Dei venustatem, quam rebus omnibus pro sua voluntate largitur. Erat autem tanta vetustatis hoc signum, vt quando & qua ratione positum esset, nemo Atheniensium se scire proſteretur. Inscriptio Vraniam Venerem præfetebat: quam cū vnam Parcarum quidam interpretantur, aliquid illi quidem dicunt, sed quid dicant, non intelligunt. Graci facilis de sua voce, qua Parcam μοσπα dicunt, quæ sint. Parcarum officia explicarent. Nihil enim aliud Mætra significat, quam eam Dei ordinationem, qua suæ cuique partes constant. Latini Parcam dixerunt, non à parendo per Antithesin, vt Seruius credit, quod nemini parcet, sed à vetusto Cimmeriorum nomine. Parca enim nostris idem est quod ordinio & ad æquabilem paritatem malum redigo. Par quamvis Latinum videatur, nostras tamen esse tum etymologia tum conuersio ichneæ demonstrat. Nam Pe-ar idem est ac si dicas sixum perduto, eo quod paritas & æquitas omnis stabilitatis & durationis, inæqualitas & dispar rerum corio omnis interitus causam adducit. Iam Ca malum est quod Plato necessitatem vocavit, vnde Cahos quasi Ca-hoot, id est mali caput. Quidam igitur Parcas è Cahonatis scribunt. Hesiodus semel Noctis filias, & iterum sui oblitus, Themidis filias fedit. Nostrem Cahos intelligas. Plato dixit è necessitate, quam materiae tribuit, genitæ. Cæterum Parca de nostra interpretatione eam significat diuinam potestatrem quæ elementorum pugnantium inter se discordiam, quæ mali nomine designatur, æquitatequidam sic commiscet, vt ad certum temporis spatium cohærent atque sub una aliqua forma perdurant. Venus ergo Vrania Parca fuerit, pulcritudini pro sua cuique portione distribuenda conservandaque præsidens, cuius æquabilitas nomen Parca perpetua constantia quadrata pilæ symbolum metetur. Eodem modo Themidis signum quadrata fuit columna, ad stabilem diuinæ iustitiae & æquitatis firmitatem designan-

Statharum
formæ anti-
guissimus tē-
poribus.

Veneris sta-
tua in pilam
quadratam
definens.

Mætra.
Parcarum
etymon.

Par.
Venus Vrā-
nia, dicta
Parca.

Ca.
Cahos.

hh 2 dam;

*Terminus dei
descriptio.* dam; quam si Parcam quoque dicas, nihil contra etymologiam pecces, eo quod conuenienti semper modo procedat. Dicitur autem haec horarum mater, eo quod totius temporis diuersitas per horas anni distributa, sese rebus omnibus aequissimam matrem præbeat. Sed de hac plura in nostris Amazonicis. Eodem modo antiquissimi illi Theologi, cæteras Dei dotes conuenientibus ad denotandum capitibus in quadratas trabes erectas desinentibus indicabant, vt nimirum idem omnium eorum quæ signifarentur, fundamentum esse cognosceretur. Latini omnes id genus status Terminos, propter similitudinem, vocant, eo quod quadratis saxis agrorum fines distinguerentur. Numa Terminum consecrassæ dicitur, quod dum fecit, idem fecit, ac si Cimbrica voce Mercurium collocasset. Ne tamen quis lapidi diuinos honores tributos existimet, Iouem Terminalem omnibus Terminis præsidem fecit; monens Deo in primis curæ esse, vt suum cuique definitum maneat, & certis terminis inclusum. Et certè *Tēphuor* Græcorum, & Terminus Latinorum, & Hermes eiusdem sunt & originis & significationis. Neque enim aliud inter Herman, & *Tēphuor* discrimen est, quam quod hoc nomen articulum nostratem habeat præfixum, quo illud careat. Est autem Herman vocabulum nostras, quo, pro diuerso posterioris syllabæ accentu, & diuerso prioris syllabæ significatu, duo diuersa, eodem tamen tendentia, notantur. Her idem esse quod commune & publicum, in Hermathena docui, atque inde nomen ad exercitum transferri, eo quod is publicam caussam agat & tueatur. *Nan* vocali breui, vir est, à ducento nomen fortius: vocali longa idem est quod moneo. Vnde Herman diuersa potest indicare; scilicet, vt sit vir publicus, vel monitor communis: iterum, vt sit vir exercitus, id est, ductor exercitus vel exercitus monitor. Mercurius igitur pro Deo acceptus, Herman dicitur omnibus his modis, & quia Deus est sic publicus ut nemo magis, omnibus ex æquo prouidens necessaria; & quia omnes communiter, tum interno mentis instinctu tum per calorum exempla & vates & doctores ea monet quæ maximè faciunt ad communem omnium salutem & felicitatem; & quia Deus item sit vir exercitum, ab Hebreis etiam sic vocatus, id est, dux exercitum; & postrem, quoniam sicut communiter & publicè monet omnes variis modis; ita & exercitum monet quid sit ex vsu reip. Ex ea itaque significatione qua publicus monitor Hermani nomine intelligitur, factum est, vt sermo Hermane consecraretur, coquod is quoque inter homines publicus sit & communis monitor omnium cogitationum. Hinc *épauwēw* pro interpretor, quia sermo interpres sit animi notiorum, qua in voce Herman integrum seruatur, si Dorum more *épauwēw* dicas. Ex eadem significatione ratio pendet vt Hermæ pro illis quadratis saxis ponantur, quæ in publico posita, sententias certas inscriptas habebant, quibus homines publicè corum monerentur quibus opus esset ad vitam bene beateque degendam. Hinc Hermæ apud Athenienses tum antiquiores, tum recentiores, quos Hipparchum erexisse Plato tradit, in quorum uno scriptum erat, Admonet Hipparchus iusta tenere velis; in alio, Admonet Hipparchus omni ex parte caudendum esse, ne quis improbior amicum decipere ausit. Hæc & id genus alia Hermis admonebantur; ita ut omnis eorum usus in publica utilium rerum admonitione consisteret, vt vox *Her-man*, syllaba posteriori longo accentu pronunciata designat. Fateantur itaque Græci, se hoc vocabulum vestusto Cimmeriorum sermoni, quo haec tenus nostrates vtuntur, debere. Nam Herhaenus publicum significat, dum *Herban* pro publica via dicimus, & *Hertog* pro duce communis. Vnde apud Latinos Herbæ nomen remansit. Est enim Herbæ quasi *Her-bat*, id est, publica & communis utilitas, eo quod & herbæ communiter profint omnibus, & publicis locis circa omnem cultum passim enascantur, quod adiumenta earum vel ad medicinam, vel ad alimentum omnibus ex æquo communimentur. Pro exercitu vero *Her* accipi nemo ignorat. qua ex voce fit *Her-alt*, id est, exercitus senator, pro caduceatore. *Her-berg* commune & publicum hospitium significat: qua in voce Italica etiam nunc cognita clarissima ipsius *Her* significatio seruatur. Quoniam igitur Herman tam varia significat, fit vt Hermes variis rebus apud Græcos præsideret. Hinc caduceatoris fungitur partibus, hinc sermoni, hinc nunciis publicis præstet, hinc etiam in triuibus ad viam demonstrandum collocatur: quibus in omnibus quedam forma publicæ monitionis auditur. Quocirca Herman, vt &

nos

nos dicimus haec tenus, & olim dici solere *épauwēw* declarat, publicum monitorem significans, ad Mercurium tanquam ad finem tendere videtur; quia idcirco publicè monentur omnes, vt accedant ad excellentem considerationem, quod & ipsi eius fauore ac gratia diligenter omnia considerare possint. Alterius itaque notatio ad alterius notationem viam monstrat, Herma publicè monente, & Mercurio perfectè considerante. Porro *Tēphuor* nobis *C'her-man* diceretur, quod est ipsa publica admonitio, a longo in *rigua*: *ω μέγα* transiente, iuxta cōmigrationis gênum Germanis etiam visitatum, vt in *Man* antem monuisse memini. & ipsum Monico à *Man* deriuatum doceret, nisi tempus longum in breve mutasset. A *T'hermōn* Latinis Terminis nomen retinuerunt. Est itaque signum, quo agrorum & regionum fines denotantur, *Tēphuor* & *Terminus* vocatus, eo quod sit ipsum illud quod publicè monet omnes, eum locum in quo fixus est, iustum esse finem. Et quoniam hæc publica monumenta finium designandorum causa ponebantur, nomen Termini pro fine ceperit usurpati. Cernis ne nunc, quæ vocabula & symbola inter se consentiant, & quæ ad veritatis illustrationem necessaria sit originum & sermonis Cimbrici non vulgaris cognitio? Qui non omnino hebes est, & plumbœ intelligentia præditus, is ex his & aliis modis à me expositis clare cernet, nec Latinam, nec Græcam linguam accuratè vel intelligi, vel ad primordia sua posse deduci, nisi veterum Galatarum siue Cimmeriorum sermonis radicis fuerit exploratus, & in principia sua usque ad individua elementa solutus. Liquet modis & hoc Ennium optimè fecisse, nedum peccasse, dum Termonem pro Termino dixit, eo quod Termoni Græcorum vox minus ab origine sua degenerarit, quæ Terminus nomen Latinorum. Docui in Amazonicis, Athenas & Spartam antiquissimas Græcas vrbes à Cimmeris olim conditas fuisse, & nomina earum circa Cimbrici sermonis opem explicari nequire: unde efficitur, vt primos vtriusque linguæ natales ad eum pertinere existimare debeamus. Quoniam vero dixi Termini nomine publicam notati monitionem, quæ communiter omnibus pateret, rectè ritualia statuerunt, Terminum sub techo non esse coleendum. Nunc itaque quiuis intelliget, candem esse Hermarum & Termini significationem, & eam quidem ex eodem fonte deriuandam. Ex Numæ item disciplina intelligimus totam venerationem totumque cultum qui Termino exhibetur, ad Iouem pertinere, quem ea de causa Iouem Terminalem vocavit: & quia Mercurius & Hermes idem Deus est, colligimus recta consecutione me bene fecisse, dum Mercurium Deum ipsum, qui unus est, interpretarer, non illum quidem quævis ratione, sed ea, quia vitam suam sempiternam contemplatione definit, ad quam contemplationem, vt quæ possimus proxime adspitemus, Hermæ nomen nos commonefacit. Quamobrem bene dictus est Hermes Trismegistus, id est, ter maximus, quia nithrum vt pater maximus, vt filius maximus, vt Spiritus sanctus maximus; atque ita non tres maximis, sed ter maximus unus in tria hypostasi. O excellitem considerationem, & optimo iure ei attribuendam, qui vt Mercurius est ter maximus; ita spiritu suo excellentissimam quævis in hominum animis absoluere contemplationem! Errant itaque toto caelo (quod pace doctorum hominum dicere fas sit) qui Mercurii Trismegisti aetatem vel inquirunt vel designant; nisi verbo incertiatio, pro eo ac optimo iure possunt, Mercurij tribuant nomen. Quia autem ratione Trismegistus vocatur, eadem & Tricephalus apud antiquissimos dicebatur, & tribus capitibus insigniebatur. Hinc in triuibus luctu benter cum collocabant, tum vt ternarij ratio haberetur, tum vt ipsius Terminus siue *Herban* omnes publicè moneret, quam viam quisque inire debet. Est enim Hermani proprium viam docere, sed non quāmuis; nec eam quæ vel Romani, vel Antuerpiani, vel ad aliam urbem ducat, sed eam qua perueniendum est ad excellentissimam illam contemplationem quævis Mercurius solus potest communicare. Hinc deinde à perfectissimo & summo ad imperfecta & infima consideratione detraeta, scilicet vt Hermæ ad communem viarum demonstrationem collocarentur: quo nimirum in omni loco occasio daretur cogitandi de eo quod Hermæ statua primario suo symbolo moneret. Optimè igitur ab iis utilitatis communis ratio subducta, qui quadratis Hermis sententias inscribant, quarum monitu ad verum & prius Mercurium perueniretur. Mercurius ergo Tricephalus, & Trismegistus, & in triuibus eoli solitus, unus idemque est Deus ter maximus, & trino capite siue tria hy-

*Moneo, es;
ore.
Terminus
vnde dicitur
& quid si-
gnificat.*

*Terminus dicitur
Terminus a-
pud Ennium:*

*Trismegistus
& Tricephalus
vnde dicitur
Mercurius;*

h h 3 postaf,

postas, quam capit is nominis veteres intelligebant, omnia gubernans. Non bene itaque illi, quisquis fuit, processit fabula, qui Pæmandrum nobis dedit, propterea quod Mercurij Trismegisti auum mortalem, & mortalem filium sibi lectorique singat. Docuit nos Iamblichus, omnes sacros libros Mercurio Trismegisto inscribi solere: at hic noster auctor non contentus doctrinam suam ad Mercurium referre, nomen Dei imperite homini adscriptis: quem etrorem cæteri omnes fecuti, de Mercurij Trismegisti ætate, natalibus & maioribus quæunt. Fateor equidem ab eo qui impudenter, ne dicam sacrilegè, hoc sibi Trismegisti nomen sumis, multa esse congeta Hermis & Mercurij doctrina non indigna, sed ea omnia confusa & malè digesta, & tandem etiam in foedam detorta idolomaniam. Docet enim mifificus hic Hermes Asclepium suum, statuas duabus constare naturis; altera diuina, altera materia; & hac quidem parte hominibus inferiores, illa vero esse superiores. O portenta! o scelerata! o impudicatem! Eâne de causa plurimas de diuinis non malè dictas sententias præmisisti, ut earum illecebris nos allectos, tandem ad impia ignorantia & sceleratissimi furoris barathrum præcipitare? Abi cum tua doctrina ad mendaciorum patrem, & dic nihil tibi falsam Mercurij laruam profuisse, Quis Pæmandrum, quis cæteros libellos scripsiterit, & quando eos primum hoc Mercurij titulo venditarit, nec legere memini, nec certò statuere possum. Platonis certè ætate necdum fuisse, inde satis constat, quod cum ipsius Theut faciat mentionem, nusquam meminerit Hermetis Trismegisti, nec Asclepij huius, nec Tat: quamvis fuerint qui Tat eundem cum Theut fuisse suspicarentur, nulla omnino probabili occasione ducti. Mea nihil refert, quando tandem emerserit: id satis esto demonstrasse, nebulonem illum quisquis fuit, idolorum patrociniū suscepisse; atque idcirco me suspicari, ab illo Iambichi magistro, quæ Aenebonem, si recte memini, vocat (neque enim liber ad manum est) contra Christianos confutare fuisse. Hinc illæ lacrymæ. Linquetur, inquit Pseudomercurius, iam vates repente factus, Ægyptus, terraque quæ fuit diuinatus sedes, religione viduata, numinum præsentia destituetur. Flet igitur pseudotrismegistus deiectionem statuarum & interitum idolomania à Christianis profectum: flet item Asclepius, terque videlicet cacodæmonum administer. Nec flet profecto immunito, si personati illi hypocrita idolorum fuerunt sacrifici; eo quod de quaestu, quem capuando impiani statuarum adorationem quotidie facere confueuerant vberatum, actum iam esset atque conclamatum. Callidus tamen fuit impostor qui ne Moysi minus sapiens videretur, multa ex eius libris suppilauit: & ne plagiū agnosceretur, aliis phaleris ornata, in publicum protrusit. Quod vero fraus magis celaretur, statim proxenetas sibi quæsivit, qui configerent ante Pharaonem, cui cum Mosi res fuit, huius libelli auctorem vixisse. qua in re quæ impudenter mentiantur, facile cernet is qui Iosephum legerit, scribentem contra Appionem. Quæsivit diligentissime Diogenes Laërtius philosophia apud Barbaros initia, & cum eius alias apud alias gentes professores inuenisset, nullius meminit Mercurij Trismegisti Ægyptij, immo omnem Ægyptiorum sapientiam ad Vulcanum refert, Nili filium. Illius ergo artatis pigmentum esse dico hunc librum Mercurio inscriptum, qua Christianorum religio idolorum cultum in Ægypto & Graecia expugnare ceperit. Sed quid hunc pluribus oppugno machinis? Ipse Iambichus unus de summis Christianorum hostibus Pythagoram & Platonem ex Mercurij non libris, sed columnis sapientiam suam hausisse prodidit; fassus interim sacros liberos Mercurio inscribi solere, nulla tamen Pæmandri, quod equidem recorder, faceta mentione. Redeo igitur eō unde discessi, & Hermas, siue, vt nos haec tenus proferrimus, Hermanos aio nihil aliud, quæ symbola ipsius Theut fuisse, quibus graues, de rebus præsertim diuinis, sentientiae incidebantur; quæ idcirco ad Theut velut auctorem referebantur; quod omnis sana rerum diuinarum doctrina ab ipso capite, id est, ab ipso Mercurio, qui capitis figura notabatur, profecta esset. Quam obrem mirum non est, magnam olim & augustam omnino id genus statuarum venerationem fuisse, atque sacrilegos eos habitos, qui eas vel deiecerent vel mutiassent. Hinc Alcibiades in vita periculum adductus, eo ipso tempore quo classis Siciliam impetraturæ vnâ cum Nicia & Lamacho præfeturam gereret. Accusat

Pseudotrismegistus.

*Hermas est
Hermanus
idem est.*

*Hermanum
violatores,
sacrilegi ha-
biti.*

batur enim Hermas mutilasse; quæ res populo Atheniensi tam impia videbatur, vt morte esset expianda. Et quamvis Imperator discessisset, absens tamen est condemnatus; & multi qui conscius eius criminis fuisse arguebantur, ultimo supplicio sunt affecti, qua de re latè Plutarchus in Alcibiadis vita. Faceti sunt Phrynicchi Comici versus, quibus Herman rogat ne corruat; ne videlicet ruina sua calumniatoribus cuiuspiam accusandi evertendique præbeat occasionem. Certè quisquis fuerit qui statuas Mercurij id temporis violauit; hoc saltem constat; multos inde ominus fuisse, Atheniensium reip. exitium eorum conflixi parari, qui belli contra Siculos gerendi auctores essent; quasi id quod tum suadebatur, diuinis sententiis, quarum causa Hermana poni consueverant, aduersaretur. Est illud quidem ita; omnia paulatim in rep. in peius degenerare, sed tamen valde diu Hermarum usus in prisco suo retentus est honore; atque adeò Cimonis tandem tempore permisum, vt eius victoria quadratis Mercurij statuas incidetur, nusquam tamen Cimonis nomine expresso, vt in ipsius vita Plutarchus commemorauit. Post repub. & vetere disciplina vnâ cum religione sensim corrue, passim qui bus suis viris, vel ab eruditione, vel à rebus præclarè gestis illustribus, eiusmodi statuæ collocatae, membris tamen virilibus non erectis: quarum plurimas Roma vidi. Hinc itaque liquet usum eius genieris statuarum fuisse, vt publica essent monumenta principiò quidem diuinorum, deinde vero rerum quoque cæterarum, pro eo atque vox ipsa Hermana, apud primos Athenarum conditores, publicum notabat monitorem. Optimæ autem & saluberrimæ admonitioni sumnum caput præfere qui necit, is ignorat omnem sanam doctrinam diuinitùs inspirari. Dicuntur enim omnes artes & scientiae, tam diuinæ quæ humanæ à Mercurio proficiunt, propterea quod sicut à Dei bonitate omnis bonitas, ab ipsius esse omnis effectus; ita à perfecta ipsius contemplatione, omnis contemplationis in hominum animis perfectio deriuetur.

*Mercurio
artes & sci-
entia attribui-
tur.*

Quemadmodum autem à Deo varia dona procedunt, ita varia dohorum nomina frequenter hominibus communicantur; sed tanto minus propriæ accepta, quanto ideæ in mente diuina humana omnibus sunt perfectiores. Sic Nochus varia nomina, de variis dotibus diuinis sibi concessis, accepit. Eodem modo Cadmus litterarum invento, Mercurij cognomen fortitus est: qui quis fuerit, in Hieroglyphicis disputatus: at hic non vere Mercurius, sed per analogiam dumtaxat fuit vocatus, quod eum Mercurius beneficis suis illustrasset. Concludimus ergo Mercurium nihil aliud esse, quam mentem diuinam perfectissimè seipsum contemplantem, à qua omnis considerationis & intelligentiae perfectio descendit. Ammianus Marcellinus occultæ atque reconditæ scientie curiosior, quam militaris ferat vita, scrutator, hanc meam sententiam egregie confirmat, Mercurium aens à theologis definiri, velociorē in mundo sensum, motum mentium suscitantem. A quo alio autem hic motus est, quam primum ab ipsa Dei sapientia, quæ tota contemplatione constat; deinde ab intelligentiis, diuinæ sapientiae administris & diribitoribus; deinde ab iis quorum mentes ad contemplationem perfectiore, quam cæterorum esset, euexit: Porro quando scimus Dei sapientiam & Dei verbum idem esse, & utrumque nomen Dei filio tribui; non video quid obstat, quin Verbum quoque Mercurius Cimbrica lingua dici queat. Non fabula igitur esset, Mercurium Iouis filium esse, & eundem Iouis nuncium, sed ipsissima veritas, tametsi post sit idolomania fragmentis inquinata. Quamobrem altiorē sapit eruditionem quam humana captus ferat, illud quod de caduceo ipsius, deoque eius in animos mortuorum arbitrio, veteres tradiderunt. Verbum enim incarnatum pacem inter Deum & hominem compositum, & ea causa, caducetum proprium eius est; quo non pacem modò componit, sed alia etiam non minora præstat, vt est apud Poëtam:

*Cadmus di-
ctus Mercuri-
anus.*

*Mercurij na-
minus deb-
nitio.*

*Mercurius
est verbum
Deum carna-
tum.*

Tum virgam capi, hac animas ille euocat Orco,
Pallpteisq; alias sub tristia tartara mittit;
Dat somnos adimitq; & lumina morte resignat:
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat

Nubila.

hh 4

Quid

Quid Caduceum significet, de nominis ratione frustra Latinos homines interrogabis. Nam si aliquid dicere volent, à Caduco Caduceum formabunt; quia nimur bellum cadere faciat. Bella profecto notationis causa, quæ pacis signum illo nomine designat quo casus indicatur, res bello quam paci accommodatio. Pax erigit, & omnia ad vigorem suum reducit: Bellum, quæ longo tempore adoleuerunt, & ad statum aliquem felicem peruenierunt, deiicit, & exiguo tempore proruit atque conculcat. Vtri igitur, bellone an paci casus debetur? Hic si nemo dubitat, cuius est impudentia, aut potius stuporis, tam crassæ ignorantiae accusare nomenclatorem, ut pacis signum à cadendo nuncupasse dicatur? Accentus saltem in prima syllaba longus admonere debuisset, nominis originem aliunde esse repetandam. A in caduco corripi, si non ex deriuione sciremus, Virgilius nos docere potuisset, & eodem loco docere, Caducum ad bellum, non ad pacem pertinere, apud quem libro Æneidos sexto hi sunt versus:

Hic illi occurrit Tydeus, hic inclitus armis

Parthenopeus, & Adrasti pallentis imago.

Hic multum fleti ad superos bellum, caduci

Dardanidae.

Idem alibi:

Si mora præsentis lethi tempus à caduco

Oratur iuueni, mej, hoc ita ponere sentis;

Tolle fuga Turnum, atque instantibus eripe fatis;

Hac tenus indulſisse vacat. Sin altior iſtis

Sub precibus venia vlla latet, totumq; moueri

Mutariue putas bellum, spes pacis inanea.

Viden' hic quanta Caduci & Belli sit cognatio, & quam ex diametro Caduci ratio cum pace pugnet? Egtegios verò nominum rectitudinis censores, qui ex eodem fonte, lœtissimo pacis signo, & tristis cadaueri notum tribuunt. In cadaueré & caduco prima syllaba primam in Cado sequitur, & id quidem rectissimè: verum in Caduceo non solum syllaba hæc longa est, sed tota etiam rerum natura clamat, nihil aut imperitius aut ineptius dici posse, quam Caduceum à Caduco deriuari. Neque est spes vlla in Græcis, ad quos, cùm domestica defunt, confugere frequenter confueuerunt Latini, cùm apud illos hæc vox non reperiatur. Ut igitur Tartara iussus adit sumptis caducifer alis, ita nos eum ad Cimmerios usque conseqüiamur, ut eos rogetus, Ecuqid sani habeant eloqui de Caduceo. Pacis signum esse Caduceum nemo Græmaticorum negavit. Discant igitur hac voce denotari illud quo malum demergitur, tam clara nominis compositione, ut ne puerum quidem ullum nostratem eius significatio latère possit. *Ca* siue *Cat*, vocali longa, malum notat: *Duit* verò idem quod demergo; vnde mergus anis *Duitcher* nobis dicitur. Hinc *Ca-dut*, id quod mala demergit, nec amplius finit videri. qua de voce mutatio diphthongi ui in u longum Caducetum fecit, & caduceatōres accentuum ratione nihil variata. Quis autem ipsum malum & omnis mali patrem demerit? An non Christus verbum incarnatum, qui crucis sua animas mortuorum ex orco liberauit, & malum ipsum in tenebratum abyssos demersit aeternos? Nunc videte tandem, & vos antiquarij, quid significant serpentes in caduceo, nodo Herculano constricti. Serpentem malculum & feminam esse aiunt, & bene quidem. Masculus enim draconem illum significat, qui prautum malignitatis sua semeni in feminam delecit, & in ea serpentinam suscitauit prolem, perpetuò cum spiritu pugnante, quæ tam arctis vinculis nobis est colligata, ut nulla humana vis nodum expedire queat. Duo igitur serpentes caco-dæmonem & carnem, indissolubili vinculo copulatos, designant; quorum nodus Herculanus ob id dicitur, quod à solo Hercule dissoluī possit. Hos caduceo suo præfert Mercuriustanquam trophyum, eo quod caduceo suo lechiferum amborum venenum expugnarit. Quam autem caro & caco-dæmon conspirent duobus serpentibus significati, declarant ora contra se inuicem conuersa, & caudæ connexæ, & medios deuinciens nodus Herculanus. Qui scitunt hostes in triumphum duci, & eorum figuræ trophyis addi solere, iis nihil opus est clariss ostendere, quam eleganter hoc serpentum in cruce deuictorum symbolum sit excogitatum. Quia enim vitiumque malum, & caco-dæmonis & carnis, Mercurius deinerit, utriusque malis signum præfert; & id quidē in sceptrō, propterea quod à patre sceptrū vniuersorum accepisset, quo supra regit, media &

infima,

Caducei etym.
mor. & mu-
nus.
ca.
cat.
Duit.
Duitcher.

Serpentes ca-
ducostrati,
quid signifi-
cant.

Herculanus
nodus.

infima. Eius autem alæ quæ manubrio adduntur, tum ad mentis velocitatem, tum ad celerem potestatis diuinæ vim, momento temporis ubiū locorum præsentis, referuntur. Non mirum igitur si de potestate quam patrem ei tradidisse sacris litteris traditur, ἡγεμόνος sit vocatus. Quia verò de cauffa dictus sit Cyllenus, vix ausim appetere. Alij à Cyllene nympha, alij à monte Arcadiæ, alij aliunde hoc nomen deducunt. Mihi placet symbolorum & vocum concordia, quam ubique apud priscos diligenter obseruatam fuisse deprehendo. Herodotus Pelasgis acceptum fert erectum Mercurij fascinum. Mea non magni refert, qui primi fuerint huius ritus auctores, cùm certissimis mihi argumentis constet, insighem eius esse & Ogygiam prorsus antiquitatem, quam quis & in Herculis nomine, & in Bacchicis Phallis, & Ityphallis terminis agnosceret, nisi nullam ingenij sollertia à Mercurio acceperit. Quid aliud nos docent arrecti Satyri? Quis in eorum arrectis veretris non agnoscat vehe mens & virgins generandi desiderium? Atqui absit ut tam effrontes priscos illos sacram rituum auctores fuisse credamus, ut de corporis libidine hoc genus signorum intelligi vellent. Symbola symbola non sunt, si sū ipsorum dum taxat habeant significationem, ut allegoria dici nequait et oratio quæ non aliud denotat, quam quod de recto & simplici verborum significatu intelligentia offertur. Crassa profecto hæc esset & belluina prorsus philosophiæ ratio, si Ityphalli non aliud quam hirquitallientem corporis naturam denarent. Detrahe larvas poësi & fabulis, iam non poësim, sed infans habebis rugas & anicularum deliramenta. Quibus aures vel tam flaccæ vel tam crassæ sunt & obtusæ, ut scapham scapham intelligent, & coles non aliud quam coles Lanuinos esse credant, iij ad verae priscorum poëeos, quæ ipsorum fuit theologia, auditionē minime sunt admittendi. Vereot autem ne tales fuerint plenique omnes Græcorum poëtae; propterea quod sic fabulas videam ab ipsis conspurcatas, ut non acutis Satyrorum auribus, sed surdis potius ventribus dignæ videantur. Certè nisi clara priscarum vocum vestigia & vetusta symbolorum monumenta me aliud docuissent, quidem totum hoc testimoniū de sacris loquendi genus ē scholis ad fornices amandassem. Quamobrem Platonem laudo, qui Homerum ē rep. sua exultate voluit, ut hōminem non domi modò suæ spurcum, sed talem etiam, ut totum cælum turpi libidine & adulteriis fecerit. Frustra nobis Satyros & Silenos acutis auribus fixerunt prisci illi fabularum auctores, frustra Musis larvas addiderunt, si omnia nudè, pro eo ac primum sonant, audiantur. Tota Bacchica supellex quid præter inepias haberet, si Vannus, vānus dumtaxat, qua palea in area euētilantur, intelligatur? Quid cistella, quid anguis crepens, quid Phalli, quid catena? An non ludibria sunt mera, & ea quidem frigidiora, quam vilissima puerorū crepundia? Sed dum larvas vides appensas, dum Satyrorum aures vides acutas & in cælum arrectas, cogites oportet, non otiosè hæc & prima facie tantum tenus spectanda esse, sed larvas detrahendas, & aures à terrenis & corporatis ad cælestia arrigendas, ut quæ in corporibus cernuntur & audiuntur, ea ad mentem transferantur. Quamobrem cælestum corporis membrum symbolum erit facultatis eius, qua mens ad generationem diuinam incitat. Quæ autem hæc sit generatio, quis eius modus, quanto sit corporis generatione præstantior, Diotima Socratem docuit, hac in re masculæ facultatis partibus segregie perfunda. Genuit enim Socratem, non illum simum & cetera minimè pulchrum, sed Socratem illum interiorem, cuius haec pulcritudinem in Platone agnoscimus & exosculamur. Nescio unde nomen habuerit Diotima: hoc scio eam vel de hac sola generatione Diotima, dignam fuisse quæ Diotima vocaretur. Cūm enim diuinæ sapientiæ sit sapientes genere, cur non eam malierem dicam diuinos honores consecutam, quæ masculo mentis robore tam validum genuit virum, ut is rursus multa hominum millia simili facultate procrearit, & tandem sit procreatus, quam Platonis libri à studiosis eum fructu, qui consequi debet, legentur? Vel hæc, vel Socrates eius filius magna eloquentia explicat, quæ meritè secunditate turgens sit teritigo, & quam ea femina, & quam eius pulcritudinem querat, tum quid in ea progignere desideret, ac quanto hæc sit quam corporis genetatio excellentior, diuinior & conuenientior ad immortalitatem consequendam, in qua finis est ultimus omnis eius appetitionis & desiderij, quo homines ad gignendum veluti stimulo quodam aut occistro incitati feruntur. Quamobrem si quis recte scire volet, quis sit Cyllenus &

CIM

cur ita dictus, & qua de causa à priscis sit factus insigniter mutoniatus, is Platonis symposium audeat, & illic prius Academicus, aut potius Bacchico liquore probè madefact, quād hæc nostra cognoscat. Vt enim ille ad suam diatribam Geometriae imperitos non admittet, ita ego nihil meorum ab eo legi velim, qui non prius Platonis sacris sit initiatu. Aiunt Agesilaum, cùm quispiam eum spectasset cum pueris suis in arundine longa equitantem, monuisse, ne cuiquam hoc prius referret, quād ipse quoque liberos procreasset. At ego multo magis eos, si qui erunt qui hæc nostra legere volent, monendos duco, ne ante iudicium ferant, de hoc mentis impetu ad generationem irritante, quād ipsi quoque sentiant se iam secundos esse, & semine turgidas venas habere. Qui corporis amoribus est irretitus, qui pecunia studio totus distrahitur, qui vefana ambitione feruet, is ad cælestis amoris conuiuum non accedat, nec quis Cylenius sit, inquirat. Depurgatis oculis symbola conscienda, depurgatis auribus facra nomina audienda, ne diuina, immundis vasis indita, computrefcant. Membrum itaque erectum, diuinæ huius generationis, quam Diotima nobis descripsit, significationem habet, indicans eam in Mercurio summam esse & perfectissimam utpote quadrata basi innixam: & idcirco hunc Deum orandum esse, vt sapientiam & omnes virtutes in nobis lignat, & facultatem etiam largiatur, qua & nos ulterius aliam sobolem lignere possimus. In Hermathena docui, Cūl eam corporis partem notare, in qua semen perficitur, idque non vna ratione. Primaria tamen notationis causa ex Hūl pendet, quod idem est ac si dicas; Desidero vehementer ut me nobilites ea facultate, qua idoneus sum ad tuitionem. Cupiunt omnia se tueri, & quoad eius fieri potest, reddere sempiterna. quod cùm nequeant in seipso, generare sibi simile summo studio querunt; atque in eo totum suum decus collocant & firmam spem immortalitatis. Hūl fit ab Hū-el, id est, exalto siue nobilito ad id ut tueri atque custodiare possis. Iam dum simpliciter tuitionem audimus, summam intelligamus oportet, quam sitam esse in generatione, eiusque finem esse perennem durationem, Diotima demonstrauit. A Cūl, Latini Coleos & Culeos retinuerunt. Porro cùm generatione qua in mente fit, sit ea qua sit in corpore multo excellentior, sintque vocabula in diuinis rebus omnia acutis & arrestis autibus, non flaccis, audienda; Cūl ad vota generationis mentalis pertinet. Cūl Iren igitur idem erit, quod generationis facultatem, siue membra comedo, siue vtenda concedo. Quid Leen denoret, in Hyperboreis docui, dum quis Silenus dicendum sit, explicarem. Cylenius igitur siue Cullenius, Mercurius dicitur, quod in mentibus nostris omnem lignat perfectionem, & masculam suam vim nobis commonet, qua & nos lignamus primū in nobis, deinde in ceteris. Quid autem Mercurius ille summus lignit in nobis? An non omnem intelligentiam, omnem sapientiam, omnes virtutes, cùm ceteras, tum fidem, spem & caritatem? Sed quis est coleus quem nobis commoda & concedit vtendum? Intelligentia mascula, gratiae ipsius vi ac fecunditate turgens, cuius vehementi desiderio ferimus ad generandum eum in nobis amorem, cuius alis ad felicitatis culmen subuolemus; & ei adhaereamus, cuius perpetua contemplatio, eternam perennis vitæ perficit suavitatem. Bone Mercuri, quod nos vocat tuus Ithyphallus, quod nomen tuum vocat, quo à culeis Cullenius indigeraris? Sumnum te generatorem esse, & masculis mentis viribus plurimum pollere, his tesseris admonemur: & vna admonemur, ut cum vate Ieslao dicamus: *Cor mundum crea in me Deus, & spiritum rectum invoca in viscera mea.* Quid? quod altius etiam attollimur, & non de creatione tantum, qua Deus in nobis generat sapientiam & omnes animi doles laude dignas, reddimur hoc signo certiores, sed ulterius etiam ad ipsum Verbum, quo Pater creauit omnia, vocamus? Si enim Mercurium perfectissimam contemplationem, pro eo ac vox nobis sonat, intelligamus; non possumus non fateri, hanc esse ipsius supremam sapientiam & ipsius Verbi, quo pater omnia generauit, propriam. Perfecta contemplatio non alibi, quād in perfecta sapientia reperitur; quād Deus genuit ante secula, qua tanquam vi mascula sua creauit yniuersa, & in cælis & in terra. Quemadmodum Orphici Mercurio omnium artium inuentionem & totum mentis acumen adscribunt, ita Salomon quicquid est vsquam scientiarum, Sapientia ad-

scribit: *Omnium, inquit, artifex docuit me Sapientia. Est enim in illa spiritus intelligentie sanctus, unicus, multiplex, subtilis, discretus, mobilis.* Et mox subdit: *Vapor est virtus Dei, & emanatio quadam est claritatis omnipotentis Dei sincera;* & ideo nihil inquinatur in ea incurrit. *Candor est enim lumen externe;* & *speculum sine macula Dei maiestatis & imago bonitatis illius.* Et cùm sit una, omnia potest, & in se permanens omnia inserviat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas constituit; *Neminè enim diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat.* Quis in his Salomonis verbis nō animaduertit vim Mercuriale, maximè li cetera, quæ plurima sunt, sapientia encionia consideret? in quibus & illud est, hanc esse quæ doceat Dei disciplinam, hanc scire versutis sermonum & dissolutiones argumentorum. Vel non intelligo quid sit perfecta contemplatio Mercurij nomine significata, vel ea huius solius est Sapientia; quæ vñica cùm sit, multiplicem se præber efficacitatem, atque idcirco veluti Mercurius quidam multa nomina meretur. Mobilis est sapientia spiritus; alatos pedes; alatum petasum habet Mercurius. *Omnibus, inquit Salomon, mobilibus mobilior est sapientia;* Nec fuit ad stricta hec sapientia vni nationi, sed per nationes vnam suam adspirat sanctis; & quos vult, eos spiritu suo replet, & vates efficit. Quamobrem nō miremur si eadē Mercurio suo tribuerint Ianigenæ, quæ de sapientia Salomon Semigena cantauit. Idem est spiritus sapientia in omnibus iis qui de veritate vera & sentiunt & dicunt. Ut autem ceteratum rerum omnium scientia ad Sapientiam pertinet, ita & hoc ipsius donum est, nouisse, veritatem ad omnes nationes ab ea sola proficiere, & eam posse in quibus gente veros doctores & veros vates excitare. Quando itaque artium litterarumque omnium apud omnes intencio Mercurio tribuitur, fatus intelligimus, Mercurium solo nomine à Sapientia differt, atque ea de causa non minus ad illum, quād ad hanc omnem generationem esse referendam, nisi illam modò quam Diotima docuit, sed hanc etiam, quanii Verbū creatum, totam rerum omnium vñitatem. Cūm igitur homo majoris mundi typum gerat, atque idcirco microcosmus vocetur, aptissimum totius generationis symbolum fuerit membrum illi in mundo ad generationem à natura comparatum. Pace itaque Herodoti, Mercurij Phallum non Pelasgus, sed Cimmerius antiquioribus acceptum feremus, atque Herma sic posito nomen Cullenij dici mus couenire. Eodem spectat nomen Herculis, quo Culeus totius communis derotatur. Quando enim idem omnibus divitis nominibus Deus significatur, nihil miri est, si in nominibus quoq; diversis & diversis symbolis aliquando magna cõtiehentia reperiatur. Quod clava est Herculli, Mercurio virga est siue sceptrum, Caduceum vocatum, & Draconum, quos deuicit ac depressit, insignissimi trophy. Quoniam vero de hac modo cõtinentia signorum fecimus mentionem, non fuerit à proposito alienum, reddere & alteram: Hercules clava sua hydram occidit, & draconem aurea mala custodientem. Mercurius Argephonites dicitur, eo quod Argum interfecit: & cùm alij alia de Argo comminiscantur, Pausaniam laudamus, quod eundem Argephonem & Ophionem dicit. Hesychius Milesius Ἀργονέας, interpretatur, serpentem occidit, eo quod Arges draconis fuerit epitheton. At qua de causa Draco sit, vocatus Arges, nec ipse declarat, nec quicquam ceterorum, quos militi quidem cõtigerit videre. Græci quæ splendida sunt & clara, hæc voce nominantur: atque idcirco quidam non Ἀργεφόροι, sed Ἀργειόφόροι Mercurium dicunt, eo quod omnium illustreret: quod vnum fuit inter effugia, quibus ex hac difficultate se subducere Grammatici conantur. Quid Caduceum sit, quid Cylenius indicet, atque adeo quid ipse sibi Mercurius & Hermes nomine suo velit, frustra Latini, frustra Græci omnes satis antiquarios litteratores interrogarent, nec plus se sperarent lucis in huius nominis obscuritate consecuturos. Adeant igitur veritissima Cimmeriorum oracula, scitatum nimur quia de causa Argephonites Hermes vocetur, quæ respondebunt, Dracōnem propriè dici cognomine Argentum ab Arg, vocabulo nostris in primis usitato, pro eo quod Cicero dixisset malitiosum. Quis vero in supremo gradu malitiosus sit dicens, ignorare non poterit, qui sciat quia fratre, quia versutia, quia malitia Draco primi nostram matrem inescuerit. Proprio igitur & præcipuo iure Draco dicitur Arg. quem si voces Arg hot vel Arg-heet, ipsum ipsius malitia caput designas. A qua posteriore voce Arges forte deriuatum, Tau in sigma mutato: quemadmodum

*Mercurius
solo nomine à
Sapientia
differt.*

*Homo in
mundo.*

*Hercules
quid signifi-
cat.*

*Herculus &
Mercurij co-
paratio.*

*Argiphontes
dictus Mer-
curius.*

*Arges dictus
Draco quem
Mercurius,
occidit.*

*Arges, Ar-
ges, Argæ
unde dicitur*

modum ab Arg. hōot Argos & Argus, accentu posterioris syllabæ neglecto: tametsi in Arg per se citra adiectionem satis sit significationis expressum, satisque causa ut draco vel Argus vel Arges nuncupetur. Nos Arg-geſt pro malitioso spiritu diceremus, & Arg-heut vel Arg. hōot pro ipso malitia capite siue principe. Poteſt quicquā dici clarius, quicquā efficacius; quicquā conuenientius veritati, quām si Argus is vocetur, qui vt malitia omnis princeps est, ita ea ipsa genus perdidit humanū, & in tenebras deiecit ſcipiternas? Significatius certè Argus nuncupabitur, quām Greco nomine diabolus à calumniando & culminando, eo quod malitia calunia mater eſſe videatur, & longius illa, quām haec fimbrias suas extendat. Argephontes ergo Mercurius dictus eſt, eo quod draconē omnis malitia in cælis & in terris auctorem occiderit: cuius victoriae ſignum in caduceo gente cernitur: ita ſemper priſca Orphicorum vocabula cum ſymbolicis ſtatuis conſentiant, & ad vnguem concordant, & mutuas ad significationis interpretationem operas tradunt. D. Paulus Argi nomen insigniter expreſſit, dum ad Ephesiſos inter alia & hoc ſcripit: *De cetero confortamini in Domino, & in potentia virtutis eius: induite omnia arma Dei, ut poſſetis flare contra verſutias diaboli.* Audin' hic Argum, dum verſutias audis, Audis profecto, ſi Cimbricam linguam intelligis. Quando igitur hunc Argum occidit Mercurius: Primum dum eum olympos deturbavit, pōst cūm ſe Verbum Dei in mulieris corpore incarnatum in cruce obtulit: & vt tum ſemel caput eius conculcauit atque contriuit, iuxta illud Sibyllinum:

Occidit & serpens, & fallax herba veneni.

ita quotidie occidit, dum nos Dei virtute conſiriat & armis eius muniti, ipſius malitiam ſuperamus, & gladio, id eſt, Dei verbo concidimus. De cæde Argi Ouidius:

Nec mora, falcato nutantem vulnerat enſe,

Qua collo eſt confine caput, ſaxoq[ue] cruentum

Deicit, & maculat præruptam ſanguine rupeſem.

Argus à Mercurio occiſus.

Harpe, enſis Mercurij.

Iunonij etymon, & eius fabula allegorice interpretata.

Argi fabula allegorice interpretata.

Harpen falcatum enſem vocat, quem Mercurio propretea tributum arbitror, quod verbum Dei acutissimum ſit, non ſolū Diabolo reſiſtens, ſed omnes quoq[ue] verſutias eius exſcindens. In Apocalypſi audiuiſimus: *Mitte falcam tuam acutissimam & mete vineam tuam.* Quemadmodum igitur gladius, quo Deus in puniendis impiis vitit, propter ſumnum acumen falx vocatur, ita & Mercurij enſis falcatus fingitur, quo Argen caſo eiecit. Hac harpe Medusæ caput deciſum: quod ex alia fabula allegorica ad draconis quoque caput ſerpentibus cinctum eſt referendum. Macrobius & alij item Argum caſum interpretantur, vnde Ouidius Argum ſtellatum fortaffe dixit. Is, inquit Macrobius, ambiſus cæli ſtaralium luminibus ornatus tunc existimatur eneclit à Mercurio, cūm ſol diurno tempore obſeruado fidera veluti eneclat, vi luminis ſui conſpectum eorum auferendo mortalibus. Lepidum profecto comentiumentum, ſi Mercurio placet. Quasi verò Sol cælo octauo lumen ſuum auferat, cūm ſtelle à nobis non videntur. Quid hoc ad Mercurium, quid ad Verbum, quid ad Sapientiam, quibus dicitur præſidere? quid ad Iunonem? quid ad odium inter Iunonem & Io? Scio fabulas priſcas maiore in modum eſſe corruptas crassa poētarum ignorantia, & ideo non ſemper optimè ad primam ſignificationem quadrare. Deus ſponsus dicitur ſuæ ecclesiæ, & huic legitimo matrimonio coniungi: quia in re D. Paulus magnū coitugij colliuit ſacramētum. Cūm igitur Deus prius angelos crealit, & eis ſeſe cōmunicalit, viſus eſt prius ſeſe Iunoni iūxiſſe, & habuiffe eā vxorem. Iuno enim Jun-hōot dicitur, id eſt, fauoris caput. Qui titulus non male conuenit in eū creaturali ordinē, qui prius diuinæ bonitatis ſenſit fauore. Nec alia cauſa Lucifer diuſus eſt, eo quod velut aurora quædā reliquæ creationis diem preuerterit. Hęc Iuno ob ſuperbiā & inuidiam caſo eſt deiecta & proſrus repudiata, in cuius locū anima humana maſſa corporeæ eſt inspirata, & in coniuge delecta. Huic Iuno repudiata inuidens, technis ſuis fecit vt in vaccam ſiue pecude mutaretur, iuxta illū diuini vatis cantum: *Homo cūm in honore eſſet, non intellexit, comparatus eſt iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis.* Idem alibi dicit, ſe velut iumentum factum, eſe apud Deum. In ipſo etiam Abecedario fatemur nos pēcudes eſſe. Anima igitur hominis in vaccam mutata, à Iunone tradita eſt Argo, id eſt, ipſi malitia diabolorum, qui infinitis oculis perpetuò eam obſeruent, & ſemper ei inſidentur, ne Deus cum ea in gratiam queat redire. Legimus Satanañ totam terram circumire, & diligenter omnia emiſſitiſ oculis.

oculis obſeruare, nē quid boni ab hominibus fieri poſſit. Hic Argus nūiquam dormit, multa millia oculorum habet, ubique adeſt, omnia ſcrutatur. Ad eum igitur occiden- dum missus eſt Mercurius, ſic viſurus ingenio ſuo, ut verſutissimum hofte mi veluti ve- temo preſſum ante occidat, quām harpen cernat vibratam. Eſt autem anima dicta Io, propterea quod ad voluptatem creaſta, & in horto voluptatis eſſet conſtituta, quia de voce mox plura. Qui ergo Sibyllæ hunc præciniuit verſiculum, *Occidit & ſerpens, & fallax herba veneni;* is etiam priſca huius fabulae textori ſuggeſſit nomen ipſius Argi, quem & Iuno princeps huius regni mundani ipſi Io cuſtodiendæ præfecit, & Mercurius falce ſua interemit, de qua victoria dictus eſt Argephontes. Petius Pausaniam, in lexicu ſcribentem, Argephontem dictum eſſe quod ſerpentem occiderit, qui ἀργῆ vocatur, deridet velut nugas agentem, eo quod non adſcripſiſſet quomodo & quando hunc mactaſſet draconem. Nos contrā non poſſimus ſatis admirati inſignem han- ſentientiam, de qua ſola quis Arges fuerit apertiflmo colligetur argumen- to, modò Cim- merius ſermo conſulatur. Ex hiſ nunc & illud perſpicuum fit, quare Hermes dictus ſit ἀργός & ἀργώτ. Magnum enim, immo maximum agoneum Mercurius ſubiuſit, atque ex eo victor difceſſit, culm agnus draconis eſet obiectus. Hinc item Mercurius Promachus dictus eſt, eo quod generis humani fuerit propugnator. Quanta ter ma- xime & ter optime Metcuri huius epitheti vis eſt & claritas! An quisquam eſt aliud qui pugnet pro nobis quām tu fortiffime Promache? equidem neſcio quid verius de prote- cto noſtro cuius armis tuti ſumus, & ſub cuius clyped latitamus, dicete poſtemus. Quām verò huius nomini ratio tam perſpectua eſt omnibus Christianis, nihil ut op- pus ſit locis ad eam probandam ē ſacro codice adductis; illud tamen quod iam nunc addam, nihil minus habet cum religione noſtrā conguentia, quām vt paulo latius & liberius ob oculos ponam, nouum libellum exordiar, quo Daphniū vna cūm Matone altiora canente, quām intellexerit, celebrem, ac deinde reliqua Dei nomina à Cæſare Gallis adſcripta declarem. Veteres illi Orphicorum diſcipuli Mercurium etiam No- mium vocauerunt, eo quod paſtorum Deus haberetur. Paſtoris certè formam ſibi ſum- fit, cūm Argo cardem pareret. Iam cūm Criophorus vocatur, & in eius feſto is qui formæ prætantiflma eſt, agnum humeri poſtaſſe narratur; video mihi audire para- bolam de vna oue ex centum perdiſta, & humeri, poſtquam inuenta eſſet, domum re- lata. Quid ſibi vult μιλοερθος cognomen, ſeruatorem ouium ſignificans? An non cla- riſſime demonſtrat, Mercurium eum eſſe, qui folus magius paſtor ſit ouium, ſanguine ſuo eis ē fauibus lupi etiopia: Si haec non clara ſunt & luſulentia indicia ſub Mercuriū fabula Christum teſtum latuſſe; neſcio quid clarum queat aut dici aut haberet. Quid? quod & Bucolicon carmen ei conſecratum legimus? Iam Daphniū formofl- ſum puerum, & cum quidem paſtorēm ouium Mercurij filium ſuile ſcribunt, qui patri ſuo primus Bucolicon carmen ſuile modulatus. Hunc Virgilius in agno totius mundi mærōe mortem oppetiuſſe cantat, & maxima rurſus omnium laetitia in cælum adſcendit, vnde omnibus paſtoribus perpetuò dexter aſfulgeat. Non dubito, quin haec apotheoſia ex arcānū Sibyllæ Curmantæ libris ſuppilarit, ex qua cūtī ea quaꝝ ad Christi natuitatem pertinenter, in priore ecloga tranſtulit, ſequenti mōtūtē Christi & eius apotheoſin, neſcius quid ageret, deſcripſit; quod utramque conſentienti clarissime liquebit. Neque enim dubito, quin æquā ea de Sibyllæ foliis cognorit quaꝝ ad mortem Christi & eius reſurrectionem pertineret, atq[ue] illa quaꝝ priore ecloga com- plextus eſt. Priore Eusebius Graecam fecit, & cōmentariis ſuis Christi accōmodauit, eutis ſuoleuſiſſet ſequētem quoque ad Christum pertinente, nihil dubij eſt, quin & eam Graeci versibus Constantino Magno legendam obtulifer. Equide cum diligenterim quæſiuſſem ecquis ante me hunc theſaurum indicatiſſet, tandem contra omniē meā expeſtationē incido in Ludovicī Viuī annotationes, cui cūtī haec ſentientia, quā meā ſoliſ eſſe arbiterab, placuisse cerneret, maiores in modū ſum gauiſtis de grauiflmi viri fuſſragio: quod licet nūquā extitiflſet, ego tamen nūquā ab opinione mea diuelli potuifl, in quā diuina Mercurij manu me deduciſſi exiſtimabam. Videbam etiū ne inīni viuā mortalium ea aut conuenire aut affiſgi probabiliter potuifl que Maro ſu Daphniū adſcripſit, quām viii Christo vero Criophoro, & vero oniū ſuārum ſeruatori, id eſt, μιλοερθος. Cur verò Christus Daphnis à Sibylla fuerit vocatus, clarum ei fuerit, qui ſcit

Paſtoris epi- ſtorum in- terpretatio.

Daphnis & Christus

Ecclesiæ

Digitized by Google

qui fecit Imperatores triumphantes laurea coronari solere. Quis enim tantus vñquam fuit triumphus, vt Christi triumpho de dracone in capitolium cælestis acto comparari posset? Nullus profectus. Merito itaque vel Græcis Daphnis vel Latinis Laurea dicetur. Quod autem poëta Mercurij filium fixerint, posset id quidem hoc modo ad veritatem applicari, si Mercurij nomen Deo patri demus, vt verè dare possumus; quia nimirum is totius considerationis diuinæ supremum culmen est: Christus enim patris filius est ab æterno. Rursus idem sic intelligi queat: Daphnidem vt hominem è virginine natum filium esse Mercurij, eo modo vt Mercurij nomen Spiritui sancto applicetur, quod minimè absurdum est, eo quod toti conueniat diuinitati. Daphnidis ergo nomen ad hominem, Mercurij ad Deum in hac veterum genealogia referuntur, cum interim idem Christus sive Daphnis sit Deus & homo, & vt homo quidem mortuus est, vt Deus vero resurrexit & ad celum ascendit humanam suam naturam ab omni mortalitate liberam cælo inferens. Quod igitur Daphnidis adscribitur omnium pastorum Deo, id Mercurio quoque conuenit; quoniam Verbum, id est, Hermes sive Mercurius logos carnem assumit humanam. Quo autem restota clarius intelligatur, Virgilij versus adscribam; & quā potero breuissimè explicabo:

Virgilij vers. in de mortu Daphni de Christo attributi.

Extinctum Nympha crudeli funere Daphnium.
Flebant; vos coryli testes & flumina Nymphis.
Cum complexa sui corpus miserabile nati,
præstolidi. Atque Deos atque astra vocat crudelia mater.

Videor mihi Christum cum à cruce refixus esset, in matris gremio facientem videre, atq. mulierum adstatiū audire ploratum, quibus cum vñtora natura ingemiscerat. Quæ deinde subdit, ad horribilem illum elementorum & ipsius Solis luctum in Euangeliō nobis depictum pertinent, quem poëta Bucolico ritui accommodauit:

Non vñi pastos illius egere diebus
Frigida Daphni bones ad flumina; nulla neque amnen;
Libanit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

Neque enim homines solos, sed ipsas etiam pecudes ad repentina illas tenebras quibus Sol contra omnem astronomia rationem lumen suum terris abstulit, obstuuisse credendum: nec rursus cicures modò bestias, sed feras etiam atronitas constitisse, vt sequentes duo versus ostendunt:

Daphni, tuam Pœnos etiam ingemuisse leones.
Interitum, montesq; feri filiaeq; loquuntur. Addit deinde:

Daphnis & Armenias curru sublungere tigres
Instituit: Daphnis thiasos inducere Baccho;
Et foliis lentas intexere mollibus hastas.

Referuntur hæc ad Liberum patrem, qui in arca triumphum duxit de Gigantibus, in qua cum ferarum omne genus, tum scuissimas etiam habuit, quas Tigridum nomine designat. Quemadmodum autem Nochus de Gigantibus triumphauit in arca ex India ad Parapanisum deuenitus, & suos in Mero monte, suavi vitis inuentæ liquore lætos Deo festos dies celebrare fecit; ita Christus in aera crucis de omnibus cacodæmonibus veris Gigantibus triumphauit, & triumpho peracto, suos non calore vini, sed flammis Spiritus sancti inebriauit, & veros thiasos saltare fecit, non pedibus, sed mente diuino fulore altuante & exultante. Hinc Liberalia instituta; quibus gratiae ab omnibus Deo agerentur, quod Libero patri concessisset, vt genus mortalium ferme suo conseruaret. Unde post Christum mortuum multo magis Liberalia celebabantur, propter regenerationem quam mors Christi nobis peperit. Ut enim Nochus vita corporalis pater fuit in mundo, ita Christus vita spiritualis, duraturæ non sicut illa ad aliquot annos, sed duraturæ in æternum. Illitus ergo Liberalia in Mero primum vino, & thiasis celebrata, typum dum faxat, gesserunt Liberaliorum, quibus toti genieri humano Christus verus Liber, id est, populorum genitor & procreator, sanguine suo vitam contulit semipermanam. Hic autem dies in Martio celebrabatur, eo quod ad illud tempus Christus esset hæc regeneratione absolutus: & quia crudelissimo agone ad eam cœlestem perventurus, dictus est a Pontificibus dies hic Agonii Martiale, quod ex Masuri secundo Fastorum libro constat. Videtur igitur Sibylla Bacchici huius triumphi meminisse, quod ostenderet quorsum

quorsum apud Cimmerios Liberalia spectarent; & quo tempore Daphnis moriturus esset, pastor omnium pastorum, qui non curam modò diligentem & custodiam, sed viam etiam suam ouibus impendit. Macrobius hunc Masuri locum adduxit, quo doceret non Liberaliorum solum in genituio dici, sed Liberalium etiam exigua hac sua & leui occasione maximum mihi largitus beneficium, de quo quantum ceperim voluntatis; ipse mihi Mercurius testis est. Hoc igitur illud est Agonium omnium certaminum maximum, quod quia Christus in Martio certauit, Martiale dictum est, diuino haud dubie instinctu. Cum igitur Liberaliorum festum Agonium sit vocatum Martiale, multo autem quā Christus vel nasceretur vel mortem subiret, equidem afferere minimè vereret, mensē hunc vocatum fuisse Martium; propterea quod in eo Christus cum dracone præliū illud esset initurus, quod à p̄scis omnibus maximo desiderio fuit expectatum, & ab eis qui p̄st fecuti sunt, memoria celebrandum est sempiternum. Mart idem nobis est quod in minimis partibus vi magnâ cōfringo: hinc Martel pro malico ferreo hastenū in vsu, vnde Gallorum Marteau. Hinc etiam Marter pro tormentis scuissimis, vt cum dicimus Gods martēr pro tormentis Dei. Et Mars apud Latinos pro Deo omnia confingente; qui ne filio quidem suo pepercit, vt scelus humanum expiaretur. Deus enim tormentis iniq̄os castigans, Mars vocatur. Mensis igitur in quem essent tormenta illa casura, quibus iustitia & Nemesis diuinitæ, agnus Dei toto corpore laceratus satisfacturus esset, atque malleis etiam, quos Martellos Cimbri dicunt, cruci affigendus, conuenientissimè Martius fuit dictus, & Marti diuino scelerum vltori bellorumque præsidū consecratus. O Martem horribilem, qui agnum commisit draconi innocentissimum & mitissimum sceleratissimo & truculentissimo! O rursus felicem Martem, & omnibus seculis grata memoria recolendum, quo ille humani sanguinis scientissimus hostis est clarissima victoria vietus & in triumphum actus! Quis vos docuit Pontifices, hunc diem duobus nominibus nuncupandum fuisse, altero Agonium Martiale, altero Liberalia? Quis tam diuinitis vates contigit Romanis, turpi idolomania insanicentibus, vt hunc diem præuideret, atque aptissimis veritati nominibus insigniret? Neque enim vos Abrahæ posteri, neque ab Ægyptica seruitute ad hoc anni tempus olim liberati fuitis. Nullus maioribus vestris Moles præcepit, vt hunc diem sollemni ritu quotannis celebraretis. Nulla vobis notitia illius miraculi, quo Deus Iudeos illæfos transiens, primogenitos Ægyptiorū ad vnum omnes vna nocte mactauit. Nec est omnino vllus inter vestros scriptores, qui caussam aliquam probabilem huius festi diei & gemini eius nominis asignerat. Seruui enim longissimè aberrat, dum Liberi Dei sacra à C. Iulio Cæsare ex Armenia Romam primum illata dieit. Signa ærcia Liberi Liberaeque multo antea Romæ fuerunt, multo etiam ante templum amporum. Iam quanta sit antiquitas Liberaliorum, ex eo cernas, quod hic dies sollemnissimus esset togæ accipiedæ, ritu multis antè seculis quam Cæsar natus esset visitato. Nonne ante Iulium vixit Nævius? At hic dixit: Libera lingua loquemur ludis Liberalibus. Quamobrem & nos liberali lingua dicimus Seruui hoc loco insigniter cæcutiisse atque cespitasse. Quod si vel minimum Cæsari in Liberaliorum festo Nafo assentari potuisset, nulla ratione hanc omisisset tam insignem occasionem, cum cæteroqui diligentissimus sit vbiique Cæsaris buccinator; & hic potuerit facillimè, immo debuerit maximè eius rei; si qua fuisset, facere mentionem, propterea quod Liberaliorum commemoratione laudes Cæsaris & Augusti nullo medio sequeretur. Caium enim in Diuorum numerum Idibus Martiis à Vesta relatum esse cum cecinisset, mox subdit:

Tertia post Idus lux est celeberrima Baccho.

Reiecto igitur hoc commento, accuratius repetamus quæ sint Liberalia, & vnde dicta. Liber geminam nominis sui caussam habet; alteram à procreando populo, quam & modò exposui, & latius ex Varrone & Augustino Indoscythica thea declarant, & præterea patris cognomen, perpetuò ferè addi constitutum, luce clarius ostendit: quoniam nimis liber nihil aliud sit, quā pater populorum: Alteram, quā ex altera pendet etymologia, quæque fecit, vt Latini Liberum dicent, qui sui iuris est, nulla alterius seruiture pressus. Sicut enim Lī per diphthongum vel I longum tenuis populi sunt, ita Lī per I longum crasis, quod nos gemina figura ferè scribimus Lī, idem est quod affligor & afflictio. Hinc Lī-mer, idem est quod defendo ab afflictione: & quia Latini

duplici digamma carent; pro eo B substitutum est, atque ex Lili-wer Liber factum: quo de ratione compositionis is notatur, qui defendit aduersus afflictionem, siue qui facit ne quid mali patiamur. Hinc factum ut cortex quoque liber vocetur, tametsi in ea voce accentus sit immutatus. Nochus ergo utraque ratione Liber est; & quia pater omnium populorum, & quia familiam suam defendit, atque seruarit ab afflictione ea qua nulla vñquam mortalibus accidit maior. Egregius ergo Nochus typus Christi est, propterea quod Christo tanquam idea siue primo exemplari conueniat, vt & pater dicatur virorum, & sit etiam verus & vnicus malorum depulsor. Creauit ille tres filios, à quibus omnes nationes exordia duxerunt: at hic creauit totam rerum vniuersitatem. Ille flos ab vndis cataclysmi liberauit: at hic totum humanum genus liberauit ab infernalibus & tartareis abyssis. Liberalium ergo festus dies ad Nochum ceu figuram; ad Christum tanquam verum Liberum pertinebit. Quia vero haec tantorum depulsio malorum per maximum obtigit certamen, cui nullum est compatandum, nem̄dum aquandum; bene admodum & per quam conuenienter factum est, vt idem dies Agonium, & totus mensis à tam insigni nota Martius vocaretur. Nochum autem Bacchum à Cimmeriis dictum fuisse, & Liberum patrem, licet Indoscythica mea non satis copiosè docuerint, possem tamen probabili id collectione ex hoc. Ouidij loco concludere. Caussam enim inquirens, cur Liberalibus anus Libero liba offerat, sic canit:

*Ante tuos ortus aræ sine honore fuerunt
Liber, & in gelidis herba reperta foci.*

Te memorant Gange totoḡ, Oriente subacto,

Primitias magno supposuisse Ioui.

Cinnama tu primus ospitiuaḡ, thura dedisti,

Deq̄ triumphata viscera tosta bone.

Auditus hic Liberum ex India triumphum duxisse, audimus cum magnificum Ioui sacrificium obtulisse ex eorum primitiis quæ ex India portarunt: audiamus nūc Mosem de Noacho arcā egredī loquenter: *Aedificauit autem Noē altare Ioue, & tollens de cunctis pecoribus & volatilibus mundis, obtulit holocaustum super altare. Odoratusque est Ioue odorēm suavitatis.* Hic in sacris litteris videmus primum post cataclysmum fuisse Nochū, qui aras exstruxerit, & nouo igne calefecerit, atq. Deum placari illuc audiuius Bacchus candem laudem attributam: quia de conuenientia facilè cernas, Liberum & Nochum eiusdem virtutem fuisse. Addit. Ouidius:

Nomine ab antoris ducunt libamina nomen;

Libaq̄, quod sanctis par datur inde foci.

Liba Dei sunt, succis quia dulcibus idem;

Gaudet, & a Baccho mella reperta ferunt.

Mitto cetera, quibus fabellati de mellis inventione describit, in his illud obiter notabo, Libamina & Liba nequaquam dici à Libero patre, tametsi id crediderint Latini; sed à Lieb-bont, quo amoris vinculum denotatur, propterea nimittū, quod sacrificiis amore Deo nos alligemus atque deuiniamus. Ed enim omnis sacrificij ratio spectat, vt Dei amore erga nos excitemus, & ei amore deuiniamur. Is igitur propriè libare dicitur, qui ad hunc finem liquorem aliquem aut effundit aut degustat. Is item Libum dicitur offere, qui suauem panem & mellitum eadem de causa donat. Pulcra itaque allusio est in ea vocis translatione, qua Virgilius Iusus est dum dixit, *Oseula libauit nate, eo quod osculis amoris vinculum connectitur.* Quia vero postquam libatum est, modicè liquorem degustabant, Libare etiam ad degustationem ciuimodi transiit. Sic idem:

Ilos pōericib̄t. Rex accipiebat in amplis,

Alia in medio libabant pocula Bacchī,

Impensis auro dupibus pater asq̄ tenebant;

Quod autē ad amorem conciliandū, tum Dei tū hominū libatio maximē referretur, idē

poëta declarat, dū Dido inducit uibans Ioui Xenio, quo amicitia cū Troianis fāciret:

Hic regina grauem gemmā auroq̄ poposcit,

Impensis auro, pateram, quam Belus & omnes

impensis auro dupibus pater asq̄ tenebant;

A Belo saliti: tum fastu silentia sectū,

Sup̄ter hospitibus nam te dare iura loquuntur,

Hanc

*Libo, Libum,
Libamen, Li-
bona, & Li-
banum unde
dicantur.*

*Hunc letum Tyriisq̄ diem Troiaq̄ profectis
Esse velis, nos rosq̄, huius meminisse minores.
Adis letitiae Bacchus dator, & bona Iuno,
Et vos o cætum Tyrii celebrate fauentes.
Dixit, & in mensa laticum libauit honorem,
Primaq̄ libato summo tenus attigit ore.
Tum Bitia dedit increpitans: ille impiger hanisit
Spumantem pateram, & pleno se proluvit auro;
Post alijs proceres.*

Hic libandi morem descriptum videmus; cuius tanta est amplitudo & antiquitas, vt cùm hæc ad Ogygios sit referenda, tum illa ad omnia se rerum inter homines, vel publicè, vel priuatim agendarum auspicia distendat. Neque enim in sacrificiis tantum vim libari solet, sed in omnium rerum principiis & exordiis. In itinere exordiendo, in hospitijs iure sanciendo, in lecto audeundo veteres libare consueverant, vt Eustathius annotauit. Quem priscum laudatissimum hominum ritum nostrates tanta haec diligenter obseruant, vt à maioriis nostris cum defluxisse nihil dubitate debeamus: atque idcirco mirari non oportet, si quibus ipsius rei debetur inuentio, iis etiam vocis qua res ipsa denotatur etymologia feratur accepta. Habent Latinū verbum Libo, habent Græci, sed neutris ratio constat. Quamobrem si Græci veram verbi originem nouisse volent, nostrates, à quorum maioriis consuetudo manauit, consulant necesse est: à quibus mox accipiebat, amoris vinculum in libandi notatione contineri, cuius gratia omnis libatio, tum apud Græcos, tum apud Latinos, tum maximè apud priscos Cimmerios fieri consuevit. Libo itaque à λίβω deductum, & hoc à Lieb-bont, λίβων, vel, si simplex verbi notio magis arridet, à Liebe, diphthongo ie in ei mutata; quod illa Græci non vntantur. Est autem Liebe, vt modò sèpius indicatum, amor: Bont̄ vero sine Liebe, Bone, Bant.

Sacrificiorū veterum sc̄pus, amor,

Quod non in sacrificiis tantum libare consuevint, sed post coenam etiam cū dormitum essent ituri, Homerus declarat terro. Odysselas libro:

Tois δέ καὶ μετέπειτα θεά γλαυκόπιταθήνη,

Ο γέρον, ἥτοι ταῦτα καὶ μοῖραν πατέλεγας.

Αλλ' αὐτεὶ ταῦτα λαλέσσας, περιδιαβεβούοις,

Ορεα τοσειδίων καὶ ἀλλοις ἀθεάροις;

Σπίουντες, κάροιο μεδώμενα, τοῦτο τὸ ωρόν.

Hæc ille, & in candem sententiam plura, quibus morem describit nostris Germanis haec tenus sollemne, qui mensis remotis, Slaey dico, id est, somni potationem celebrant. Linguis autem hostiarum ad hoc tempus veteres seruarunt, vt eas tum demum adolerent, cùm noctis silentium instaret, monentes, tum ne quis eorum quæ liberius dicta essent, recordaretur, tum ne somni linguis non fauētibus interrumperent. Videmus ut antiquissimi ritus apud eos maximè haec tenus vigeant, apud quos vetustissimi sermonis usus remansit; & quæ egregia sit conuenientia ipsius Liebe & λίβων, id est, amoris & libationis ad amorem relatæ. Hinc etiamnum hodie, dum quospiam volumus significare ad compotationem incaluisse; dicimus, Σπργενιαλανδερ lieb, id est, incipiunt inter se amare. Hitic non minus apud Scythas olim, quæ hodierno tempore apud nos sollemne, omnem amicitiam poculo fācire, quod propriè possimus Libationis nomine vocare. quia de re Lucianus in Toxani satis copiose. Nos ad

Iani duxit, & Gertrudis amorem præbibere solemus; eo quod Iani nomen euntibus praefit, Gertrudis eam notet Deam, qua fidam se præbet desideriis nostris, adspirans nimirum optatum successum rebus cupitis. Vinum autem maximè ad hunc libandi usum solet adhiberi, propter diuinum ipsius calorem, in cuius defectu alia succedunt. Sic Homerus:

Oὐ ἐγχοι μέθυ λεῖψαι ἐπ' οὐδεμένοις ἵεσθαι,
Αλλ' οὐδατι σωτέρνονται ἐπ' οὐδετον τέλυας πάντα.

Hic certas λέξεων & σημείων eiusdem esse significationis: & σπέρμα quidem sic etymologiarum scriptor interpretatur, ut dicat eo dēnotari, sacrificiis Deo & hominibus conciliati & amore deuinciri, aiens à σωτήρι σωτήρα fieri, nulla addita notatione ratione. Nobis δοῦλος, id est quod facio ad pacem, è quo concisum σπέρμα, quæ verbi radix Eustathio placet. Cum igitur facimus ad pacem conciliandam, propriè dicemur σωτήρες, Σωτήρεν, unde Crentensium dialecto σωτήρεν deriuatur. Quæ itaque pacis est & amoris mutui conuenientia, ea est horum cognatio verborum, quorum alterum ab amore colligando, alterum à pace procuranda originem dicit. Illud tamen minime hīc omittendum, huius verbī geminam etymologiam nobis offerri, alteram quam modò dixi, alteram quam futurum σπέρμα, vel, antiqua Aeolum dialecto, σπερματην nobis indicat. Est enim

Spes per I longum, idem quod cibum dare: quod quām conueniat cum sacrificio in quo Christi caro oblata est, nemo eorum ignorare potest, qui sciunt à Christo dictum esse: Accipite & comedite, hoc est corpus meum. Et: Caro mea verè cibus est. Iterum: Νησί quis manducauerit meam carnem. Rursus: Hic est panis qui de celo descendit. Quid multissimis? Hic solus verus cibus est animorum; ad quem cibum omnium sacrificiorum carnes referebantur; ita ut mirum non sit, verbum σπέρμα à cibo ductum fuisse, tametsi ad libationem norandam non intelligentium vitio transuerterit. Quod si luberet hīc at-

gutius philosophari, dicere verbū δόξα pro cibo, duci à δοῦλος, quod significat ad pacem; vel δοῦλος, id est, sit pax, adeò ut nullus cibus vere δόξα dici queat, nisi ad pacem referatur. Qua consideratione fit, ut quoties cibum capimus, eius oporeat in mentem venire, frustra nos capere corporis alimentum, nisi caelesti quoque pane verscamur, quo solo inter Deum & hominem pax aeterna conciliatur. Vide quām manca sit veteris ritum tum rituum, tum vocabulorum cognitio, nisi sibi à Cimmeriis adiumenta adsciscat: quamque rursus omnia clara sint antiquitatis monumenta, si nostræ lingue præfidiis, iuuentur. Et hæc quidem obiter de libandi tum fine tum notione. Re-deundum nunc ad Liberalium patrem, gemina ratione, ut dixi, hoc nomen sortitum, quarum posterior quæ à laboribus, molestiis, poenisque profligandis dicitur, ad Liberaliorum festivitatem maximè spectat, eo quod sicut Nochus mortale genus à diluvio defendit, ita Christus verus Liber, omnes homines è fœdo peccatorū barathro eripuerit atque seruavit. Quod vero posteritas magis recordaretur huius libertatis, qua per Agonium Martiale donandi essent mortales, instituerunt primi illi Romanorum maiores Cimmerij, ut Liberaliorum die toga virilis sumeretur, qua fieret ut deinde à ferulis & virginis & paedagogicis legibus iuuentus liberaretur. Lex autem paedagogica est lex vetus, ita ut hæc optimè significaretur per paedagogicam educationem.

Lex enim, ut D. Paulus inquit, pedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificaremur: At ubi venit fides, iam non sub pedagogo sumus. Christus igitur morte sua nos eripuit è paedagogica legis veteris seruitute, & nos iustitiae suæ toga induitos, filios suos constituit. Quicumque enim, inquit Apostolus, in Christo baptizati es sis, Christum induisti. Et alibi idem monuit: Induite vos Dominum Iesum Christum. Mirificum profectò symbolum fuit in hoc ritu Romanorum, quo in Liberalibus toga dabatur, quia esset vestis genus quod & totū corpus tegeret, & hoc ipso suo visu ostenderet, quām rectè à tegendo vocaretur. Tale nimirum Christus indumentum est, ut nos totos tegat & protegat ab omnibus aduersitatibus, quod tum demum mortalium generi datum est, cum Christus in cruce sanguinem suū effunderet, atque morte sua nos ab aeterna morte liberaret. Non possum satis admirari hanc tantam signorum & rerum signatarum concordiam; quam, qui casu tribuet, cum eo mihi non magis disputandum puto, quām cum Marpesia caute. Videmus consensem omnium, & intertior significantissimas ciudem rei tesseras diuino instinctu à prisca Cimmeriis constitutas,

Liberaliorū
die togam vi-
rilem sumere
solent Ro-
manii iunio-
nes.
Lex pa-
dagogica noster.

Toga virilis
Romanorum,
& toga liber-
tatis Chri-
stianorum.
• • •

stitutas, ipsum adeò tempus respondere, ut ad amissum contineat cūm eo die, quo Christus verus Liber vera nobis adduxit Liberalia, & nos de Apostoli doctrina toga induit libertatis, qua non solùm è paedagogicis legibus & ceremoniis, sed è mortis aeternæ seruitute vindiciae darentur. Siue enim decimum quartum mensis Nisan dicas, siue decimum sextum Calend. Aprilis, eodem calculus euadit, si Lunares quidem menses, pro eo ac debes, computes. Cūm enim singuli menses dies habeant viginti nouem & dimidiatum, decimus quartus à nouilunio erit decimus sextus Calendārum sequentis mensis, cuius diei prior pars mensē p̄cedentem finit, posterior pars sequentem exorditur: vnde fit ut merito primus dies Aprilis, finis dicatur mensis Martij. Id autem genus menses in visu Cimmeriis fuisse ipsum nomen mensis declarat, quod à Μαν, id est, luna, Μαν vocatur. Et quia finis mensis prioris & principium secundi in eundem cadent diem, voluerunt ut is Calend vocaretur, id est, Calenda, vnde de dicatur. pulcer finis, vel finis cui nihil superfit; quia nimirum mensis p̄cedentem finifiet, qua de voce in Hermathena. Decimus sextus igitur Calendas Aprilis, decimus quartus fuit mensis Nisan; qui quotannis à Mose celebrari iubetur, ad memoriam benignitatis diuinæ, qua populum Israëliticum ex Ægyptiaca seruitute liberavit. Habituit autem ea liberatio figuram liberationis, qua nos Christus erat à peccati seruitute liberatus: atque idcirco apud Cimbros ante celebratus, quām Iudei eum colendum esse didicissent, propterea videlicet quod Janus ante fastos suos in Italia tradidisset, quām Israël ita ex Ægypto commigrasset. Janus ergo cui anni mensiumque Romanorum distributionem acceptam ferri debere Crōnia nostra docuerunt, & Iudaicarum legum lator in prænotanda hac die, qua salus generis humani erat exspectanda ad vnguem concordarunt, insigni nobis documento, Deum apud Iapeti quoque postero assumendæ à se carnis liberandique generis humani oracula reliquisse, tametsi haec tenus à nemine fuerint vel intellecta, vel ad veram significacionem relata. Quemadmodum enim omnia sacrificia quæ cæsis hostiis fieri solent, typum gesserunt viñus hostiæ in crucis ara offerendæ; ita libatio omnis, sanguinis viñus libationem figura sua præmonstravit: & ut liberatio à seruitute Ægyptiaca & iugo Pharaonis, notabat liberationem totius generis humani à peccati & cacodæmonis seruitute; ita Liberaliorum dies eiusdem rei clarissimam habuit notationem: quæ quod se proderet manifestius, diuinitus fuit institutum, ut eadem die togæ sumerentur, clarissimum indicium libertatis, qua mortalium genus à lege paedagogica eximeretur, & sublato Christi tegumento ab omni aduersitate tuta delitesceret. Nunc itaque videamus quorūm Liberaliorū in Daphnidis morte Sibylla fecerit mentionem, quamque egregie indicatum sit, figuram triumphi Bacchici tum fuisse reapse completam, cum Daphnis lauream in cruce meruisse. Semper igitur nobis in mentem veniat. Agonij Martialis, Liberaliorum, & togæ à Romanis ea die sumi consuetae & quoties libationis audimus mentionem, de libato sanguine cogitemus: quoties etiam de Græco verbo σπερματην cogitamus, toties veri cibi, quo solo animorum vita confirmatur, recordemur. Nunc igitur Bacchico furore correpti cum Sibylla canamus:

Daphnis & Armerias curru sublungere tigres
Instituit, Daphnis thyasos induceret Bacchi
Et foliis lenta intexere mollibus hastas.

Est quisquam mortalium qui ad alterius, quām Christi mortem hæc pertinere demonstrare possit? Certe cūm nihil sani Seruus inueniret, ignorantiam suam manifestissimo prodidit mendacio, aiens Cæarem primum Liberi patris sacra Româ translusse, & instituisse Liberalia: quo nullum posse luculentius inueniri mendacium, ex iis quæ dixi, cuius liquebit. Volut nimirum diuina prouidentia tam clarum existare in carmine Sibyllino mortis Christi testimonium, ut nulla omnino cuiuspiam peruersitate ad alium posset detorqueri. Ut enim in Liberaliorum die clarissimus est Seruus lapsus, ita ad Cæsar's mortem nullo modo referri potest, quod de matre, miserabile nati, sui corpus complexa, prius cecinit vates. Iam ut cætera mittam, quod potest in hominem bellorum audiissimum quadrare illud: Amat bonus otia Daphnis. Caesar enim cūm occideretur, iam in animo agitabat bellum contra Parthos, & inde contra Parthos; tantum abest ut otia amaret. Quid? quod prædixerat

Verbum alli-
quot Virgi-
nij de Daph-
nide mytho-
logica expa-
satio.

Daphnia
vallis & Chri-
stus.

Si forte per infidias occideretur, fore ut resp. ciuilibus bellis vexaretur? Hæc scilicet sunt amiantis otia, hæc pacis indicia, hæc quieti animi signa. Verus igitur Daphnis est Christus, cuius tam antiqua apud Cimmerios fama, ut non Sibyllino modo carmine fuerit celebratus, sed Bucolicis etiam carminibus decantatus; & sic decantatus, ut pastorum primus & supremus haberetur. In primis autem illud apud priscos iactatum est, Daphnidem amore nymphæ cuiusdam cōtabuisse: quod licet Theocritus ad fœdam animali retulerit exigitudinem, sic tamen est de veritatis arcanis interpretandum, ut intelligatur Christus, supremus reuera pastor amore Ecclesie, nymphæ sibi dilectissimæ, mortem oppetuisse. Nunc ad reliqua:

Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus vna,
Vt gregibus tauri, segetes ut pinguis aruis;

Tu deus omne tuus.

Reuera ita est, Christum totius generis humani vnicum esse ornamentum, cum omnis nostra virtus tanquam pannus sit menstrua sanie defœdatus; nec vnum nobis ex nobis ipsis decus esse possit. Quod additur,

Postquam te fata tulerunt,

Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo, ad solis deliquum spectat, quod in morte Christi contra naturæ ordinem accidit; quod reliqua etiam, quæ deinde poëta adiecit, referenda: nisi forte velimus, post Christi mortem sudoratum prorsus nativa sua fecunditate orbata fuisse, atque pro vberitate illa sacris litteris celebrata, tristem sterilitatem inductam, cuius hæc sit descriptio:

Grandia sepe quibus mandauimus ordea fulcis,
Infelix lolum, & steriles dominantur auena.

Pro molli viola, pro purpuro narciso,

Carduus, & pinis surgit palurus acutis.

Quædeinde sequuntur, ruris ad lætitiam pertinent, & dies festos Daphnidii agendos, cœu mors eius non lugenda sit, sed gaudio magno colenda, sed lucis, sed heroo decoranda:

Spargite humum foliis, inducite fontibus umbras

Pastores, mandat fieri sibi talia Daphnis.

Et tumulum facite, & tumulo superiadite Carmen:

Daphnis ego in silvis, hinc usque ad sidera notus,

Formosi pecoris custos, formosior ipse.

Dicit se in terris & in cælis esse, tum quoniam notissimus esset patri, qui de eo dixit: Hic est filius meus dilectus, &c. eodem perruentia: addit deinde se esse pastorem formosi pecoris; eo quod animos pascat & formosos reddat: & idcirco meritò servat formosorem, quia nimis regum ab ipso uno & solo omnis nobis contingit pulchritudo. Atque hoc quidem de morte & sepultura: quibus mox alter pastor apoteosis Daphnidis succinit ad hunc modum:

Candidus insuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusq; uidet nubes & sidera Daphnis:

Ergo alacris silvas, & cetera rura voluptas

Panaq; pastoresq; tenet Dryadasq; puellas.

Nec lupus insidias pecori, nec retia ceruis

Vlla dolum meditantur, amat bonus otia Daphnis.

Ipsi latitiae voces ad sidera iactant

Intonsi montes, ipsa iam carmina valles,

Ipsa sonant arbusti: Deus Deus ille Menalca.

Sis bonus & felixq; tuis, en quatuor aras,

Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phœbo.

Hic ad sensus Christi in cælum describitur, cuius limen primum supra omnia sidera collocatum: & quia Deus in igne dicitur habitare & Seraphico ordine septus est; à Theologis cælum, cuius hic augustum introitum vates describit, empyreum vocatur. Graci ab integrissima & absolutissima splendoris perfectione Olympum nominarunt: D. Paulus se raptum dicit in tertium cælum, cuius auctoritate mouetur, ut tres cælos in sacris litteris agnoscam; primum in quo aucti cali commemorantur, aere &

Cali res in
sacra ser-
pura.

igne

igne constans, è quo pluuias cadere sèpius audimus: alterum illud in quo planetæ & cetera sidera, de quo loquitur scriptura diuina, dum dicit stellas cæli. Diuersos enim cælos diuersis planetis adscribere, & octauum fixis stellis tribuere sacræ litteræ non videtur. Tertium cælum est Empyreum, in quo Deus singulari quodam modo dicitur habitare. Vnde orantes dicimus: Pater noster qui es in celis. atque id quidem precipuo sibi iure cælum vocatur, Daphnis igitur ultra primum cælum, in quo nubes sunt; & secundum cælum, in quo sidera cernuntur, clatus, primus hominum cæli limen intravit. Insuetum profecto vocatur, quia nūquam antea ab homine fuerat vel visum vel calcatum. Ipse enim primus insolitus hoc limen aperuit, & eius augustam maiestatem, vt verus homo, miratus est nunc homini patre, & mortale corpus supra sidera ad ipsas Empyrei cæli sue Olympi fores euolasse. Hæc est nimis regum requies illa quam introiuit pontifex ille sacerdos factus in æternum, quem D. Paulus ait celos penetrasse. Hic limen Olympi primus aperuit, primus intravit, primus mortalibus ad illud viam munuit. Hic est Sanctus & Vetus qui habet clauem Dauid, qui ostium cæli aperuit, quod nemo aliis vel claudere potest vel aperi. Hic candidus ille Daphnis, cuius capilli candidi erant velutiana, alba vt nix, & facies eius sicut Sol luctus, circa quem qui sedent, amicti sunt vestimentis albis. Hic est primus & nouissimus, qui fuit mortuus & viuit, cuius hæc sunt verba: Ecce dedi coram te ostium apertum, quod nemo potest claudere. Oremus ergo hunc pontificem candidatum, vt nobis concedat limen illud Olympi vna secum intrare, & ex eo stellas & nubes pedibus subiectas videre; quod non tantum se concessurum esse pollicetur, sed vtrò citiam, vt ostium apertum intremus, inuitat. Placet itaque mihi lectio, quæ limen habet pro ostio, vt pote sacræ scripturae profusa consentanea, & tandem conservans cum religionis nostræ doctoribus loquendi consuetudinem: tametsi non ignorem Nicolaum Erythræum ab eorum sententia non abhoruisse, qui pro limine lumine substituerunt. Verum nec eius magistri animaduertierant, Daphnidem hunc nostrum Christum esse, qui primus mortalium insuetum humanæ naturæ limen evocauit, & omnibus suis ouibus aperuit regni caelitis ianuam, cuius ipse solus clauem se habere dixit. Optimo igitur iure totus hic aspectabilis mundus de hominis domini sui felicitate gaudet, atque exultat, & de dono incomparabili, quo & ipse innouatus est, Daphnidii gratias agit immortales:

Ergo alacris silvas & cetera rura voluptas

Panaq; pastoresq; tenet Dryadasq; puellas.

Pacem autem & tranquillitatem cælestis quietis quam D. Paulus ad Hebreos describit, ad hunc modum Bucolicus allegoria depingit Sibyllæ:

Nec lupus insidias pecori, nec retia ceruis

Vlla dolum meditantur, amat bonus otia Daphnis.

Subdit deinde rotum mundum lætitia gestientem exclamare, Daphnidem reuera Deum esse:

Ipsi latitiae voces ad sidera iactant

Intonsi montes, ipsa iam carmina valles,

Ipsa sonant arbusti: Deus Deus ille Menalca.

Sis bonus & felixq; tuis, en quatuor aras,

Ecce duas tibi Daphni, duoq; altaria Phœbo.

David loquens de liberalibus mensis Nisan, Montes, inquit, exultauerunt ut arletes; & colles sicut agni ouium. Et rufus: Montes exultasti ut arletes, & colles sicut agni ouium. A

facie Domini mata est terra, & facie Dei Jacob. Qui conuernit petrā in stagna aquarū, & rupe in fontes aquarū. Idem alibi: Jubilate Deo omnis terra, psalmū dicite nomini eius, date gloriam laudi eius. Et iterum: Omnis terra adoret te & psallat tibi, psalmū dicat nomini tuo. Venite & videite opera Dei, terribilis in cōsilis super filios hominū. Qui conuertit mare

in aridam, in flumine pertransiunt pede, ibi letabimur in ipso. Quod si hæc & similia quæplurima in sacris litteris canantur de liberatione ea qua Deus populū suū eduxit ex Aegypto, quibus modis vera Liberalia celebrada: Quod autē dicitur, Deus Deus ille Menalca, mirificè cōuenit cū illo quod est in Euāglio: Ceteris autē, inquit Mattheus, et qui cū eo erat custodiētes Iesum, vīsō terram oī & his qua se fobat, timorūt valde, dicentes: Vere filius Dei erat iste. A quibus ergo hi didicerūt huc Dei filii fuisse, an nō ex ipsis motibus

tremen-

tremebus, & rupibus scissis, & terra dehiscente? Sanè ex his ipsis. Quamobrem rectissimè cecinit Sibylla, ipsos montes & rupes & silvas cantaturas Daphnidem Deum esse. Però quod Sibylla addidit quatuor aras erigendas, id sic intelligi potest, vt tres Deo trino & vni, quarta Deo vt homini dedicetur. quo simile sit illi allegorico veterum figura, quo dicunt Herculem imparem Deorum numerum aequasse. Verùm videtur Virgilij distributio, qua duas aras Daphnidis, & duo altaria Phœbo consecrat, ad mystrium personarum in diuinis pertinere; vt indicetur secundæ persona carni vnitæ duas dandas aras, quo binarius filius significet; prior quidem filium incarnatum, alter, quo duo altaria Phœbo dicantur, secundæ tursus personæ tribuatur; sed sic, vt sola diuina, non humana natura consideretur. Aras enim Seruius dixit Diis inferis & superis dedicari, altaria verò solis superis. Verùm dum aras ad inferos refert, non videt eas Daphnidis in Deorum superum numerum cooptato minime conuenire. Varro aram ab ariditate dictam arbitratur: nos rei antiquissimæ vocabulum ex sermone antiquissimo petitum conuenire existimamus. Nullum omnino negotium sic accelerandum esse prisci putauerunt, quin tanta mora præmitteretur, quanta satis esset ad Deo sacrificandum: & quia hæc mora non tam ad retardandum negotium, quam ad accelerandum pertinere intelligeretur, vocem eam excogitarunt, quo simul moneretur & hanc moram omnibus rebus agendis præuentandam esse, & ex ea fieri vt celerius ad optatum finem perueniatur. Ut & ha contraea esse, & illo tarditatem, hoc celeritatem notari, cùm alibi, tum in Hermathena demonstrauit. Ex igitur & ha sic vox circularis Ara: sicut ex An & pa Ana, media littera duarum vices tenente. Est in trito nobis prouerbio, Orationis ad Deum fusæ mōram, nulli vñquam negotio moram attulisse, quo declaramus ipsius vocis Ara veram originem atq. rationem. Quia verò hoc vocabulum commune est, & tandem in idolorum cultu quoque usurpatum, nostrates Altar siue autar, quod idem est, iñ vñ retinuerunt, quo & antiqua mora indicatur, & commonemur antiquissimam omnibus in rebus esse debere hanc sacrificij moram. Latinorum quidam ab alto, alii ab alerido altaria dicta credunt: nobis Cimbrica origo non potest displicere, tum quod ait vel aut pro venerado cœlebro usurpemus, vt dum dicimus, Her-alt pro caduceatore, tum quod simpliciter elatum vocabulum, ei tribuendum videatur, quod est omnium antiquissimum. Arida, me Dius fidius, est aræ etymologia ea, quam Latini sibi cōminiscuntur, cum contrà à pinguedine potius & libatione vocem mereri videatur humoris indicem. Sed quid ego vanas Latinorū rationes in nominibus explicandis ad examen voco, cùm nihil illis aridius queat excogitati? Longè sècus habet linguae nostræ fecunditas, in qua vocationis radices cum rerū naturam exponunt, cum præcepta cōtinent ad vitam bene retejēt, instituendam apprimè necessaria. Sed dicit quis: Quid Daphnis Mercurij filius, siue potius Mercurius ipse incarnatus cum Phœbo habet cōmunionis? Diuersis nominibus vnum cōfundens, Deum signari, iam non semel annotatū. Quemadmodum itaq. Mercurius perfectam indicat contemplationem, & Herman publicam admonitionem; ita Phœbus is est, qui nutrimentū omnibus offert. à Phœbi siue Dei, vt nos scribimus, quod est aho, & hoc præterito imperfetto, à Bie, quod est offero. Quamobrem Deus ea ratione consideratus, qua omnibus iusta suppeditat alimenta, pœnæ dicitur, atque idcirco pastor vocatus. Cum igitur Daphnis pastor sit humanae naturæ vnitus, quis non intelligit diuinā eius naturam Phœbi nomine designari, propterea quod ea non homines modò pascent, sed pascent etiā vñtuersa? Quoniam vero alimentū in humido est, fuerū qui aquam pœnæ dixerint: qua tursus quia omnia lauantur, crediderunt pœnæ id est esse quod xadupor. Deus igitur filius qui benignitate sua pascat vñtuersa, Phœbus rectè vocabitur: & quia primaria & purissimum animorū pabulum est verbi Dei enucleatio, & arcatorū reuelatio, idem quoq. nominatus est Apollo. Quod vero clarissimis, quāta sit Phœbi & Daphnidis cognatio, adde & illud, Phœbi Daphnæum quoq. vocatum fuisse, cui templo magnificum Antigenus Epiphanes construxisse cōmemoratur. Syracusani item vt Daphnidis pastori caput celebrarunt, ita & Apollinē Daphnidē coluerūt, vt Hesychius prodidit. Vocatur inde quoque Ἀφροδίτη in Acrostichide Apollini dedicata. Quāuis porrò lati copiose vates haec tenus latitudinem etiam explicarit, qua Daphnidis apotheosis & ad supremi cali limen adcessus homines exhalatavit, addit tamen & alia, quibus incomparabile Daphnidis beneficium denotetur, & aeternum eius regnum intelligatur.

Saltantes

Ara etymon.

Altar siue
Altar.

Altare, is.

Venerant, vel
Venerant.Phœbus un-
de diuina.Phœbus Dei
filius rectè
vocatur.Phœbus Da-
phnæus.Apollo Da-
phnæus.

Saltantes Satyros imitabitur Alpheisbaeus:
Hæc tibi semper erunt, & cùm sollemnia vota
Reddemus Nymphis, & cùm lustrabimus agros:
Dum inga montis aper, fluvios dum pescis amabis
Dumq. thymo pascentur apes, dum rore cicades,
Semper honos nomenq. tuum laudesq. manebunt.
Vt Baccho Cereriq., tibi sic vota quotannis

Agricole facient: damnabis tu quoque votis,

Ad sempiternum Christi alludit sacrificium, eiusque festos dies cum cultu Nympharum & agrorum lustratione coniungit. Per Nymphas aquas baptisimi intelligere possumus; per agrorum lustrationem, lustralem lauacri efficacitatem. Quod deinde additum de Baccho & Cerere, non absurdè referri queat ad panis & vini sacramentum, quo corporis & sanguinis Domini participes efficiuntur, & ipsi Christo vñmitur. Verùm ne nimium scrupulose singula discussisse videamus, his modò contenti erimus in diuinum Sibyllæ vaticinii antiquitatiuncilla, quas qui fastidier, eum procùl à nostris scriptis amorem velimus. Nobis nihil nimium est in hac palæstra, quia cōtra atheos sue philosophos (quo falso titulo quidam sibi placet) siue barbaros (quorū maxima turba est) certamen proponitur; eo quod clare cernamus hanc pestem irides magis atque magis virus suum in hominis aniliis propagare, cui sectarum in religione nostra ditteritas insignia suppediat alimenta. Nisi ergo de Herma monitu didicimus, quām vetè à priscis traditum sit, Daphnidis Mercurij filii est, & id quidē ea ratione, qua Criophorus est & Μηλοεύος à Grecis nuncupatus. Sufficiat modò hęc qua de Mercurio Gallorum ex Druidis, id est, ex veritatis magistris accepta, catididē putauit communicanda, quod tandem Mercurius communis omnium Deus esse cernatur: qua in re si quis nostra accusat prolixitatem, is sciat infinitò à me pauciora in medium allata, quām argumenti latitudo postularer. Nihil enim hactenus dixi de vi Mercurij, qua trahit non homines tantum, sed omnes etiam choros angelorum. Primam Mercurij originem in mare ut esse tradidi: quam vocem si ichnæorum nominum ritu examines, inuenies rite rati, quo denotatur trahendi vis, quoad eius fieri potest, explicata atque extensa. Monemur itaque hoc nomine in cōsideratione perfecta, quia non potest esse nisi in materia perfecta, extremum esse situm eorum ad quae res vel trahi vel extensi possint. Cūm ergo per cérimonias trahimur, cūm per doctinam trahimur, cūm occulto supremi boni impulsu trahimur, trahi nos intelligamus ad perfectam contemplationem; & eam esse mensurā atq. modum trahentium omnibus suis numeris explicatū, vt cognoscamus Deum, cuius visio, vt perfectam absoluit contemplationem, ita summam absoluī felicitatem & vitam sempiternam. Sic idem est quod violento impetu trahi: qua voce retrò per vestigia lecta, ad religionem & cérimonias deuenientis à qua vocula Cūretes religionis & cérimoniarū capita dicuntur. Videmus ergo dñm Marcur conueritus, omnium violento impetu trahentium illum esse supremum finē, vt ad perfectam contemplationem adspiremus. Nisi igitur cogitationem & calamē cohiberem, nullus de hac perfecta consideratione & vi trahendi ad cam ferentur considerandi scribendique finis esset. Pergamus ergo ad reliqua quae Cæsar de præca Gallorum prædictit religione. Post Mercurium, inquit, Apollinem, Martem, & Iouem, & Miherrum colunt. De his candem ferè quam reliquæ gentes habent opinionem: Apollinem inqubos depellere, Mineruam operū atq. artificiorum initia tradere, Iouem imperium cælestium tenere, Martem bella regere. Huic cūm prælio dimicare constituerunt, ea quæ bello ceperunt, plenumque deuouent, quæ superfauerint anima-lia capta im molant, & feliquasque res in vnum locum conferunt. Multis in ciuitatibus hartum resuta exstucios cumulos locis consecratis conspicari licet. Neque sepe accidit, vt neglecta quispiam religione aut capta apud se occultare, aut posita tollere audebet, grauissimumq. ei rei supplicium cum cruciati constitutum est. Hæc de Diis Gallorum Cæsar: in quibus nihil est vel difficultatis, vel obscuritatis, si nomina diuina intelligantur. Ea apud præcosvaria vñtus Dei dona explicabant, quorum suprema vt intilia & minime ad quæstori facientia à lucipetis Curetibus obscurata sunt: insima & ad plebeiani vitam spectantia, sola sunt commemorata. Hinc Mercurium non supremam & perfectissimam contemplationem sunt interpretati, sed viarum atque itinerum ducem

Mercurius
unde dicitur;
Grecis vocis
ichnæa ratio.Gallorum
dij apud Cæs.

ducem dixerunt, & vim maximam habere ad pecuniam faciendam, propterea quod his in rebus vulgi studia versari, atque omnem poni, viderent contemplationem. Nec alia ratione Apollinem morbis depellendis praefererunt, quod hac via pecuniam sibi & ampla donaria parata cernerent. Apollo, ut modus dictum, filius est patris aeterni, sic vocatus, quod ex abditis infinita potestatis in cerebro patris latens abyssis totam protulerit vniuersitatem, & præterea genus humanum liberatus esset ex antro Tartareo. Dictionis composita est ex Af-hol-los, quod Latinis sonat, ab antro libero. Sol antrum est & spelunca, in qua sunt, in tenebris delitescunt. Græcis itaque ἀφόλαος dicendus esset, sed consuetudo ex aspirata tenuem fecit. Quemadmodum autem Apollos idem est quod liberans ab antro caliginoso, ita Nomius dictus est a paucis, atque idcirco Daphnidi, coniunctus; tum quod alat vniuersa, tum quod carne humana assumpta, genus humanum verbo Dei pascit. Odiosus sim, si que vel Plato vel ceteri de Apollinis nomine tradunt, refellere contendam, cum cuius lique posse, nihil aliud quam vana cæcæ ignorantiae esse delirant. Macrobius spectabilis Solis corpori omnia divina nomina seruire cogit: nos imaginem quidem in eo agnoscimus supremi reuelatoris, sed Apollinis nomen ad naturam referimus infinitis spatiis altiore, pro eo atque vocis postulat interpretatio. Mitior maiorem in modum quam quicquam soleam rerum maximarum, insignem vocis huius Apollos compositionem: quippe qua simul expressum cerno, Deum filium non tantum omnia ex abditis patris abyssis soluisse, & omnium mentes ab alta caligine liberare, sed nos etiam inferni barathri, antri horrendissimi carceribus exemisse, atque ita simul declarari, eundem totius rerum vniuersitatis esse creator, simul liberatorem generis a se creati, simul etiam eum qui omnia occulta ex caligine & ignorantia soluit & in lucem profert. Nam si vestigis veris insistas, duo offerentur intelligenda, alterum ut dicere ac precari monearis ad hanc formulam, Salus accurre, alterum, ut animum tuum adhorteris ad hunc modum: Age anima curre. Nam Sol-lop-a vtrumque indicat ei qui diuersarum linguarum Cimbricæ dialectorū non sit ignarus, ratione geminae significationis ex Sol perita. Domini autem, a in o frequenter transire, ut dum pro Manu dicunt Allemani, & ab eodem Manu Moneo faciunt Latini. Nec aliter ex Sol fit Sol apud nostrates, unde Soldiorum deriuari dixi. Ex Sol igitur, quo salus denotatur, Sol fit apud quoddam, atque ita Sol-lop-a, idem est quod Agedum salus accurre. Quæ conceptionis verborum formula, non patribus modo Christi natalem exspectantibus, sed nobis etiam optimè conuenit, rogantibus ut per Christum cito salutem consequamur, quem verum Apollinem confitemur. In alia dialecto Sol notat animam, seu ea sit totius hominis conseruatio, in qua notione Britanni vocem usurpant. Latini item corporatum luminis & caloris fontem eodem vocabulo intelligunt, & quia hic spectabilis quædam mundi anima esse videatur, & quia in eo salus rerum omnium, quæ sub sensu cadunt, consistat. Quisquis ergo audit nomen Apollos, retro per vestigia recurrat, & animam suam ad eum cursum incitet, qua curritur ad veram & solidam salutem. Nolo hinc monere Latinos, à Los, solo habere, per conuercionem; & à Sol pro salute, Solidum, sicut à Sol nomen salutis. Lop autem idem esse quod curro & curre, nemo nostrum puerorum ignorat, à quo Lop-a, idem quod accurre. In conuersione autem tempus murari nihil mirum, cum non eadem velocitate in eundo & redeundo semper variatur. Et hæc quidem nobis nemo mortalium, sed ipsem Apollos reuelauit, qui ut nos ab antro & caligine liberet, ac salutem festinam accurrere faciat, seruidis precibus oramus. Varia eius apud veteres tum Græcos tum Latinos sunt cognomina iuxta variam filij in diuina Trinitate considerationem. In primis, quia sic omnia ex abdito patris abysso produxit, ut in omnibus diuinitus ternarius agnoscatur; nec quicquam in rerum natura consistere possit, quod ternario non innitat, Apollini tripodem dedicarunt. Quemadmodum enim per ternarium omnes ideas ab Uno Proclus, in iis quæ in Platonis Parmenide scripti, descendere docet, ita priscilli, omnia ternario tamquam tergeminio pede stare, eleganti sacri tripodis symbolo indicarunt. Quæ alij de tripode fabulariunt, ea, ut pueris nota lubenter pretereo, id vnum semper acturus, quod ea Apollinis beneficio reuelam, quæ ceteri haecneus ignorarunt. Thracæ Græcis Apollinis nomen interpretati sunt, dum Delion vocant.

*Apollinis
synon.
Sol.*

*Non ius
Apollo.*

*Apollinis vo-
cabuli inver-
si interpre-
tatio.*

*Sol & Sol
quid signifi-
cans.*

Sol, solus.

*Apollini
quare tri-
podes dedica-
tus.*
*Apollinis co-
gnomina &
varia epithet-
a, ex syno-
& mystic
interpretatio.*

ruunt. Quanquam non ignoto, à Delo sic vocatu esse plerosq; existimasse, cum ego contra, *Delus A-*
insulae potius nomen ab Apollinis cultu datum fuisse cfcdam. Nec aliter de Cynthij co- *pollo.*
gnomine censem, quod licet Festus à Cyntho Deli monte ductu tradat, mihi ramen pla- *Cynthius A-*
cket, Deut p̄tius Cynthu vocatu, quam in os ira dicetur, eo quod Cumbo, ad verbū signi- *pollo.*
ficet, facere queriquā rei cuiuspiā certiore, sive vno verbo idem est quod doceo. Eius rei *Cumvius A-*
indiciū est quod alio nomine Cunnus quoq; sit vocatus. Cumne enī & Cumbo, pro eo- *pollo.*
dem usurpatur. Hinc Cunnida apud Athenenses teste Hesychio illi vocati, è quorū ge- *Ci uide.*
te Cunnij Apollinis sacerdotes legebantur. Nec alia causa Phœnæus & Anaphænæus, *Phœnæus A-*
quam quod omnia reueler, nuncupatus. Est vero aeterni patris filii cognomen, *pollo.*
ascribitur declarat. Aliis placuit vt Archegenes diceretur, eo quod ipsius generatio pre- *Anaphænæus*
cedat vniuersa. Est & apud Egyp̄tios vetustissimum eius nomen Orus, ab Os̄, quo *Apollo.*
prima causa rerum notatur, & quia Cimbricæ voce Latinis Originis vocabulum, & ver- *auterius*
bum Oris remansit, licet temporis ratio sit negligēta. Hanc vocem iij sunt interpretati, *Apollo.*
qui Apollinem ymn̄pa vocant, cuius ara Deli fuit, nullo hostiarum sanguine tingi- *Oris Apol-*
da. M. Cato Géhitium nūmbo p̄pauit, eā vocabuli deriuandi formula, quam fastidiosa *ymn̄pa A-*
quorundam atires vix admittit. Placuit huius ara Pythagoræ, vt nulla morte viola- *pollo.*
ta. Eadem ratione Patronus dictus est, eo quod omnia producerit ex arcano paterna. mē- *Lycius Apol-*
tis antro, quæ de te consule Orpheum in Macrobij Saturnalibus. Quoniam vero is qui *lo.*
omnia gignit, omnis etiam felicitatis auctor est, voluerunt prisci, ut ab hac quoque no- *Lycoreus A-*
tione cognoscere haberent. Lycium itaque & Lycoreum nunc upartunt, à Lycio quo bo- *pollo.*
nam fortunam dixi notari. Lucius ergo fortunator erit, & Lycor, vnde Lycoreus apud *Graci annū:*
Orpheum, prima felicitatis causa. Quia vero maxima felicitatis pars in splendorē con-
sistit, maiores nostri splendoris vim Lucht vocarunt, vnde Lux apud Latinos remansit,
eadem forsan quia ex Lucht Rex, ex Merit Merx factum videmus. Quando enim in cō-
templatione Dei felicitas summa ponitur, neque hæc citra diuinum splendorem men-
tes nostras illustrantur haberi potest, bene recteque factum ab iis, qui splendoria felicitatis nomine nomen dederunt. Orpheus in hymno Apollini cantat:

E λύτε πάρια πάντα την ουρανού τρέψετε φαίστε λύκωνες.
Hinc & Annus aeternus dictus, eo quod prosperos generet successus, haud secus atque an- *Annus aeternus*
num virtutis voce λυκώνες vocarunt Græci. Annus enim vti Solis circulus trecentos *Apollino.*
sexaginta quinque dies celi vinculum quoddam connéctens boni omnis calissa à Gim- *λυκεβάτη*
bitis Lycabant, id est, prosperorum successuum sive felicitatis vinculum huncupatur: *vocatori*
qua ratiō ut clarissima est, & prisci ritibus ad ynguem consentiens, ita ridicula sunt & *Graci annū:*
delira quæ de Lupi & Solis cognitione refert. Aliant. Nec minus ineptū quod Cleanthes *annus vnde*
dixit, Lycium ob id vocari Apollinem, quod veluti lupi pecora rapunt, ita ipse *dicitur.*
quoq; radiis suis rapiat humores. Quam vero prisci Cimmeriotū in nominibus formā- *λύκη.*
dis conuechiati, vt atius faustum prosperitatis vinculum vocetur, si non aliunde, *λύκη.*
at certe ex ipsa voce Anna, quæ circularis est precedentis & sequentis temporis nexus, *λύκη.*
de vernacula nōb̄is interpretatione claruni est, eo quod circulus in principio & fini de- *λύκη.*
uinciendis summam habeat firmatatem. Gracos primam lucem quæ præcedit Solis *λύκη.*
exortum, λύκη vocasse, tefis est Macrobius, quod bene quadrat cum nostra interpreta- *λύκη.*
tione. Par enim est vt homines summo manere experenti Deum precentur, vt diem sibi *λύκη.*
bene fortunet: & vt votum hoc singulis contuenit ait, ita toti contuenit anno: vt *λύκη.*
Lycabant nominetur, quo vocabulo Deum orare videmur, vt tot nobis dierum conne- *λύκη.*
ctat felicitatis vinculum, quod Sol vno suo circuitu comprehendit. λύκη, alijs λύκαραι, λύκη:
cuius posterioris vocabuli vsum non apud doctos modò viros, sed apud plebejos etiam *λύκη.*
& è medio vulgo homines tempore suo fuisse Eustathius scripsit: qui tamen mirum est, *λύκη.*
quā fæcile in vocis ratione intelliganda frustra torqueat. Homerū verius, cuius occasio- *λύκη.*
ne de hac voce verba fecit, septimo Odysseæ libro legitur, & à Macrobio citatur:

Ἄμφιλυκήν εἶπε δέ οὐτ' ἀρσενὸς, έτι δ' ἀμφιλύκην νῦν.
Amphylycon quid dict debeat, ex notatione vocis αμφι connectate quid sit possit, modò *λύκη.*
quid Lyce significet non ignoret. Cūm enim ipsa aurora fausta nomenclatura Lyce vo- *λύκη.*
cetur, & alio nomine Lycophos, id est, lux matutina, nōc ea pars Amphylyca dicenda, *λύκη.*
quæ circa auroram est, ipsum videlicet primum diluculum proximè præcedens. Docet *λύκη.*
ergo poëta ante crepusculum matutinum in ipsa postremæ noctis parte, Gracos iam in *λύκη.*
ordinē

110
Roxavys. ordine suo distinctos ad rogum constitisse. Quod autem Eustathius de colore lupi somniati, ut vanum est & nihil faciens ad vocis originem ita condonandi sunt id genus errores iis omnibus qui nostri sermonis sunt impeciti. Lucianus λυκανῆς prima lucis creperae initia vocavit, ita ut apertā auroram dicat, λυκανῆς primam albefcentis cœli lucē. Ut autem prisci auroram à Luce, quo prosperitas notatur, indigetarunt, ita & Iouem Luceum vocarunt, eo quod hic Luceat, id est, prosperitatis & bonæ fortunæ caput sit & origo. Latini crepusculū matutinum Auroram vocarunt, ab antiquo Cimbrorum epitheto, quasi Au-rorā nominaretur, quo antiqua & veneranda motio designatur. Mouet enim homines ad cōsuetos suos labores, nocturnā lucis primordiū rumpens quietem; cuius nomine in signe cōtinetur documentū, non oportere nimis mihi homines diutius quiescere, quād ad prima vñq. creperē lucis momenta. Quamobrem qui volet rebus secūdis & bene cūtib⁹ semper frui, is perpetuō cogite de vtroq. nomine & Greco & Latino, & illi credat in dubio lucis primordio fontem esse prosperitatis, huic non esse diutius in lecto quiescendū, quād Amphilyca nox prima luci cesserit. Ne verò quis putet ab aura Aurora duci, quasi auræ horā, is sciat Auram itē Cimbricā esse vocem, & nihil aliud notare quād antiquā & venerandam celeritatem, que cūm primū & maximē in luminis diffusionē cernatur, factū ut pro splendore vox visparetur. Quoniā verò aēr limpidus nō turbidus, antiqua & venerabili luminis suscipiendo facultate pollet, isq. leui statu plurimū iuuetur, pro grato spiritu aura cœpit vispari. Quod Varrō dixit ab auro auroram dici, quid id ad tēpus aēr aurescat, id vanū est, tamētū ἐρωτῶν πόδι epitheto videatur approbari. Est quidem aurā eiusdem originis priore nominis sui parte, sed posterior pars facit v̄c antiquam potentiam signet, eiusdem vocula indicio iactantiam potentiam iungēs. Non enim idem est quod validū sive valentia, sono producōre iactantiam notatura. Virgilus vt alia alia Aurora cognomina dedit, ita inter cetera vñū habet quo etymologiam proximē fecutus videtur:

Aurora interea misericōrē mortalibus albam.

Exstulerat lacem, referens opera aīque labores.

Sed hāc extra rē. Lupus autem cur λύκος vocetur, mēa non pluris refert, quād cūr cetera pleraq. tum Latinorū tum Græcorum vocabula longè à prima lingua puritate degenerarunt. *Sloc* apud nos idē est quod deglutiendo deuoro, & *Sloc* idem quod deglutiō: cuius iterū prateritum imperfectum est *Sloc*, idoneū verbum perpetuū lupoū voracitati denotandæ. Hinc si principio sibilus auferatur, origo vocis λύκος sive λύκος existeret, cui terminatio adiecta λύκον facit. Eodē modo Latinā à *Sloc*, id est, occulto gressu infidior (quod Aristoteles dicit esse lupoū ferē propriū) fecerunt vocabulum Lupus, accentus ratione neglecta. Vide quād nihil agant qui citra Cimbrice lingua præsidia veteris vocationes querunt, quamq. turpiter omnes & Græci & Latini in rebus nobis clarissimis hallucinētut. Jā quid dicēt de voce Pæan? Festus à πάνω deriuat, eo quod Apollo sagittariū iētibus ferire mortales putetur. Egregiū verò vocis fabrum qui Deo beneficentissimo à nocendo nomen tribuendū existimauit, quod æquē absurdū atq. illud, Apollinem à perdendo nomenclaturam habere. Alij alia somniant, qua referre, nullum operē haberet pretiū. Hoc interim notandum, prisci sollemni ritu iactatum fuisse à πάνω, quod alij à πάνω protulerunt: qua diuersitate sese non intelligere quid dicerent aut regarent, prodiderūt. Frequētū est in sacris nostris cantionibus *Haleluia* & *Ossanna*, sed quid iis vocibus notetur, paucissimi norūt. Idē quōdam accidit Græcis, sacra nomina ē præsca Cimmeriorū religione mutuatis. In Hermathena & Abecedario doceo I vocalēm blādientis esse, eius nimirū qui sese in gratiā cuiuspiā insinuare nititur. Cūm enim preces nostras in eius quē rogamus præcordia penetrare cupimus, exilissima hac & ad penetrandum maximē idonea voce vtimur. E autē ipsum Vnum notare, omniū rerū fundamen-tum, eodē loco demonstro, quod tamē accentu longo pronunciamus; quo fit vt Græci per suum ήτα, id dixerint. Παντε, autē fit ex nostro Παν-ām, quod est, incipe facete pacē, siue, incipe satisfacere. Est igitur à πάνω idē ac si Latinē dicas: Blandissimē nostras preces tibi insinuamus, ô ipsum Vnū, vt incipias satisfacere & pacē nobis cōciliare. Quid modō non audit, hanc orationē priscorum patrū propriam fuisse, obsecrantū filium, vt paciscū patre incundā mysteriū acceleraret. Quāuis verò id iam olim sit absolutū, licet tamē & nobis eadē prectionis formula vti, eo quod perpetuō nobis opus sit has pacificatione.

Conf-

*Pæan unde formatur.**Sloc.**Sloc.**Aurora ety-mon.**Aura quid significat.**Mon.**Sloc.**Roxavys.**Pæan Apollo.**In πάνω.**Lupus unde dicitur.**Sloc.**Aurora interea misericōrē mortalibus albam.**Exstulerat lacem, referens opera aīque labores.*

Confitemur autem hac oratione, ipsum Apollinē vnum esse æquē atque patrem, iuxta illud: *Ego & pater unum sumus.* Dicemus ergo nos clariore verborum intelligētia. *Iē, Pat-ām,* quād olim Grætorum poëta; certō scientes, cum nostrum esse pacificatorem. Callimachus in hymno huius antiquitatis ignarus, quamvis in frēquenter iteret, putare tamen videtur ab *hei* hanc vōcē deduci, vt hi versus ostendunt:

Ἐν πάνω, ἀκούμεν, δύνεται τοῦτο
Δελφός τοι σφράγισον ἐφίμων ἐπέρο λαὸς,
Ημος ἐνηβολίν χρυσὸν ἔπειθεννυσσο τόξων.
Πιθά τοι καπνόν τη συγίνεται δαιμόνος θήρ,
Ανδρὸς ὄφις, τὸν μὲν σὺ κατηνάρες, ἀλλοὶ ἐφ' ἀλλῷ
Βαθλών ἀνὴν οἰσόν. ἐπηντησεν δὲ λαὸς,
Γενεῖς ἀστητῆρα.

Hic videas in primū acclamatū fuisse, cūm serpentem Apollo occidisset, ac πάνω in πάνω à poëta esse mutatum non ob alia caussam, quād significationis ignoratiā & versus coheccinitatē. Licet poëtarū fabulæ multis modis à prima sua sinceritate degenerarint, non est tamen in iis veritas ita prorsus vel obscurata vel extinta, vt nulla eius appareat vestigia. Acceptū nimis erat à priscis Cimmeriis, hanc acclamatiōnē in πάνω ad Apollinē referendā, ea ratione qua obsecramus, vt serpentem hostis humani generis occidat, radiantibus flammis sui amoris sagittis, atq. id quidē faciat descendens in Pytho, id est, ad putredinē huius mundi, accepta videlicet humani corporis cōditionē. Erat enim in arcans oraculis, Deū ad hanc Pytho, id est, ad corruptelā descenditū, & in ea terribilem illū draconē occisum tri, & tum demū omniem vaticiniorū veritatem, in lucē proditurā. Diūnūm hoc oraculū ita tacodāmō corripit & in rem suā vertit, vt ī *Pytho*, *Pytho* esse mentiretur, & id quod futurū erat, fingeret præterisse, commento inter miseros homines sparso, nescio quem serpentē Pythōm ab ipso olim occisum fuisse, atq. eodē loco vaticiniorū vīm suscitasse. Sciuerat nimis callidus draco, se ī vero Apolline cōculandū, & tū verā doctrinā inter mortales de vita aeterna exofitū, atq. hūius tēi in multis oraculis exstante promissionē, cuius fidē vt euerteret, meridacia consinxit, quibus vera vaticiniorū intelligentia corrūperetur, & tandem in meras nugas & vesana cōmenta trāsiret. Hinc Delphicū siue Pythiū oraculū, reuera Pythus nomine dignum, eo quod totū esset p̄fētū apollinis frātidē ad corruptelā animorum comparatū. Hac via immanis serpens ab Apolline occidendus, personā sibi Apollinis sumplīt, & miseros mortales in ea pertraxit dementiā, vt ipsi accinerent hymnū siue ephymnū Dei filio cānendum. Olim ergo piū vates instituerant, vt festis carminibus succinetetur *I-e-pat-ām*, *I-e-pat-ām*: & id quidem ad eum finem, vt verus Apollo, & verus magni consilij retulat, festinaret vt patri cælesti satisfaceret, atq. genus mortaliū à drācone Pythō in ipsa Pytho, id est, mortali corpore liberaret. Hanc Epoden immanis draco bestia abominanda & fatalis omnium majorū auctōtō sibi vna cum nomine Apollinis atrocavit. Hēc inquā bellua, siue, vt cum Callimacho loquar, δαιμόνος θήρ Ανδρὸς ὄφις, id est, infelix bestia, horribilis draco, dum sē occidendum sciret, se ī fixit occisū, & simul sacrilega fraude sibi arripuit diuinā nomina diuinūq. cultū: & cūm pater esset mehdaciorū omniū, veritatis vaticiniorūq. induit latuā: qua in professione vt fallētū salleret, imposturū suis altq. hādo veritatis nonnullū miscere consuevit, tamētī non dubitē, quin nonūq. diuinū pūtu coactus, quēdā vera protulēt oracula, vt est illud de Iao vero Iudeozōrū Deo. Si quis volet clarissimis videre quibus technis diuinā sibi symbola & oracula Diabolus atrocavit, is legat Firmicū Maternū, vt ex auctōre, quād ego sim, illustrōe cōdīscit furtuā laruati dæmonis ornāmēta vēto possessori vindicare. In eo inteniet illud: *ἐν τριπάνῳ βέρωνα,* *ἐν πυρβάλων πέτραι,* *γέροντα μισθόν,* id est ex tympano comedī, ex cymbalo bibi, factus sum myticus, cacodēmonē sibi ex dominica cōenē mysteriis suppilasse. Et rursus istud: *χαῖρε νύμφη,* *χαῖρε νέα φάρη,* id est, Ave sponsē, aue notūm lumen, serpentē sibi furatū esse ex vaticiniis de Christo apud vetūissimos celebratis. Itē aliud, *θεοῖς πέτρας,* id est, Deus ex petra surreptum esse ex oraculo quo prædictebatur Christū fore petrā quā cælestis Ierusalem esset fundamentū. Quid multis apud hunc videbis nequissimum humani generis hostem omnia profanā superstitionis symbola de sanctis venerandisq. prophetarū oraculis ad abominanda furoris sui sceleta trāstulisse. Nihil ergo noui dico, nihil piis aut-

*Pytho.**Pytho.**Diabolus di- uina symbola oracula si- bi arrogat.*

*Carnada.**Carneus A-*
*polo.**Car.**Fac.**Carneus di-*
*bus.**Prefine**Pa-**en.**Pausine**Pa-**en.**Ni-**ni-**Ni-**Nous.**Carneus ve-**rus eis C hri-**stus, carneus**Iupi-**Carneia fa-**cia.*

ribus indigni, dum doceo Apollinis nomen ex diuinis mysteriorū scribiis eacodæmonē sibi suppilasce, & eas sibi odas furto sum p̄fisse, quas diuni vates draconis vi etori dederant. Idem impostor scelestissimus verū Christi cognomen sibi arrogauit, dum se voluit *x̄p̄ov vocari*. Memini in Amazonicis de Carna & Carneo obiter quædā annotasse, & inter alia, quæ priscis Romanis Carna vocaretur, ea nimis Dea siue diuina potestas, per quam, quod nobis maximè carum esse debet, fit propinquissimū; quā si Latino sermone sapientia diuinam, Cimbrico Mineruā dicas, recte dixeris. Atq. hinc quidē Apollo Carnus dici posset, ut illuc notauit: verū quia vocē *K̄p̄eioς* sic interpretatur Macrobius, vt in ea innovationē agnoscat; lubetē cū sequar, & eum *K̄p̄eiov* vocabo, qui Cimmeriis *Kap̄-yēi*, id est, amorē innouans dicetur. Car enim illud esse, cui *He-ar*, id est, vehementer ovo ut mancas, dicere debemus, Hermathena tradit. quod vocabulū versum *fiat* facit, id est, contingit, in quo finis est & perfectiō omnis caritatis. Qui ergo facit ut amor quo Deum cōtingere debemus, redintegratur atq. rursus nouus fiat, quod *ne siue p̄p̄* signifi-*cāt*, is Carneius rectissimē dicetur: que vox nisi de Christo intelligatur, haud equidem scio de quo intelligi possit. Nihil itaq. magis cōsonū dici queat, quā si Carneio accinamus, *h̄n̄ m̄p̄h̄v x̄p̄ov*. Callimachus rectius quām intellexerit Carneiū *m̄λ̄vλ̄m̄v* vocauit: quia voce is notatur, cui multis precibus supplicandū. Hunc enim eū esse ait, cui aræ perpetuō calere debeant citra omnē cessationē: huic perpetuum ignē esse in ara custodiendū canit; quod quid aliud esse dicas, quām hūc amore perpetuo in ara pectoris nostri colo oportere. Cui placebit hāc eleganter exposita videre, Cyrenā adeat Musam, à cuius ore discet quāsacrilegē diabolica bestia, siue *δαιμόνος θηρΑνδερφεις*, diuinos honores usurparit. Carneius ergo à *Car* & *Nei*, quorum hoc in alia & alia dialecto aliter atq. aliter pronūciatur, ne siue *p̄p̄* Capanis Brabantis est, vnde *vēdē* terra modū recens arata, si Hesychio creditus. Alij *p̄eudicunt*, vnde *eo*. Plurimi *p̄ou*, è quo Latini suū Nouū habent: Brabāti superiorēs *p̄iow*, à quo *vēdē* fieri posset. Carneius igitur summus est st̄mē caritatis innouator; si voces quidē iis primū tribuēdē, quibus earū ratio cōgruit maximē. Quā obrem Christus verus est Carneius, eui aræ nostræ perenni amoris foco calere debent, cuiq. perpetuō canendū *J̄-ee-pai-an*, *J̄-ee-pai-an*. Variæ admodū de Carneio opiniones fuerunt; quarū nulla magis ad veritatē accessit, quām ea quæ Carneiū cundē eum Iouē fecit. Pausanias, quām nihil certi de Carneio apud Gracos constaret, satis ostendit; quē tamen Varinus Phauorinus singulari vicit diligentia, adductis diuersis Theopōpi, Praxila, Alemanis & Demetrij sententiis: quorū primus prodidit Carneiū, Iouē & duotorē ab Argiuis olim nominatū fuisse. Bene ille quidē, nū cauſam falsam, à nescio quo Carneio exercitus duce petiūisset: quia scilicet Carnus exercitū duxerit, Iupiter Carneius sit nuncupatus. Praxilas itē ad Iouē hoc nomen à priscis relatū videns, Carneium quēdam Iouis & Europæ filium confinxit; melius dicturus, si Iouis & Erigones filium dixisset, vt reuera fuisse Cronia nostra docuerunt. Alij Carneia festos Iouis dies fuisse scripserunt, cauſa nulla idonea ad id probandum allata. Ex hac tamen diuersitate opinionum illud in primis clarum, Ogygia prorsus sacra Carneia fuisse, quoniam ab omnibus inter vetustissima commemorantur: deinde ex earum collatione cernas, ad Iouis filium ea pertinuisse; & eū quidē talem, vt vel Apollo potuerit, vel Iupiter dici, quod in solo Christo, qui & patris arcana revelator est, & idem cū patre, veritatē suam potest tueri. Hie enim solus & vnicus Carneius, quia solus nimis caritatē inter Deum & homines renouauit, & idcirco Polyllitus optimo iure à Callimacho vocatus; quoniam multis precibus hic vnu orandus, vt pote per quē solū à patre nostro cælesti audiemur. Quis modū non perficit quantū momenti habeat vera priscarū vocum intelligentia ad impias eacodæmonis fraudes detegendas: quas si Laetatiū, Arnobius, Tatianus Syrus, Athenagoras, Iustinus, Eusebius, cæteriq. qui cōtra idolomaniam scripserunt, explicare potuissent, bone Deus, quibus verborū fulminibus eloquentes illi viri contra horribilē hanc & immanē serpentis malitiā inuecti fuissent! Ut illā belluam pestilentissimā diuinis titulis & honoribus exiūscent atq. excoriassent! Quām fanaticis erroribus miseris mortales Pythous hic draco demētravit! Ut homines in sua castra ē castis Dei pertraheret, omnes sibi Dei nomenclaturas, omnes titulos, omnes tesseras militares sumpsit. O callidū stratagema! Ipse qui cōculandus, qui cōterendus erat, Christi victoris signa preferebat. Ipse draco se mētitur draconis hostem: & ne quid eorum quæ vaticinia prōmisserant miseri mortales exp̄lalent, singit se iam olim victoria contra draconē potitum, & vt illud *h̄n̄ m̄p̄h̄v* ad

se transferret, opinionē seuit, draconē sagittis à se confixū, vt Græci putarent h̄ ab *se* de-
riuari, & *m̄dī* à *m̄dī*. Quanquam autē hēc sufficiunt ad docendū, non Apollinis tantū
nomē, sed plurimā etiā cognomina eidē apud priscos attributa, de Gallico sermōne esse *Clarissimū A-*

interpretanda, nō possum tamen facere, vt non addā Apollinem etiā Clariū dictum *polo*.

fuisse, non vt pleriq. omnes arbitrantur, à Claro vel opido vel insula, sed ab eo quod huic
omnis splendor & perspicuitas, cūm cæterarū rerum tum oraculorū hebeatut. Quid si

à Latinis hoc nomē prius Apollini datum fuisse quām à Græcis, apertissimū eius foret
ratio: nunc quia Græci eius sibi vindicant originē, approbantibus etiā Latinis, nulla po-

test causa significationis inueniri, nisi ad Clariū opidi cōfugiat, quod Cosophoni tā
fuit vicinū, vt eius nātūla videatur fuisse: quod & Eustachius scriptus & Plinius indicauit,
dū dicit Colophone in Apollinis Clariū specū lacunā esse, cuius pōtu mīra reddatur ora-

cula. Portum autē hūc Clariū vocari à *θ̄ο τού κλήσεω*, eo quād̄ lōrē Apollini obtige-
rit, Nearus tradidit. Theopōpi placuit à quodam Heroe cui nōmen Claro fuit, nūn
cupatā fuisse vaticinij sedēm. Ego vlt̄riū rogo, vnde Herō nōmen datum sit? Quid si

neſciant, quid ad rem facit hoc cōmentum? Latini Clariū dicunt id quod splendidū est
cuius vocis, quia nullā habent etymologiam, fateantur necesse est aliunde eā in Latīnū
venisse. Ab ipsiis igitur antiquissimis Italia incolis Cimmeriis vocē retentā fuisse ex no-

stra lingua discas, in qua vt quotidianus eius est vsus, ita ratio quoq. valde luculentia. Clar-
enim splendidū dīcīmus & apertrum, vt ex Cal & Ne cōpositum intelligatur, quārē solu-
tionis via id clariū erit, quod pulcritudinē, quē per Cal notatur, in rebus facit mātere. In

obscuris enim nullā nobis apparet pulcritudo, propterea quod eā nihil aliud sit, quām
id quod omnibus placet, à Cal al, vt & ante, & in Hermathena traditū. Splendidū ita-
que, citra quod nihil in rebus omnibus vel mentis vel corporis oculis cernit, nēdū pla-
cere potest, Clar vocatur. Latet & altera in hac voce cauſa, non minoris ferē, quām ea
quæ exposita est, facienda. Cal vocali longā idem est nobis quod calū, à Cal verbo, quo

deficio vel diminuor significatur, & Hat quo pili & trīca significantur, ab at quod effide-
morari, ita vt Cal-hat idē sit ac si dicas, carens omnibus trīcis & remoris. Quām obirem
Clarū à priscis Cimmeriis ad Latinos venisse, tā est clarum, quām quod clarissimū. Ne

mini ergo eorū qui quid Apollinis voce denotetur intelligunt, dubiū esse potest, eū Apol-
pollo Clariū vocetur, cū ille cuius ea partes sunt vt omnia reuelet, faciat vt omnia clā-
ra protinus euadant. Oraculū igitur à Dei cognomento cacomētio Clarū nūncupauit,
in hoc iuxta ac in cæteris sacrilegi dānandus, eo quod aqua insanos reddens, non spiritu
Dei, sed astri diaboli homines impleret, ac Engasterimātes sive Engastritas redderet,
fanaticis vocibus misero vulgo illusuros. Quod verū Apollinē morbos depellere sacrifici-
ci dixerint, eius hāc est cauſa. Est sanē Apollo verus atimorū medicus, vt Carneius, at-
que hac ratione maximē inuocādū. Verū quia corporis valetudo plerisq. omnibus a-

nimorū sanitate antīor est, auaritia sacrificiorū quāstū suo studē populo persuasit,
Apollinē morbos curare, si sacrificiis & donariis placaretur. Verū quia plerisq. herbe
diuina reuelatione cognoscuntur, nō male tota medendi atsd̄ Apollinē est relata. Ac-
cedit & ratio Physicorū, qui Apollinis nomine Solem intelligūt corporatū & spectabile
veri Apollinis simulacrum, à quo cūm oīs corporū sanitas, oīs vis & efficacitas plantarū, &

reliquorū, quib. morbi proligātur, vires promanēt, nō malē Apollinē medicina p̄s̄idē
fecerūt, tamēsi altera illa vis, quæ in animaliis curādis cernit, infinitē sit p̄s̄idēt. Enū-
merauit Cæsar tertio loco Martē, belli p̄s̄idē, qui cur Mars dicatur, paulo ante expli-
caui. De Iouē porrō, quē cælestiū imperiū tenere, & quē Druidae atq. cæteri Theologoi dī-
cūt, ambigendū videtur vnde nomenclaturā suā sit fortūtus. Cūm enim Ichoua Hebrei
idē significet quod Græcis & Latinis ens, videri potest Iouē vocabulū inde ad Latīnū
venisse. Lubenter equidē id cōsiderer, nisi scirē Italiā à Iapeti, nō à Semī aut Chamī
posterioris principiō occupatā fuisse. Iouē vel Iau, vt alij sonāt, circūflexa vox latitudinē gau-
diūq. apud nos testatur, cuius si structura examinēs, inuenies eā cōstantē ex I & Hou siue

Apollo, s̄i dīcas. Tene. Est ergo vox eius propria qui blādē rogat, vt quod pla-
cet, teneatur. Ex Iau, mutato I in G, fit Gaudiū Latinorū. Græci hac voce
abutūtur, dū indignanti hanc voculā tribuūt: quod tamē Grāmatici sic excusat, vt Iouē
cū acuto tono *χειραστικὴ ἐπίρρημα* dicant: verū dū circūflexa vox gaudientū vocē esse

Gaudiū. Iouē, autem, s̄i intel-

Apollo q̄dā
dīcas mor-
bos depellat.

Iupiter Gal-
lorum Dæci.

Gaudiū.

Quiritare. intellexerit à me sapere nō intelligitur, dū dicit. Vt Quiritare est vrbatorū, sic Iubilare ruficorū. Quiritare id est esse quod per laniēta conqueri & auxiliū inclamare flebili voce; ex T. Luio discatī colo, quo foeda Bacchanaliorū stupra describit. Quiritate, Quirites ad auxiliū vocare, Varro & Nonius interprētantur: Nobis de verusto Cimmeriorū fāmōne clari, Quirito dicit à Criten, mutato C in Qu. quod verbum idem est quod cītare. D. Augustus reclusus quid Iubilare sit, expressit: Iubilare, inquit, propriè est galidū verbis nō posse explicare, & tamē voce testari quod corde cōceptū est & verbis explicari nō potest. Quia vero Iux. Iou. Cimbrico factū est, syllaba ea tēpus longūseruat. Sic Silius: *Et latu scopulis audiuit tubula Cyclops.* Intra, thymos spūmā inīcīt, sūtūlū fīt.
Io triumphhe. Nostrates pro Iou. Se frequenter dicūt, ut autīga pro Hou. Hovel. clamant: qui mos quām si vetus, militū Romanorū clamor, quo Imperatori per vrbē in Capitoliū cūti
Io bacchus. aēclamare. silent. Io. triphē Io, satis declarat. Nec aliter dixerunt. Græci Liberū pātem Iēbacchū, à bacchanalū videlicet voce. Hinc Iohannes apud nos, pro summa oblectacione, & gaudio pro hilaritate, ex Iohanne cōcūsum. A. Ion. igitur, & His, quod significans incito vehementē sit. Iou. is aspirationē de medio sublata, quo vehementē & incitātū gaudiū denotatur. Quod si à Iou. & Hū tuū facias, cōdē tendes, quoniā ad eū modū gaudiū seruorē notanteris. Diximus modū Mercuriū, nūbil aliud esse, quām perfectā contemplationē, atq. ea nota Deū ab Aristotele describi. Idē docuit voluptatem operationis in diuidū esse comitē, atq. adeō ipsius operationis esse perfectionē quandā, veluti formā suprēmā. Iā voluptatē tanto meliorē esse, quanto à melioris facultatis operatione manat; & ea rūfus tanto præstantiore, quanto id, in quo facultas se ē exercet, præstantius fuerit & excellētius. Hinc efficiunt, ut cūm Deus perfēctissima perfēctissimi sit cōtemplatio, sit enī præstantissima voluptas, cū propter facultatis operantis excellētiam, tum propter māteria in qua versatur. Sicut igitur à summa cōtemplatione tāquam ab ultimō bonorū sive opiniis intelligendi vis incitatur, ita præstantissima voluptate tāquam à summo omnib[us] consideriorū, omniā mētis gaudiū incitatur. Est igitur Deus nō perfecta modū cōtemplatio & aēolutissima, voluptas, sed vehementissimus etiam omnis gaudiū stimulus, quo nūp[ro] magis animi nostri, quām equus & stro agitatur. Quāobrem: Iouis nomen tanto est quām Mercurij, diuinū, quanto operatione voluptas antiquior est & præstatiō. Quod significat quāvis vñus sit & idem Deus Iouis & Mercurius, sublimiore tamen notione Iouis quām Mercurius intelligatur. Homerus *Iēgymo* dixit, pro venti vehementia. Apud Latinos. Vis nota significatione usurpatur; quorū vtrumq. ab His. Cimmeria voce deriuatur, illud quidē sola neglecta aspiratione, hoc vero adpiratione in digāma. Eōlicū murata, vt ex Venetiis Heneti, ex īdē vestis ex Hesperus Vesperus, & similia ex similibus formantur. Accipit autē His significandi ratio neum ab Hīt, quo feruor notatur, tū ex aspirationis & fibili natura; qui duo flatus elementū subtilissimū, & ad celere penetratiōnē maximē idoneū descentes, vocē faciunt ad vehementiā incitationis denotandā tam aptā, ut haud videā qui possis inuenire aptiorē. Iouis itaq. vehementissimū est summa gaudiū incitamentū, quo omnia rapiuntur & in cālis & in terra. Videas quāso, quām cōgrua, duarū syllabarū cōpositione nomenclator cōplexus sit totius philosophiā summa: & videas iterū, an vlla omnino ingenij humāni sollertia vocē pāris breuitatis queat fabricari, qua æque significanter hac voluptatis & gaudiū yis, ad summū bonorū sepe his, explicetur. Quæsiuit Aristoteles diligentissimē, quod nam inter operationē beatissimā & summa voluptatē, vel dīscrimen vel cōiugii statui posset, ac vix tandem inuenit, quānam vtriusq. limites essent. Nostrī sermonis architeclus statim animaduertit, in voluptate maximā quādam latēcūm incitādū ad actionē, atq. ea omnia rapi ad primū & summū gaudiū omnis irritamentū, totamq. hanc accuratā suā cogitationem duabus significantissimis syllabis cōsignauit, & includit. Vt r[er] igitur se præstiterit admirabiliorē, iis iudicandū relinquo, qui nec vllis prauis opinionibus sunt anticipati, & mediocrem litigie nostra cognitionē philosophia studiis cōiunxētū. Quēris oler, ac magna scholarū cōtentione agitari, non olim modū, sed nostra etiamnū atate. An summū bonorum in voluntate esset, an in facultate intelligendi. Ardua: sanē quæstio, & multis rationibus in vtrāmq. partem, cūm ab aliis, tum à Scoto & D. Thomā doctrinam professis, disputata. Nobis de nomenclatoris nostri sententiā, & eorum omnium qui Orphicam theologialem allegoricis fabulis & Cimbricis, vt plurimum nominib[us] testam sequuntur, descendū esset, voluptatē finem perficere bonorum quidē, non tamen totum complecti. Quemadmodū enim justam mēbrorum omnī mensuram & compositionē vna cum florido

L M B E R C I I I . 115
 florido & grāto colore necessariō comitatur pulcritudo, ita perfectā intelligentiē actionē, in qua Peripatetici vltimā constituant felicitatem, non potest non sequi voluptas, omniābus numeris absoluta. Quāmobrē si hēc ab illa sciungi diuelliique posset, profecto voluptatē ipsa mentis actionē diceremus pērfectiō. An nō ipse Aristoteles decimo E. thicorū libro cōpulsus est fati, operationē ab ipsa voluptate perfici veluti forma quādā? Quid si sic est, quid vltimā quāritus, quid ambigimus, quid hāfītamus? Cur nō appetē constemur id quod volētibus nolentibus ipsa tamē extorquet veritas? Iā si in voluntate principiū sit, cūm ceterarū mentis motionū, tum eius maxime quā ad summā fēmitur felicitatē, nō possumus nobis quietē aut tranquillitatē aliquā imaginari, nisi voluntas nostra in eo, quo ferebatur, acquiescat, atq. idcirco dicimus necessā est, in quo prius mōtū est mouēndi exordiū, in eo etiā finē vltimū esse constitendum. Quām igitur reapse voluptas ab operationē pērfectissima nēqueat separari; rationē tamen potest diuelli: quod dū sit, fatendū erit, vltimū & pēfectum finem nō esse in ipsa nuda operatione, quippe cui, iuxta Aristotelē sententiā, modus adhuc quidam formā decēt, fed in ipsay voluptate operationē omnib[us] pēfectionis numeris absolvēt. Quid? ipse Christus solus omnī bonorū auctōr atq. largitōr apertissimē ipsā felicitatē gaudio decēt, aīcē, *Euge serue bone & fideli, quia super pacem fūisti fidelis, super multa te cōstitutā, intrā in gan- dū dominū tui.* Porrō est quisquā tā alienus ab omniā sensu, qui neficiat ab omnib[us] legislatōrib[us] dolores & penas pro extrēmis mālis habitas semper fuisse, atq. idcirco harū metu à flagitiis & scelerib[us] mātēlos coērcēti cōsueuisse: Quod si mala operationē aliud mātētū est, cur nō bona actione aliud bonū præstantius judicabitur? Quod vero illud erit, si non erit voluptas, bene agentibus velut præmiū in sacris litteris propōni conlēcta? Quis negat Tartareā tormēta summū esse malorū? Quod si malorū supremū dolor definitū, quid ni summū bonorum sit in voluptate? Scio vitā aēternā in Dei cōpē? Carab Apostolo constitutā esse, verū is nō negat, ex hac cōtemplatione summanū sequi voluptatē. Immo ea causa Deum cognoscere cōplimus & intueri, vt cūs pulchritudine perfruamur: quod si verē dicitur, nō ipsā vita aēterna, sed vita aēterna voluptas, ita Dei fructio, quod idē est, summa erit beatitudo. Licet enim vita in beatis nequeat à gaudiū sentiri, in aliis tamē cōsideratur. Rūfus nihil in omniā vita & omni officiū latitudine ipso Dei cultū & vera religione præstātius. Atqui Iesus, vñus ex probatissimis ve- rae sapientiā doctorib[us], tradit ipius religiosā vitā præmiū & corona esse iunctitudinem atq. gaudiū. Esaias summā nobis præcīnens felicitatē quam Christus suis daturis esset, cāndēm multē ante confirmavit sententiā: *Hanrietis, inquit, aquas in gādio de fortibus Saluatoris.* Sed quid multis opus est? Is est nō Christianoū tantum, sed omnīs antiquitatis vōlēnsus, sicut impietatē Tartareę sequentur; ita piētati cālestia gaudiū mercēdis loco proponi. Nullo ergo modo Stoici audiendi, qui virtutem ipsam sibi plazimū esse voluerant; nec vlla ratione cōmittendum, vt toti veterum Theologie repugnemus, quod fiet, nisi in voluptate ea, quē vt palmarū & corona rectis officiis protinuit, summa collocemus felicitatē. Quicquid igitur vel Aristoteles, vel alij disputationē, id nobis cum sacrīs litteris & Orphica traditione, atq. adeō cōmīni omnīm hominū sensu tenēdū, in gaudiū & latētia summū esse bonorū, dicēdūtq. cūm Salomōne: *Ex spebātō tuōrū latītia.* Cantemus ergo cūm Davide & D. Petriō & tota Christianoū ecclesia, assumpta nobis Messiae persona: *Nō as mibi fecisti vias vīte, adimplōb[us] mē le- tītia cūm vultu tuo, delectationes in dexterā tua vīq. in sinistrā.* Quid? nūi quis adhuc scrip- puls? An non audimus ipsum Christianū nobis clara voce per vatis sui os claimantem, summū bonorū esse in ea delectatione? quā ex cōspectu vultus diuinū acceptū resēt primū quidē ipse Christus, deinde cāterioēs qui gratia eius futuri sunt beati. Quo cō loco, si quod de vita aēterna ante dictū est, explicetur, tota quētio fūerit profligata. Quādo ergo in fruitione, quā nihil aliud est, quām delectatio, quā capimus ex eius quod amāmus præsentia, summā felicitas continet; & ad hanc Deus ipse tanquam vltimū omniā finis incitat tum se rūm vnuersa, pro ea quāq. portione quām fert eōrū captus; nec hac fruitione diuinī vultus quicquam superius queat cogitari; cōfitemur oportet Iouis nōmē summū beatitudinis apieem explicare, & idcirco non malo iure ab nōi qui stolidē & impīe ex diuersis vñis Dei nominib[us] diuersis sibi Deos cōfirixerunt, topīmo Dco tributum esse. Verūm vt Grāmaticorum etiam pueris satis faciā, obiter & illud *Iouis nomi- natūm cas- sus.* admonebo, Iouis in recto dici, ne quis imperiē genitivūm diuītaxat casum in hac sibi voce

voce imaginetur. Docuit id inter alios, noctium Atticarū scriptor, aiens ex Iouis & Pater gemino vocabulo cōpositum Iupiter eōluisse, perinde atq. ex Mars & Pater Mars piter dicebatur. Quod autē Iouē ē iuuando detinet, facit hoc quidē de ceterorum omnium sententia: verūm quām in eo nō sit integrā vim nominis assecutus, satis modō liquere credo. Non eo infitas ab eodē Iuuo & Iouis dici, sed nego nō aliud in Iouis nomine quām in Iuuo latēre. Hoc enim sola adiecta verborū terminatiōne ex Iouo descēdit, Iouo futurū, nīsi o in v mutasset, ac diphthongū in vocalē & digāma resoluisset: illud, vt dixi, dūrū vocū habet cōpositionem. Ex Iouis altera vox gignitur, magnā insignis erroris occasionem præbens Latinis. Veioiū aedes Romæ erat vna cū simulacro sagittas tenente: quē Deum sic dictū idem existimat auctor, vt Vesanū dicitur & Vecors, quasi minimē iuaret, sed cōtrā noceret, cuius rei signum sagittæ darent. Addit plerosq. in ea fuisse opinione, vt hunc Apollinē dicerent. Nos scimus Apollinē Nomium & pastorem vocari, eiq. curā gregum & armentorum esse. Quamobrē si quis eum dicat omni brutorū animaliū generi præsidere, & ei quoq. suos stimulos addere ad voluptratē perseguendam, nō video quid sit peccaturū. At hoc ipsum Veioiū in Cimmeriorū sermone designat, eo quod vocula hac dī, totum brutorū genus intelligatur. Sagittæ verū minimē significant vllā lādendi facultatē, sed efficacitatē radiorū, qua penetrat vniuersa, nō homines tantū, sed greges quoq. & armenta. Habet Cupido suū arcū, habet sagittas, quibus hominū ferit præcordia vt radiis amoris incendantur. Quid ni ergo eodē modo in Solis radiis & Apollinē sagittas id querimus quod Dei propriū est, vt nimirū eum dicamus, ex validissimo bonitatis suæ arcu perpetuā tensionē nunquā remittente sagittas emittere amoris igne feruentes, iisq. vitalē omnibus immittere calorē, cuius vi & efficacitatē ad eam rapiantur latitiā, ad quam Iouis dicitur omnia prouocare. Non est tamen ita cogitandū, quācūc iptra allegoriā & mysticum sensum Deus Veioiū diceretur. Diuinus vates olim inter Israēlitas cecinīt, & Christianorum chorus antiquā eius quotidiē répetit cantationem: *Homines & iumenta salvabis Domine, quē admodum multiplicasti misericordiam tuū Deus: filij autē hominū in tegmine alarū tuarū sperabunt. Inebriabuntur ab ubertate domus tue, & torrente voluptatis tue, potabis eos. Quoniam in te est sōns vite, & in lumine tuo videbimus lumen.* Hic nemini obficiūrum esse potest, iumentorū nomine neq. equos neq. boves, nec alia bruta animalia intelligi, eo quod hac eiūs voluptatis fonte nō potētur, in qua summu consiliti honorū, sed homines intelligi peccatis inuolutos, & pecudum more terrenis solis inhiantes, de quibus alia ode: *Homo cūm in honore esset, nō intellectus, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.* Pollicetur ergo Propheta sempiternā cælestis regni latitiā ipis etiā iumentis, quæ infinita sua clementia ex antro Caci liberabit. Quis ergo dicere ausit, Iouē nō rectē Veioiū vocari? Quis non videt, non solum simpliciter Dū Veioiū esse, quia bruta animātia corporei pabuli voluptate profundit, sed propterea etiā, atq. id quidē longē diuiniore notione, quod homines vitiorum sordibus impuros, quos verē pecudes & iumenta voces, ad cælū perducat, domū nimirū suā, quod in ea lumen videant in lumine, & gaudio perfruantur sempiterno? Deus igitur Iouis est, cuius filius coæternus rectē Veioiū vocabitur, eo quod morte sua omnia iumenta totius terræ à vitiorū cœno expurgata, ad cælestēm impellat voluptatē. Immolabatur autē Veioiū capra, cuius effigies eius simulacro adstabat. Eius quæ priscis Cimmeris ratio fuerit, difficile fortasse. Succurret tamē in obscuro palpanibus Moyses, qui decimo quinto Leuitici capite præcepit vt duo hirci in ostio tabernaculi sisterentur, quorū sortitio ea esset, vt alter cui sors Domini obtigisset, Deo pro peccatis populi offerretur: alterius capiti sacerdos omnia populi scelerā imprecaretur, atq. is mox per expeditum hominē celestrem in solitudinē abriperetur, pro populo futurus ἀπομονώσις, id est, auertruncus, vna secum omnem spūcitiā populi ablaturus, auersurusque diuinam vindictam. Dicemus ergo capram eadem olim ratione immolati confusessi Veioiū Deo, iumentis, id est, peccatoribus nomine suo gaudium pollicenti, atque adeō ad illud instiganti. Sit ergo apud Mosēm immolatus hircus loco capre, significetque humanam animam (e) cacodæmoni subiicientem, qui non male hirco denotatur, propter terrum libidinis virus & pessimum animalis factorem. Hircus verū quem Hebrei λαγόν vocant, Græci ἀπομονώσις vertunt, cacodæmonis videtur gerere typum, atque idcirco in solitudinem procul ab hominum consortio depelli, ne rursus animos humanos veluti capras ineat, & scelerum femine defecdet. Veioiū itaque capra immolabatur, humani ani-

in pecudem conuersi præ se ferens figurā, quō ea hostia hircinū cacodæmonis virus expurgaretur, pacatusq. Deus; reuera se Veiuē p̄fstatet, id est pecudē ad gaudiū impeleret. Vidiū modū quis Veiuī & Iouis, & Iouis quidē nomine sic gaudiū exprimit, vt summū est ad voluptatē perstuentā incitamentū tum sibi ipsi, tū alius omnibus ex eius abyſſo per verum Apollinem eductis, & stimuli huius vi siue philtro hoc diuino semper ad gaudiū agendis. Verūt quāuis hæc vocis interpretatio totius vera sapientiæ cōpletatur summā, & id quidē tam luculenta nōratione, vt nihil vñquā vel à Platone, vel ab Aristotele eadē de re dici potuerit significantius; maius tamen adhuc artificiū in eadem voce delitescit. Vt enim ex Iou & Iis cōpositio facta summi gaudiij cōtinet irritamentum, ad omnes res creatas occulto spiritus sancti imperū dimanās; & illud ipsum aperit benefiū, quo nullū maius à Deo confertur: ita si nomen tesoluatur in Iou & Iis citra adspirationē, perdetur vis spiritus illa quidē, cuius medio res omnes ad lātitā incitan-
tur; at nihilo tamen minus illud intelligetur, quo nō potest quicquā magis propriū ipsius Dei videri. Iis enim idē est Cimmerii, quod Latinis sonat est: quo fit vt Iou & Iis, idē fit Dicitur esse
gaudium, ex
vocabulic
mōliqne.
quod gaudiū est. Hac igitur via ipsum Dei esse, quod pura est energia & mera operatio, definitur gaudio; perinde ac si dicas, Deū nihil aliud esset, quām ipsum ipsius gaudiū esse per est expressum. Sicut itaq. legitur in sacris litteris, *Eſt miſit me*, siue, vt Hebreo verbo utar, *Heic miſit me*; ita aliter dici potest: Gaudiū est, siue ipsum gaudiū esse miſit me. Dū igitur veteres Iouē Mercurio fecerint maiore, intelligere nos voluerū illā Dei notionē, quæ per gaudiū esse explicatur, esse p̄stantiorē, quām eā quā in cōtemplationis perfectione consistit, tamē Iupiter & Mercurius vnius sit idēm. Deus; nec possit perfecta esse cōtemplatio, vt non hæreat cū ea ipsum gaudiū & voluptas suprema, quæ sola cogitatione possunt separari atq. secerni. O admirabile nōmenclatoris sollertia! ðsummā humanae intelligentiæ perfectionē in nomine Dei condendo! Diabūs syllabis expressum videimus & ipsum esse Dei in gaudio consistere, & eo ipso gaudio tanquā summo bonorum fine, omnia velut œstro quodā vehemētissimo cieri. Sed vt hæc sint maxima, & cōtemplantis animū in nescio quē coniiciant stupore, restat tamen in eadē voce aliud ad-
huc artificiū inter prima mirandū. Iouis enim nomen est ichnaūm contorsione sui indicaturū, in quo sit verū animorū pabulūt atq. alimentū. Nam dū retrō legimus vocabuli vestigia, inuenimus *Sit uis*, quo significatur visionis nutritiū; eo quod *Sit*, idē fit Iupiter nō
Mercurio a-
pud veteres,
tamē si Iu-
ter & Mer-
curius vnius
sit idēm
Deus.
quod video, *Doi* verò idē quod alo ac nutrio: quorū vtrumq. mirifica habet vīti coniunctionis, cūm priore intelligatur omne vīsum & cōporis & animi ad ipsum est siue Hebreorū Heic esse referendū: posteriore moncamur, omniū alimentorum supremū finem esse ipsum gaudiū & delectationē. Deficiunt me verba, quō violentū animi mei affectū exprimā, quo totus rapior cūm hæc considero; videoq. bene Mercurij cōcūsione me admoneri, nihil esse ad trahendū omnibus viriū numeris magis absolutū, quām perfectā considerationē: atq. idcirco quamuis Iouis nomen superiorius sit quām Mercurij, per Iouis tamē nomē retrō lectū, nos cuestigio ad id venite, vt intelligamus pabulū proximo grādu p̄cedere, eā, cuius desiderio cuncta rapiuntur, delectationē. Sed sufficiant modū hæc de iis, in quibus vt finis est omniū, ita cōtemplandi nullus finis inteniretur. Restat modū sola Minervā inter Gallorū Deos à Cæſare cōmemoratos: de qua, quia sa-
tis multa alibi à me dicta sunt, hoc vñū hic repetā. Minervā nō minus quām cē-
tera veterū Gallorū vernaculū fuisse, nec aliud eo significari, quām hæreditariū ducēdi ius, quod æternō suo filio æternus pater addixit. Quidam ergo pater omnia sapientiæ lux dedit ducenda ex intimis cerebris sui abyſſis; atq. eā totā rerum vniuersitatē ex iis depro-
fit, & quotidie deponit; non malè Minervā sapientiæ, & omnibus tebus rōcta via & ratione faciēdīs, dicitur p̄fesse. Mirifica arte & stupenda proſsus sapientiæ sapientiæ ho-
menclatura constat. Vt enim hæreditariū omniū rerum ductum proſsa deſignta; ita ver-
sa ichnaū vocum ritu docet, cui ducendarū rerum omnium gubernandarūq. hære-
ditas à Deo data est, eius quoq. partes esse vt pacē accipiat inter homines & Deū. Min-
ervā enim idē est quod ducēdi hæritas, *Fte-nim idē quod pacis cōſociatio*. Si quām latē huius vocabuli mysteria ſeſe extendūt, oratio mihi diffundenda eſſet, vix vñū volumē, quāuis multis libris turgēs, toti materiæ capiēdē ſufficeret, quippe quā amplissimā vni-
versatē cum philosophiæ tū religionis latifundia limitibus suis cōprehendat, vt ex ipſa ſta-
tim vocis interpretatione cuiusque liquebit, ſi modū expēdat quid ſibi velit ducētiſ vnitie-
ſorū hæreditario iure filio cōtributus, quid rursus pacis cōſiliatio, & qua hec natura lege

vel inter se, vel cum sapientia sint colligata. Percellit animū meū Augusta rerum magnitudo, duabus syllabis ichnaeis clarissimē expressarū, & totā religionem Christianam & eius utilitatē & finem vltimū cōpleteū. Singula Dei nomina diuersis suppositis & attributis dedicata, tantū rationis artis mysteriorum nobis offert, ut ne scias quid maxime sit admirandū. Primum videbatur nihil fieri posse per summū humani ingenij conatū admirabilius, quā Mercurij nomen esset. Mox successit Apollo, nomenclatura aperiens & quē ingeniosam, & quē mīsticā, & quē mysteriis plenam, quae non solum ad philosophiam facerent plurimū, sed accuratē etiā & per quam significanter summā religionis enuclearent. Qui porrò melius exprimi posset Deus exercituum, omnia quae velit ad puluisculū vsq. communīens & velut in mortario contundens, quā si Mart vocaretur: cuius nominis monosyllabi ea est conformatio, ut sola vnius vocalis in vicinā cōmutatione, à Mart in Mart veniatur, id est, in violentā cādem. Et quia hæc scelerum & impietatis vindicta est rerū abominandarum, nomeclator ichnāēam conuerſionē in hoc nomine tantisper exclusit, dum rectū maneret, monens ne pér hanc viam potius quā per aliā ad Deū veniremus. Satius enim est amore duci, quā tormentis trahi. Quod tamē ostenderet quae sint Martis opéra, gemitū genitiū casus conuerſionē molitus est, ut & hoc prius dictis accedat auctariū. Quārētī quid Mars gignat, mox occurret hinc omnī rerū mutilatio & imbecillitas, hinc moleſtissima ſūmi doloris perſensio. Genitius ergo à Mart nostris, Mart est, qui retrō lectus, Stram facit, quo id notatur, quod sic est fatigatū vel morbo vel labore vel verbefatione, ut ſeſe nequeat mouere. Hanc igitur cladem ipſius Martis eſſe ferē propria, nominis faber ostendit, dū ex Martis genitio casu retrorsum verso per vestigia nos duxit ad Stram. Quod si huius casus characteristicā litterā nominī recto præponas, Mart habebis, que vulnerū dolores generatim notantur, qui bella nunquā nō sequuntur. Quāuis autē hæc ſumma poſſit in nominibus fabricādīs ars videri, cā tamē in Iouis nomine ſuperatā cerminus, & rufus in Minerua artificiū eſt tū tortus nominis, tū eius partiū magis ſtupendū. Ita vbiq. conatus eſt, ut cū alios oēs, tū ſeipſe etiā vinceret architectus. Nū ergo diuerſa vnius Dei nomina, ē quibus posteritas cacodemonis fraude ſeducta, plures Deos ſibi cōmenta eſt, Gallicā habēt interpretationē, & cā quidē ex corū lingua, quos primos ostendit ad Italīa cū Iapeto & Comero appuliſſe. Poſſe equidē in ceteris quoq. diuinis nominibus Latinos docere, quā longē diſciffrēt in veris linguaſ ſuā primordiis, quamq. fruſtra laborēt, qui inter eos etymologię operam impendunt. Verūm quia nec hoc huius loci eſt, nec Cæſar plures Gallorum Deos cōmentariis ſuis prodidit, in aliud & tēpū & argumentum cā interpretationē differam. Ne tamen vltiū progrediar, facit Hercules ille Gallicus, à Luciano ad id celebatur, quod demonſtraret ſeniles vires minimē contemnendas; non illas quidē in robustis corporis lacertiſ, ſed in ſola lingua extremitate cōſtitutas. Siue fabula ſit, ſiue vera narratio, quod Samofatenis ſophista de hoc Hercule Gallico prodiſ, non admōdū mea refert. Id video, pleroq. hanc pīcturā apud Gallos fuīſſe existimare, cuius ea fuerit delineatio, ut ſenē repreſentaret, caluū illum quidem magna ex parte, ſed quod capillorū ſeliquum eſſet, valde canū; cute item admōdū rugosum, & in atrū colorem aduſta: ſimillimū de- niq. decrepitis nautis, vel potius Charonti vel Iapeto, nihilq. prorsus habentē Herculanū, prater clauā & leonis exuviū. Ab hoc ſene magiā hominum turbam traectam fuīſſe catenulas ab extrema ipſius lingua perforata deuinētā, quā tantum abeſt ut inuita ſequeretur, ut vltro accurrens laxas catenulas relinqueret. Verūm qui tabulā hanc elegantiū copiosiusq. depīcta videre volet, is vel ipſum cōſulat Lucianum, vel Erasmū Luciani & interpretēt, & ſeſatorem. Nobis id vnum dignum viſum diligenti cōſideratione, Herculem Ogmīū apud Gallos indigetari, quām vocē niſi interpretēt, ne pa- rum lingua Gallicę videamur periti, verēdant. In cōpositione adſpiratiōne ſrēquēter tolli niſi crebro monuiffemus, hic monitū oportuiflet. Nam ē vocabulo Gallico Hoog- nauer Ogmion Græci fecerunt, qua Cimbrica voce altus animus denotatur, res nullius magis quām Herculis propria. Eam vocem ſi retrō legas, inuenies Herculem bonū eſſe ad homines frenis cohibendos. At quibus frenis? Illis nempe, quæ ex ipſius ore procedēt, aures noſtras moderantur atque ducunt. Si hæc ad verūm verbum referantur, nemo non videt quām aptē ſymbola ſint rebus ipſis applicata, quæ ſigillatim examinare, nihil neceſſe, tum quod pet ſe ſint ſatis aperta, tum quod altius nos ad Herculis mysteria abriperent, quām breuitati nobis hic ſequendā conueniret.

Mars unde
dictus.

Stram.

Mart.

Hercules
Gallicus apud
Lucianum.Hercules
Ogmīus.Ogmīus ety-
mī.

V A N Q V A M de Druidis & eorum nomine primo Gallicorū libro ea tradidimus, ē quibus ſagacibus ingeniis proclue fit intelligere, totam ſapiencię latitudinem horum profiſione contineri, opera tamē nō exiguum p̄etiū fore cenſeo, ſi rūſus eisdēm breuiter repetitis, ſymbolorum, quibus vti ſolē feruntur, rationes addamū. E Britannia eos in Galliam veniſſe, vt Cæſar docet; ita hominis compositio declarat. Triū enim, ex quo Trū, p̄o noſtrati Trū Britanni hactenus vniuntur, dum quippiā verūm eſſe ſignificare voluit. Trū, frequenter iterantes. Quamobrem ſi quid Trū denoteſ intelligamus, non erit quod amplius de Trū dubitetur. Venit hæc vox in orationem aliās vt verbum, aliās vt noſteſ, & dum verbum eſt, nō in unquam idem explicat quod fido, nō in unquam ponit p̄o eo quod Latinus diceret, connubio iungo vel iungor: At dum nomen eſt, aliꝝ hādo adiicitur, aliquando per ſe ſubſtat, & illo quidem modo idem ſignificat quod verū & fidū, hoc verō veritatem & fidē. Eſt autē vocabulum minimē primogeniū, ſed per conuersionem ichnāēam noſtratibus peculiarem formatum. ex wōt vocali longā, quod Verbūm denotatur, quod nomen deſcendit ex wōt vocali cōcepta pronunciato, quod idem eſt ac si dicas, accipit eſſe, quod non facile alia lingua p̄i vñiam vocem exprefſet: tametī Christiani, dum de Trinitate loquuntur, pro eo Gignitur p̄onant. Rūſus wōt compōnitur ex wi & or: quorum illud latum, hoc cuspideſ signat. Or ex O & R conflatum, fluxum ab aeterno designat; wi ita vt O & R vinculum quo fluxus aeternō coſtituitur de natura elementorum non male ex Hermetia interpreteris. Pater itaque ſuprēma ſettū omnihiſtīm cūpīs eſt, quām filius priūmū dilatā, patris potestatē prius in ſe, deinde in omnibus rebus creatis explicans, atque ita pyramis prima exiſit. Wōt itaque priūmū conuenit filio, & eius me- dio omnibus rebus creatis quae per ipſum gignuntur. Quemadmodum autem meris hominis nō cognoscitur niſi ſermōne declaretur, ita nē pater videtur, niſi p̄i filium exprimat. Quia ergo filius patrem oſtendit, haud ſcēs atque Verbūm mītēm hoſtā declarat, voluit nomenclator, vt ex wōt vocali bīcui, heret wōt vocali p̄oducta ad Verbūm denotandum, eo quod cogitatione noſtra, iuxta quām vōculū ſābrica dī- genda, gigni prius fit quām loqui. Ut igitur breue tempus longo eſt antiquius; ita wōt vocali correpta, prius eſt quām wōt ſono p̄oducto, tamē ſi litterā in vitroq. ſint eadem: perinide atq. ille qui gignitur ab etiō no ide eſt cū ipſo Verbo aeterno. Deinde wōt id eſt, gignitur, ſolū gignentē & genitū cōfert: wōt verō pro verbo, non ſolū proferentē & voce prolata ſi indicat, ſed id etiam quod ſignificatur, & cum cui ſignificatur: quā rūſus ratione tempus longūm poſtularē videatur. Sicut igitur gigni priūmū conuenit filio, ita eidem quoque priūmū conuenit vt ſit vērbi: quorum vērbi que quatuor his litteris wōt extimuntur, ſolo breuiſ & longi accentus diſcribitur, cogitatiōniſ noſtrā ordinem p̄efcriberit. Sed his latiū in eo libello quēm ipſi Verbo dedicauit: hic obiteſ ſidi- catum eſto, late patenteſ ipſius digamma natūram ab Oꝫ regi, id eſt, ſumimā ſi cū ſi- dem rerum omnīm pattiæ potestatē latitudinem in lucem p̄ofetri, vaſtam & circu- abyſſorum infinitatē certis & ordinatis formis veluti verbo explicari. Cognita igitur ipſius wōt ſymbolica ratione, per vltimām in prima elementātā analysim ad illud trans- grediamur, quod conuersione ichnāēa demonſtrat, quod nīmītrū & ipſum ſemper eſt, & ſemper eſſe accipit ſue gignitur. Theologicō non Platonicō loquendi modo: quodque patris meritē ceu verbum aeternū ſemper exponit. Si enim ad ſuprēmi omnium pa- triſ notitia ſi veſtīmus ad p̄ipare, ipſius wōt veſtīgia retro legamus oportet. quā via mox ad veritatem, fidēm, fiduciām & coniugium dediticemū, ex wōt ad Trū p̄ogressi, quō ſi, vt Mercuriali mahū dirigiſur, ita Spiritū ſancti gratia peruenētiū; ad ſumimā peruenētiū huius vitē ſelicitatē. Quoniam itaque cūd Trū ſignificet, quā ratio- nē ſignificet, quām reſtū iter ad beatam vitam oſtendat, intelligimus, videamus quid Trū wōt habeat notionis. wōt vel ut verbum, vel ut nomen vſurpamus. illo modo idem eſt

Druidiſ ſit, ſc. Trū.

Vōculū eſt
Deſtitutus p̄ ſi
trem oſtī-
dens.Verbo aetē-
libellum de-
dicauit.wōt vōculū
bīcū ſignifi-
catio.

est quod demonstro, hoc modo sapientem designat: quod cum gerinam nobis ferat conuersiōnē; alteram *Sī-wī*, id est, vide teipsum; alteram *Sīf*, permutatione vnius digamma in alterum facta, ut idem denotetur quod cribro; gerinam etiam intelligentiam designat: illam quidem, ut sapientis propriū esse dicatur & primum officium se ipsum nouisse; hanc verō, ut ostendatur illud rectum esse & proximum ad sapientiam iter, si quæcumque nobis offeruntur vel interius vel exterius, diligenter cribrem us, & superuacanea omnia & inutilia veluti paleas & acus, glumas & aristas, pulueremque omnē euentilemus, quod tandem puru nobis granū, purum panem suppeditet. Quis vero purus panis est? Ille haud dubie qui de cælo descēdens nihil habet terreni, ille, inquit, qui crescit & procedit ex ore Dei: ac quia nihil habet impuri, alimento dat animis ad firmatatem & robur sempiternū, de quo dictum est: *Verbum Domini manet in aeternū*. Monemur itaque ipsius voculae *wīs* vestigis retro lectis, primas sapientis cīsē partes, ut scīpse nouerit: deinde docemur neminem recte seipsum nouisse posse, nisi cribro vtatur, quo superuacanea omnia excuriantur, solis retentis necessarii. Sic Dominus noster & dux vniuersorum dixit: *Martha Martha sollicita es circa plurimā: Porro unum est necessarium*. Viden' ut summi vera sapientia magister, cribratis omnibus, vnum dixerit esse necessarium, catēra qualia essent superuacanea? & illud quidem sic descripsit, ut partem eam quam Magdalena, reliquis abiectis omnibus, elegerat, dicat nunquam ab ea auferendam? At dic, quæso, quid illud est quod nunquam auferetur? Nempe caritas & amor, quo Deo indissolubili vinculo colligamur. quo vincita Magdalena ad pedes Domini, neglectis atque cōtemptis cunctis aliis, immota desidebat, solo se pascens verbo diuino, verissima ambrosia, immortalem vitam datura. Breuissima itaque summa totam verę sapientia latitudinem sola vnius voculae *wīs* ichnae conuersione comprehendam videmus: quam si, perinde atque mēretur, explicare niteremur, vix spissum sufficeret volumen. Quod si etymologiam ipsius *wīs* in prima sua elementa solueremus, mox ad eam sapientiam raperemur, quam Salomon nobis depinxit, cuius vim & potētiā tam latē extendit, ut & per eam Deus omnia crearet, & antequam crearet, ei perpetuō fuerit vnta. *wīs* enim in *wīs* solutum idem significat quod Latinus diceret, latē est, quo intelligimus veram & primam sapientiam illi soli conuenire, qui solus ipsum patris dilatat Eſc, tum in ſe, tum in omnibus rebus creatis. Sicut enim solus Deus est, ita solus Dei filius latē est, ipsum esse patris per omnia dilatans. Sed quis hic sit vel modus vel finis contemplationis? Nos, si Dei sapientia vītē mentemq. nostram dilatet, breui libello hanc vocem trilateram enucleabimus: hic fatis esto, per transiēnam eminus indicasse mysteriorum copiam & vberatatem; quæ ſigillatim in lucem proferre & euolueret, nec huius loci est, nec mei captus. *Trow-wīs* igitur vox composita, si per *wīs*, ut verbi notionem offert, explicetur, cum denotauerit, qui demonstrat veritatem, fidem, fiduciam & fidum matrimonium: At si *wīs*, ut nomen, sapientem in hac compositione significare intelligamus, eum habebimus expreſſum, qui sapiens est sive peritus veritatis, fidei, fiduciae & veri connubij. Posterior autem hæc notio necessariō præcedit alteram, eo quod nemo veritatem aut fidem demonstrare bene queat, qui non sit eius quod docere velit peritus. Vtrumque ergo in *Trow-wīs* habemus, & ut sapientis quis sit, & ut sapientia, quæ firma veritatis, fidei, fiduciae & coiuigij notitia cōtinetur, aliis tradat. Quā igitur latē patent, veritas, fides, fiducia & fidum coiuigium; tam latē ſeſe extendit eius professio, qui hoc ſibi nomen ſumit. Ex *Trow-wīs* autem decurtatum eſt *Trow-wīs*, & deinde tenui in medium litteram mutata, & pro *Trow* *Tro* iuxta Britannam dialeictum substituto, fit Druis; quæ vox Gracā formulā inflexu ſecuta, Druidas dedit, & hinc in reto Druida Druida, ut ex Cassio fit Cassida apud Virgilium, & ex Hebdomas, Hebdoma da hebdomada. Videamus itaque quām arduā rē is pollicetur, qui ſe Druidā profiteretur: quām oporteat cum doctū esse veritatis, & omnū eorum quæ veritas latissimo ſuo ſinu cōpletebitur, qui Druide officiū poſſit explere: quām nulli mortalium hoc poſſit nomē applicari, qui religionis noſtræ ſe nequeat idoneum ptaſtare doctorem. Quamobrem nemo hic exſpeſet totius Druidarum sapientia descriptionem. Sufficit offendiffe, totam religionis Christianæ doctrinam horum profiſione contineri, nec poſſe vlo modo eum verē Druidam dici, qui nequeat Christiani doctoris officio fungi. Quæ vero Cæſar ſexto Commētiorum libro de horum doctrina prodiſit, pertinent illa quidem ad fin-

*Pinis parus
Christi.*

*Druida, & fit
à Druidis.*

*Druis verē
eft, qui Christi
anī docto-
ri fungitur
officie.*

ad fimbrias quasdam sapientiæ, at veram sapientiam non māgis explet, quām quæuis aliorum, extra veram religionem, vel documentā vel iſtitutā. Nec Socrates, nec Pla- to, nec omnino quicquām philosphorum tantum ſibi naſtuſ est ſolidā eruditio[n]is, ut veritatis queat dici discipulus fuſſe, nēdum vel sapiens, vel sapientiæ veritatem, fi- dem, fiduciām & coiuigium complexa, magiſter: quas res & ante & poſt Verbum in- carnatum ſoli illi & ſcire & doceare poſſunt, quibus Spiritus ſancti gratia eam reuelauit. Qui fuerint verſi illi, quorū multa milia Druidarum pueri edſceban[t], quid item tanto temporis ſpatio audire potuerint, ut quidam ad vicenos annos in disciplina man- fuisse prodantur, difficile ſit cōiectatu, proprie[ta] quid nihil vñquā eorum quæ doceban[t] licuerit, vel in vulgus effere vel litteris mandare. Nō ſic arbitramur, & infinitis ar- gumentis dōcerē poſſumus, iam inde à generis humani lapsu certam salutis restauran- dā fidem & ſpēm diuina reuelatione traditam fuſſe, & eius rei obſcuram quādā & vmbroſam doctrinam ad omnes Adami posteros & ante & poſt diluvium veniſſe; cuius initium & fundame[n]tum in illis eſt Dei vebis quæ Moſes ad hāc ſententiam prōdidit: *Inimicitas ponam inter te & mulierem (alloquitur ſerpente) & ſemem tuum & ſemen illius; ipſum conteret caput tuum, & tu infidiaberis calcaneo eius*. Hæc enim firma eſt Dei promiſſio, qua mōx genū humantum conſolatus, aſſeruit draconem à ſemine mu- lieris ſuperandum conterendumque eſe. Iam quoſum ſacrificia & victimarum ca- des? An non hæc clare demonstrabant, omnem noſtrā ſalutē & felicitatem ex victimā caſa exſpectari debere? Mors itaque mortem erat victimā; & per mortem vnius victimā verā vita ſperanda; cuius imaginem & vmbram om̄ies hoſtiae denotabant, & ea tan- tum tenus proderant offērentibus, quātenus ad illam vnam referebantur. Hinc igitur religionis exordia apud mortales, fidei, quā prima Dei promiſſionē ſine dubitatione crediderunt, innixa. Huilis variā documenta apud alios, alii vel verborū vel figurarū vmbribis tecē, per māhius ad Adami & Nochi posteros perueniſſe nō dubitabit, qui modo credat Deum nūtrīam ſponſū ſua defuſſe; & tantam gratiam in Nocho ful- fe, ut ambigere nō poſſit quin is maximo ſemp̄ ſtudio per trecentos & quinqua- ginta annos, quibus poſt cataclyſmū vixit, labōrari; ut veras de diuino cultu opi- niones inter ſuos filios & hépotes temiſaret. Quid ſi feciſſe eum apud ceteros ſuos posteros crēdimus; quanto maiorem ab eo curām putabim⁹ adhibitam; quid Iape- tū, cui p̄r ceteris felicia om̄ia dicitur precātū; filiis & nēpotibus vera traderet re- ligionis documenta? Quamobrem cuin Druidas ſeclam primum gehēris ſui auctorem Iapetus sub Ditis nomine celebraſſe; non poſſim⁹ negare, qui⁹ & ad eos à maiori- bus ſancte de Dō & hominū ſalute deriuata ſint tradiſio[n]es. Quales autem ea ſue- rent, ex diuiniſt nominib⁹ & ſignis hieroglyphicis, & allegoricis veterum vatum fabu- lis, quibus Orphica & p̄iſca Gallorū theologia velatur, diſcere licebit. In hiſ vī mu- lta ſunt à nobis, cum in Gallicis tūm alibi ex crassis antiqua ignoratiā tenebris eruta; ita tota ſanctiū ad religionem pertinentiū ſumma ad vnum Tau Gallicū re- fertur. Per ſolūm chim Tau fieri poſteſt, ut homines & Galli reuera ſint, & Galli dici- th̄reantur, id eſt, ut ſint homines Dō placentes, qui ſoli verē Galj & ſunt & dicuntur. Quod ſi ta eſt, & quid ni ſit, quāndo hēc germania eſt & genuina vōcum interpretatio? fateamur neceſſe eſt, Tau Gallicū illid vinculum eſſe, ſive eum ſunem, quo Gaius ſibi Gaiam ſuam, id eſt, om̄ies Gallos alligauit. Merito igitur crux Christi ab vñctimo ſuo ſine Tau vocatur, eo quidē cruce veluti ſine quodam firmiſſimo ecclēſia ſponsō ſuo cōnectatur: & quoniam nihil aliud eſt in ſpōſa quo ſponsō ſuo placere vlo modo poſſit, quām hoc ipſum Tau, optima ſatiē ratione & ſignificatiſſima crux Christi Tau Gallicū nominatur: non illud quidem cognomen a gente ea quæ ſola ſibi Gallorū nomen ſumpſit, ſed à Gallis generatiū omnibus, id eſt populis Dō placentibus adeptum. Ne- que enim ſimpliſciter & cītra omnem terminatam loquendi formam placentes & pul- cri dici queont, qui non illi placent, cui ſoli placent, verū eſt placere. Abſit enim ut is pulcer dicatur aut Gaius, cui decor illē nō eſt, cītra quem nihil decorū, nihil pulcrū in to- to mortalū genere inueniatur. Bene enim D Paulus, *Mibi abſit, inquit, gloriari in alio, quām in cruce Domini noſtri Iēſu Christi*. Si nulla alia re, quām ea gratia quām crux no- bis conciliat, gloriari poſſum⁹, ne pulcritudinē quidem vllam, qua placere queam̄is, habere poſſum⁹, niſi eam ipſam Tau nobis imperiatur. Quamobrem reuera ſola crux

*Druidarum
disciplina.*

*Sacrificia &
victimarum
quid deſigna-
tur eadē.*

*Iapetus
Druidarum
generis au-
tor, ſub Di-
iū non in-
celebratus.*

*Tau Gallicū.
cūm, crux
Christi.*

omnino, qui non omnibus viribus, omnibus nervis ad id euestigio contendat, cuius se p̄aſſidio ſemper tutum fore ſciat? Quis, cui eam ſciat eſſe potestatē ut omnia cui fidati, ei nō torum ſe tradat, & ei omnia ſua fidat? Quamobrem veritati, in cuius notis iam ex fide venimus, p̄mittenti ſe omnia p̄aſſidio ſuo conſeruaturam, fidendum o mnino citra dubitationem: quo fit, vt tertio loco trōw idem ſit quod vel fido vel fiducia. Porro cui omnem ſalutē noſtrā fidamus, ei perpetuū cupimus adhucere, quod perpetuū aduersus omnia terribula mena & omnia pericula tuti ſimmo, nec quicquam omniā me tuamus. Innascitur ergo ex hac fiducia menti noſtrā amoris quidam coniugalis, & quo copula indiuidua ei iungit cupimus, cui omnem ſalutē noſtrā fidimus: quod cum nomi num architecitus vidiflet, voluit vt trōw quarto loco, idem ſet quod matrimonio iungo. Hic enim finis eſt fidei, vt mens noſtra Deo indiſſolubili coniugalis amoris vinculo perpetuū iungatur. Incrementa autē huius amoris & ſtimuli magno fiducia ex emplo nutririuntur, dum credimus firma fide Verbum carnei affluiſſe, quod ad veritatem omnia custodiem, quam deſerueramus per incertitudinem noſtrā, iterum noſtrā re ducet. Verbum igitur incarnatum magni confilij angelus in huic mundum ve nit, vt ei fidem haberemus, ex fide veritatis cognitionem, hinc fiduciā ſiue certam falutis ſpēm, mox inde amore & caritatem, qua mens noſtra cupiat ſe ſempiterna copula cum eo coniungere, ex quo ſolo omnem conſeruationis & eufodias ſuæ ſpendit fiduciam. Quae verò hæc copula eſt, quæ animam noſtrā firmo connubij nexus ſponſo ſuo de uincit? Id Gallicus item sermo nos docebit, ſi queras vocem qua firmiſſimum vinculum noſtrum. Disquiratur itaq. certum genus vinciendi, quod maxima pœlēat ad tenēdum. firmitate: querarur is funiculus, quem Eſaias vt nūquā ſtūpendū eſſe, ita eum fore, quo Christus ſuam ſibi ſponſam alligaturus eſſet, iam multo ante, quam connubium ſanci retur, prædixerat. Hunc Eccleſiaſticus indicabit, aiens ſuiculum triplicem diſſicillimē rumpi. Nunc itaque videamus quī & veteres olim Galli id ſunis genuſ vocarant, & noſtrates vocent haec tenus. Firmiſſimum profeſſio funem Tau dicimus, & eo, ipſa vocali tribus litteris conſtantē, triplicem neخum intelligimus. Plato nescio unde didicerit, Tau litteram ad vinciendum idoneam eſſe: bene certe habet, & ipſam litteram primam hic eſſe in fune denotando, & ipſius nomen funis habere notationem. Iam vox in partes ſuas ſoluta Te-hau, demonſtrat ipſum Tau ad hoc comparatum eſſe, vt teneat. Quamobrem non poterit non firmiſſimum verbi & mentis noſtræ connubium eſſe, ſi hoc fume, quem Tau vocamus, deuinciat. Verūm vt propius copulam inſpiccremus, voluit architecitus vt eadem vox crucem denotarer, idque magis propriè & potiore ratione, quam quemuis alium fumem; propterea quod ſola cruce ecclēſia ſponſo ſuo eſſet conneXenda, & ſic conneXenda, vt non ſolū detineretur firmiſſimē, ſed etiam vt hac copula feruaretur quod eadem vocula denotatur. Funes quiuſ ligant & retinent illi quidē annexa, verūm conſeruare non poſſunt, atque idcirco non expletant totam ſignificationis, quam Tau offert, latitudinē, quæ conſeruandi etiam ſuggerit notionem: & illam quidem nec in fune quiuſ, nec quauis cruce repertam, ſed in illa ſola, cui Christus fuit affixus. Crux ergo quauis alia, Tau dicitur, at non plena notationis ratio ne, eo quod affixum teneat illa quidem firmiſſimē, verūm non feruet. Iam in Tau alia adhuc crucis Christi viſ indicatur, dum in Te-au ſoluitur. Docet enim crucem non ſolum idoneam eſſe ad tenēdum & feruandum, ſed per eam etiam fieri, vt is qui eius vinculo Christo alligatur, ad patrem quoque perueniat, qui Au, id eſt, antiquus per excellētia figuram vocatur. Quid? Eadem vocis analyſi intelligimus, crucis Christi vinculo in antiquum felicitatis ſtatū reſtitui vniuersa. Cūm itaque omnes hæ ſignificationis cauſa in Tau repertæ ſoli cruci Christi conueniant, fateamur oportet, hanc voculam huic ſoli omnibus modis conuenire, ceteris crucibus prima ratione dumtaxat. Sic igitur cogitemus, ſolum Tau eſſe, quo connubium verbi & mentis colligatur, ex eo ſolo omnem dependere ſalutē, eo ſolo antiquo ſtatū reſtitui omnia, eo nos ſolo ad patrem vniuerſorū peruenire. O mirabile vocabulum! o mirabiliorē neXum! o mirabilissimā ſalutem! Sed crescit miraculum, ſi trilitteram hanc voculam ulterius expenda mus. Vidimus modū ſupremi coniugij copulam, vt firmiſſimam, ita beatissinam proſo vocis ſono denotatam. quæ ſi retrō legamus, docebitur qua via eō peruenire poſſimus, vt vinculo hoc tam ſalutari alligemur & feruemur, & reliqua conſequamur quæ ſignifi cationis

cationis rationes pollicentur. Nam Dat idem nobis eſt quod apprehende. Moiēmūr itaq. nihil nobis hoc vinculum profuturum, niſi ipſum apprehendamus, & firmo fune apprehendamus, quod docemur dum ex Dat rurſus in Tau redimus progressū orbiculati. Quo ergo fune apprehendemus ipſum Tau vt ipſum ſtricter teneamus, vt iſi nos facere debere ichna conuerſio demonstrat. Quo alio, quam triplex, & eo quidem ex iſis connexo, quæ vox trōw indicavit. fidem igitur Christo cruciſixo, tanquā verbo vero, habeamus; & dum verū per fidem agnoscimus, fiduciā & certam ſpē ſalutis ex eo manantis concipiāmus, & deinde ex fide & certa ſpē, & conſideratione eorum circa quæ hæc duo verſantur amore inflatnemur, qui nos rapiat feruentiffimo ardore ad eius coniugium, à quo tantum accepimus veritatis promiſſionum & benefiiorum. Hic igitur eſt funiculus triplex, fidei, ſpē & caritatis nexu conſtas, quo ipſum Tau nobis eſt & apprehendendum, & forti manu retinendum. Neque enim nos ligabit aut te nebit, aut ſeruabit, aut ad patrem deducet, niſi nos ipſum apprehendamus & triplex hoc funiculū nobis alligemus. Attamen quemadmodum Tau prius eſt quam Dat, eo quod hoc ex illo ichna partu generetur; ita ipſum Tau nos prius apprehendet per ipſum verbum ei affixum, quam nos ipſum apprehendere poſſimus. Mutua igitur eſt ſponsi & ſponsæ apprehenſio, ſed prior ſponsi quam ſponsæ; prior verbi, quam eius qui verbo credit & confidit. Sic Christus apud D. Ioannem dixit: Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Illius ergo eſt trahere ex iplo Tau, & per ipſum Tau, noſtrum verò trahentem apprehendere, & firmo funiculo retinere. Quod igitur Iudei ex Christi ore intellexerunt, ipſum in cruce exaltandum, & in ea omnia ad ſe traſtrūm, hoc nos in ipſo Tau expreſſum videmus. Tau enim prius apprehendit ac tenet, quod per Dat denotatur, dum verbum eſt tertiae personæ, quam illud exſequi poſſit homo, quod Dat monet, dum verbum eſt, ſecundæ cuipiam personæ imperans. Diuinus ergo sancti Spiritus iſtinctus vocum architecto illud vocabulum ad crucem denotandam ſuggeſſit, quo ſimul infinita & ſtupenda mysteria Ianigenis exponeſſentur, quæ perſequi, quantæ opera, quantæ pietatis, quantæ ſit eruditio[n]is & eloquentia; quia nemo Christianorum ignorat, non eſt quod nos in ea virū noſtratum tentemus imbecillitatem. Ex his ſaltem quæ de Wort & trōw, tan & vat, & eorum mu tuō complexū breuiiter perſtrinxī, coniecerunt facere liſebit, quam latè verorum Druidarum profeſſio in omnem religionis Christianæ amplitudinem & maximē ad int̄iua eius penetralia & ſanctōrum porrigitur. Hinc item clare cernetur, Tau à Ianigenis ſacerdotibus & lingua & profeſſione Gallis, quorū doctrinam apud Phrygas olim viguiffe plurima doceat veterum monumenta, ad Ægyptios perueniſſe; in quorū hieroglyphicis vt eſt frequentiſſimum, ita à ſolis hominibus ſermonis noſtri petitis mysteriū eius de vocis interpretatione poeteſt explicari. Tabula apud Bembos con ſeruata plurimas habet ſacras eorū figurās, qui Tau habent manibus apprehenſum, pro eo ac vocis ichna conuerſio faciendū eſſe demonstrat: quarū explicatus frigidissimus fit, aut potius nullus futurus, niſi doceatur ſymbolū cum voce, & voce cum ſymbolo conuenire. Quando igitur iij, qui ſe ipſius trōw doctores profitentur, bene partibus ſuis defungi nequeunt, niſi verbi & mentis noſtræ coniugium per ſolum Tau deuinciri poſſe démonſtrent, perſpicuū eſt, hanc contemplationem maximē ad eos pertinuisse; & Tau merito dici Gallicū, cūm quod ſoli Galli, quid Tau ſibi velit intelligent, tum quod hoc ſolo vinculo ecclēſia verbo ſuo, id eſt, Gaia Gaio placere coniungiq. poſſit. Vt autē Tau Gallicū Maro dixit, ita magno omnes conſenſu Alaudæ vocabulū ad Gallos refertur: quo illud ſenſi anūculæ denotatur, quo omniū rerum ætas ſupereturatq. vincatur, vt in libello ei dedicato latiū oſtendit. Huius igitur caput tymbo ſiue cono, vita ſymbolo, in ſignitu, ſeptics ſupremū ſcipionum apicē in hieroglyphica Bembi tabula abſolutit. Quā obrem non Tau modō, ſed haec etiā hieroglyphica nota ad Gallorum ſacerdotes referatur neceſſe eſt, propterea quod nec allegorica de alaudæ ſenio fabula, nec ſymboli ſacri fatio ex alio, quam ex Gallico ſermonē queat habere interpretationē. Summatim quicquid in primo ſermonē, qui apud Ianigenas māſit, mysteriū cōtinetur, id totū ad Druidarum pertinet profeſſionē, tantū ab eis ut eam exiguo hoc libello totam cōplete autem velim, aut poſſim. Quæ verò apud Iuliū Cesarē ſunt eorū documenta, ea nec noſtræ egēt cōmemorationis, cum cōmentaria eius omniū manib[us] terantur, nec opus habent aut nō ſtrūm, aut ſeruāt, aut ad patrem deducuntur, niſi nos ipſum apprehendamus & triplex hoc funiculū nobis alligemus. Attamen quemadmodum Tau prius eſt quam Dat, eo quod hoc ex illo ichna partu generetur; ita ipſum Tau nos prius apprehendet per ipſum verbum ei affixum, quam nos ipſum apprehendere poſſimus. Mutua igitur eſt ſponsi & ſponsæ apprehenſio, ſed prior ſponsi quam ſponsæ; prior verbi, quam eius qui verbo credit & confidit. Sic Christus apud D. Ioannem dixit: Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Illius ergo eſt trahere ex iplo Tau, & per ipſum Tau, noſtrum verò trahentem apprehendere, & firmo funiculo retinere. Quod igitur Iudei ex Christi ore intellexerunt, ipſum in cruce exaltandum, & in ea omnia ad ſe traſtrūm, hoc nos in ipſo Tau expreſſum videmus. Tau enim prius apprehendit ac tenet, quod per Dat denotatur, dum verbum eſt tertiae personæ, quam illud exſequi poſſit homo, quod Dat monet, dum verbum eſt, ſecundæ cuipiam personæ imperans. Diuinus ergo sancti Spiritus iſtinctus vocum architecto illud vocabulum ad crucem denotandam ſuggeſſit, quo ſimul infinita & ſtupenda mysteria Ianigenis exponeſſentur, quæ perſequi, quantæ opera, quantæ pietatis, quantæ ſit eruditio[n]is & eloquentia; quia nemo Christianorum ignorat, non eſt quod nos in ea virū noſtratum tentemus imbecillitatem. Ex his ſaltem quæ de Wort & trōw, tan & vat, & eorum mu tuō complexū breuiiter perſtrinxī, coniecerunt facere liſebit, quam latè verorum Druidarum profeſſio in omnem religionis Christianæ amplitudinem & maximē ad int̄iua eius penetralia & ſanctōrum porrigitur. Hinc item clare cernetur, Tau à Ianigenis ſacerdotibus & lingua & profeſſione Gallis, quorū doctrinam apud Phrygas olim viguiffe plurima doceat veterum monumenta, ad Ægyptios perueniſſe; in quorū hieroglyphicis vt eſt frequentiſſimum, ita à ſolis hominibus ſermonis noſtri petitis mysteriū eius de vocis interpretatione poeteſt explicari. Tabula apud Bembos con ſeruata plurimas habet ſacras eorū figurās, qui Tau habent manibus apprehenſum, pro eo ac vocis ichna conuerſio faciendū eſſe demonstrat: quarū explicatus frigidissimus fit, aut potius nullus futurus, niſi doceatur ſymbolū cum voce, & voce cum ſymbolo conuenire. Quando igitur iij, qui ſe ipſius trōw doctores profitentur, bene partibus ſuis defungi nequeunt, niſi verbi & mentis noſtræ coniugium per ſolum Tau deuinciri poſſe démonſtrent, perſpicuū eſt, hanc contemplationem maximē ad eos pertinuisse; & Tau merito dici Gallicū, cūm quod ſoli Galli, quid Tau ſibi velit intelligent, tum quod hoc ſolo vinculo ecclēſia verbo ſuo, id eſt, Gaia Gaio placere coniungiq. poſſit. Vt autē Tau Gallicū Maro dixit, ita magno omnes conſenſu Alaudæ vocabulū ad Gallos refertur: quo illud ſenſi anūculæ denotatur, quo omniū rerum ætas ſupereturatq. vincatur, vt in libello ei dedicato latiū oſtendit. Huius igitur caput tymbo ſiue cono, vita ſymbolo, in ſignitu, ſeptics ſupremū ſcipionum apicē in hieroglyphica Bembi tabula abſolutit. Quā obrem non Tau modō, ſed haec etiā hieroglyphica nota ad Gallorum ſacerdotes referatur neceſſe eſt, propterea quod nec allegorica de alaudæ ſenio fabula, nec ſymboli ſacri fatio ex alio, quam ex Gallico ſermonē queat habere interpretationē. Summatim quicquid in primo ſermonē, qui apud Ianigenas māſit, mysteriū cōtinetur, id totū ad Druidarum pertinet profeſſionē, tantū ab eis ut eam exiguo hoc libello totam cōplete autem velim, aut poſſim. Quæ verò apud Iuliū Cesarē ſunt eorū documenta, ea nec noſtræ egēt cōmemorationis, cum cōmentaria eius omniū manib[us] terantur, nec opus habent aut nō ſtrūm, aut ſeruāt, aut ad patrem deducuntur, niſi nos ipſum apprehendamus & triplex hoc funiculū nobis alligemus. Attamen quemadmodum Tau prius eſt quam Dat, eo quod hoc ex illo ichna partu generetur; ita ipſum Tau nos prius apprehendet per ipſum verbum ei affixum, quam nos ipſum apprehendere poſſimus. Mutua igitur eſt ſponsi & ſponsæ apprehenſio, ſed prior ſponsi quam ſponsæ; prior verbi, quam eius qui verbo credit & confidit. Sic Christus apud D. Ioannem dixit: Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Illius ergo eſt trahere ex iplo Tau, & per ipſum Tau, noſtrum verò trahentem apprehendere, & firmo funiculo retinere. Quod igitur Iudei ex Christi ore intellexerunt, ipſum in cruce exaltandum, & in ea omnia ad ſe traſtrūm, hoc nos in ipſo Tau expreſſum videmus. Tau enim prius apprehendit ac tenet, quod per Dat denotatur, dum verbum eſt tertiae personæ, quam illud exſequi poſſit homo, quod Dat monet, dum verbum eſt, ſecundæ cuipiam personæ imperans. Diuinus ergo sancti Spiritus iſtinctus vocum architecto illud vocabulum ad crucem denotandam ſuggeſſit, quo ſimul infinita & ſtupenda mysteria Ianigenis exponeſſentur, quæ perſequi, quantæ opera, quantæ pietatis, quantæ ſit eruditio[n]is & eloquentia; quia nemo Christianorum ignorat, non eſt quod nos in ea virū noſtratum tentemus imbecillitatem. Ex his ſaltem quæ de Wort & trōw, tan & vat, & eorum mu tuō complexū breuiiter perſtrinxī, coniecerunt facere liſebit, quam latè verorum Druidarum profeſſio in omnem religionis Christianæ amplitudinem & maximē ad int̄iua eius penetralia & ſanctōrum porrigitur. Hinc item clare cernetur, Tau à Ianigenis ſacerdotibus & lingua & profeſſione Gallis, quorū doctrinam apud Phrygas olim viguiffe plurima doceat veterum monumenta, ad Ægyptios perueniſſe; in quorū hieroglyphicis vt eſt frequentiſſimum, ita à ſolis hominibus ſermonis noſtri petitis mysteriū eius de vocis interpretatione poeteſt explicari. Tabula apud Bembos con ſeruata plurimas habet ſacras eorū figurās, qui Tau habent manibus apprehenſum, pro eo ac vocis ichna conuerſio faciendū eſſe demonstrat: quarū explicatus frigidissimus fit, aut potius nullus futurus, niſi doceatur ſymbolū cum voce, & voce cum ſymbolo conuenire. Quando igitur iij, qui ſe ipſius trōw doctores profitentur, bene partibus ſuis defungi nequeunt, niſi verbi & mentis noſtræ coniugium per ſolum Tau deuinciri poſſe démonſtrent, perſpicuū eſt, hanc contemplationem maximē ad eos pertinuisse; & Tau merito dici Gallicū, cūm quod ſoli Galli, quid Tau ſibi velit intelligent, tum quod hoc ſolo vinculo ecclēſia verbo ſuo, id eſt, Gaia Gaio placere coniungiq. poſſit. Vt autē Tau Gallicū Maro dixit, ita magno omnes conſenſu Alaudæ vocabulū ad Gallos refertur: quo illud ſenſi anūculæ denotatur, quo omniū rerum ætas ſupereturatq. vincatur, vt in libello ei dedicato latiū oſtendit. Huius igitur caput tymbo ſiue cono, vita ſymbolo, in ſignitu, ſeptics ſupremū ſcipionum apicē in hieroglyphica Bembi tabula abſolutit. Quā obrem non Tau modō, ſed haec etiā hieroglyphica nota ad Gallorum ſacerdotes referatur neceſſe eſt, propterea quod nec allegorica de alaudæ ſenio fabula, nec ſymboli ſacri fatio ex alio, quam ex Gallico ſermonē queat habere interpretationē. Summatim quicquid in primo ſermonē, qui apud Ianigenas māſit, mysteriū cōtinetur, id totū ad Druidarum pertinet profeſſionē, tantū ab eis ut eam exiguo hoc libello totam cōplete autem velim, aut poſſim. Quæ verò apud Iuliū Cesarē ſunt eorū documenta, ea nec noſtræ egēt cōmemorationis, cum cōmentaria eius omniū manib[us] terantur, nec opus habent aut nō ſtrūm, aut ſeruāt, aut ad patrem deducuntur, niſi nos ipſum apprehendamus & triplex hoc funiculū nobis alligemus. Attamen quemadmodum Tau prius eſt quam Dat, eo quod hoc ex illo ichna partu generetur; ita ipſum Tau nos prius apprehendet per ipſum verbum ei affixum, quam nos ipſum apprehendere poſſimus. Mutua igitur eſt ſponsi & ſponsæ apprehenſio, ſed prior ſponsi quam ſponsæ; prior verbi, quam eius qui verbo credit & confidit. Sic Christus apud D. Ioannem dixit: Et ego ſi exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipſum. Illius ergo eſt trahere ex iplo Tau, & per ipſum Tau, noſtrum verò trahentem apprehendere, & firmo funiculo retinere. Quod igitur Iudei ex Christi ore intellexerunt, ipſum in cruce exaltandum, & in ea omnia ad ſe traſtrūm, hoc nos in ipſo Tau expreſſum videmus. Tau enim prius apprehendit ac tenet, quod per Dat denotatur, dum verbum eſt tertiae personæ, quam illud exſequi poſſit homo, quod Dat monet, dum verbum eſt, ſecundæ cuipiam personæ imperans. Diuinus ergo sancti Spiritus iſtinctus vocum architecto illud vocabulum ad crucem denotandam ſuggeſſit, quo ſimul infinita & ſtupenda mysteria Ianigenis exponeſſentur, quæ perſequi, quantæ opera, quantæ pietatis, quantæ ſit eruditio[n]is & eloquentia; quia nemo Christianorum ignorat, non eſt quod nos in ea virū noſtratum tentemus imbecillitatem. Ex his ſaltem quæ de Wort & trōw, tan & vat, & eorum mu tuō complexū breuiiter perſtrinxī, coniecerunt facere liſebit, quam latè verorum Druidarum profeſſio in omnem religionis Christianæ amplitudinem & maximē ad int̄iua eius penetralia & ſanctōrum porrigitur. Hinc item clare cernetur, Tau à Ianigenis ſacerdotibus & lingua & profeſſione Gallis, quorū doctrinam apud Phrygas olim viguiffe plurima doceat veterum monumenta, ad Ægyptios perueniſſe; in quorū hieroglyphicis vt eſt frequentiſſimum, ita à ſolis hominibus ſermonis noſtri petitis mysteriū eius de vocis interpretatione poeteſt explicari. Tabula apud Bembos con ſeruata plurimas habet ſacras eorū figurās, qui Tau habent manibus apprehenſum, pro eo ac vocis ichna conuerſio faciendū eſſe demonstrat: quarū explicatus frigidissimus fit, aut potius nullus futurus, niſi doceatur ſymbolū cum voce, & voce cum ſymbolo conuenire. Quando igitur iij, qui ſe ipſius trōw doctores profitentur, bene partibus ſuis defungi nequeunt, niſi verbi & mentis noſtræ coniugium per ſolum Tau deuinciri poſſe démonſtrent, perſpicuū eſt, hanc contemplationem maximē ad eos pertinuisse; & Tau merito dici Gallicū, cūm quod ſoli Galli, quid Tau ſibi velit intelligent, tum quod hoc ſolo vinculo ecclēſia verbo ſuo, id eſt, Gaia Gaio placere coniungiq. poſſit. Vt autē Tau Gallicū Maro dixit, ita magno omnes conſenſu Alaudæ vocabulū ad Gallos refertur: quo illud ſenſi anūculæ denotatur, quo omniū rerum ætas ſupereturatq. vincatur, vt in libello ei dedicato latiū oſtendit. Huius igitur caput tymbo ſiue cono, vita ſymbolo, in ſignitu, ſeptics ſupremū ſcipionum apicē in hieroglyphica Bembi tabula abſolutit. Quā obrem non Tau modō, ſed haec etiā hieroglyphica nota ad Gallorum ſacerdotes referatur neceſſe eſt, propterea quod nec allegorica de alaudæ ſenio fabula, nec ſymboli ſacri fatio ex alio, quam ex Gallico ſermonē queat habere interpretationē. Summatim quicquid in primo ſermonē, qui apud Ianigenas māſit, mysteriū cōtinetur, id totū ad Druidarum pertinet profeſſionē, tantū ab eis ut eam exiguo hoc libello totam cōplete autem velim, aut poſſim. Quæ verò apud Iuliū Cesarē ſunt eorū documenta, ea nec noſtræ egēt cōmemorationis, cum cōmentaria eius om

Diem à nocte
auspicari,
natura & ma-
ximè confen-
taceum.
Materia pri-
ma nomina.

imperfetta
prius est re
perfecta.

Nox motus
principium,
sive termi-
nus à quo fit
motus : dies
motionis fi-
ni & perfe-
citudo.
Nacht.

Nox Latini,
& vñ Graci
unde habeat.
Noct.

Nox quare
mater omnium
vocatur.

Dies.
Dies voca-
bulum unde
habeant La-
tini.

hunc

nostro, aut alterius explicatu. Id vñ in Gallicis annotaui, non eam ob causam quā Iulius Cesar exposuit, Gallos diē à nocte exordiri. Aequē enim Hebrei ac Druidæ, sic censuerūt dierū naturalium, qui viginti quatuor horas cōpleteuntur, in eundā rationem, ut eorum exordia noctes faciant, tametsi Dīte primum suum patrē minimē iactarent. Seruatū est hac in re idē quod in totius vniuersi generatione, in qua informē materiam priorem forma omnes antiqui collocarunt; eamque alij noctē, alij Chaos, alij tenebras, alij abyssum, alij alio nomine indigitarunt. Hesiodus noctem ex Chao procreat, & mox ex Nocte Aethera & Diem: apud quem illud mihi audire videre, quod à Moſe de eadē re trāditum habemus: *Et tenebra erat super faciem abyssi.* Aristoteles materiā velut Chaos quoddam generationi subiicit, cui priuationem, seu noctem quandam, adesse pronunciat. Omnia autem hæc cōdēm referenda, primam rerum cōrationem naturæ nobis ordine proponunt; qui, quod imperfectum est & formæ indigum, perfecta re & formata prius facit & antiquis: quod verūt quidem est in iis omnibus, in quibus per motionem aliquam ad perfectionis finem peruenit. Cūm igitur Sol generationem temperet ac moderetur, & in generatione priuatio prius materiae adsit, quām forma priuationi contraria; meritò tenebræ luce, & nox diem p̄cedit. Profecto quācumque mouentur, ab eo motionis habent initium, in quo esse & acquiescere nolunt; quodque minoris faciunt, quām id ad quod mouentur atque contendunt: quod nisi ita esset, non mouerentur, sed in eo, in quo sunt, acquiescerent. De vocis ergo significatione, qua Cimmerij noctem vocant, liquet, motus principium sive terminum à quo fit motus, noctem esse; & diem id ad quod motio contendit, veluti motionis finem & perfectionem. Acht enim idē est quod magni facio sive in pretio habeo, à quo nomen Nacht, quasi p̄ie-acht, id est, nihil facio, ea formula qua ex T̄st, quod est aliquid, sit p̄st, id est, nihil. Hincitaq; perspicuū, ex eo, quod nihil ducimus, nos moueri, & magno desiderio ferri ad id quod in magno pretio habemus. A Nacht igitur ferimut ad Dach sive Dag, id est, à nocte ad diem: & Nacht quidem id notat, vt dixi, quod nihil dicitur: à qua voce Græcis νύξ, & Latinis Nox. Dach verò dies dicitur, quasi De-acht, id est, ipsum il lud quod plurimi cōstimator: qua in vocula T̄ finale, quod est in Acht, omittitur, ne nihil differat à Nacht, quod est cogitabat. Scribitur autem potius per Ḡ finale, quod pronunciat ex imo gutture ducta augeat diei cōstimationem. Hinc modò liquet, nihil plus venerationis ipsi nocti à Cimbris tribui, quām ab Aristotele priuationi, decipiique eos, qui ex hoc generationis ordine dignitatē merciuntur & honores; cūm ē diverso quā in generatione p̄cedunt, ea dignitate & perfectionis laude sint posteriora. Cūm ergo Orpheus noctem matrem omnium vocat; non aliud dicit, quām ante omnia tenebras fuisse: codem modo Hesiodus audiendus; quorum vterque à maioribus idem accepit quod à Moſe traditum, Munduni videlicet ex nihilo creatum, fuisse, vt noctis nomine Nihil intelligatur. Quod si altius actiusque philosophati velis, atque id quod simpliciter tuerit veritatem, ad aliud detorquere; per noctem intelligere poteris infinitum patris abyssum; è quo verbum cuncta in lucem produxit. Verūt hoc non quadrat cum Cimbrico noctis nomine, quod planè docet noctem nihil prorsus fieri debere, vt luci & dici, rebus in summo pretio habendis, contrariam. Diei enim sic nomen possum est, vt non plurimi tantum cōstima dicetur, sed ipsa etiam rerum cōstatio esse dicatur, quod De-acht ad verbum exprimit. Possem hic multa de priuatione & forma, multa de ignorantia & scientia, quarum illa nocti, hēc diei responderi, multade noctis ac diei operibus disputare, de vocum Cimbricarum interpretatione, sed nobis breuitas in tanta rerum copia studiosè quārenda: in quam, licet non alia quām summa dumtaxat capita eminus ostenderentur, magnum tamen volumen conferendum esset. Ridere interim lubet Græcorum Grammaticos, qui νύξ & νύστα deruant, cūm claro clarius sit, νύξ & nox ex eadem radice pullulasse: & sic ex Nacht Nox, sicut ex Reich Rex, & ex Merit Merx deriuari debuisse: at vocalē a, apud Græcos in ν, apud Latinos in ο̄ transiisse. Diei autem nomen ab eodem deductum est fonte à quo Dis. Dies enim est promouere, à quo Dies dicitur, eo quod omnia promoueat. Quamobrem si Cimbrij ad generis auctorem in noctum & dicrum partitione respexissent, à die porius, quām à nocte numerationis sumpsiissent exordium. Quando igitur, vt i modò sepius dixi, mihi propositum non est, totam Druidarum doctrinam diligere, &

nunc satis indicati adumbrata quādam totius religionis apud eos fundamenta cōstistisse, illultrissimis verbis & arcanorū plenissimis cōprehensa, hōc vnum mihi reliquum video, vt quām potero breuissimē declarem; quid quercur & visctim celeberima eorum symbola designent. Adscribemus itaque Plinij verbā, hominis in Gallia non circa curiosam inuestigandarum terum diligentiam versati. Hic de visco agens: Non est, inquit, omittenda in ea re & Galliā admiratio. Nihil habent Druidæ (ita suos appellant Magos) visco, & arbore, in qua gignatur, si modò sit torut, sacratius. Iam per se roborum eligunt lucos: nec vlla sacra sine ea fronde cōficiunt; vt inde appellati quoque interpretatione Græca possint Druidæ vocari. Enimtēr quicquid adnascatur illis, è cōlō missum putant, signumque esse electæ ab ipso Deo arbore. Est autem id rārum admodū inuentu, & repertum magna religione petitur; & ante oīnīa sexta Luna, quā principia mensurā annorumq; his facit, & seculi post tricēsum annūm, quia iam virium abunde habeat, nec sit sui dimidia. Omnia fanantem appellantes suo vocabulo, sacrificiis epulisque ritè sub arbore p̄p̄atatis, duos admouent candidi coloris tauros, quorum cornua tum primum vinciantur. Sacerdos catidida ueste cultus, arborē scandit: falce atrea demet: candido id excipit sagō, tūm deinde victimas imolant, precantes, vt suum donum Deus p̄spōrtum faciat his quibus dederit. Fecunditatem eo poto dari cuicunque animali sterili arbitrantur, contraquē venena omnia esse remedio. Tanta gentium in rebus fruolis plerumque religio est. Hæc Plinius. In quibus & miror & doleo, Gallicum visci nōmen; cuius interpretationem dedit, ab eo expressum non fuisse; cūm cāteroqui soleat Gallicas voces lubenter indicare, in rebus etiam iis in quibus eas sciri non magni faciendū videri cōteat. Verūt video quid obstat. Non habebat litteram, quæ consonante in eam quām non men exordiebatur, integrō sono referret, propterea quod eius potestate in aurib⁹ feridēs prorsus carenter Latini. Evidēnt partim ex hac coniecta, partim ex Plinianā interpretatione, partim ex voce, qua hæc tenus Gallia incolā v̄tuntur, ipsissimum nōmen inueni, quod Plinius nō scriptum reliquit, nec Latinis litteris scribere potuisset. Et certè si sonum exprime re quiuisset, nullo modo silentio præteriuisset tam insigne venerabilis rei nōmen, vt omnium promitteret sanationem. Cūm ergo hodie Guy apud Gallos pro visco arborum in vsu esse communi sciamus, citra om̄ne dubitationem & scrupulum afferimus, hoc nōmen ex illo, quod Plinius noti exp̄ressit, esse corruptum. Antiquissimam autem eius vocis originem esse, mos in Gallia hæc tenus obseruatus argumento est luculentissimo. Discurrent iuuenes ipso anni exordio p̄r vicis ostiatis vociferantes, *Au guy l'an neuſ*, id est, ad viscum, annus nouus. Ut autem consuetudo hæc vetustissima apud omnes ferè Gallos in hodiernum v̄sque diem perdurat, ita Picardi huic celeumati acclamare solent, *Planté Planté*, id est, Vbertas vberitas bono om̄niū vide licet ac bonis nominibus felicem om̄nium rerum copiam precantes. Cūm igitur id tota ferè fieri Gallia constuerit, nec cur fiat, ab iis ipsiis, qui ad viscum concilant, intelligatur, dubium esse nemini debet, quin hic m̄s à priscis Gallis ad hæc tempora sit retetus; vti passim m̄ta veterum rituum vestigia, quorum cauſæ iam olim defuerunt, apud plurimas gentes videmus retenta. Artemisia nobis S. Ioannis herba vocatur, & huius diui vigiliis & festo die omnes ea sese cōfigunt & coronant; nec non limina p̄texunt. Cuius rationem si rogēnt, nescio quas nugas de Larvus & Lemuribus exponunt; cūm nobis certum sit, Artemisiā Iano sacram olim fuisse, eo quod pedibus robur ad itionem, cui Ianus p̄sidebat, adderet: quæ res deinde ad D. Ioannem translata est propter nōminis similitudinem; quoniam nimirū eos quos alij Ioannis nomine vocant, nos Ianos dicamus. Ianus enim nobis à Gan dicitur; G in I consonantem, propter cognationem, murata. Et Artemisiā Bp̄-voet vocatur, eo quod pedibus p̄fidiō sit & adiumento. Quando itaque antiquæ consuetudinis ratio eos latens à quibus obseruatur, perspicuum est & luculentum indicium insignis veterustatis dicemus Guy certum esse priscæ vocis vestigium, qua

Ad viscum Druidæ, Druidæ clamare solebant:

non esse tamen ipsam germanam vocem, eo quod hanc Latinis litteris Plinius facile scribere potuisset. Quæ autem vera & integra vox fuerit, cuius nostratiū proclue sit ad coniectandū, cūm nemo ignoret nobis digamma illud esse frequētissimū, quod gemino

II 4 V consol

Visitronem
Gallicum
quare pli-
nus om̄nifiri:

Guy, Galli
vīscum vō-
cant.

Augry, l'an
neuf, vnde
Gallis in ore:

Artemisia
herba quare
S. Ioannis
dicatur, &
huius Dñe
vigiliis om̄ni-
nes se cōgat.

Ianus &
Iannes idōn̄
nōmen.

Ianus unde

dītus.

Bp̄-voet

herba quare

sic dītū.

*Cu pro vī
scribunt o-
puli Roma-
ni/antes.
vī, anti-
quum vīscī
vocabulum.*

V consonanti, digamma etiam vocato notamus, & co Græcos, Latinos & Hebraeos iuxta omnes carere. Quotquot igitur Romanis ant populi, pro hac littera Gu ferè scribūt, ita ut ex *Wī* hehn nostrati, Guielimum faciant; & ex *wart* Guardam. Eodem igitur modo si Guy ad priscam Gallorum linguam reducas, pro Guy, *wī* habemus. Et bene quidem hæc processit coniectura: sed videndum modò, an *wī* sive *wī* vocali longa, cuius loco duplēm litteram pingimus, id significet, quod Plinius ex voce Gallica Latinis hominibus interpretatur. Admiranda sanè est huius voculae notatio, & plurimis rebus communis, analogia quadam eodem ferè tendentibus, quas vt omnes quam breuissimè Latinis exponas, non alia dictione promptius consequaris, quam si omnia sanantem reddas. *Wī* enim primò & propriè nobis illud significat, quod longè lateq. Latinis, sive quod latè patet: ex natura litteræ duplicitis V ducta ratione. Sic dicimus, tis *wī* van hier, id est, magnum hinc ad illud est interuallum. At *wī* vt verbum usurpatum idem est quod dilato. Nam quia nihil latius longiusque se extendit, quam vis diuina omnia confervans, & vnumquodque in suo genere beans & plurimum promouens; voluit voculae faber, vt *wī* in factis idem esset quod consecrare. Quæ enim consecrantur, ad usum latissimum disponuntur, vt nimur quamplurimis prosint, & omnium felicitatem quam maximè dilatent. Hic enim proprius est sacrarum sive rerum sive personarum finis, vt per eas omnia bona mortalibus dilatentur. Iuuinalis dum breui summa omnium precum & votorum latitudinem includere vellet, hoc vnum optandum dixit, vt sit mens sana in corpore sano. Breuissimam ille quidem fecit orationem, at multo breuorem is indicavit, qui consecrare sic expressit, vt ea dilatatio comprehendetur. Voluit enim intelligi, omnium bonorum amplitudinem per sacra nobis continere, quæ cum omnia nostra mala, qualia qualia sint, curet, re&tè Plinio dictum est hanc plantam eo nomine vocari, qua omnium sanatio comprehendenderetur. Præterea quoniam lolium & cæteræ noxiæ herbae crescendi latitudinem frugibus impediunt, voluit sermonis auctor, vt *wī* etiam poneatur pro eo quod est, noxia & superflua extirpo. Quid vero est sanare, nisi hoc sit sanare? Et sanè hoc est sacerdotum proprium munus, vt bona dilatent & noxia eradicent: hoc item medicorum officiū, vt benignos corporis humores augeant, noxios expurgent. Nec aliter de magistratu existimandum, cuius partes vniuersæ hoc uno continentur, si bonorum numerum latiorem reddant, & malos è recip. pellant. Quoniam itaque *wī* verbum tria haec significet, dilato, consecro & noxia expurgo; & inde nomen factum sit eiusdem soni ad Viscum denotandum; profectò Plinio interroganti quid *wī* significaret, optimè responsum est, ea vacula plantam notari omnia sanantem. Quid enim vltterius ad sanitatem vniuersorum desideraretur, si per sacra pietas dilataretur, & omnes cum corporis, tum animi morbi expurgarentur? Ex eadem radice *wī* nomen accepit, quod Latini in Vinum, Græci in *ōnō* communtarunt; eo quod hic liquor non solum hominis & benignum sanguinem & spiritus vitae necessarios excellentissimo quodam modo dilatet, ac noxios tum fumos tum humores expurget; sed quod mentem etiam quodam tenus consecret ac diuinatum reddat, eamq. talem præstare videatur, qualis eorum est, qui diuino Spiritus sancti afflatu accenduntur. Hinc illa Apostolorum credita ebrietas, dum flamis Spiritus sancti incaluiscent. Viscum itaq. *wī* nominabant, ceu eo omnia consecraretur, ac modis omnibus & corporis & animi & fortunarum sana redderentur, atque latissima felicitatis caperent incrementa. Neque igitur mirum quod Plinius dicit, creditum fuisse hoc diuinum munus è cælo in robur demitti, atque aurea falce refecari solere. Hoc enim uero diligent inquisitione dignum, quid causæ fuerit, vt rem, quam Plinius friuolam vocat, tanta coluerint religione; & eo sive nomine dignati, quo nullum ferè magis sit sacro sanctum, quoque omnes felicitatis humanæ numeri contineantur. Verum quando non quodus viscum, sed illud tantum quod in queru cresceret, venerari sunt, prius examinetur opereris, quæ ratio robur præ cæteris arboribus colendum esse persuaserit. In primis constare video glandiferas arbores non apud Druidas tantum, sed apud cæteras etiam gentes in antiquissima fuisse veneratione; ac venerationis caussam eam ferè assignari ab omnibus, quod glande prius mortales vescerentur, quam Ceres fruges demonstrasset. Sic Virgilius:

Liber & alma Ceres vestro simunere tellus

Chaoniam

*Wī, Vi-
num Lat-
ini, & cīas
Graci, unde
dicunt.*

*Glandifera
arbores Ioui
sacra.*

*Chaoniam pingui glandem mutant arista,
Poculaq. innentis Acheloia misericuit vnis.*

Nec est profectò cur in re omnibus perspicua multis testimoniis vtat, cuī nemo nesciat Græcorū doctissimos quosque tradidisse, illud quercus genus quod glandem maxime *φύτε* edulem profert, φύτε idcirco vocari, quod prisci homines eius fructu vitam sustentant, Scitū præterea omnes, quercū Ioui sacram ab omni litterarum memoria semper fuisse, vt ex illo liquet Homericō:

*Oī μὲν ἀπὸ ἀρίθεον Σαρανδόρα δῖοι ἐτέλεοι
Εἴσοδοι διάγονοι διός μεματτέοι φύτε.*

In quo certior antiquissimos fuisse hujus arboris homines. Nec quisquam arbitretur φύτε Græcorū & fagum Latinorum eandem esse arborem, propterea quod nomen idem videatur. Alibi harum arborum discrimen docui, & fagum Latinorum. Theophrasti oxyma esse demonstrauit, quam alij Scissinam, in quibus Gaza, alij Fagoscissinam, vt Strabonis interpres, nominarunt, cum simpliciter fagum interpretari debuissent. Virgilius de fagi vmbra locutus, mox inferius ad Dodonaes Græcorum phagos alludit,

at eas non fagos, sed quercus appellat:

Sæpe malum hoc nobis, si mens non lena fuisset,

De celo tactas memini predicere quercus.

Verum id clarius alibi:

— atque habita Graiis oracula quercus.

Lusit idem Grammaticos, dum Faginus axis dixit, quo illud Homeri φύτε, & *φύτε* interpretari voluisse videretur, eo quod sciret ex oxya etiam axes fieri, non modò ex quercu: & est alioqui non in elegans ad vocem Homericam allusio, licet materies sit diuersa. Nostrates hodie fagi vmbra non minus quam Virgilius delectantur, è qua forniciatibyrrathi Bruxellis in Palatij paradiso cernuntur. Verum Græcorum Phagi glandibus etiamnum hodie vescuntur, cum cæteræ gentes, tum Hispani & Neapolitani, quorum hi, si memoria non fallat, querciam gentilem Phagum appellant. Nobis fatis esto, quod quis glandiferi roboris genus Ioui sacram olim fuisse, & id ferè communi quercus nomine apud Latinos dici solere. Nam Robur ad quamvis duram materiam refertur.

Hinc Palladius:

Robora Palladij decorat siluestria rami.

Tot circum firmo silue se robore tollunt.

De quercu verò generatim sic Ouidius:

Et qua deciderant patula Ioui arbore glandes.

Iterum alibi:

Sacra Ioui quercus de semine Dodonæ.

Virgilius item quod quis glandiferi roboris genus Ioui sacram sciens sic cecinit:

Pars autem posito surgunt de semine, vt altæ

Castaneæ, nemorumq. Ioui que maxima frondet

Aesculus: atque habita Graiis oracula quercus.

Nunc igitur videamus, non Druidis tantum, sed omnibus quod Græcis ac Latinis in valde prisca veneratione quercus habitat, fuisse; atque idcirco minimè cum Plinio, vel Epicureo vel atheo dicendum res friuolas apud Gallos religiosè cultas fuisse, nisi vna dica omnem accusare audeamus antiquitatem. Quod pluribus gētibus placuit, & ab omni omni aui memoria placuit, eius maximam esse rationem debere, non Hesiodus tam, sed Aristoteles etiā & Plato, & hos secutus Cicero in Tusculanis in principiis habet, ad fidē faciendam firmissimis, vt pote quibus perinde atq. cōmuni gētium iure stampum sit. Quamvis igitur huius leges ab omnibus scitæ atque perlatæ nunc nulla ratio extare videatur, idcirco tamen nō est reliqua aut abroganda, sed potius magnam & diligentē operā adhibere oportet, quo dispiciamus ecqua latentis causæ vestigia deprehendantur. Iouē ab omnibus summū haberit Deorum nemo dubitat, ne idolorū quidem cultor: Nos, quibus veritas illuxit, Ioui nomine summam vitæ suavitatē scimus indicari, & ab uno Deo & vitam sempiternā, & sempiternā vitæ dulcedinē tribui posse. Quāobrem sumpto eo, quod neminē nō daturū putamus, arbores dum Diis attribuuntur, symbola esse earum terum quas nobis ab ipsis cōcedi ac donari maximè optaimus, credimus quercū tessera eius muneris præ se ferre, quo nullū maius à Ioue nobis dari possit veteres omnes

omnes existimarentur. Quid autem id sit, ex nobis ipsis facile discemus, si experimamus, nihil nobis vel tristius & durius morte accidere posse, vel contraria quicquam magis omnium votis experti, quam ut perpetua vita contingat. Quod si ita sit de stabili natura iudicio statuendum, nec ullum omnino animal reperiatur, quod morte non in summo collocet malorum; non videor mihi reprehendendus, si dicam nullum beneficium maius cuique conferri posse, quam si à certa morte liberetur. Quid si ergo quercus huius beneficij symbolū ponatur, & quia tanto munere nihil maius queat cogitari, ad eum propriō primoq; spectare dicatur, qui solus potest à morte liberare? Non male sic procedet collectio, si proprium quidē cuiusq; Dei symbolum summū ipsius donum exprimere debet. Quercus ergo sit vita sive liberationis à morte signum, quam quia solus Iupiter praestare potest, Iouifuit à prisca consacrata. Qua verò de causa vita symbolum sit, post explicabo id modō constet, quod ad vitā conseruationem referatur. Maximus Tyrius prōdidit, apud Celatas altissimam quercum deligi solere, ut Iouis signum esset. Quoniam verò Iupiter quicquid est, vita est, & vita quidem ea, quae tota in contemplatione consistit, si querens Iouis signum est, vitam quoque quercus denotabit, & quicquid ad vitā conseruationem pertinebit. Quod autem de vita conseruatione dico, clarissimi euadet ex prisca Romanorum consuetudine, à veteribus Gallis haud dubie accepta, quae habebat id sollemne, ut qui quis vitam seruasset, is querna corona donaretur. Multa haec tenus extant numismata querna corona insignita, in quibus litterae adiectae ob C S apertissimè docent, ea sola de causa dari solere, quod quis ciuis Romani vitam seruasset: cuius tantus erat honor, ut nullus ne Imperatoribus quidem maior à P.R. tribueretur, adeò ut cum Cicero totam ciuitatem Romanam seruasset, & tot millia ciuium à mortis discrimine eripuisse, querna corona donandus L. Gellio videretur, quasi tanti beneficij magnitudinē quercus symbolū æquaret. Possem equidē inultos id genus nummos profere, sed quorsum prolixus sim in re omnibus notissima? Hoc potius inuestigandum, qua de causa vita ciuius conseruata quercu notaretur. Sed & illud modō declaratum, quia nimis Ioui vita datori sacra esset. Attamen bene illud quidem dictum & ratione collectum, sed rursus quæstio existit, cur quercus Ioui consecratur. Dicunt quidam ea de causa id factum, quod principiō homines glandibus vescerentur; quos Plutarchus videtur securus. At cum antiquissimum hominū genus Saturno regnante dicitur fuisse, miratur non Saturno potius quam Ioui glandis esum adscribant. Deinde rogatos velim hos antiquitatū inquisidores, cur ante fruges inuentas, uti volunt, non malis portius, pyris, fiscis, cerasis, siliquis, caryotis, nucibus, & id genus aliis suauioribus longè, quam glandibus vitam sustinerent? ut interim de omni bulborū genere, & cucurbitis & peponibus sponte natu nihil dicam. Faciunt scilicet hi curiosi caussarū inuestigationē, ut homines primos quibus suis bellis faciat rudiores, cum nullū pecus sit tam obtuso palati sensu, ut non fici potius & dactyli, quam querna glāde vescarū. Deinde quod vñquā tépus fuit, quo terra non æquæ fruges atq; cæteras plantas produxerit? Atqui, dicent, id damus vel fabulis, vel antiquæ historiæ, ut quia sic traditū inuenimus, ita credamus, & eius, quod credimus, fidē non adducamus in questionē. O magnam pieratē & sanctam verustatis venerationē! Enim uero ego & antiquitatē pro eo ac debeo facio plurimi, & quæ in eius video exstante monumentis, ratione carere non puto, sed pleraq; sic capienda certō, ut ea non ad historiā, sed ad allegoriā & symbolicū dicēdū gen⁹ refere oporteat: quod nisi facias, quā plurima vesanis anicularū deliramentis vaniora pro veris narratōribus amplectaris necesse est; quod in hoc, de quo agimus, vetustoglandis esū video scire omnibus scriptoribus accidisse, licet esse etiā ceterarū terūcensore in primis graves & severi. Quādo igitur absurdius hoc est corū figurēt, quam ut vel ab asinis Arcadicis admittatur, nedū vlli homini vel debeat vel possit probari, alia ratio queratur oportet, cum glandifera potius arbor Ioui, quam alia dedicetur. Nā si vita quam ipse & dāt & cōseruat consideres durationem & perennitatem, cypressus potius aut cedrus aut thuya ad symbolicā rationem conueniat, quam quercus: Sin vita alimenta species, sic potius, aut palmā, aut pomū ad testarē, quam glandiferum robur aptaris. Quāmōbrem cū nec ex historia de prisca glādis viēta prodita, nec ex arborū natura facile inuenire queas, cur prisca homines mirabili consensu, tū Ioui, tum cuiusvis vita cōseruatori quercū cōseparant, desperata veritas perueligatione ex iis qui haec tenus faci huius symboli caussas quefiuerunt, ad altiora adscenda-

Querna corona donari solet, qui ciuius Romani vitam seruasset.

Glandibus antiquitatis homines vita non sustentasse.

adscendamus principia, & ex vera historia veritatis argumēta deprimantur. Quoniam itaq; hic de sacris veterum notis agimus, & iis quidem non quibusvis, sed iis dumtaxat, quæ ex arbōribus sumuntur, par est; vt ex primis arbōribus symbolis apud antiquissimum scriptorem repertis exordiamur, cernamusque ecquid inde lucis adferri possit ad huius quæstionis tenebras discutiendas. Accedamus itaque ad paradīsum, & in eā disquiramus, an symbolicas aliquas arbōres reperire possimus. Nec est longe progrediendū, cūm statim dux sese arbōres offerant, altera arbor scientiæ boni & mali nūncupara. De arbōre scientiæ boni & mali copiosè Indoscythica nostra tractant, & clarissime ostendunt, eam sicut esse Indicam. At arbor vita qualis fuerit, nec à me, nec ab aliō explicatum. Breuiter igitur & summatim sit de Mosis historia accepimus, hominem liberum creatū fuisse, atq; ei geminam propositam conditionē, alteram mortis, alteram vitæ. Vita quidē si, quod Deus faciendum præceperat, obseruasset: Mortis verò, si veritū arboris scientiæ boni & mali fructū comedisset. In hominis igitur arbitratu fuit ut scipie moderaretur, atq; quod vellet ducere, qua de libertate *Mensch* Cimmeriis vocatum, *vocabulum in de compo-* fuisse est, cūm men sibi, id est, dicens seipsum. Licuit ergo illi in vita manere; & mortale pomum declinare. Sed querat merito quisquā: Si vnum tātū arboris genus fuit, cuius fructus morte adferret, & cæterarum omnīs fructibus vita sustinere homini liceret, cur vnu dumtaxat vita lignū cōmemoratur, cūm æquæ ex omnibus, vna sola excepta, vitam sibi perpetuo prorrogare posset? Primus hanc viam ingredior, & si quid forte peccem aut cōspicem, ignoscendū primo experimeto. Quicquid autē vel hic vel alibi noui adfero, id iudicio Ecclesiæ Catholice Romanae subiectum esto. Dico itaq; cum D. Paulo, ante omnia secula Deum præuidisse Adamum ex legis transgressione mortis poenam luiturum, & idcirco prædestinasse filium suum humani generis liberatorem. Quāobtem sicut mortis lignū in Paradiso plantauerat, ita voluit ut vita quoque lignum in eo cresceret, quod qui mortiferi mali veneno periturus esset, is vita ligno à morte posset ad vitam reuocari. Quemadmodū igitur in terra noxiarum herbarum ipsa natura profert alexipharmacā, ita natura auctor Deus ante omnia secula prædestinauerat: se in Paradiso plantaturum arborem vita, cuius fructū mors ab arbore scientiæ boni & mali illata curaretur. Sed cūm illud in natura fieri non possit, ut medicina vlla mortuum in vitam testiuat, semperque verē dicatur:

Sperandum est viuis, non est spes vlla sepultū; & id quod Homerus cecinīt, Nullo modo animam semel dentiū vallū egressam, vel vi, vel alio modo retrabi posse, cogitare debetnus altius aliquod arcānum in arbore vita latuisse. Neq; enim Adam scipie eius fructū in vitam reuocare potuisset, cūm exemplo ipsam legem transgressus, nullam amplius habuerit vita potestatem, nec quicquam iuris in Paradiso, ut tortus mortuus & omnibus suis viribus destitutus. Quo-*cōrā* Deus ironia vñus est amarissima, dum draconis mendacium repetens dixit: *Ece Adam quāsi vñus ex nobis factus est, sciens bonum & malum. Nunc ergo ne fortè mitat manus tuam, & sumat etiam de ligno vita & comedat & vivat in aeternū.* Quiemadmodū enim Adam ex esu fici Deo similis factus non erat, sed dissimillimus, cūm Deus solum bonum, Adam solum malum post peccatum sciret, ita post peccatum ne velle quidem potuisset aliquid boni aut aeterni de suis viribus, tantum abest ut vel fructū arbōris vita tunc contingere, vel ex eius esu mortem depelle quivisset, cūm omnis eitis vita & vita partes aeterna morte depresso & sepulta iacentent. Quis ergo vñus huius arbōris vita? Num si Adam ante fructū eius comedisset, quam vetiti fructus venenum caperet, præseruari velut Galene quapiam Andromachi potuisset? Certè cūm eius esu interdictum non fuisse, non minus illi pomum ex arbore vita decerpere, quam ex quavis alia non vetita fas fuisse. Quid igitur? Accusabimus eius impenitiam & crassam rerum naturalium ignorantiam? Id minimè possumus, cūm sacra scriptura testetur, absoluam eum totius naturæ scientiam habuisse, dum singulis rebus nomenclaturas rectissima ratione architectaretur. Aliter itaque subducenda ratio. Ut arbōr scientiæ boni & mali de natura sua noxia non erat, aut veneni succo imbuta, sed sola legis transgressione mortem attulit, ita arbōr vita non plus virium ad vitam perennandam habebat, quam quævis alia arbōr fructū proferens edulem, sed sola diuina gratia ad hoc erat prædestinata, ut sicut per sicum

mots,

mors, ita per hanc mortuorum vita caperet exordium. Quia vero ratione & via mortuis vita per arborem vita restituenda esset, nemo mortalium clarè prius sciuī, quām angelus magni consilij Christus Verbum incarnatum id reapse monstraret. Erat illud, quidem in multis vaticiniis, sed hon. antē intelligendis, quām mors vita deiectaque, verum vita lignum mortalibus ad oculum demonstrasset. Hieremias in persona Christi ad hunc modum sua de hoc ligno prōmit oracula: *Tu autem Domine demonstrasti mibi, & cognoui; tu ostendisti mibi studia cōrū; & ego quasi agnus mansuetus qui portatur ad victimam, & non cognoui qui super me cōgitauerunt cōfita.* *Mittamus lignum in panem eius, & conteramus eum de terra viuentium, & ne memoretur nomen eius amplius.* Hæc autem de Christo intelligenda esse perspicuum est ex eo, quod solus Christus verus pānis est, cuius esu vira datur sempiterna. Non habuit lignum ex natura sua vitæ confendæ facultatem, sed exterius ab ipso pane vero vita datore hanc vim accepit: haud secus atque lignum scientiæ boni & mali non ex se, verum ex hominis peccato infestum est mortifero veneno. Crux ergo verum fuit lignum vita, de quo in Apocalypsi aperte legimus: *Qui habet aurē, audiat quid dicat Spiritus ecclesiæ: Vincenti dabo edere de ligno vita quod est in paradiso Dei mei.* Et iterū: *Et ostendit mibi fluminū aqua vinea splendidum, tanquam procedentem de sede Dei & Agni. In medio plateæ eius, & ex virtuaque parte fluminis lignum vita, afférens fructus duodecim per mensis singulos reddens fructum suum, & folia ligni ad sanitatem gentium.* Et paulo post: *Beati qui lauant stolas suas, ut sit potestas eorum in ligno vita.* Cūm hic audiamus omnem Sanctorū potestatē ligno vita acceptam ferendā, dixeritque D. Paulus, sese non in alio, quām in cruce gloriari posse, clarum est, crucem & lignum vita viam eandemque rem esse, propterea quod omnis gloriatio circa ea quā praestare possumus, versetur. Quamobrem si de cruce Domini nostri Iesu Christi gloriabatur palam, & agnoscebat & prædicabat sese nullas vires habere, quas non crucis beneficio nactus esset, num putamus eum negaturum fuisse, crucem Christi lignum vita esse? Ut tamen clarius cernas, D. Ioannem paradisi terrestris ad cælestē accommodasse symbola, vide quid addiderit: *Et omne, inquit, maledictum non erit amplius, & sedes Dei & Agni in illa erunt, & serui eius seruient illi, & videbunt faciem eius, & nomen eius in frontibus eorum.* *Et nox ultra non erit, & non egebunt lumine lucerne neque lumine Solis, quoniam Dominus Deus illuminat illos, & regnabunt in secula seculorum.* Nihil ergo hæsitandum existimo, quin crux sit lignum vita, & lignum quidem hoc in paradiſo plantatum fuisse, verum nō atrulisse fructum suum ante quam ei panis viuuus affigeretur. Custoditum autem fuit lignum vita per Cherubim, ne via homini vli ad illud daretur, quia nimis absconditum infinitè bonitatis diuinæ cōfiliū sub aliis Cherubin occulebatur, & iusta æternæ Themidis ira, quæ gladio flameo denotabatur, omniæx parte obſistebat, ne homini ad vitam aditus pateret, donec tandem nube alarum Cherubim remota, pacataque diuina patris ira, cælestis paradisus, quem sedem Dei & agni vocat D. Ioánes, aperiretur, & in ea verus vita ligni fructus temporis expectatus, & tandem plenitudine temporum maturus effundenderetur. Quamvis ergo vita lignum diu custoditum manserit, ne vitam hominibus mortuis reddere posset, expleto tamen eo tempore quod pater ab æterno præscriperat, vita omnibus mortalibus attulit, hinc veteris legis & cætimotiarū calligine, quæ per Cherubim denotatur, discussa, hinc patre, per Verbum incarnatum, placato, & flameo gladio, quo pater peccata nostra in filio suo puniuit, in vaginam suam reconditio, & maledictione cōuerfa in benedictionem, iuxta gladij versatilis nomen, dataque omnibus per vitæ lignum potestate, vt in cælesti paradiſo vita perservantur sempiterna. Demonstrato itaq. nunc eo, Crucem siue Tau vitæ lignum esse, facile docere possemus, quoniam arboris genitū ab æterno hac prærogatiua datum fuisset, vt tandem vita fructum ferret, si constaret quio ex ligno crux Christi fuerit facta. Scio, non defuisse qui ex ditissimis lignis crucem compoſuerint, & alios quidem tria, alios quatuor genera coniunxit, non illos quidem vlo solidō duos argumento aut idonei scriptoris auctoritate, sed meritis & inanibüs coniecturis, quas vel refutare, vel confutare, opera nullum pretium haberet. Quod si diuersitas materiæ admittetur, ea in solida cruce duobus generibus contineretur, quodrum alterum ad erectam trahē, alterum ad transuersarium lignum posset accommodari. Qualis enim crucis fuerit figura, ipsum Tau demonstrat, toties in Hieroglyphicis teperum;

Lignum vita
et crux
Christi.

Crux Christi
ex quo
ligno fuerit
fatta.

repertum, vt impudentis peruvicacæ dici deberet, si quis de ea amplius dubitaret, aut a liam nobis obtruderet formam. Quia tamen de re qui plura nouisse volet, sacram Tau figuram, suo à nobis loco depictam, consulat, in qua videbit, indicem à Pilato adfixum, crucis partē non fuisse. Romani in seruis castigandis extremoq. supplicio puniendis, furca, quæ seru apud Rom. soleri reddi infamis, quæ vt firmissima essent & tenacissima, usus postulabat. Nobis certè haec tenus ad hanc curru partem robur deligitur querum, cuius vbi copia datur, illic vecordis sit hominis, deteriorem materiæ preferre meliori. In Iudea autē querus copiosas fuisse, frequens earū in sacris litteris mentio demonstrat. Quinetiā id obseruare licet, valles quasdam à queru nomen accepisse, eo quod in vallibus vt plurimum querus luxuriarēt. Hinc quo loco querus Mamre est apud Hebræos, nos in vulgata interpretatione vallē Māre habemus: & capite Genesios duodecimo, vbi Græca vulgata editio ἀριθμόν habet, Latinus interpres vallem, ex eadē voce vertit. Sed hac de re mox latius. Querceta itaq. circa Hierosolyma frequentia, & inter alia Bethel querum fletus nobilissimā habebat. Quid dicam mōtem Samariæ, Basam nomine, queretis celeberrimū. Nihil itaq. dubitandum, quin Romani carnifices Hierosolymis materia sint vsi eadem ad crucis constructuram, qua Romæ vti consuerant ad furcas è plastris ad seruile flagitorū supplicium vocatas, quod eo redditur verisimilius, quod ad crucifigendos homines materia opus esset, quæ clausos firmissimo nexu teneret. At hoc nulla arbor melius quām querū robur præstare possit. Quando igitur in Paradiſo terrestri lignū vita veluti cerrum quoddā arboris genus cōmemoratur, & id a materiæ crucis refertur, non videor mihi veritati cōfona dicturus, nisi ex uno arboris genere crucē constitisse dicā, ad quod ea, quæ de arbore vita in Paradiſo plantata dicuntur, pertinere intelligantur. Pace igitur aliorū, qui nullo solidæ rationis fundamēto varia ligna ad crucem construendam cōgesserunt, mihi fas sit dicere, querū generatim pro glandifera arbore acceptā, vita arbore in Paradiſo fuisse, & eam nube alæ Cherubicæ trāsp̄er custoditā, dum tēpore suo vita fructū ferrer, Iesum Christū crucifixum. Hinc arca foederis alis etiam Cherubim tegebatur, quo intelligeretur omnia sacra legis Moysæ ad lignum vitæ referri: nec antē vitæ fructū ab hominibus degustari posse, quām Deus ipse Cherubim remoueret, omnemq. cætimoniārū vmbram Verbi incarnati luce discuteret atq. profligaret. Sed de Cherubim alibi fortasse, vbi docebo veram eius vocis notationē aliunde quā Hebræi putent, pertendā, & ad ei propriè spectare, in quibus Dei virtus occultata delitescit: atq. hinc fieri, vt protegere etiam & occultare Cherubim dicātur. Verū vt Cherub diuina occultat ac celat, humana protegit & alis suis expansis tuetur, ita Hebræis vox hæc posticā sui partē, ne agnoscatur eius mysteriū, ostendit, tametsi Cimbri à sinistris ad dextra naturæ ducta progressi, ipsam anticā Cherub partē mox primo occurso inter legendū intueantur. Sed hæc alterius loci, Verū nō antē Cherubicæ alæ foederis tabernaculū tegere desierunt, quām Deo placuisse flameū gladium cōuertere in filium suū, ac deinde eum recondere, ac ostēdere iram in misericordiā transisse, vereq. gladium esse versatilem. Nunc tēpus est vt explicemus, quām terū symbolorumq. conuenientiā fecuti simus, dum querū vita arborē esse nobis ipsi persuaderemus, quidq. ex hac inaudita haec tenus opinione utilitatis ornamentiq. emanet ad pietatis studia promouenda. Insani enim hominis esse iudicē & pessimè feriati, multū operæ temporisq. conferre ad id docendū quod cum ab omniū hominum cogitatione sit alienum, tum nihil habeat, licet concedatur, emolumentiad Christianos utili quāpi & pia cognitione instruēdos. Primum igitur Mathematicos & Platonem imitati, cernamus quid ad hanc hypothesim, vt sic coniecuram nostrā vocemus, sit cōsecuturum. Dum queritur cur Ioui querus potius (cuius nomine asculum quoq. cōprehendo) quām quævis alia arbor sit cōsecrata, respōderi à plurimis audimus, id ea fieri de cauſa, quod hic primus fuerit homini cibus. At id absurdissimū esse, si simpliciter cōtra tropum omnē capiatur, paulo antē dixi, propterea quod homines quois pecore statuat obtusiores, & minus sensibus ad nutritionē datis instruētos, quām vel asini sint vel mures. Experiamur igitur ecquid melioris responsi ex hypothesi nostra queat experiri. Alibi docui Alaudā omnibus ceteris rebus, atq. adeò ipsi terre vetustatis laude præferri;

Furca, quæ
seru apud
Rom. soleri
reddi infamis
mei, qualis
fuerit.

Quercus co-
prospera
olim in tu-
dea.

Quercus ar-
bor vita in
paradiſo
fuit.

Arca foede-
ris tutta alia
Cherubim.

non alia de caussa, quām quodd orationis & hymnorum Deo quotidie septies canendorum symbolum esset. Eodē modo de queru dicam, primū ipsi hominis alimentū ab omnibus antiquis magno cōsensu acceptū referri, propterea quod quercus symbolum esset crucis: quæ vt ē queru fieret, ante omnia secula fuit prædestinatū. Sicut ergo ante secula vocati sumus ad vitā, ita ante secula prima homini esca prædestinata fuit ea, quæ vitam in cruce hominibus esset datura, cuius tessera glandes ferebant. Primum igitur hominis pabulum glans, nō illa quidē vitam dans peritram, sed eam quā in cœlesti paradise sumus viētū. Ut igitur quercus in paradiſo terrestri lignū vitę dicebatur, quia ex eius materia lignum vitæ erat cōſtruendum, ita glans cœlestis panis, quē crux erat latura, symbolū habebat, & idcirco primū hominis alimentū vocabatur. Quamobrē merito Ioni cōſcrata, quod Jupiter vitæ dator magnū suū cōſilium per hanc effet exſecuturus, omnib⁹ mortalibus in hac arbore à morte liberatis, & in meliore ſuauioſeq; vitā, quām antea quām mortui eſſent, fuissent, refitutis. Quo autē huius mysterij, reliqua arcana omnia multis paraſangarū myriadibus ſuperatīs, apud Romanos perpetuū extaret monumentū, diuino apud eos instiñtu est statutū, ut corona quernea ei daretur qui ciuem Romanum feruafset, atq; id quidē magna, ut Plinius exponit, religione. Indicabat hic ritus tam follicita veneratione perpetuō obſeruatus, fore aliquando vt populus Romanus vitam ſuā quercus beneficio tueretur, nec alio modo ſaluuſ eſſe poſſet, quām ſi quercus ei vitā attulifſet: quod in Agonio accidit Martiali, in quo p̄cilio agnus morte ſua in altari crucis occidit draconē, perpetuum nō Romani tātūm ciuīs, ſed torius etiā humani generis hoſtē. Qua in vīctoria id feruatum, quod in querna corona dāda lex iubebat, ut nimirū ciuīs feruatus, hoſtis occiſus effet. Nec magis mitemur huncritū diuinitū iſtitutū fuisse, quām aut festum Liberaliorū diē fastis illatum, aut aram Maximath Romæ cōſtitutam, aut clarissima de Christi natali, morte, resurrectione & in calū adſcenſione oracula Sibyllæ inspirata: quæ omnia & quāplurima alia ab eo ſpiritu proficiſcuntur, qui nullo vñquām tempore mortalium generi ſic voluit deeffe, ut nō aliquibus monitis homines ad rectum vitæ iter vocaret. Ut autem ciuica corona aptissima fuit veræ ciuium cōſeruationis nota per Christum in queru perficiende, ita glans ſymbolum fuit elegan- tissimū illius panis qui primus homini cibus eſſet, nō ille quidē ad vitā hanc caducam exiguo tépore prorogandā, fed ad vitam in regno Dei & Agni ſempiterna latitia pera- gendā, robur daturus. Quis poſthac nō pluris faciat quā haſtenus fecerit eos Romanorum nummos quibus querna corona ſinuofis foliis & glandibus inſignis delineatur, ad- dita iſcriptione, *Ob ciues feruatos?* Sunt quibus numismata rara placeant, & tanto pluriſ ſiant, quāto pauciora reperiuntur. Per me licet ut quisq; qua velit lance antiquariani ſuā ſupellecīlē appendat, mihi nihil æquē carum eſt, atq; illud, ē quo veruſta religionis noſtra monumēta lucis aliquid & nobilitatis haſtenus incognita ſibi vindicare poſſūt. Vniū Romani ciuīs vita feruata, in memoriam mihi reuocat omnes totius mūdi ciues in querno robore feruatos: & cūm ea ſummi honoris eſſet ac ſumma religione donare- tur, dubitat nō poſſum quin diuino instiñtu ritus hic, vti pleriq; alij, apud Ianigenas fuerit iſtitutus. Audebo igitur querucum vitę arborē nominare: & vt vitę arborē ſci- retur, vitę feruatori ex ea coronam fieri ſolere dicam: nec alia de cauſa loui ſacram eſſe, quām quod in ea magna ſuā vrbis ciues à morte in vitam reuocaturuſ eſſer. Refert D. Hieronymus magna reuerentia Abrahā querucum in Mamre cultam fuisse, atque eam ad Conſtanțej vñque imperium ſtudioſe viſi ſolere. Audiamus itaque tantæ reuerentiaz cauſam, ut contra quām communis arborum natura ferret, in Mamre querucus tot ſecu- lis durasse diceretur. Memini quid de queru Mariana dicat Cicero; eam nimirum duraturam dum Latinè loquentur litteræ; addens, multa multis locis diutius commen- moratione manere, quām natura ſtare potuerunt. Nec vanum fuit Ciceronis vatici- nium. Nam quamuis illam antiquam Marianam, ex qua olim euolauit

Nuncia fulua Louis miranda visa figura,
tot seculorum vetustas abstumperit; vidi tamen & ego querum in Arpinati suburbano, quam Marianam vocabant, simili perpetuae commemorationis beneficio querus in Mamre sive Hebron,

*Quarens
de ambe.* *Caneat seculis innumerabilibus;*
non illa quidem, quod ex ea nuncia fulua Iouis Ciceronis figmento euolarit, sed
quod

quod ipse Deus verus Iupiter sub ea quondam requieuerit, & Abrahamum a sobole beauerit, in qua benedicendae essent omnes getes. Quia de re luculentissimum in Genesi exstat testimonium, ab omniis scripturam sacram scrutantibus diligenter ruminandum. Evidem nihil mihi videor a pietatis regula discessurus, si in ea arbore benedictionem & consecrationem totius generis humani cogitem absolutam, sub qua Abraham accepit sacrosanctam eius promissionem. O bone Deus, sub qua te arbore alia dicam confidisse, quam sub atbore vita? & sub qua alia te promisisse Christum tuum, omnes gentes sanctificaturum, quam sub ea, e qua sanguis eius ad omnes gentes fluorus esset, verissimus aqua viae fluuius a D. Ioanne celebratus. Ut enim Abraham sub queru Mamre Deum hospitio accepit, ita omnes, ad quos benedictio sub queru facta transiit, Deum hospitio excipiunt sub cruce: ita ut nihil queat cogitari symbolica rationi conuenientius, quam si crucem dicamus quernam fuisse, ut eadem arbor conscientia testisque esset, hinc promissi quo Deus se obligauit, hinc oblati inungenis lanchifimi, quo promissum exsoluit. Nam ut Abraham sub queru Mamre Deo vitulum obtulit, ita & nos sub cruce Deo vitulum offerre debemus, id est, animam nostram sine nosipso, ut D. Hieronymus in quinquagesimo psalmo vitulum interpretetur. Hebrei filium vacce pro vitulo dicunt ρα & δρα piecora dedit Latinis. Nobis vero electum armentum notat. Et dum Abecedarium Latinorum more & ordine recitamus, fatemur nos pecora esse, quia nimur homo cum in honore esset non intellexit, unde honorum accepisset: atque ideo comparatus est iumentis, ut Hebreus poeta confiteretur. Cum igitur pecorum numero nos eximere nos possimus, id saltet summa ope admittimus, ut vituli dici meteamur in Cimmeriorum lingua, in qua vitulus a grata, hilari latet, vita nominatur, quod Latini voce eiusdem ferre significationis imitati sunt. Id fieri, si parvulos nos & hilares Deo praestemus, & cot contritum & humiliatum loco vituli tenui & coeti, qualis ille fuit Abrahams, offeramus. Ocyus igitur festinamus cum, Abrahamo, & anima holstram ex primi peccati cotaiglonem vacce filia, sub vera queru Mamre, id est, cruce immolemus, & eam quidem quam possumus tenerrimam, & flamanti caritatis igne optimè percoctam. Verum hoc de vitulo sub vera queru Mamre cum Magdalena & ceteris ardenti amore flagrantibus nobis offerendo sufficiat, cuius arcaniorem significationem, quam a ceteris viderim animaduersam, non potui non obiter indicare, quo in sacris litteris & Ogygiis veterum Ianigetiarum symbolis maior consensus conceretur. Quid si Hebraicam loci nomine, in quo queritis haec dicitur fuisse, de radice significative interpretaris, inuenies queru Mamre, queru amaritudinis & doloris esse. Cuius quidem gemina ratio videretur, altera, quod haec arbor conscientia erat futura eius amaritudinis & doloris, cui nullus ab orbe condito par potuit cogitari, altera, quod queru verum esset omnium dolorum alexipharmacum, & unicum ab omni anno malorum omnium medicamentum: qua quidem posteriore intelligentia perinde querum amaritidis dixeris, ac si pharmacum eius dicas & amuletum. Vide quam recte Cimbricum viaci querini nomen cum queru Mainte quadret, quam eodem spiritu Hebreus scriptor & Druida in hoc vitae Oceano ferantur, quam recto cursu in eundem portum proram dirigant. Verum quilibet bonis auspiciis ad vitę lignum contendamus, obnunciantem tamen mihi nefcio quem videor audire. Clamat me rebus nunquam auditis, nedum scriptis ea adhibere argumenta, quae & ipsa plena sunt controversiae. Nam ubi querum Graecus sua exprimit voce, Latinus interpres Vallem veritatem: & quod magis certas, quam nihil hic certi statui possit, D. Hieronymus grauis Hebraicæ locutionis censor tam vacillanti pede in hoc loco versatus est, ut inter querum & terebinthum nullum discrimen agnosca videatur. quod ut credas, illum ipsum audias suis verbis loquentem. Distat inquit, ad meridianam plagam ab Aelia millibus circiter viginti duobus querus Abraham, quae & Mamre, usque ad Constantij Regis imperium monstrabatur, & mausoleum eius usque in presentiarum cernitur. Cumque a nobis iam ibidem ecclesia aedificata sit, a circuitis in circuitu gentibus terebinthus superstitione colitur, eo quod sub ea angelos Abraham quondam hospitio suscepserat. Haec ille. Quid nunc dices? Fuit ne querus, an terebinthus arbor illa sub qua quietuit Dominus in Mamre? Prius querum dicit, & ea quidem ad Constantij usq. regnum durasse: mox quasi è somno expperrectus, eodem loco terebinthi magna superstitione coli. Quid ergo certi statuies in re tam ambigua, ut D.

Elah vocabuli interpretatione varia.

*Visci quereti
ni, & quer-
cus Mambré
conuenientia:*

*Abrahām
sub querce
Mambre vi-
ulūm obtu-
issi, quid si-
nifuerit.*

*Homo pecori
instrumento
comparatur.*

*Vitulio animal
hominis com-
paratur.*

Hieronymum etiam Proteum reddat? Quid? An non Geneseos capite tricesimo quinto τέρεβινθος redditur, ubi Iacob dicitur idola defodisse subter terebinthū; quæ est post urbem Sichem? Quo loco non Latinus tantum, sed Græcus etiam interpres Terebinthum ex Elah fecit. Et ut cognoscas nihil inter τέρεβινθος quod hoc loco legitur, & τέρεβινθος quod duodecimo capite scribitur, discriminis esse, non D. Hieronymi tantum verba, sed eorum etiam monstrat consensus, qui Terebinthum in Mamre coluisse dicuntur. Breuiiter huc respondebo, me non multum hoc loco eius auctoritate permoueri, tamen in ea magnum illustris & nominis & eruditio[n]is pondus sit, qui sibi in verbis paucissimis non videtur constitisse. Apud Hoseam Elon & Ela in eadem sententia distinguuntur, & pro illo quidem quercū, pro hoc substitutū terebinthū, qui locus facit ut τέρεβινθος & τέρεβινθος non queant dici eiusdem arboris habere notationem. Deinde nec τέρεβινθος constanter queretur, vt liquet ex eorum superstitione, qui terebinthum in Mamre, non querum coluisse dicuntur. Libro Regum primo capite decimo septimo ubi Latinus vallem terebinthi habet, Græcus vertit καὶ λαδὸν ἀρπάζει, idque semel atque iterum. Item libro Regum tertio Vit Dei dicitur sedisse sub Elah, ubi tursus Græcus δρῦς, Latinus terebinthum supponit. Geneseos iterum capite tricesimo quinto τέρεβινθος & τέρεβινθος quercus redditur Latinis. Nescio igitur quæ causa fuerit huius inconstitue[n]tiae, nisi quod cogor suspicari, magnā historiæ rerum naturalium obliuionē apud Hebreos irrepulisse, atq. inde factum esse, vt nec Græcos nec Latinos constanter docere possent quæ vocabulorum apud priscos significatio fuisset. Neq. enim vel gemmarum, vel arborum, vel herbarum certa apud eos reperias distinctionem, eoq[ue] minus mirum est, interpres nihil solidi ex ipsis discere potuisse. Nobis nihil omnino placet τέρεβινθο[u]m transferri, & eodem iustus in Mamre pro eadem arbore capi. Scimus enim, in medica nostra officina Albiton siue Albottum resinam terebinthinam ab Arabibus vocari, atque idcirco τέρεβινthi nomen apud Hebreos fuisse credimus. Confirmat id Geneseos caput quadragesimum tertium, in quo clarum est τέρεβινθο[u]m ea denotare, quæ ex Terebintho ad mercatum feruntur. Interpres item Terebinthum vertunt, atq. hac sua testificatione efficiunt, vt τέρεβινthi nomen minimè possit videri. Consensum igitur Arabū & libri Geneseos secutus τέρεβινθο[u]m ad Terebinthum dicam pertinere, & τέρεβινthi aliter esse verendum. Ex hac mea assertione memorabilis Socratis historia ecclesiastica scriptoris locus lucem accipiet, & vici sim nostram sententiam insigniter adiuuabit. Is enim vice-simo secundo libri primi capite narrat, fuisse quendam nomine Terebinthum quise posse vocari Guddam. Hic nō dubium est quin τέρεβινθο[u]m se nuncuparit, quo nomen in Chaldeorum ad quos impostor hic commigrarat, lingua intelligeretur. Hispani nō ignari Terebinthinam aliarum arborum gummi adulterari, veram Terebinthinam nominant Terebinthinam de Vera, qua in voce videmus Arabicæ linguæ reliquias periude atque in Velotis remansisse: unde liquet nihil amplius dubitandum esse de Chaldaico, Arabico, Syro & Hebraico Terebinthi nomine, tametsi omnes Rabbini & commentatores turpissimis hic se esse erroribus intricant. Nec audiendi illi, qui τέρεβινθο[u]m castaneam interpretantur, uno ore tota medicorum Arabum schola reclamante, τέρεβινthi de plurimorum consensu quercum interpretabor, etumq[ue] laudabo Rabbinum qui τέρεβινthi, id est glandes in ea crescere afferit. τέρεβινthi enim Arabes quercum vocant, à quibus Hispani suas habent Velotas, id est glandes. Est ergo Serapionis codex emendatus, in quo pro τέρεβινθο[u]m quisquam legit, & Cullot Latinis litteris scripsit. quod cōd magis anno[n]o, quod Hieronymum Tragum videam errorem hunc in commentaria sua transtulisse. Elon igitur citra controversiam quercis fuerit, sed an Symmachus & alii τέρεβινthi bene quercum veterint, amplius consideratidum. Annotatum est à nobis, apud Hebreos inter τέρεβινθο[u]m & τέρεβινthi discrimen esse, & eorum significata, vt diuersas res, in eadem orationis parte numerari. Quamobrem è locorum collatione id mihi video esse affermare posse, τέρεβινthi quoduis dum lignū, quod Latini robur dicunt, significare: & nisi me conjectura fallit, vocem hanc ita è primo sermone corruptam esse, vt idem quod Halt denotet, quo lignum generatim nobis exponitur. At cum de ligno simpliciter loquimur, meritò quercum videbimur indicasse; quoniam ea in vniuerso lignorum genere facile primas sibi vendicet. Non male igitur Symmachus pro τέρεβινthi quercum posuit: at qui Terebinthum hoc nomine intelligunt, cuius arboris aliud apud Hebreos vocabulum est, longè à veritate discedunt.

Velotis.

discedunt. At dum τέρεβινθο[u]s & τέρεβινthi distinguntur, vt apud Oseam cap. 4. dicentius τέρεβινθο[u]s pro quercu, & τέρεβινthi pro quo[u]is ligni genere collocaunt. Id igitur dixit Oseas dum dixit, *sub-tus quercum populum & alab;* ac si dixisset, sub quercu populo & omni alio ligno, quod nos h[ab]emus dicimus. Alepli prius superfluum & loco Tau substitutū reliquum vocis conuersione cōstat, τέρεβινthi est, cuius paulo post ratio tradetur. In primis, vt modū dictum, Abrahamus sub Alone illius accepit semenis promissionē, in quo benedicēt & sanctificandāq[ue] efficit omnes gentes, id est, per quod cunctis totius orbis nationibus vita esset restituēta. Quid tū igitur vita arborē dicāmus, sub qua vita æterna est promissa, & deinde in ea solita quæ fuerat promissa, vt nimis arbor eadē solutionis esset testis, quæ fuerat olim promissionis? Enim tū si quercus naturā & cū promissione conferas, & cū promissionis solutione, miraberis quā amicē ad eadē omnia cōspirent. Multa & frequens nō in Iudea solum, sed tota Asia & Europa quercus, & ea quidē quā plurimis generibus distincta quæ Theophaſtus & Plinius enumerant: multa illa quidē, vt apud eos videre licet, verū tamē abest vt omnes glandiferas cōprehēndent, vt nos foliis ilicis plura genera in Hispania obseruat, inquit, quā illi reperient in tota robori vnitatis rate. Nullum sane arborum genū ei cōfērendū, nēdū & quandū, siue formā & materia diversitatē, siue copiam vbiq[ue] terrarum luxuriātē, siue utilitatē tum ad fabricā, tum ad ignes vitæ necessarios, species. Alias arbores insignis cōmīdat altitudo, vt abies; alias fructus, vt malos & pyros; alias materia dūritā, vt buxū & ebénū; alias incorrupta mali torum seculorum duratio, vt cedros & cypresses; alias varia per bruscōs & mollisces fibrarum pictura, vt citrum & acer; alias alia naturæ dotes: at quercus (licet modū mihi hac vocē genetis loco vti) vincit omnibus omnibus rebus. Nullū genus fructū profert vel magis variū, vel vberiorē, vel vtiliorē ad usus humanos. Discurse primū per glandis diuersitatē, & cōsidera quantum sit vestigal in succidia, quanta succidaz tum diuersitas datur, si uauitas, vt interī recentis carnis eūm omittā. Profectō si re domesticam bene suppites, inuenies terga, pernas, petasonesq[ue] familia sustentandæ, alteram fundamenti partē esse, alteram sic frugib[us] cōtineri, vt si desint, panis tamē ē glandibus suauioribus, quas in deliciis habent Hispanæ mulieres, fieri possit. Appendas in altera lance, si velis, omnes ceterarum arborum fructus, alteri solas glatides immitas, videbis hanc illis lige p̄cipiētate. Roges Caronē, vt rūmī malit, p̄tūsne & p̄tūs domū habete instrūctā, an cartharium multa succidia distentum? Risūset, sat scio, si quis eum vituum hōc interrogasset, & ridenter hūc omnes, qui norunt latitudini columnē aḡicolarum pastorum, quæ mensis. Quid? an nutrientum villum est liumanæ carni aleñādā vel similius vel robustius? Si dubitas, si palato ipse tuo nō credis, si huius alimenti robur non sensisti, consule Galenūmedicotūm p̄ræstantissimū, & audies adeo inter hūmanā & suillam nihil interessere, vt quidā depretiensi fuerint illani pro hac vērididisse. Quid multis? si atbor est villa vna sola satis ad hominis vitam sustinendā, hæc ipsa est quercus. Hæc, si velis, panē dabit, hæc carnē; & eam quidē nō solidat modū atq[ue] robustam, sed omnium etiam delicatissimam, quod equidē tam tationi à simili alimento petitæ, quā meæ ipsius lingua credo. Accedit & illa glandibus laus, quod porci quercetorum aluminī, prodigia copioſe sobolis fecunditate omnia ceterā quadrupedum generalē ḡigissime vincant, id que tam insigni excessu, vt hinc moti prisci symbolorum figuli, siue fecerint fecunditatis testētā, quod Virgilius inter ceterā poētos siue ornamenta nō postremū collocavit. Iam nō ad culinam tantum faciunt glandes, & firmos corporis toros solida carne farcēdos, sed medicam etiam instruunt officinam, maximē eorum qui p̄ficiunt hominum more vel agros colunt, vel greges & armenta paciunt. His vt morbi aut nulli aut rari, ita & vulnerum frequens occasio, & magnum à venenatis animalibus periculum. Benignus itaq[ue] naturæ opifex eam vim glandibus dedit, vt & sanguinem sttere, & vulneta conglutinate possint, & p̄terea optimum fint aduersus omnia venena amuletum. Porro quoniam firmo ventriculo & valido bona corporis valetudo potissimum retinetur, adiecta & illa ipsis facultas, vt nihil æquè imbecillum & flaccidum stomachum roboret, tametsi sint, qui glande non exspectata, quernis foliis adhuc recētibus ad eundem finem quotānnis aliquot Veris diebus vtantur, quo facto, confidunt se toto anno validis ventriculi viribus nixos, nullo morbo de recto sanitatis statu posse depelli. Iam ad sordida ulcera & chironia, vel foliorum vel corticum vel calycum farrina efficax

*Quercus arboris descrip[ti]o, & eius laudes.**Glandis lan-**des.**Carnis por-**cina p[ro]ficien-**tia.**Porcorum fe-**conditati-**Quercus in-**medicina v-**tilia.*

est remedium, & omnem oris, gingivarum, dentiumq. putredinem nihil & quæ curat. Inflammationum item principis utilissima ex his medicamenta sunt. Quibus suis ali & vteri fluxibus quovis arboris pars medetur. Quemadmodum autem glandes quovis modo sumptæ venenis resistunt; ita lumbros quoq. necant & expellunt. Quid? quod & vrinas mouent, & calculorum generationi resistunt? Quod si pergam sigillatum vires recensere, quis tandem finis erit? Quasi verò hæc parum haberent momenti, quæ vel ex arbore, vel cortice, vel foliis, vel glandibus, vel earum calycibus sumuntur medicamenta, ita præterea tam multas opifex addidit dotes, ut nusquam in villa arbore ambitiosus se iactasse videatur. Quid ego commemorem Gallas? quid multiplicem earum vsuum, tum in artibus mechanicis, tum in operibus medicorū? Quanti sint, sciunt mercatorū crumenæ, qui cas per mare mediterraneum in Oceanū deueniunt, ut rāndē longa & periculosa nauigatione ad Belgas & cæteros Gallos deferantur. Certè earum multiplici viu explicando vix integer liber sufficeret, tantum abest ut eum perfèqui hoc mihi tempore sit opportunū. Et licet nec pannis tingendis, nec coriis apparandis seruiret, esset tamen hoc vno nomine maximè euehendus, quod earum beneficio littera pingantur. Vide quis sese campus aperiat laudū maximari, quæ filia preconiorū. Quid de Gallis litteris non prodamus, quatum beneficio litteras omnes habemus? Quod si hi storia clarissimos quoq. mundi ciues à morte liberat, & æternæ memoriae vitæ donat, cur nō Gallis ex sua ipsarum arbore necamus coronam? Detur vt præterea nihil hominibus præstet, erit tamen quercus de hoc suo munere arbor vitæ vocanda, quādo vitam dat, non illam quidem momentaneam, ob quam ciuica dabatur corona, sed illam, quæ nunquam est peritura, quamdiu Quercus suppeditabunt. Præterea si librorum vel lectio vel auditio animos immortali cibo pascit, & iū quercui debent, quod leguntur & audiuntur, an non rechè dicemus, immortalem vitam quercus beneficio & dari & sustineri? Taceo nunc de cæteris quercus fructibus, quorum nec parua est, nec contenenda utilitas. mitto onicidas, mitto cachryas, mitto squamosos flosculos spem futuræ vberatis: nec dico quantum nostratis cortex arboris adferat emolumenti, non paucis aureorum millibus estimandi. Verū ut hæc multaque alia silentio transeo, ita non possum non meminisse Hesiodi, qui quercum in pacata iustorum regione primariam laudem ferre canit, quasi à maioribus per manus accepisset, hanc principem paradisi arboreum fuisse.

Toīοι φέρει μὲν γαῖα πολὺν βίον, δύρεσι δὲ δρῦς
Αὐτὴν πέντε φέρει βαλάνεος, μετὸν δὲ μελισσας, id est,
Hs. multum vīctum tellus fert, montibus altius

Quernus apex glandes, medium dat robur apum vīti.

Vnde cumque hanc iustorum hominum vitam Hesiodus acceperit, non dispergo, id saltem scio, neminem negaturum, illa, quæ iustorum piorumque hominum regioni tribuit, adamussim cum paradiſo quadrare. Quo fit, vt suspicer in antiquorum sermonibus iactatum fuisse, quercum primas in piorum filiis sibi vindicasse. Quod autem dicit de apibus, id adeò verum est, vt certè sciamus totum Septentrionis tractum, in quem vastis laciniis Hercinius saltus per immensa camporum spatia sese diffundit, tam infinitis apum examinibus in quercubus abundare, vt nō oponiū modò delicatū & in frigida regione saluberrimū inde suppeditetur, sed tota etiā illę regiones suauissimo mūlo loco vīti vītantur, & præter domesticum vīsum ingētes pecunias cūm è ceteris, tum è cera faciant. quod nusquam gentium clariū, quām Antuetpiæ cerni posse existimo, quod verius dicas cereos montes, quām formas apporari, è quibus in discos minores redactis vt cōmodè ferri possint, tota ferè Hispania lumen suum tum in templis, tum extra tēpla nutrit. Iā si mel & cera quercubus ceu domiciliis suis præcipuis adscribatur, immēso diuiriati autē earum regnū locupletatū dicamus necesse est, & eius terminos tam procul ad omnes vitæ cōmoditates pertinere, quām sese latè horum utilitas extendit. Quid melle & cera in medicina vel præstantius vel crebrius? quorū si multiplicē vīsum perfèquivelim, integrā mihi sint volumina conscribenda. Mel vitā interius variis modis variisq. nominibus cōseruat, alit, & vīno spiritu exhilarat, vt interim quæ foris præstat omittam: cera exterius quæ malis medeat, ne ipse Hippocrates quidē sic posset enumerare, vt non multa omissem tandem deprehendatur. Mellis & ceras munera multa videmus,

Gallarum laus.

Quercus à morte liberat.

Apum copia in regione Septentrionali.

Mellis & ceras laudes.

videmus, dum illud exterius oculos abstergit à muco & lēmis; hæc lumen ad viden-dum subministrat, sed tam multa videre nō possumus, vt eorum quorum beneficio vi-demus, totū regnum peruidere possimus. Sed missis his, quorum utilitas nulla libri me-diocritate explicari queat, missis etiam aliis quibusdam, quæ Theophrastus in hac ar-bo-re nasci annotavit, propiis ad ea veniamus, quorū consideratio Druidis maximè vi-detur placuisse. In his est mel acrium, quod nō alterius arboris frondibus lubentius in-sidere, vt idem prodidit plantarū scriptor, ita neminem ferè latet eorū qui in siluis diu mulrumque sunt versati. Hoc manna celeste, & panē vitium, qui de cælis descēdit, quis est qui nō intelligat denotari, & idcirco non ex apum modò fauis & cæteris, sed ex hoc eriā cælesti dulcore cuius liquere, hanc meritò vitæ arborē posse nominati; quod quia clarissimum est, nō est cur pluribus docere nitar. Sequitur Coccus nobilissimus glandifera arboris fructus, quo nihil est ad symbolicam arcanaū significationem accommodatus, tum ob viuum eius & flameum colorem, tum ob mirificam cordis & spirituum vita-lium recreandorum facultatem: quæ ambo simul concurrentia, vel sola per se satis cauſe habent, vt glandifera arbor lignū vitæ vocetur. Hegesippus primarium peripetal-matis siue veli, quod in templo Salomonis pēdebat, colorem coccinum fuisse testatur, Coccinus co-lor quid do-signet.

Gallia ver-nus.

Thun grana sine ver-ruce.

Kermes gr̄. nam.

Viscum præ-stantissimū quercus singulare.

m m 4

seuissimo

Occus gla-diferu arbo-ris fructus.

arboris fructus, quo nihil est ad symbolicam arcanaū significationem accommodatus, tum ob viuum eius & flameum colorem, tum ob mirificam cordis & spirituum vita-lium recreandorum facultatem: quæ ambo simul concurrentia, vel sola per se satis cauſe habent, vt glandifera arbor lignū vitæ vocetur. Hegesippus primarium peripetal-matis siue veli, quod in templo Salomonis pēdebat, colorem coccinum fuisse testatur, Coccinus co-lor quid do-signet.

Enimuero quid igneū cælum esse dicemus aliud, quām æternam beatorum vitam, cùm ignis vitam, cælum rotunda sua forma & orbiculari mo-tione aptissimè significet æternitatem? Et vt summis summa cōueniunt, & per gradus quodam summorum communicatio ad inferiora descendit; ita ardens cocci color, & visum vibrante quadam flama feriens, primum ordinis conuenit Scaphico, qui amoris agne proximus Deo adhæret, cuique tanto cuiusque vita propriū accedit, quanto vehe-mentiore amoris incendio flagrat. Coccum Hebrei yhū vocant, quo nomine vermicu-lus generatim denotatur, vnde apud Latinos Galba forte vocabulum, per litterarum diuarum inuēsiōnem, pro verme sculum, vt ferunt, erodente. Nobis hic propositum non est, vt de Cocco vermiculo disputemus; id satis fuerit vno verbo dixisse, non ex vermiculo, sed ex ipso cocco fieri tinturā, tametsi ex coco vermiculus frequenter na-scatur. Mirum enim est quām varia glandifera arbos producat, inter quæ sunt Gallarum arapei, formicæ, mufcæ, quæ animalcula, etiam in pilulis folio queruно innascentibus inueniuntur. Sic ex coco vermiculus nascitur, sed ille ad colorem inducendū adeò non necessarius, vt etiā non parum obsit, coloris materia eroſa. Ventū autem est in hunc loquendi morem, vt vermiculi color vocaretur, propter ambiguam vocis yhū significa-tionem, modò vermem, modò ilicis granum denotantis: aut quod magis suspicor, id pri-mis hominibus in grani ligni nomine accidit, quod nostratis in Thunē verrucis, quas idcirco Hispani Coccinillas vocant, id est, sulas, quoniam in id genus vermiculos trā-fant, quos nos D. Virginis Gallos sermone nostro nuncupamus, cùm tamen ipsæ ver-ruce hue grana Thunē non vermiculi tinturā seruant. Eorū enim generatio humo-rē colori inducendo aptum absunit & prorsus depopulatur, quam vt impedit mercatores, vel calcem vel cineres inspergū, tantū abest vt sulas, vt sic Hispanorū more lo-quamur, colorem rubrū oculos gratissimo igne ferientē inducant. Idē in Grano quoniam reor accidisse, quod Arabes Kermez vocant: vnde Europæis, ni fallor, omnibus co-lor Kermesinus appellatur, purpureo lucidior & ad flameum ruborem multo magis ac-cedens, quanquam nūquam hodie ē purpuris panni tinguntur. Quoniam itaque color Kermesinus siue Coceinus vibranti rubet ardore, optimū fuerit flagrantis amoris sym-bolum, quo solo tota vita, quæ vita verè dicenda, constat. Verū enim uero licet ardens amor ad Dcū nos euehat, nisi tamen semel euechi ei conglutinemur, æternam vitam habere non possumus; quandoquidem is solus seruant, qui perfuerat usque ad finem, ad quem pertenire nemo potest, nisi amato suo ad eum modum vniatur, vt ab eo dil-trahi nulla vi possit. Glutino igitur opus est, cuius nexus firmissimo, ei à quo vita ma-nat, perpetuò haeremus & vñiamur, ita vt nulla vis nos ē beato statu queat dimouere. Quocirca stupendo diuinæ prouidentiæ artificio sic quercum videmus comparatam, vt vīcum in ea crescat omnium præstantissimum, cui longissimè quodus curvus al-terius arboris vīcum tanto posthabendum interallo, quanto caput nostrum reliquis membris & superius est, & excellentius, & diuinius. Præter enim vim illā conglutinādi alexiphar-macina.

*Morbis sacer
sive caducis.* fruissimo & maximo, & idcirco sacro vocato validissimum sit ac præsentissimum annuletum. Inuadit hoc malum principem hominis sedem, & neruorum principio, vnde velut ex arce ad omnia membra sentiendi mouendiisque vis emanat, occupato, confestim & euestigio hominem deiicit, omni mentis, sensuum, & totius corporis orbatus facultate: & quasi parum id esset, hominem infra omnem brutorum naturam momento temporis & vno oculi noctu precipitat, illam præterea addit fœditatem & tyrannidem, vt totum corpus diris tormentis distrahat atque vexet, os distorqueat, ac spumeo tabo opplet, dentes horribili stridore collidat, oculos huc illuc terribili spectaculo diuellat, omnia denique membra vel distrahat, vel contrahat, vel sursum deorsum iactet. Nostrates à casu, quo eos quos inuadit mox precipitat, Vallende sicut, id est, caducum morbum appellant. Cui si primum Adami casum & omnia eius symptomata cōferas, non ouum ouo similius esse dicas. Confestim enim à pomo mortifero degustato, liberum mentis seſe seruādi arbitriū amissum, & diræ totius animi diuexationes subsecutæ, & corpus ex immortali suo statu in mortis barathrum deiectū: quo fit, vt vel nullū sit malum quod à cadendo nomen habere mereatur, vel hoc ynum sit de maximis, atq. adeò ipsum maximum inter maxima. Quamobrem cùm primi nostri maiores huius mali, quo totum mortaliū genus præcipitatum est, similitudinē cùm epilepsia viderent, voluerunt, vt hęc quasi tessera quædam illius, & huius remedia remediiorum illius haberetur. Hinc igitur morbum caducum & sacrū vocarunt: & quia primis patentibus iam mox à generis exordio reuelatum est, mortiferum nostrum casum nō ab alio quām ab Hercule posse curari, epilepsiam morbum Herculanicum vocarunt, haud alia loquendi formula, quām ea qua Chirōnia vlcera ea nomiñamus, ad quorū curationē Chirōne aliquo opus esset: quanquā de his aliter alij ex veterum poëtarum fabulis non bene de Orphicorū traditione cōsuntis, prodiderunt. Nos Herculanicum morbum dicimus, non quād Hercules eo laborat, vt vefani quidam somniarunt; sed quād is à solo Hercule queat curari, non ille quidem quem epilepticum vocamus, sed is qui per illum denotatur, & quem solus Christus verus Hercules & verus medicus sanat. Quemadmodum igitur humāni generis præcipitum per facrum morbum significatur, ita per viscum quercinum singulare faci morbi alexipharmacum, verus nobis Hercules, id est Christus denotabitur, si symbolica rationis ductum sequemur. Quamobrem quicquid Christo summo medicorum acceptum ferte debemus, id vifco queriō tanquam aptissimā tessera tribuenus: ex qua mox cogitatio subibit, hunc sic inter nos & Deum medium esse, vt viscum inter ea quæ conglutinantur. Verū enim uero non sat fuerit, viscum in arbore vitæ crescere, id est, Christum Herculanicum auerruncum cruci, quæ arbore vitæ est, affigi, nisi glutinū quoq. nobis è vifco accedat, & eo ipsi Christo cōglutinemur. Quid autē aliud est glutinū quām ipse amor quo Christo soli caducum nostrū morbum sanare potenti adhærere & vniuersitatem debemus? Amor enim quē Spiritus sanctus nobis flammē suo ardore infundit, verū est & vnicum glutinū, quo solo, vt Christo, vniuersitatem eo cōsacrari & sancti effici possūmus. Quonia itaq. quotquot diuino Christi glutino, id est, Spiritu sancto Deo sunt cōiuncti, ab omni & corporis & mētis morbo, ab omni aduersitate fortuna impetu, ab omni fraude & fœuitate draconis, ab omni deniq. periculo atq. metu sunt liberari, & in sanctoru numerū cooptati, meritò Druidę viscum quercinū invocarunt, id est, ottinū tum corporis, tum mentis, tum rerum extērnarū mala persanās. Wienim vt dilatationem indicat, ab omnibus liberat angustias, vt purgationē significat, ab omnibus noxiis ac superuacaneis & mēptē & corporis emūdāt, vt deniq. cōsécrationis habet notam, eos quos purgauit, quos dilatauit, sanctos reddit, id est, Deo perpetuō coniunctos & vnitos. Viden' modò, quām Pliniū Druidæ non deluserint, sed pro eo ac eorū professio postulabat, bona fide ipsi responderint, ea vocē qua viscū quercinū sua lingua nuncupabant, significationē habere omnia sanādi. Quāuis igitur & alia multa quercus ferat, ob qua & māximo in honore esse debeat, & arbore vitæ quæat vocari, omniū tamē primū est & summū ipsum viscū & fructus visci quo Deo cōglutinemur. Quocircā cùm ea demū vera sit vita, à qua omnis mortis timor, omne mortis periculū, omnis mortalitū occūrſus lōgissimē semper abest, nec ea vlli mortalitū cōtingere possit, nisi is pēr visci acinos, & quibus glutinū sit, vita datori cōglutinetur, id est, per Spiritū sanctū Christo vniatur, rectissime factū à Druidis, vt licet quercū quidē honorarent, vt in arbore in qua vita staret

ac cre-

ac cresceret, at viscum tamen tanto arbore facerent magis vñerāndū, quanto Christus & Spiritus sanctus Christo nos amore vniens, præstantior est & diuinior quām ipsa crux, quæ arbore vitæ denotatur. Nescio quā fiat, vt me symbolorū ratio transuersum rapiat, ac prius multa dicere cogat, quām ea dicere deliberassem. Proposuerā mihi querū considerandam, vt ex eius natura docerem, nullā arborem aptiorem inueniri ad veram vitam denotandam. Puum igitur de fructibus eius, deinde de adnascientibus & coniunctis, postremē matēria roboris & multiplici eius vñi breties quasdam notas aut potius notarum indices tradere decréueram, atq. tandem, his percursis, signa rebus significatis applicare. Verū proclius & promptus symbolorum explicatus, & artissima eorum cum rebus cognitio crebri ordinē meum turbat & interrumpit, & multa, quia vltro volenti nolenti sese ingerunt, prius effluunt, quām ea, quæ ipsi prætendenda erant, sint annotata. Quid quād hoc etiā fecisse mihi videantur, vt reliqua quæ proposuerā fortasse superuacanē sint habenda, propterē quād luculentis & firmis argumētis nūc effectum sit, vt à nemine quāmuis obstinato vel negari possit, vel in dubium adduci, quin querū maximē conueniat vt lignum vitæ hominetur. Addamus tamen matēriā, non quia sit necessarium, sed ne neglecta hæc consideratio, velut ad rem non facienda videatur. Discurras itaque primū per omnes arbores, & disquiras, an vlla sit quæ cunctis simul dotibus ad tot rerum fabricam accommodata sit. Sunt aliæ quidē duriores, sed quanto duriores, tanto breuiores & fragiliores in ponderibus ferendis, vt buxus, vt cornus, vt ebenus. Quas enim trabes ex his in magnis ædibus tabulato ctipiam amplio sustinendo parate possis? Alijs longitudo est, at durities deest, vt abieti & similibus; in alijs denique alia desiderantur: vna quercus est quæ omnes bonæ probatæque materiæ numeros explet. In mati nihil firmius, in terra nihil perennius. Quæ rogo materia ad nauem securam constituendam aptior? In ædibus hæc longissimē careris omnibus arborebus antefertur, cùm cæteris doribus, tum cedendi etiā celandique facilitate. Accedit & illud in queri genere, tantam crisi fibrarum discursus elegantiam in quibusdam regionibns inueniri, vt eius copia aceris desideritum solari queamus. Nos hoc genus Wageneri vocamus, id est, lignum ex crescens in modum vindarū sese cōspantium. Hoc quāmuis crescendi rationem indicat: Wagen verò fluēt significat ventorum impulsu cōspatos. quia de voce Galli cæteriq. Romahantes nomen suum, quod pro comedē vntur, mutati sunt, duplii littera qua carent, in simplex digam ma committita. Cū ergo querno robore nihil si aptius ad domos construendas, rem vitæ necessariam, eoq; domicilia non solum tēu ossibus quibusdam compoſuntur, sed apud plurimas etiam gentes, in quibus & nōstrates sunt, haud sectis ac citriis lamineis ornantur; poterit & hac ratione, eaq; non mala, vita lignum vocari, id est, ad commodē viuendū maximum adferens adiumentum. Quid de igne dicam, qui non ad vitam tantum bene a-gendam est necessarius, sed apud hieroglyphicorum etiā magistros vitæ symbolū fuisse scitur? Certè si nullum lignum ignibus alendis melius sit; quid nī & hoc nomine vitæ lignum vocetur? Iam vt cypressus extra terram æternā mortuorum vita tessera gerit, ob eam, quam in hieroglyphica ipsius Aleph figurā trado, catissim; ita quercus intra terram poterit aptissimē eandem denotare, quandoquidem certum sit, quernum robur sub terra in ebeni tum duritatem tum colorē transire, nec vlo vñquam tempore corrupti. Possem & alia in vulgo iactata huic adferre, sed hæc mihi sufficere, ne dicam nimio plura esse, videntur, ad hoc demonstrandum, nullam arbore esse vitæ humanæ aut utiliore aut magis necessariā; atq. idcirco nullam fuisse magis idoneam ad ea quæ ad veram vitā pertinent symbolis denotanda, & iis quidē nō congruis modo & apertis, sed magna etiam rerum vberitate copiosis. His igitur de natura arboreis succincte annotatis, videamus quām recte ea conueniant que tum in sacris litteris, tum in veteri poësi de queru dicuntur: & quia nūc de ipsius vñbraculo Mamrico, sub quo rotius generis humani salus Abraham quondam fuit promissa, diximus; quāramus ecquā alia scripturæ loca ad eandem symboli rationē sint examinanda. Occurrit ex ēplō Iosue filius Nun, alter à Moze Israēlitarum dux & Imperator. Hic cùm populum suum in terram promissam post varias multorum annorum ærumnas induxisset, atque eam ipsi per tribus & cognationes habitandam colendamque partitus esset, comitia indixit ad Sichem, in quibus commemoratis omnibus Dei beneficiis & stupendis miraculis, qui bus popu-

*Quercus ar-
boris cō-
mōnē.**wagēn:
sibet.
sco.
wagen.
vague Gal.
id est studiis:*

bus populum Israëlitum ex infinitis periculis liberarat, tandem eò suam deducit orationē, vt interroget, Vtrum deinde Deo suo & eius promissis adhærere vellent, an verò ad idola gentium, quibus maiores ipsorum in Chaldaea & Egypto seruissent, reuerti. cui cùm respondissent, se Deum solum culturos & adoraturos esse; pactum de novo inter Deum & homines est sanctū & redintegratum, quod vt firmum maneret, atq. tandem ad vitam sempiternam, patribus sub mysteriorū inuolucris prōmissam, deduceret, bono omniē initū est sub queru, sub qua multis antea atraib⁹ Abrahā acceperat generis sui omniumq. gentium consecrationem.

Quercus in Sichem. Pefim de facr. littera fentis, qui quicquam iustra in iis dicitur.

Quod si dicas non referre, queru ne fuerit, an alia arbos, respondebo, te pessimē de sacrī litteris sentire, si in iis quicquā frustra dici existimas. Quorsum opus fuisset arboris nomen exprimere, si nihil in arboris commemoratione latuisset arcana? Alia scripta casu temereq. contexta dicas, at vt id de dici putar.

Lapis foederis sub queru depositus à Iosue filio Nun.

Hoc alibi fortasse larua aliqua & quanto p̄textu s̄c̄ posset profanis hominibus probare, hoc tamē loco omnī calumnia occasio sacrificis p̄clusa est. Quid enim clarius, quid grauius, quid cōstantius aut dici aut scribi queat; quid reddere lectorem attētiōrem ad singula verba diligenter & accurate ponderanda, quā ea narratio, qua instrumentum huius foederis inter Deum & populum id exponitur; cuius tandem hac est conclusio: Per̄fūsi ergo Iosue in die illo fædus, & proposuit populo precepta atque indicia in Sichem. Scriptis quoque omnia verba hēc in volumine legis Domini, & tulit lapidem per grandem, posuitq. eum subrē querum quā erat in sanctuario Domini, & dixit ad omnēm populum: En lapi iste erit vobis in testimonium quod audierit omnia verba Domini que locutus est vobis; ne forte postea negare velitis & mentiri Domino Deo vefro.

Est quisquam adhuc tam impudens sacro sancti voluminis bibliorum cauillator, vt hic neget singulas dictiones expendendas esse, & per quam studiosē considerandas? Nolim profecto tam suistram de quoquā concipere suspicionem. Examinetur ergo quid agatur. Icitur foedus. Cum quo; cum Dō. Ad quid? Vt populus maneat in cultu Dei & vera religione. Quis huius finis? Quis aliis, quām is qui finis est omnīum mortalium, in eo constitutus, vt & hic vita suppetant necessaria, & post mortem vita contingat in sinū Abrahæ omnibus prōmissa? Quamobrem bene factum, quod lapis huius foederis verba cōtinens, sub queru deponeretur, tum quō memoria ritu querus diu eodē loco perennarer, tum quo per foedus ea populus cōficeretur omnia, quā queru symbolo denotantur. Placuit mihi maiore in modum hēc testificatio, cū ob id quod interpretates omnes hic querum vno consensu expresserint, tum quod Cimbicum querus nō mēn, de quo mox plura, cū fidere & legitima vniōne, quā p̄imum Dō cōtent, & ecclesiæ eius sponsæ insigniter conuenientia cernatur. Alioquin enim prius eius querus fecissim mentionem, sub qua Iacob idola legitur sepeliuisse, propterea quod quā tempore p̄cedunt, ea in commēmoratione quoque priora esse debere videātur. Sed beno accedit, bene Deus manū nostrā direxit. Dum nos interpres Latinus & Græcus terebinthi larua deterruit, hoc effectit, vt vtrō in ipsam duceremur veritatem. Defossus est lapis, testimonium foederis incūm habens, sub Ela, quā est in Sichem: & Iacob dicitur sub Ela quā in Sichem est, idola defodisse. Rogo igitur, quācausa interpretēs impulerit, vt cū vtrōbiq. de Ela Sichemica verba fiant, vno loco queru, altero terebinthum reddant? Video equidem, dicit aliquis, Iacobum simulacra omnemq. eorum ornatum defodisse sub Ela, sed eam non in Sichem, verām post Sichem constituti. Est sānē ita in Latina versione, sed in Hebraeo textu v̄y legitur, quod cū alibi quoque idem sit quod in, tum hoc loco à Graco interprete sic redditum habemus, vt in Sichem Ela fuisse dicatur. Ela autem sub qua foederis lapis à Iosua est creatus, nō tantū in Sichē, sed in ipso etiam tēplo sive loco sacro, id est, ψηφη dicitur sc̄tisse. Cōiicio itaque, ab eo vsq. tempore quo Iacobus illuc simulacra terra obruerat, locum hunc sacerum fuisse, atque idcirco Iosuam in eo voluisse exstare foederis, quo Iudæi idola abiurātunt, monumen⁹, vt rursus in mentē veniet, quondam à Patriarcha Iacobo hic omnem idolomanīq. apparatum defossum obrutumque fuisse. Confer nunc mihi Iacobi & Iosua factum, confer falsos Deos & insana simulacra sub alta humo depresso, & perpetuis tenebris cōdemnata, cū Iraëlitis sollempni ritu iurantibus, se nunquam ad simulacrorum cultum defensuros, confer locum loco, confer querum querui; dīces tandem (ni vel ego fallor,

Ela in Sichem.

fallor, vel tu admodū hebes sis) ob eam causam queru in partēs vocatam, v̄i cūs symbolo moneamur, omnem nostram vitam constare in abiurandis idolis. Mortem subiit humanum genus, quia draconis suās vētitum scientiæ boni & mali arboris fructū primus parens degustasset. Primus ergo gradus ad Deum regressus fuerit, si omnia draconis consilia & machinamenta reiciamus, despūamus, concūlcemus, vnumq. Deum solum colamus & adoremus, quod se factū esse populus Israëliticus ad querūcum Sichemicam spōpondit, pro eo atque multo antea ad eandem arborem eandem rem Iacob Dō vōuerat, ipso mox factō demonstrans, quām falsorum Deorum & draconis eorum patris hostis esset. Quamobrem visus est Deus, cuius instinctū & auspicii hēc gesta esse nemo diffitebitur, luculentis indicis tūm in Mamre tūm in Sichem monūsc, querūcum vītē arborē esse, & ex diametro cum lethifero yetiti fici veneno pugnare. Adde his insignem illam & nobilem Dauidis victoriā, qua Goliath mōstrosa magnitudinis Gigantē in valle queru dūcūit. O nobile perpetuō futurum quererūtū non tam ob illum Dauidem pecoris pastorem de Gigante ouantē, quām ob eius victoriā, qui Dauidis typō deivoratur. Christus enim per Dauidem voluit significari, qui de dracōne primo omnium anguipedum Gigantū patre, cuius Goliath typum gessit, splendidissimum in queru acturus erat triumphum. Quamobrem cūm omnia & legis & historiæ arcana ad crucem ac victoriā Christi pertineant, quā possimus infirmari, queru vībram ad crucem Christi se diffundere, & quicquid eius celebrat p̄cohia, id totū spectare ad crucis honores? Obruta sunt idola sub queru: cogita patrē idolorum sub cruce perpetuis tenebris sepeliti. Initum fœdus de vero Dei cultu obscurando, non antē erit absolutum, non antē perfectum, quām testimonium eius ad crucem legatur. Neq. porr̄d antē ad omnes gentes benedictio & sancta Dei nominis inuocatio, & ex hac inuocatione vita peruentura erat sempiterna, quām queru Mamre prōmissum semen exaltasset. Quando igitur queru veteris legis, signum fuit crucis Christi, & hēc vera sit arbor vītē, quid est absurdū, si queru arbor vītē dicitur, inimico quid absurdius, quā ex hac naturalium & sacrarū rerum conuenientia, non perspicere vitalignum non aliud quām queru esse? Quoniam vērō Christus in cruce de draconē triumphū omnium sup̄imum erat acturus, ex qua quoſo arbore alia, quām ex queru contra draconē & eius idola constitui debuissent trophæum? Trophæum fuit queru Sichē geminā ratione, altera ex Iacobo, altera ex Iosua tributa. Trophæum fuit queru in valle ea quē Goliath vidit occidi. Trophæum fuit queru Mamre propter semen prōmissum, à quo vt draco erat conceulcandus, ita totum genus mortalium à morte liberandum. Quid referam plura queru p̄aconia, quid plura ex hac arbore trophæa, cūm hēc sint clarissima? Attamen hē queru cōmemoratæ non alterius quām crucis cauſsa, quam denabant trophæa, dici possunt, atq. idcirco solum trophæa dici merentur, quia veri trophæi signum ferebant. Quamobrem cūm queru crucis sit symbolum, quid dici queat probabilius, quām crucē ipsam querunam fuisse? Verūm quō hē nostrē glandes magisq. infuetis haec tenus palatis adlubescant, discantq. omnes non apud Iraëlitastantū, fed apud pr̄fatos etiam Ianigenas quandam religionis Christianæ vībram fuisse; videamus q̄iam maximam arborem dēdicare soleant trophæis. Ne tamen omnes rogemus, neve ab antiquitatē imperitis decipiātur, Maronem ceu Delphicum quoddam portarum oraculum adeamus. Is vndecimūm Æneidos librum ad hunc modū exordit:

Quercus, crucis Chr̄t. si symbolum.

Oceanum intrea surgens aurora reliquit.

Aeneas (quāquam & sociis dare tempus humāndis

Precipitans cura, turbataq. funere mens est)

Vota Dōm̄ primo vīctor soluebat Eoo.

Ingentem queru, dec̄is vīndique ramis,

Construit tumulo, fulgentiaq. induit arma,

Mezentī ducis exuīta (tibi magne trophæum

Bellipotens) aptas rorantes sanguine criſtas,

Telaq. trunca viri, & bis sex thoraca petūtum

Perfōsumq. locis, clypeumq. ex are sinistre

Subligat, atque ensem collo suspendit eburnum.

Videor mihi hic queru videre Sichemicam, ex qua Iacob & Iosua trophæum de idolis

omnes ritus, omnis traditio, omnes preces, omnes hymni steriles & inaines & nullius frugi cum nunc sunt, tum olim fuerunt, nisi ad crucem referantur. Hinc Tau sive crux in manibus earum imaginum quas hieroglyphica nobis demonstrant monumenta, ut videlicet intelligamus, omnes sacras litteras & figuratas ad Tau pertinere. Cum igitur Tau querum esse dixerimus, reliquum est, ut eius fructus glans allegoricas nominetur. quae non olim modis primus homini cibus fuit, sed nunc etiam esse debet, id est, primo loco ab homine sumendus. *Primum*, inquit salus nostra, *querite regnum Dei*, quod symbolorum magistri dixissent, Primum vescimini glandibus. Vnde igitur, dices, proverbio omnium ore trito monemur, ne post fruges inuentas glandibus vescamur? Bene profecto monemur, sed vereor ut quisquam haec tenus, cuius rei moneamur, intellexerit: fuit olim figuris & symbolis locus, sed postquam Christus in mundum venit, ad quem omnis figuraru significatio spectabat, fuit res ipsa pro figuris amplectenda. Quemadmodum igitur post Christi mortem Mosaica legis ceremonia cessarunt; ita nec glandibus amplius erat descendere, sed ipsa fruge Christiana per glandes olim denotata. Sit ergo nūc ita, ut glandes non edamus, at edamus tamen cibum illum, cuius glans habuit significacionem. Non ponimus nunc præputia, sed ponenda sunt ea quae præputia designabantur. Vescimur itaque nūc frugibus, dum ea comedimus quae glandibus notabantur, quae tantum sunt præstantiora, quanto virtus homo homine picta. Huc spectant quae de Sole & Luna alibi dixi, ubi Luna nomine ceremonias & veterem legem capi debere monstrauit, quae Sole exorto lumen suum amittere videtur. Quare fortasse, quia de causa ipsa quercus oracula ederet dicteretur? Ea haud dubie ratione, qua homo viuus sui ipsius fundit imaginem, quam pictor in tabulam refert colorib[us] expressam. Eodem enim quercus, id est, crux Christi ex se simulacra sui edebat, quae Curetes ceremonias & ritibus expressa populo spectanda præbebant. nunquam illa quidem intelligenda, nisi Christus in mundum veniens, & se hostiam ad fides nostras eluendas in crucis altari offerens, omnem obscurarum imaginum & figurarum caliginem clara luce discussisset. Quod autem de columbis fabulati sunt, quod sit referendum ut coniectare possum, ita afflere nolim. Appulit fortasse Nochus in Epirum duabus nauibus, quas bono omni columbas potuit nominare, tum ob volatus celeritatem, tum quod memoriam refricarent eius quod in magna illa naue acciderat in gemina columba emissione. Ex vera enim historia inaines frequenter fabula apud Graecos natæ sunt de rebus verutis non bene cognitis, uno quoque sibi somnia communiscent. Sic Plutarchus columba ex arca à Deucalione emissæ meminit, insigne testimonio suo suggestum argumētum, Deucalionem non alium quam Nochum intelligi debere. sed in emissionis causa à vero aberravit. Nec aliter hic accidisse reor, dum columba Phoenicia dictuntur emissæ, è quibus alij quod visum fuerit sibi fingant: mihi certè naues lubet suspicari. idq. eò magis, quod hæc auis Veneri dedicetur, ad quam terris omnibus inducēdam Nochus potissimum nauigabat. Holcadi maxima, qua generofissimæ quæque Reginæ Hungariæ ancillæ & pedissequæ vñ cum Occionomo & aliis, inter quos & ego fui, in Hispaniam è Belgio vehebantur, nomen erat Mons Veneris, vt & ingens moles, & formosarum mulierum vinctura notaretur: cui ego potius columba nomen dedissem, maiorem eorum quorum columba tesseram habet, quam molis rationem habiturus: rameti sciam, eum qui nomenclaturam dederat, ad fabulosum Venetum in Apennino montem alludere voluisse. Non fuit itaque falsum columbas olim oracula reddidisse, si naues pro vectoribus capiantur, eo quod iij qui cum Deucalione ex Phoenicum littore appulissent, primi sacrorum doctrinam in Eipo plattassent, & quorsum ea tenderet, nobili querceto solleribus ingenii intelligentem dissentent. Atq. hoc quidem primum Dodona fuisse videtur institutum: à quo posteri immanibus spatiis digressi, vanissimum aperuerunt mercatum mendaciorum, quae ceu vera vaticinia protruſa, ingente quæstum fallacibus sacrificulis attulerūt, qui ut perpetuus esset, omnem non veritatem modis, sed veritatis etiam memoriam frigidissimis & excrandis idolomania portentis obruerūt. Hoc est illud præsens omnis pietatis venenum, hoc visitat religionis exitiū, cum quæ diligens patrum cura ad frigidos hominum animos accendendos comparauit, ea ad fidelitatem lucrum detrahuntur. Hoc est illud præcipitiū, quo quæ Deo sunt consecrata & pietatis studiis promouendis inuenta, ea ad Mammonam rectissimo lapsu deuoluuntur, ruina sua non raro totam secum trahentia religionem;

n n quod

*Quercus quæ
de causa
oracula ederet
dicitur.*

*Columbas
olim oracula
reddidisse,
quomo. o it-
telligentem.*

*Sacrificatu-
rum queſtitu-
idolomanus.
canssa.*

144 idolis constituerunt. Cùm enim quercus Sichem dicitur, quercus Eoa sive matutina dicitur, eo quod idem sit quod summa luce surgere, quo nomine monemur nihil matutino tempore prius esse, quām ut de victoria contra draconem cogitemus; nec alia ratione aut via contra eum posse trophaeum cōstitui, nisi mox in ipso primo diluculo eam curam suscipiamus, & cum Deo fœdus renouemus, abiurando quicquid nobis negotij vel fuit vel esse possit cum dracone & idolis: quorum cùm varia genera sint, tum phalangia principem sibi locum sumpsit; cuius comites superbia & avaritia, & cætera horum germina & cognata. Quoties igitur quercum Virgilianam audiemus, ex qua primo diluculo trophaeum sibi fecit, de queru Sichemica & eius notatione cogitemus, & quotidianie matutino tempore idola defodiamus, & pactum cum Deo renouemus, ut ea nobis fructuosa sit promissio, quam Deus sub queru Mamre legitur sanxisse. Profecto non possum Virgilij cùm cæteras insignes dotes, tum maximè cognitionem antiquariā admirari. Vide quām conuenienter sacris litteris querum trophae dedicari, quām egregiè prisci Hebraeorum & Ianigenarum maiores in hoc symbolo cōsenserint; non illi quidē vlla ducta demonstratione humana satis efficaci, sed solius Spiritus sancti impulsu ea obseruare coacti, quorum rationes nullas certas haberent. Omnia itaque trophae apud antiquissimos Iapeti posteros ex queru fuerunt aptata, quod in omni victoria illius victoriae extaret monumentum, quam agnus in queru obtenturus esset. Mirra sanè est congruentia nominis Sichem & trophæi matutini. Christus enim verus iustitiae Sol mane surrexit, & verū nobis diluculum attulit; adeo ut hinc Erigone diua virgo vocari queat, quae hoc nobis diluculum tenebras non diurnas, sed aternas depellens peperit, qua de voce in Cronis plura. Vertum quia latum hic contemplationis pelagus aperitur, contrahenda nobis vela, & è Syria ad aliud littus obuertēda prora. Augeo enim videre antiquissimum illud Dodonæum queretur, & sciscitari quae in illo oracula reddi consuerint, quæque fuerint Chaonæ glandes, quibus homines primum visitarunt. De Dodonæo Ioue, de quæ eius vaticiniorum antiquitate & fabuloſo exordio, cùm alij, tum Herodotus & Strabo consulendus. Nos in Gallicis docemus, Chaoniam ab Hercule Chone, id est, à Nocho nomine accepisse. quo fit, ut illi optimè senserint, qui Dodonen à Deucalione conditam scribunt, quandoquidem is id est cum Nocho, ut in Croniis ostendi. Nomen aliis Dodone, aliis Dodon quondam pronunciatum fuisse, Eustathius tradit. Oraculum autem ex Phœnicia venisse, uti Herodotus prodit, ex eo liquet, quod Nochus, quem vel Chaonem Herculem, vel Deucalionem voces, è Phœniciam illam Græciæ partem prius appulerit, quām in Italiam nauigarat. Hyginus à Thessalo, quo nomine Deucalionem vocare videtur, Dodonam conditam dicit. Alij columbas, alij anus quasdam, alij quercus oracula cecinisse scribunt. Homerus omnium Græciæ scriptorum antiquissimus hac de re sic canit:

Tόν δ' ἐς δαδεσθέν φέρει θύμεναι θύρα θεοῖς
Επι δρυὸς υψηλόμενοι δίδεται βουλὴν ἐπαπούσῃ.

Id est, ut rudi vertam dictione:

Illi ad Dodonam dicebat abiisse rogatum
Consilium Ioui ex queru alta fronde superba.

Quia igitur extra omnem controvèrsiam est, lucum hūnc omniū esse antiquissimum, probabile est multo Pelasgis esse vetustiore, & tanto quidē, quanto Gallos veteres Pelasgis fuisse priores, ex iis quæ de Iapygia & Epiro tradidi, quiuis colligere possit. Quād igitur omnis Ogeniorum hominum religio ad vitæ ligni referebatur, nō potest esse obscurū, cur Nochus, sive Deucalion, sive Theſſalus queretur Ioui cōfiscari. Cùm enim totius orbis pontifex maximus esset, diligent studio vbiq. terrarū curabat, ut vetusta Sethinorū de religione instituta & sacri ritus diuinitatis accepti docerentur, atque ad eam rem collegia & diatribas plurimis locis erigebat, quarum nulli Dodonæa aut venerationis nomine celsissime videtur, aut antiquitatis opinione. Dicebantur autem in ea oracula promi, propterea quod quæ in sacris essent, vel ritibus vel traditionibus Sethinorum, quibus religio tota debebatur, ea omnia vera de venturo Christo vaticinia obscuris ambagibus indicarent. Hinc iactatum, homines hic primum glandibus pastos, eo quod omnis diuini cultus & pietatis doctrina fructus est quercus, id est, crucis Christi: quoniam nimis omnis eius utilitas est sola cruce depedet. Omnes enim ceremonias,

omnes

*Glandibus
euare boni-
nes primum
pasti dicen-
tur.*

quod vtinā nunquam cogeremur videre. Vt vt res nunc habeat, id saltem vnum est de certissimis, omnē prisca sacrificia apud Ianigenas disciplinā hac via sic corrupta quondam fuisse, vt tandem Deus non abusum modō, sed res etiam ipsas ad pium vsum olim institutas tolli mandauerit. Quamuis enim non temere vetustę leges & antiqui ritus & iam olim receptae consuetudines tollendae, cūm tamen plus damni ē re quapiam obseruata, quām abrogata oriri cernitur, tum haud dubiē commutatio, quāc ceteroqui periculosa est, si Aristotelī remp. constituentī credimus, differenda. Hinc excelsorum lucorum, & aliorum quorundam à prisca hominibus ad pietatem inflammandam optimis rationibus destinatorum, vehemens & crebra in sacris litteris detestatio; quāc non ad primam rituum causam & constitutionem, sed ad despiciendam corum corruptionem referenda est, quāc tanta nimirum euaserat, vt nulla recti vsus spes relinqueretur. Primi illi venerandi patres animaduertentes, & in seipsis etiam experti, hominis animum, post Adami lapsum tam prono gradu corporis sensum sequi, vt frequentius multo rapiatur, quāc ducat, existimarent quāmplurima esse querenda adminicula externa, quibus ad res diuinās à terrenis erigatur. Quoniam itaq. in omni oratione primarium est, vt mens nostra sursum ad cælestia sese attollat, ut illicimum fore existimarūt, si corporis motione & aliis externis signis homines ad eam cogitationem impellerentur. Quāmobrem optimum crediderunt, si Deum oraturi ad montes ascenderent, tum vt laboriosus corporis ad superiora nixus animū moneret, quō his inferioribus relictis, totus ad cælum cum alaudis euolaret, atq; sese ei, quē oraturus esset, quāc proxime posset, cōiungeret; tū vt hoc scandendi labore ac mora interposita, diutius diuina meditaretur, & paratior ad preces post diuturnam multamq; cogitationem veniret. Adde & mōtum solitudinē, quāc maiorem in modum nos à turbis abstrahit, & contemplationem promouet. Deinde cælum à nobis proprius quāc antea distans, magis inuitat ad architectū sui admirationem, qua prouocatis cogitatio subit, tantam machinam nostra causa à Deo factam esse, & tot sideribus & variis eorum cursibus ornatam. Hinc in amorem rapimur & omni studio nitimur, ne ingratos nos ei præbeamus, qui tam incomparabili tot beneficiorum copia nos cumulauit. Quod si montium aditus & ascensus ad hanc iuuat cogitationis sublimitatem, non possumus non fateri rectissima eorum fuisse instituta, qui montes ad sacrificia & orationes delegerunt. Iam videtur nobis & ipsa natura dictare, ea Deo adorando loca esse conuenientissima, quāc quāc maximē ad cælum Dei domicilium accedunt. Christus orationem, quam nos docuit, sic exorditur, vt mox cæli faciat mentionem, & in eo patrem nostrum dicat habitare, quod & illi prisca rituum sacrificiorum magistri extēno adscensus labore monuerunt, vt nimirum in mentem veniret, omnia nostra vota ad cælestem vitam contendere debere. Vt verò quod dicimus illustri doceamus exemplo, recordemur quo primum loco post diluvium sacrificari Nochus pater omnium gentium. Sed dici potest id necessitas fuisse, vt in montibus Ararat quando in illis arca quieuisset, immolare: audiamus quid Abramō Deus præcepit. Tolle, inquit, filium tuum unigenitum quem diligis Isaac, & vade in terram visionis, atque ibi offeres eum in holocaustum super unū montium quem monstrauerō tibi. Vide, rogo, quali sacrificio qualis locus prescribatur. Quid an nō in monte Oreb Deus Moysi apparuit: an non in eodem iussus est sacrificare simul ac populum ex Aegypto eduxisset? Iam quis locus Dei & Moysis colloquio ad religionem & remp. Israēitarum cōstituendam electus est? nōne mons Oreb sive Sinai? Quocirca vt Deo colloquiamur, quod inter orandum facimus, montem ascendamus, quō corporis adscensu animus ad ascendendum ad patrem, qui in calis est, incitetur. Plurima possim exempla adferre, quibus hanc prisca consuetudinem docerem, sed in re clara frustra pluribus agerem. Ex vno Michælo loco apertissimè discas, nō solum in mōtibus olim homines Deo sacrificare consueuisc, verū etiam ab hac prisca consuetudine montes pro sacrificiis aliquando in orationem venire. Et erit, dicit vates, in nouissimo dierum mons domus Domini, preparatus in vertice montium, & sublimis super colles, & fluent ad eum populi, & properabunt gentes multæ, & dicent, Venite ascendamus ad montem Domini. Hacille, & alia eodem spectantia. quibus docet Deum oblaturum hostiam suam in monte Sion, & illud sacrificium fore apicem & summam omnium sacrificiorum, quo nimirum tanquam ad verticem suum summum omnia prisca sacra referebantur,

bantur. Siue igitur hic montem in vertice montium, Christum immolatum intelligas, siue regnū eius in monte Sion per sacrificiū supremum cōstitutum, eōdē res pertinebit. Cūm enim saluatio esset exitura ē monte Sion, vt Isaías vaticinatus est, omnia sacrificia ad montem Sion tendebant, id est, ad illam hostiam, cuius sanguis fluius vīta vocatur. Ex his modō cuiuslibet, quāc multis & solidis rationibus Ogygij patres in mōtibus oratiōt & victimas maſtuerint. Quāc igitur cauſa fuisse dicitur, vt Deus excelsa detestatus sit, atque id nec vno loco, nec paruis minis? Nempe quia loco sacrificij, vni Deo fieri consueti, idolis cōceptum est in mōtibus immolari. quāc execranda sacrificiorum corruptio sic omnes gentes & inuasit & occupauit, vt Deus simpliciter omnia excelsa vna sententia cōdemnaret. quod dum facit, non sic capienda sunt eius verba, vt prohibere existimetur, ne quis in monte ipſi Deo vel preces offerat vel hostias maſtet. Nam Sion in mōte erat, in qua non alia modō hostiae in templo Salomonis Deo sunt oblate, sed tandem etiā Christus est immolatus. Eodē modo de lucis existimandum. Primi mortales cūm diuinitū accepissent, virā aeternam & summam salutē ex arbore petendam esse, arbores consecrarent, vt earum monitu promissi ligni perpetuō recordarentur. In hoc autem honoris genere quercus primas tenebat, nec principiō luci aliis silvis quāc queretis constabat: cuius clarū indicium in nomine Dryadū videmus, quāc licet quarumuis arborū Deæ crederent, à querubus tamen nomen serebant, eo quod illæ sola apud primos homines in veneratione fuissent, & in arborū regno, citra omnē priscorum hominum controuersiam principatum tenerent. Verū symbolica hēc ratio ab antiquissimis Serbinorū patribus ante diluvium accepta, ac inde ad Nochi posteros deriuata, in idolomaniam degenerauit, atq. inde querubus quas vt futurę salutis tesseras habere debuissent, numina adscripta, & ab iis ad alias arbores superstitionis vesania propagata, coepérunt Dryades & Hamadryades quarumuis arborū Deæ haberi: Quibus mox Faunorum nomen additum, quo ncessaria saltuū tutela denotatur, maiore in modum impias de falsis Diis opinione auxit. Quid multis? tandem eō ventum est dementiē, vt quot fallā Deorū numina ex diuersis Dei nominibus stolidi sibi fingerent mortales, tot ferē luci cōsecrarentur. Quāmobrem Deus populo Israēlitico, ē quo nomē ipsius carnem erat assumpturū, præcepit, ne excelsa & lucos more gentium haberent, ne rursus in idolomania, ē qua Abramō ad verum sui ipsius cultū vocauerat, relaberētur. Subuertite, inquit, omnia loca in quibus coluerunt gentes, quas possessi vītiis, Deos suos super montes excelsos & colles, & subter omne lignū frondosum. Disperdate aras earū, & confringite statuas, lucos igne comburite, & idola communite: Disperdate nomina earū de locis illis. Non faciet ita Dominō Deo vistro. Hæc & alia Deuteronomij capitulo duodecimo, quibus plurima alia loca cōsentiantur. Neq. sanè sine maxima causa Iudeis hāc legē sanxit Deus, ne excelsis lucis & statuū se colerēt, quod sciret quāc proni semper & fuissent & essent ad idolomania, & ne hoc quidē tam graui edictō, omnibus ferē locis, non sine maximis minis & scūa eorum qui transgressi essent punitione, teperito, dementē idolorū cultū potuit excludere. Omnes totius sacræ scripturæ libri pleni sunt obiurgationū, castigationum, exprobrationū, vltionū de horrēda Iudaorū idolomania, quāc tanta fuit & tam pronis semper animis arrepta, vt post tot miracula, tot ostenta terra mariq; edita, ram infinita beneficia, tot hostes in auditō victoriæ generē superatos, casos, pulsos, post, inquā, terre possessionē nūc aditā, post loca eius omnia per cognationes descripta, & distribuita, loīe nouū inter ipsos & Deū fœdus sanciēdū putarit: quod sic proposuit, vt maximis quibusq; & illustrissimis beneficiis cōmemoratis, dixerit, se vereri ipsos nūquā pacto statuōs, atq. idcirco fore, vt ad idolorū cultum relapso Deus diris modis affligeret ac perderet, vt crebrō post legimus accidisse. Nō mirū igitur, Deū omnē ipsius idolomania p̄c̄idisse occasionē, vetitis etiā iis quibus pīj viri ad diuinās cogitationes & excitandas & alendas vti potuissent. Neq. id solis credamus vſu venisse Iudeis, immo sic potius aētimemus, omnia prisca diuinorū symbola, omnes ritus, omnes cōfessiones, omnia Dei nomina, omnes angelorū potestatumq; distinctiones, quibus administris Deus totius mōdi vnuersitatē gubernat, ad idola & falsa Deorū figmenta iā tum olim trāſisse, & in singulis gentibus vix paucos aliquos reliquos fuisse, qui hunc idolorū mercatum peruderet. Verū quāuis tota illa sacrificiū ratio ad draconis castra, auarorū antifitū religionē cauponantiū adiumento, perfugislet, ob id tamē non desit Deus eisdē & symbolis & allegoriis

*Luci quare
ad sacrificia
delebti.*

*Luci princi-
pī foliis
queretis cō-
stabat.
Dryades.*

*Hamadrya-
des.
Fauni.*

*Indorum
idolomania.*

& allegoriis in arcanis prædestinati sui regni cōsiliis vti. Iā quetus in Dryades degenerarunt, ita luci falsis diis consecrabantur, iam olim aræ in excelsis montibus exstrui cōfuerat. Dei mandato prohibitæ fuerant: nihilo tamē minus Deus lignū dixit in panemmittendū, dixit montē in vertice montiū præparari, & alia id genus permulta, quæ cum priscis symbolis adamassim quadrabant. Quis præterea clarius aperuit, quæ paradisi arbor lignū vitæ vocaretur, quam D. Ioannis in sua apocalypsi, quæ de Christi pectoro, cui incubuit, sicut? Liceat igitur & nobis in hac symbolorū veterum silua sic versari, vt omnem idolorum contagionē procul fugientes, prisca veritatis vestigia, quoad eius angustio pusilli ingenij nostri capti fieri potest, diligenter obseruemus, & quod nos admirabili suo consensu vocant atq. ducunt, cō sequamur. quod si fecerimus, multa idolomanizat propugnacula, multa præsidia, multa armamenta ē manibus hostiū eripiemos. Quādo igitur quod queruſ referenda sit, rāquam ad primā venerationis, in qua habita est, causam ostendi, docuiq. huic maximē arbori conuenire, vt arbor vitæ vocetur, reliquū est, vt aunc ex ipſis priscis symbolorū nominibus, quorū quidē memoria exstat, demonſtret, me non aliud in luce eruisse, quād id quod primo vocabulorum architecto diuinus instictus suggerit. Videamus ergo quid queruſ Latinorū, p̄n Hebreorum, & Græcorum, p̄n Hebreorum, &it nolras, rationis habeant, vt arbore glandiferam designent. Nisi enim nomina, quæ rerum symbola sunt, cum vetustis sacrarū rerum tesseris cōueniant, nolum quicquā mihi fidei adhiberi: at si clare demonstrē, eodem nominum rationes tendere, quod tum per cōiecturas, cum per veteris poētos & scripturæ testimonia perueni; haud equidem intelligo, cur hanc nostram inuestigatione quisquam debeat accusare vel vanitatis vel erroris. Ut igitur modō declaraui, Gallicum visci nomen cum eo ad vnguen quadrare significatu, quem Plinius à Druidis accepérat, ita nunc patet faciam & Gracum & Latinum glandiferæ arboris nomen tale esse, vt nihil magis queat vel cū vitæ ligno, vel cum cruce conuenire. In Abecedario Latinorum, & in litterarum enumeratione ab Hebreis vñspata, doceo litteram Q in locum duplicitis nostri digamma, quod duplex V vocamus, & duplicitis V pingimus figura, iam olim irrepsisse; atque inde factum vt dupli hoc digamma cætera nationes careant, & alias aliam litteram ipsius loco substituant, alias etiam prorsus omittant, vt in Druida videmus accidisse. Latini certè & Hebrai non nunquam Q loco cius ponunt, cuius eorum facti, cū quo dixi loco, tum in Vortumno quoque memini aliquot me exempla protulisse. Latini, in quibus Festus Pompeius non ultimos ordines dicit, queruſ dici existimant, quod id genus arboris queruſum sit, id est, graue. Aliis placuit queruſ frigidum esse, & inde febrē queruſam.

Queruſ arboris nomina, Latini, Græci, Hebrei, Teutonici, unde dicit, & quid significat.

Q in locum VV irrepsit.

Queruſ fabria.

*Tοῦ δὲ πάντα ἐπλόθη τελεῖον, καὶ οὐκέπειχε χαλυψίαν.
Αὐτὸν δὲ ἡ πάντα, καὶ πραιτερόν τελεῖον.*

Braken.

Nobis Braken & Italien dicitur à frigore quem edunt res dum violento iectu vel pulsantur vel rumpuntur. Et Eustathius alibi annotauit, secundum Rhō in verbo Græco redundare, quod sermo noster non recepit. Quamobrem si febris vila Kapnēa vocetur, illa sic vocabitur, quæ tanto horrore inuidat, vt dentium stridorem edat. Verūm queruſa febris dicetur à Quer, quod est idem quod dentibus strideo; verbum à fono similiter ac Crat factum: A quo Quer mola est vocata, propter similem stridorem. Hebrai p̄n dicunt, quod ad Crat proprius accedit. Allemani Ituren dicunt, alii etiam Iteren. Melius igitur ab antiquo verbo Cimbrico Quer Queruſam febrem nominatam dicemus, eo quod assiduo dentium stridore inuidat, quād à Kapnēa, quo fragorem edo, denotatur. Hinc Lucilius lucem capiet, dum dicit, Queruſa consequitur febris capitiisq. dolores. Et alibi: Iactans me vt febris queruſa. Plautus bilis queruſatum dixit, indicans à bile hanc in febribus fieri dentium concussionem. Viden quām vetusta Græcorum Latinorumque voces ægræ citra linguæ nostra subſidium intelligi possint, quāmque nihil queruſi cum febre queruſa, & queruſum nihil minus quām magnum denotare? Quod verò carcerem à frigore dictum scribant, id æquæ ac cætera fallum est; cūm carcer Latinum vocabulum ab antiquo Cimbrico

Braken.

Quer.

Carter erit.

Cimbrico fiat. Marke enim locus est quo hominēs conclusi tenebantur, sic vocatus, quod Marke omnia ea quæ homini grata sunt, in quibus primas lux tenet, auerrat. Eat nunc cūm suo frigore Festus, & frigidas suas dugas iis obrudat qui primas linguae Latinæ originis ignorant. Poterat Carter à tuercendo dictus videri, vt Varroni placuit, nisi Marke Cimbris & vñstatum esset, & certam apud eos haberet significationis cauſam. Porro vt daretur queruſum frigidum esse, num inde probable fieret, queruſum à queruſero deri nari? Nihil est queruſi efficacius ad frigis variis modis propellendum, caloremq. humanis vñbus subministrandum, tantum abest vt ei quicquam sit cum frigore commune. Nos duplē in vocis compositione rationem agnoscimus, pro eō ac duobus modis ipsius analysis fieri non modō potest, sed etiam debet. Prior est, si soluatur in *wer*-*rou*; qua via id notatur, quod à frigore defendit: posterior si sic vocem diuidas, vt *were* *hout* intelligatur; quibus partibus lignum illud exprimitur, quod aptum est ad quātis opera coſtientia. Vtraque analysis prima ſcē fronte offert, vtraque ligni cūm naturam tuin vñsum explicat, vtraque symbolicæ rationi ſic conuenit, vt nescias quid maximē debeas in vocis artificio ſuſpicere atque admirari. Ut ergo priorem diſolutionem prius consideremus; quod rogo lignum inuenias magis idoneum ad frigis depellendum, ſive foci ſpectres neceſſitatem, ſive materiam ad ſedes compingendas, quibus frigis amoliaris? Quod si cui vtrumq. horum obſcurum eſſe credetem, pluribus verbis in eo docendo verſarer: at cūm nemo sit mortalium tam hebes, vt non queruſo ligno hac parte primas deferat, nolo in re perspicua inutilem ſumerē laborem. Accedit his dotibus glandis natura, quæ cūm porcos nutriat, & ſuilla carne plurimus ſanguis generetur, & plurimus ſanguis plurimum temperati habeat calor, & is maximē à frigore corpus tueatur; quid ni dicam queruſum optimo iure nomen accepisse à frigoris defenſione? Sed his missis vti notissimis, ad ſymbolicam rationem hanc analysis applicemus. Cūm queruſus vita lignum ſit, vita verò calore & conſtet & feruetur, quod aptius ei nomen inuenias, quād ſi ſic nuncupetur vt à frigore defendere intelligatur? Si enim calor vita principium, mors à frigore proficietur; & id quod à morte defendit, meritò dicitur à frigore defendere, cūm à morte defendere nequeat, niſi cauſam mortis excludat. In ſacris literis in certifimorum numero id prium locum habet ac ſupremum; citra amoris ignem netimi vitam poſſe conſtar, & tantum vnicuiq. mortis ad eſſe principiū, quantum deſt caritatis. Ut enim Deus caritas eſt, & qui in caritate manet, in Deo manet, & Deus in eo, ita Deus quoq. vita eſt, & per vitam suam iurat: *Vino ego, crebro dicens, tum etiam ſe vitā eſſe expreſſis verbis aſſerens.* Quo fit ut is qui in caritate manet, in vita maneat, & vita in eo: qui à caritate diſcedit, tārum à vita diſcedat, quantum à caritate diſcedit. Atqui aliud non eſt à vita diſcedere, quād ad mortem ire. Iam verò ſi calor amoris custos eſt, vita quoque custos ſit neccſe eſt, & hinc mox efficitur, vt à contrario frigore mors vita contraria inducat. Quocirca ſi contrariorum amolitione omnis medendi ratio conſtet, nihil vitam aut praefentem portet conſetuare, aut amillam reſtituere, niſi frigis mortis cauſam auertat, & longe lateque propulſet. Cernimus itaque per quam conuenienter & rerum natura & medicina nomēn vita ligno poſuſe, qui à frigore amoliendo depellendoque ipſum nuncupauit. Ut bene ille dixit:

Virtus eſt vitium fugere, & ſapientia prima,

Stultitia caruſſe;

ita non male nos ſuccinereſtis,

Frigus depelli calor eſt, vitamq. tueret

Quiſquis depelli frigus reficitq. calorem:

Pergamus modō & inuestigemus, quis ille ſit qui frigis mortis cauſam amolit. Certè non aliud, quād is qui immenso amoris igne flagrans, ſeipſe tradidit pro amata ſua ſponsa crucifigendū, atq. lethale frigus, animis noſtri ab arbore vita profligatis, & iam olim mortuū expulſit ardentissima ſua flama. Quemadmodum igitur lignum crucis totum id quod arbor vita & ſit & vocetur, Christo debet, ita & illud quoq. debebit, tum quod dicatur frigis propulsare, tum quod queruſus nuncupetur. Quanto verò vita per Christū in arbore pendente accepta longe præstantior eſt & diuinior; tanto ratio frigoris amoliendi potiore iure queruſi inde conuenit, quod Christus in ea ardentissimis

nn 3 amoris

*Queruſ vñ
de ditta.*

*Queruſ
quæreditat
vita.*

amoris sui flamis frigus expugnarit, quam quod queruia ligna corpus à frigore hiberno taceantur. Vide quæso quanta sit diuinæ benignitatis sollicitudo, quam flagrans salutis nostra desideriū, quam nusquam nobis velit decesse documenta, quibus rectum nobis ad vitam æternam iter demonstretur. Noluit homines quercus arboris ut vbiique ferre obuiā, ita maximè necessaria, nomen audire, ut non simul commonecerentur, frigus animis nostris esse expellendum, si vitam nobis reddi velimus. Et sint hæc quidem in materia ad infinitatem quandam sese distendente indicia proposita: quæ qui sequi voleret, næc ei abunde suppetet contemplationis, & eius quidem contéplationis, qua nihil sit ad amoris igniculum excitandum præsentius. Nunc ad alteram vocis in membra, sua partitionem, qua in quercu *Werr*-hout inuenimus. Est sānē, ut dixi modò sāpius, querum robur omnium præstantissima materies ad opera solida & diu duratura conficienda: verum si inter omnia opera quæ vñquam in ligno vel facta sunt vel fieri posunt excellētissimum queratur: cuique nomen *Werr*, quo opus & operatio denotatur, primo iure & summo dari debeat, num aliud post multam diuturnamque inuestigationem reperiemus, quam illud quo Christus Verbum incarnatum, verus Deus & homo mortem in cruce subiit, ut nos à morte liberaretur. Hoc opus omnium operum maximè stupendum. Minus miror à Deo totam mundi machinam, ingentia cælorum volumina, & quicquid vñquam est, creatum esse; quam Deum hominem factum; pro nostra salute mortem subiisse. Hoc tandem illud opus est, à quo quercus eam nocta est prærogatiua, ut sola *Werr*-hout, id est, operis lignum dici mereretur. Sed quò rapior? videor mihi trahi ad sancta sanctorum, & nescio quid longè diuinius intueri, quam virgam Aaron exarida mox fructibus citra omnia naturæ subsidia induitam atque ornatam. Dum opus omnium maximè stupendum diligentius considero, ecce vox ipsa *Werr* mihi demōstrarat, se non aliunde quam ab hoc opere supremo significationis sua accepisse rationem. Quid enim aliud est *Werr*, quam *Wer*-rec, id est, defensionis extensio? Vide nunc quæ res proprio & præcipuo suo iure dici queat vel defensio vel defensionis extensio. Vel Christi in cruce extensio defensio longè lateq; extensa dici meretur, vel nihil est, quod vlla voce bene aptequé possit denotari. Obstupesco, ita me ille amet qui in cruce defensionem suam per viuierum mundum, per omnia secula, per omnes mortales extendit, dum de vocum architectura cogito. Adeóne cōsultum est vbique rebus eorum qui nostra lingua vterentur, ut ne vñllius quidem operis audire queant mentionem, ut non simul monsantrum omnium operum illud fuisse summum, quo defensio & tutela in ligno fuit extensa. Quam, bone Deus, diligenter in omnibus vocibus obseruatum est, ut etymologia semper in eo, quod nouisse plurimi referret, omnibus suis numeris absolucretur, & in aliis tanto minus sese ostenderet, quanto longius à summo abessebant. Est illud quidem in omni opere in primis cuique spectanduim, ut quod facit, id pertineat ad sui tuitionem, quam potest maximè proferendā. Verum nulla est tutela quæ sese latius extedat, quam ea, quam Christus toto corpore in cruce distenso peregit. O mirabilem exiguæ vocis cōpositionem! o salutarem omnium operum aggrediebendorū conditionē atq; legem! Quod si quisquam eorū qui apud Græcos sapientes fuisse dicuntur, Chriam quampliā vita vti-tem tam paucis elementis conclusisset, quantū in eum effusum esset præconiorum. Poterat sane optimū hoc summæ cuiusdam prudentiæ videri præceptum, si dictum tantum fuisse, omnem nobis opus sic instituendū esse, vt eo tuitionē nostri quam longissimè extendamus, vt pote quo significaretur & omnē nostram felicitatem operatione contineri, & sic demum operationem Cimbriticū operationis nomen mereri, si apta sit ad tuitionem operantis quam fieri potest longissimè protrahendam. Verum longè clarius hac voce exprimitur id, cui supra est tutelæ mortalium extendendæ potestas, & eius cognitio longissimo superat intervallo omnem aliam mortalium cognitionem. Cum igitur *Werr* habeat significationis formam, ut ipsam tutelæ exprimat extensionem, atque hæc Christi in cruce pendentes propria esse cernatur, quod quæso conuidentius crucis ligno excogitari queat nomine, quam illud quo non hac tantu summa summi operis perfectio continetur, sed modus etiam & forma perfectissimi operis explicatur. Et hec quidem de *Werr* satis sit indicasse, cuius vocis vim si totam persequi velis, omnē vitæ & ciuilis & Christianæ rationē percurras oportet, propterea quod rectissimā omnium, quales quales sint operationū, contineat normam. Nunc deinde videamus, ecquid & altera huius

LIBER V.
sectindæ analyseos particula, quæ hout fuit, continet arcana. Verisimile enim est, in nomine tantæ rei non dormit able nomen elatorem, eoq; minus suspicädum, curà yscum in hoc nomine quercus ab eo fuisse remissam, quod tātam eius in cæteris cernamus diligentiam, ut mihi accuratius eam intuenti mentis aciem perstringas. Hout dicitur & Holt, nec non pro eadē re hant & hant. In his tamen vt loquendi consuetudo & dialectus variat, ita nominis ratio in omnibus & certa, & rei significata apta inuenitur. Hal idem est quod seruo, ab Alquod est omne, & spiritu ad id quod omne est ferente. Id enim quod rem fert ad omnia, rem conseruat. Sed de Al in Hermathena, in qua doceo, Al fieri ex natura Alpha & natura Lambda, & eo denotari omnia sursum ferri ad id quod omnium est supremum, & quæ eō non feruntur, nulla esse. Quamobrem Hal idem erit ac si dicas, sursum fero ad supremum, eo quod ad spiratio sursum leuet, Alpha sōno suo promoveat, Lambda cāli supremū linguæ summitate tangat. Quod si hant dicas, aspiratio quidem incitat, A promouebit, V verò latitudinem indicabit, ita vt rursus id hant beas, quod proprium est conseruationis. Sicut enim Hal ad supremum nos eleuat, ita Hant ad Al, id est, antiquum nos impellit. Porro quæ cunctis æternæ durationis inest cupiditas, ea fecit vt libenter ēt pro Al, & Hant pro Hant efferamus, quo nimis A motionis elementum in O rotunditate sūa orbiculari perennitatem indicans, mutetur. Eodem igitur loquendi consuetudo, litterarum natura, & mortalium vota tendunt. Ex hal fit hant pro ligno, & hant hant pto eodem; quæ in holt & hout citra significatio- nis discrimen, ea, quam dixi, ratione transeunt. Sed quid hoc sibi vult, vt lignum à conseruando dicatur? Quasi verò non mille aliae res sint toſeruationis nominis digniores? Fateor sanè, si de naturali ligni facultate loquamur, alia esse ligno potiora ad seruan- dum: verum victim faber aliud quiddam longè diuinius spectauit, non illud quidem sīo, sed sp̄ritus illius luminé, qui auctor est omnium vaticiniorum, quiq; solus conscientis est eorum quæ Deus ab æterno prædestinavit. Nomen itaque ligno in- ditum non tam ab illa conseruatione, qua fructibus & materia mortalium vitam sustinet, quam ab ea salute, quam tum daturum erat, cùm in panem cælestem im- mitteretur, & generis humani tutela in ligno extensa penderet. Videſne modò, quam aptè Wert & Hout conueniant, quam insignem duabus syllabis absolvant senten- tiā? Quid enim aliud est Wert-hout, quam si dicas tutelæ extensio seruat? Quo- ties igitur de Wert, quoties de hout cogitantis, quoties Wert-hout in mentem ve- nit, toties Christi in cruce extensi recordemur, & etim supplices obsecremus, vt pri- mū à nobis frigidum Draconis venenum expellat, quod & quercus natura vene- nis resistens, & quercus nomen priori analysi monet: ac mox frigore depulso, per tutelam vniuersitatem in ligno extensam nos seruare dignetur. Sed quia nullis verbis, nulla orationis copia vocis huius quercus mysteria assequi possemus, reliqua pia ma- lumus cogitatione ruminare, quam ictu nostra dictione efficere, vt minus videantur habere, quam reuerba habent augusta maiestatis. Transeamus modò ad ḥp̄v, vocem qua Greici quercum appellant. Quam vbique sui similis est beneficentissima diuinæ bo- nitatis prouidentia, quæ quamvis lingua diuiderenetur & confunderentur, tamen quamplurima voluit vocum seruari vestigia è quibus & prima antiquissimorum pa- rentum lingua agnoscetur, & plurima mysteria reuelantur. In his est hanc etiā vox Græcorū, quæ generatim quāuis arbore glandiferam appellant. Quid tñw significet, ac qua in die dialecto tru & Druidæ extiterint, modò declaratum. Hinc igitur mox de- getur Δρῦ, ex eodē fonte deriuari, & nihil aliud denotare, quam ea quæ vocis tñw si- gnificavit dixi comprehendēti. Et optima sanè ratione quercus à tñw nomenclaturā ha- bet, eo quod omnis fides nostra, omnis fiducia nostra ad quercū tendere debeat, & quod hanc ipsissima arbor matrimonij, quod Deus cū sponsa sua contraxit, pronuba sit, & verè de ea diciqueat, quod Ecclesiam cum Christo fido coniugio copularit. Est quicquam quod hic desideres ad rerum & vocum ad eandē symbolicam rationem spectantū con- fessum reddendum arctiorē? Sed quoniam ex iis quæ prius dicta sunt, hanc quæ ad ḥp̄v faciunt dilucidè perspici possunt, nō est cur diutius hīc moremūr. Addamus iam vocem, qua in hodiernū usque diem Cimmerij quercum indigetant. Eic nostrates, Eic Sueci glandiferam arbore vocant, vnde Eſtel sive Eſtel glans dicitur: cuius clarū apud Gr̄cos exīat vestigium, dum ἀκυλον pro glande dicunt: tametsi sint qui vocabulū ad solam Ilicis ἀκυλον.

glandem velint referri, sit autē *Ec* ab *E* vocali longa, qua nobis *vñū*, & *vñio*, & legitimū coniugium denotatur. Forma deriuacionis pluribus vocibus est communis, dum ē primis vocibus adiecto *it* vel *is* facimus adiectiuā; vt ex *Eēw*, quo *xvum* denotatur, fit *etwic* vel *etwic* pro *aterio*; ē *hic*, quo bona fortuna dicitur, *lufis*; ē *trotwic*, & similia ē similibus. Eodem modo ex *Eēt* sive *Eēit*, & contractē *eīt* sive *eīt*. Ut in nomine *quercus* & nomine *Δρῦc* nulla fuissent arcanorum symbola, hic tamen mysterium ingens denotari, non possumus inficias ire. Quid enim virium quercui, vel ad vniōnem, vel ad connubium legitimū, si nudam naturalium facultatum habeamus rationem? Aliud igitur latere dicamus necesse est, nisi vocis vel nullam vel frigidam rationem esse dicamus. Atqui id facere non possumus, vt non simul obtusam ingenij nostri recordiam prodamus. Nam quis non statim animaduertat, symboli hic potiorem, quam naturae fuisse considerationem? Porcis aliud in queru placet, aliud placet cælestē pabulum esurientibus. Hoc nostratis vocabuli faber fecutus est: illud sequentur Epicuræ. Quod igitur illud *Vnum* est, à quo vniendi naturam quercus mutatur? Nempe non aliud quam ipse Deus, qui solus ipsum *Vnum* dici potest, cum quo quia mortalium genus quercus vnit, illud nomen meretur, quo vniendi facultatem ipsi tributam videmus: & quia non solum vnit, sed legitimo etiam matrimonio iungit, gemina ratione ab *Eē* nominari debet. Quando igitur hic supremus est humanae dignitatis apex, vt cum Christo legitimo coniugio sociemur & vniamur, ipsum nomen sit dignissimum erit summa veneratione. Quemadmodum autem tria diuersa apud diuersos Ianigenas nomina demonstrauimus modò ad amissim cum symbolica rerum notatione conuenire, ita & in Hebraico sermone faceremus, nisi pertinacem & odiosam quorundam vereremur morositatem. Namuis enim *γνῶs* apud Hebreos primum natum videri queat ab *γνῶs*, quo robustū & forte notari credunt, qua de re nos in nomine *γνῶs*, quod Hermathema nostra exponit, quid sentiamus declaravimus; est tamen eius pulcherrima in primo sermone etymologia illud reiectis punctis exprimens, quod Latinus diceret omnium mercedem, quod *Al-loon* nobis denotat. Quicquid enim mercedis à Deo recipimus, id nulli nostro merito, sed totum ex alle cruci Christi acceptum ferre debemus; & est tamen scriptum, copiosam nobis in cælis propositam esse mercedem. Crux igitur sive quercus mercedem omnibus persoluit, in qua sola qui non gloriatur, eum D. Paulus iudicat abominandum. Nisi enim omnia opera nostra cruci Christi affigantur, & nos cum Christo vniamur, ita vt ipsius opus omnibus operibus nostris per fidem nostram & ipsius gratiam sit vnitum, & iis bene merendi facultatem impartiatur, frustra mercedem aut hereditatem, cuius promissionem Abraham fides accepit, expectamus. Opera itaque nostra firmissimo fidei funiculo ex cruce suspendenda, si certa spe & fiducia ad eorum mercedem pertingere velim: atque idcirco quercus optimè *Al-loon* dicitur, id est, omnium mercedem persoluens. Caterūn licet hec interpretatio obtia sit, & ipsi litteris ad vnguem respondens, mihi tamen magis arrideret si quis diceret vocem ex *Heil-won* corruptam esse, quo vel salutis domiciliū denotatur, vel si *won* à *win* derives, id significabitur, quod salutem victoria sua peperit. Quid hac etymologia clarius? quæ clarius tamen euadet, si ex Hermathena dicas *γνῶs* Hebraorum à nostro *Heil* deduci, quo salus significatur. Restat nomen Arabicum *Bulot*; quod nisi corruptum sit ex *wal-not*, quo nux saltuum significatur, & à quo Balanos deriuatur, id erit quod *Bul-hot*, quo plenitudinis caput denotatur, quæ interpretatio insignem habet conuenientiam cum cruce, quæ reuera caput fuit omnis plenitudinis, tum temporum à Deo prædestinatorum, rum legis Mosaicæ & allegoriarum, tum omnium oraculorum de generis humani redemptione proditorum. Hinc & alia infinita apud sacros vates, & illud apud Maronem:

Vltima Cumai venit iam carminis atas.

Si in hoc ligno auditum fuit extremū illud extremi actus epiphonēma, Cōsummatum est, quid absurdī, si quercus *Bul-hot* vocetur, ē primo sermone epitheto conseruato, vt multa passim vocabula conseruata nouimus? Verū missos faciamus Hebreos & Arabes, illud queratur, Cur quercus fructus *glans* vocetur. Interrogarem hic lubenter aut Varronem, aut Festum Pompeium, aut quenquam aliorum qui se de absoluta lingua Latinæ cognitione iactant, nisi scirem omnem me operam lusurum esse. Nec est cur cuiquam

*Bulot Ara-
bicūm voca-
bulūm, unde,
& quid eo de-
notatur.*

*Glossa, unde
dicitur.*

cuiquam percontando molesti simus, cùm statim prima fronte Glandes prodant se se à *Gai-lant* nomen accepisse. *Gai* quid sit satis est in Gallorum nomine explicatum. *Lant* verò terram sive regionem signat. Quamobrem id *Gai-lant* dicetur, quod facit vt regio placeat, iucunda sit, & vno verbo, vt sit *Gaia*. Hinc haec tenus *Gallant* cum vocamus, qui tam *Gaius* est vt vel totam regionem iucundam hilaremque reddat. Ceterū quid hoc ad glandes porcorum pabulum? Delicata potius pomā hoc nomen mererentur, quam ligneæ filiacum nuces, & si quid esset in omni fructuum genere quod hac voce ob præcipuum aliquam dotem dignum esset, cerre vix hanc sibi suo iure prærogatiuam vindicarent. Non ausim profectō negare, rem ita habere, & interim tamen nunquam fatebor, quicquam à nomenclatore factum citra maximam causam, quam ctebrō non tam ipsi, quam Spiritui sancto suggesti notam fuisse existimo, quod si vsquam alibi, hinc maximè crediderim contigisse. Si enim crux arbor vitæ est, quis alius eius erit fructus, quam Christus crucifixus? Quercus ergo vt arbor vitæ considerata, hunc fructum ferre dicetur; quem qui comedent, viuet in aeternum: atque huius solius gratia & beneficio arbor ipsa vitæ nomenclaturam meretur. Quamobrem arboris vitæ fructus iustissima de causa *Gai-lant* indigetur, quippe qui solius facere & soleat & possit, vt regio ea in quā crescit, iucunda sit & *Gaia*: & *Gaia* quid ē non cuius, sed illi, cui placere gaudiū est in vita sempiterna sempiternum. Hic igitur fructus solus est verè *Gai-lant*, omnem terram patri redens placentem atq. iucundam; qui de hoc fructu dixit; *Hic est filius meus dilectus, in quo mibi complacuit.* Tora itaque terra per hunc solium patri cælesti *Gaia* est. Hic est ille primus homini panis, non olim modò, vt imperiti & tudes fabularum interpretes opinantur, sed haec tenus etiam in primis comedendus. Hic est panis angelorum, hic est panis qui de cælo descendit, & hic ipse panis est vetrum corpus Christi, quod nisi comederimus, non habebimus vitam in nobis. Meritò igitur arbor, quæ mortalibus draconis veneno extinctis hunc fructum erat prolatura, vt arbor vitæ vocata est iam mox à mundi exordio, ita ante omnia secula ad hunc fructū fertendum fuit prædestinata. Ex *Gallant* igitur *Gallant* per syncopen habuitus, quod vocabulum in *glans* mutatur, si Latinorum more terminetur, & evm fructum significat, cuius solo solius esu vniuerfa terra patri cælesti potest placere, si tesserā quidem pro te ea cuius tessera est, ponit intelligatur. Porro quoniam haec tenus mirum in modum omnia, & inter ipsa & ad veritatem quadrant, videamus an vltius etiam hæc symphonia procedat. Diximus quernūtū robū omnium esse vitissimum ad solidam domū firmis trabibus colligandam. Eodem modo crux Christi talis est, vt ex ea sola Deus voluerit sponsa suę domum aedificare, in qua nisi habitemus, à dracone dispergitur. Manendum itaque nobis perpetuò sub queru, extra cuius vmbram & latissima tabulata frusta vel quæramus vel speremus salutē. Quod cùm Deus præuidisset, huic arbori præter materiæ firmitatē, eum dedit fructum, vt ab eadem arbore nusquam ad vñctū quærendū aberrare debeamus. Quid igitur, dices, si Christus corpus suū glandibus cōparavit, num ne nos sues voluit esse? Certe, si rectè cōcinent omnia, vt glādibus vescātur mortales, sues fiant oportet. Atqui, boñe vir, nihil opus est hic magna metamorphosi. Iam enim olim ab Adami lapsu in pectū naturam transiūmus, inter quas nullas magis cogitatas quam sues habemus, eo quod in perpetuo vñctorum cōcōnō volutemur, & os semper in terra defixum tencamus, non aliis quam terrenis foribus inhiantes. Ctebrō repeterē cogor illud diuinū vatis dictū, hominē se ē dignitate sua ad brutā iumentorū deieccisse naturam. atque inde ab eodem alio cani loco: *Homines & iumenta saluabis Domine.* Deinde ipsa litterarum recessio ab omni memoria, apud Latinos conseruata, licet ne minima quidem parte tenuis intellecta, hominem pecudem esse, testificatione tamen sua petquam luculenta confirmat. Iam nulli pecudum, vti modò dixi, sumus similiores, quam lutulento sūi, gaudenti in quouis luto voluntari. quæ de re latius in Hieroglyphicis nostris. Quamobrem si porci simus, non malè profectō ab illis primis patribus glandes nobis proposita sunt ad comedendum: & verò nisi id genus glandibus vescamur, nec verè vita restituī possumus, nec restituti in ea permanere. Videamus itaque quando sues & dicimur & sumus reapte, qua voce prisci arcanorū designatores suem nominarint. Memini libellum legere, nescio cuius, titulo tamē tenus Messalæ Coruini, in quo illud est notatu dignissimum, Troiam ab antiquissimis pro sue dici solere,

*Homo sūi,
pecudi, in mō
to compa-
ratur.*

atque
nū
atque

*Tru siue
Tru, id est
fus.*

*Suis sicutum
dicas.*

*Suis usus in
sacrificis.*

Sacres porci.

arque inde Illo nomen datū fuisse. Id quidem vnde acceperit nescio; hoc scio verissimē id ab ipso dici, tametsi non vsquequa vocis integritas sit conseruata. *Tru siue Tru* haētenus suem quidā vocant, & ab omnibus quondam nostri sermonis peritis ita vocari solere, Gallorum sermo testatur, apud quos in hodiernum vsque diem non alio nomine suis nuncupatur. Quemadmodum itaque Gui vetus visci nomen ab ipsis est retentum; sic in hac quoque voce ab antiquitate Druidarum non recesserunt. Quid verò *Tru* denoteret, non semel modò dictum. Quia ergo nullum animal est quod maiore fide vile suum pabulum compensat, à fide merito nomen accepit. Ut enim succidiam & lautissima ex eo obsonia, vel sola totam lurconum ganeam explatura, omittam; quod rogo pecus tot foetus uno partu emititur? quod tot foetibus vbera præbet? Nec satis uno hominitem ditasse partu, bis anno maximum hoc & immane focus recurrit. Profectō nulla mea oratio tam queat esse foecunda, vt suis æquet foecunditatē; nulla ram sua-uis, vt eius suauitatem assequatur. Graci γλυκεῖαν, Galeno nostro teste, ab hac dote vocarunt, non vt quidam pessimē interpretantur, quod nihil minus dulce sit, quibus e- quidem nec linguam fuisse credo nec palatum: frequens suis in prisco sacrificiorū ritu usus, & tum præsertim cùm Cererem sibi vellent benignam. Eius rei veram caussam omnes iuxta videtur ignorasse, & ij maximē, qui propterea ab Atheniensibus huic Deæ eam pécudem scribunt immolari consueisse, quod frugibus recens satis esset inimica. Egregium verò Cereri epulum apponunt, qui inimicum animal apponut. Idem faciant videlicet, si Iudeo ad coniuvium vocato solam suillam dent comedendam. Peruersa est eorum omnium opinio, immò peruerissima, & omnium sapientiorum sibilis explodenda, qui ab odio grati sacrificij petunt caussas. Hoc scilicet illud est quod de Nochi sacrificio legitur: *Odoratus est Ichoua odorem suauitatis.* hoc illud est scilicet pri- mum præceptum in hostiis immolandis, vt sint sine omni macula & virtu. *Quod si pre- postera illorum iudicia sequeremur, qui gratam ob id Cereri suem putant quod eam odio habeat, confiteremur necesse est maculas & virtu Deo placere, displicere verò inū- dissima quaer. & integriria. Sed vt nostra mittamus, quid caussæ afferent, cur Venus ferè vbique suem repudiarit, cùm tamen nullū animal maiore odio persequeretur; & tāto quidem odio, quanto Adonis amore flagraret? Quid quod iidem cōfiterent, Cereri spicas gratū olim sacrificium fuisse? Oderitergo Ceres spicas, an non? Latini omnes pu- ras esse hostias volunt? Qua' rogo caussa? Num quia pura Deus odio prosequatur? Por- culū ante decimum diem nefas erat immolare, quia decimo tandem die primū purus haberetur, ob id, vt Varro auctor est, tum Sacres vocatus. Impuros itaq. Deos omnes faciamus oportet, si ab odio sacrificiorum gratia petenda. Ouidius primū farre & her- bis Deos placari solete dōcet, quia scilicet illa sua dona odio haberent. Sed audiamus in- signiem hunc sacrificiorum interpretem de sacrificiorum initis agentem:*

*Ante Deos homini quod conciliare valeret
Far erat, & puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrymatas cortice myrrhas
Acta per aquoreas hospita nauis aquas.
Thura nec Euphrates, nec miserat India costum,
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos herbis contenta Sabinis,
Et non exiguo laurus adusta sono.
Si quis erat, factis prati de flore coronis
Qui posset violas addere, dines erat.
Hic qui nunc aperit percusi vi cera tauri
In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres auida gauisa est sanguine porca,
Vtia suas merita cede nocentes opes.
Nam sat vere nouo teneris latenter succis
Eruta setigera comperit ore suis.
Sus dederat penas: exemplo territus huius
Palmite debueras abstinuisse caper.
Quem spectans aliquis dentes in vite prementem,*

Talia

*Talia non tacito dicta dolore refert:
Rode caper vitem, tamen hinc cùm stabis ad aram;
In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxa est tibi deditus hostis,
Spargit & effuso cornua Bacche mero.
Culpa sui nocuit, nocuit quoque culpa capelle;
Quid bos? quid placide commeruisti? oues?
Quid multis? inuenit etiam caussas ob quas bos, ob quas ouis cesa sit: hæc quidem
quod verbas carpusset; ille verò quo maestras apes gigneret. Interim tamen aliter
cenſet de equo, Soli à Persis immolari consueto:
Placat equo Persis radiis Hyperiona cinctum;
Ne detur celeri vītima tarda Deo.*

En inconstantiam, certissimum erroris argumentum. Veritas per omnia in omnibus vndiquaque sibi consonat, & suauissimam absoluſit cantilenam: falsa inæquabilis sunt & salebrarum plena, nec vñquam diu rectum cursum tenere possunt. Repulsi, igitur vanissimis his nūgis, consentanea cùm ipsi ipsius Scythis & vterius Barbaris, anti- quietati, tuni religione nostræ proferamus sacrificiorum exordia. Omnia quotquot & qualia qualia vñquā fuerunt sacrificiorū genera, ad vnum sacrificium tenebantur. Icimus, quod tandem eo, quod pater æternis destinavit, tempore, in ara crucis est peractū. Nō plus ergo rationis qua Deo placenter habuerūt, quām tantū, quanrum in iis erat similitudinis ad hostiā in cruce maectandam. Quocirca vt pictura tantum vitæ habet quantū cum rebus viuis habet similitudinis, ita priscis illis sacrificiis tantum erat efficientia, quantū habe- bant cū sacrificio crucis cōgruentia. Quicunq. ergo ad hoc non refrebantur, ea vana erant & idolomanæ plena, ad mortē, nō ad vitam cōparata. In primis itaq. quia Christus pura erat hostia & sine omni macula, id in omnibus hostiis non à Iudeis tātum, sed à priscis etiam Ianigenis est diligenter obseruatum, vt omnes hostiæ puræ essent, & pu- tris verbis & faustis omniibus offerrētur. Viētima enim ipsum Christum; pecudis maecta- tio, Christi maectationē, viētme puritas, immaculatam Christi puritatem; sanguinis af- persio, sanguinē Christi nobis a pergendum denotabat. Nunc vt multa in Christo con- siderantur, & de mortis eius efficacitate variis modis loqui possumus, ita multa fuerunt & varia sacrificiorum genera, omnia illa, quidem ad eundem scopum relata, sed diuersis viis cōdem tendentia. Quamobrem si illorū facta fuisse collatio, illud optimum fuisse habendum, quod maximam haberet similitudinem cum Christo immitando: quandoquidē illæ optimæ sunt & laudatissimæ imagines, quæ rei, cuius imagines sunt, quām maximā similitudinem oculis offerunt. Hanc rationem prisci Ianigenarū ponti- fices fecuti, ouem hostiam maximam dicentur, non illam profectō corpore maximam, sed maximam similitudine ea, quam haberet cum illo cuius simulacrum gerebat: quā- quam nihil dubito, quin, cur maximam dicent, ignorarent. Et fit ita plerumque, vt quorū ratio non exstat, ea diutius perdurent, quām illa quorum caussas cognitas ha- bembus. Nunquam illis dixerat D. Ioannes Baptista: *Ecce agnus Dei; ecce qui tollit pecca- ta mundi;* neque audierunt Esaiam oracula diuino ore detonantem, & post alia hec de Christo vaticinantein: *Oblatus est, quia ipse voluit, & non aperuit os suum: sicut ouis ad occisionem ducetur, & quasi agnus coram tondente se obmutescet;* attamen à maioribus suis acceperant, ouem hostianam maximam esse, tametsi corporis mole longe à taurō su- peraretur. Quis ergo tam ingratius, tam injurius, tam impius cōtra Ianum & Comerum & cateros parentes nostros esse velit, vt eos neget quicquam vera religionis à patre suo Nocho dicere potuisse: immo quis tam absurdas, aut potius insanas opiniones amet, vt tam facile de illis suspicari velit, quibuscum Nochus postremam suam peregit at- tem? Nos nihil dubitamus, quin constans priscorum rituum consuetudo, ab omnī se- culorum memoria semper obseruata, ad Noch & superiorum doctrinam debet referri. idque eō minus in dubiis ponimus, quod magis absurdā ab illis dicuntur, qui veterum sacrificiorum caussas haētenus explicarunt. Cereri ergo suem immolabāt, eo quod Deæ omnis omnium fatorum vberatissimū præsidij nihil aut similius aut gratius putarent. Nam si Deus sibi similes diligit maximē, nihilque est porca secundius, cur negemus hoc ani- mal ipsi fecunditatis Deæ plurimū placere? Nec est profectō ē quo certius diuini amoris sumas

*Sacrificiorū
varia genera
ad vnum sa-
crificium in
era crucis
peractū tet-
derunt.*

*Oculi hostiæ
maximæ.*

*Suēti Ceres
immolarunt
veteris.*

fumas argumentum, quām si cernas quamplurima Dei in quempī beneficia extare. Cūm igitur sus plurimos alat & educet fetus, non potest non iudicari & Cereri simillima esse, & plurimā à fecunditatis Dea beneficia accepisse. Nec alia causa porca Magna matri offerebatur, quām quōd ipsa veluti porca quēdā maxima & plurimos ederet fetus, & editos largis vberibus educaret. Quo verò maior esset hostiæ & Dea similitudo, suem prægnantem vetustissimi immolare cōsueuerunt, propterea quōd terra vis, quæ Cybele vocat, perpetuō prægnans sit, atq. adeò semper & pariat alia, & alia parturiant, nullo vñquā partu, nullo vñquā suetu exhaurienda. Quod si vetustā Phrygū lingua cōsulas, deprehendes suem Magna matri tam gratā fuisse, vt inde nomē Cybeles acceperit. Cut enim proferimus, dum porcos cōuocamus: qua eadē voce membrū muliebre denotatur, & ab hoc quidē, nomē ad porcos transisse videtur. Quæ verò nominis sit causa, quaq. eius ichnæa conuersio, coniici à lingua nostræ peritis, quām explicare malo. A Cut fit Cub, pro grege, quod Allemani hūt scribunt; propterea quōd nullū animal celarius quām porcus gregē compleat, vt pote cuius genus vno partu vicenos aliquando fetus dare cōsueuerit. Cōsiderata igitur ratione, tum vtilitatis, qua suilla caro familiā sustinet, tum larga copia, quam geminus & numerosus quotannis partus adfert, visum est priscis, vt ingens terræ vis, qua mortalium genus immenso rerum omnī cu-mulo quotidie beat, nome ab hac voce Cut acciperet, ac Cybele à grege cōplendo vocaretur. Cub uel enim idē est ac si dicas, gregē multiplico & numerosum reddo. ē quibus vocibus exēpta ea littera, quā crebrō sermo noster eximit, Cuuele existit: quod, si Græcis litteris scribas, Cybele fiet. Ex Vader Vae, ex Mater Moer, & similia infinita è similibus formamus: aqua ita nihil miri, si propter compositionis lenitatem Cubēlē dicamus, pro ea diuina benignitate, qua Deus greges auget ac numerosa sobole promouet. Hoc itaq. Dea nomen, hoc factorum ritu, quibus pecudum incrementa petebantur, exordium, hoc principium foedæ superfluitatis, qua Borecyntia mater colebatur. Quando enim priscis illis seculis armentis & gregibus nomine Cut cōprehensis, omnis diuinarū censūs constabat, atq. iis numerosis reddendis Cybele præsidere dicebatur; eō ventū est insania, vt hæc Dea non alia modò à summo Ioue, & mater brutorum animantium, sed mater quoque Deorum crederetur. Quaenam in re vota mortaliū summam collocabat felicitatem, in ea omnes Deos contineri arbitrabantur. Hinc Epicureus Lucretius:

*Quare Magna Dælm mater, materq. ferarum
Et nostri generis hac dicta est corporis vna.*

Optime, me Dius fidius, dixisti Lucreti, nostri corporis hanc matrem esse; quandoquidem non aliud quām suillū corpus habemus, cum quia caro humana carnī porcinæ sic similis est, vt non similius ouum ouo, tum quia haud secus ac sus perpetuō in luto mortales voluantur. Nam quid aliud est diuinitatis accumulandis, vanis honoribus ambiēdis, ventri & gulæ pacandæ, aliisq. vitiis horum foeditati vel famulantibus vel annexis perpetuō studere, quām in terrenis fordibus demersum sepultumq. semper iaccere? Nō tamen infitas ibo, honestam rei domesticæ multis gregibus & armentis augendæ rationem & nunc iniri posse, & olim ab Abrahamo, Isäaco & Iacobo, cæterisq. vetustis cùm aliorū, tum Israëlitarum patriarchis initam fuisse: verū id aio atq. contendō, nos reuera pecudes fieri, dum in diuinitatis terrenis scopum vita nostræ collocamus. atque idcirco mihi eorum opinionem non placere, qui pecunia nomen vel ab eo ducunt, quōd numi primum pecu notarētur, vel quōd in pecudum locum, quibus olim retum necessariarum emptio siebat, succederit, cùm ego eam potius caussam veram existimē, quōd per pecunia studiū homines pecudibus vniātūr. In diuinitatis enim coaceruandis lubricus admodum locus est, & tam lubricus & proclivius ad ruinam, vt nusquam videā p̄cipitiū, per quod humana ratio rectius in naturā labatur belluinā. Quid ego huc Euāgelij aduocē testimonia, quid exēpla, quid alia veritatis argumēta, quando nihil hac te clarius est, nō apud Christianos modò, sed apud exterōs etiā inter quos Maro sic exclamauit:

*Quid non mortalia pectora cogis
Auri satra fames?*

Non mitrum igitur è diuina gregum magno numero augendorum gratia, quam Cybele interpretamur, homines prolapsos esse in foedam idolomania, & ad corruptū animi sui sensum id Māmonę applicuisse, quod à maiorib⁹ Deo fuerat tributū. Vt autē Cybele gregibus

gregibus armentisq. p̄rāterat; ita Ceres omnibus satis promotiendis. quod tamen nomē per S scribendum esset, quoniam ex Sei & rees componitur Seires, quod idem est ac si dicas, semelitem exsurgere faciens. Ex duobus igitur Dei nominibus, quorum altero pastores, altero agricola in votis concipiendis vtebantur, duæ falsæ Deæ caco-dæmonis fraude exstiterunt; quarum prætextu miseros mortales à Deo vero ad sua scelerā varijs insaniorum rituum modis colenda & adoranda pertraxit. Quo tamen aliqua ratio subesse videbetur, eam seit apud homines falso sibi sapientia nōminē placentes opinionei. Cybelē ipsam terram esse, atque idcirco velut omniū animalium matrem ac nutrice sancte pieq. coli oportere: quasi verò vis aliqua diuina ipsi esset attribuenda elementis, non ei qui elementa creavit, conseruat, & quicquid in iis sit, spiritu suo omnia permeat, solus operatur. Eius enim solius in omnib[us] volūtas & efficacitas adoranda, & vt sint spiritus quidam cōrūm quā in elementis fieri cōmuntur, administrati, iis tamen non aliis exhibendus honor, quām qualis creatis à Deo potestatibus debetur, qui longè ab eo distat, vt vlo modo diuino cultui soli Deo tribuēndo sit conferendus. Hinc illud est quod D. Paulus in eos inuehit, qui in elementis mundi illud sibi nūmen fingerent quod adorandum putarent. Insanam profectō ex eo fabulatum telam contextam videmus, quōd Cybelē homines lingua Phrygla imperiti, terram sīnt interpretati, & multo deinde insaniora ex cōrūm accesserunt dementia, qui nescio quam sibi in terra diuinitatem somniarunt. quē quia nec huius loci sunt, & prōlixum alioquin examen postularent, nunc missa faciemus: aliis fortassis, si tempus supererit, latius ea persequemur: non quōd in iis aliquid sit aut vtilitatis, aut cum Cybeles nomine conuenientia, sed vt perspicuum fiat, ab aliis nomina diuina, ab aliis ea processisse, quæ posteriora secula de Cybele, de Cerere, & aliis id genus non intellectis nominibus, ad demētem idolomaniam vel exstruendam vel confirmandam somniarunt. Nostro proposito sufficit, Cybeles nomine non aliud in Deo vocari, quām eam benignitatem qua greges & armenta numerosa redduntur, quam siue Hebraicā, siue Cimbriticā, siue Latina, siue Græca indigites voce, parui, aut potius nihil reser, id mod̄ teneas, nullum falso nūmen è diuina gratia fingi oportere. Quando igitur non alia huius nominis Cybeles vis est, quām vt Dei gratiam, qua pecoris numerum auget, designet, non malè vertuissimi illi Cybelæ suem obtulerunt, quo nitrum de victimis tum natuta, tum prisco nomine Dēum blandè monerent, vt perinde atque hoc atimal numerosō ferti pastores beat, ita & ipse feso in omnibus & gregibus & armentis benignum p̄aberet multiplicis fecunditatis auctōrem. Nec aliter sacrificij ratio subducenda, cūm Cereti, quæ fatis cīgēndis p̄sidebat, suis immolabatur, quām si Deus rogatus fuisset, vt seminum omnium terræ commissorum resurrectionem & vberitatem p̄moueret. Nec verò alia de causa Phryges v̄bi siue Troiæ nomen dedecunt, & dum eam conderent, suem fortassis immolarunt, quām vt fausto & vocis & sacrificij omne, v̄bi à Deo omnium rerum vberitatem impetrarent. Nunc itaque ad propositum nostrum reuersi, examinemus quām recte Cimbicum suis nomine cum glandis esu quādet. Diximus Christum querens salutifera fructum esse, & idcirco glandi nōmen datum, quōd cōnuiam Deo patri gratum reddat. addamus nunc siue ea de catissa recte nōmen à fide accepisse, quōd nisi cum fide glandem comedamus, nullam ex ea vitam simus consecuturi. Quamobrem vt quercus homini arbor vita sit, & eius fructus retiēt glans, id est, regionem gratam Deo reddens, necesse est feso talem p̄fester, vt Cinibicum suis nōmen, quod est Trui, mereatur, quod non fiet, nisi & ipse fidus sit, & quēm ad modum suis, copiosum p̄fester fructum. Fides enim non est Trui vocanda, nisi fida sit, & p̄fester diuinitus accepto vberem fructum reponat. cuius rei clarus est in voce apud Latinos v̄surpata agumentum, si frigida Ciceronis neglecta etymologia, diuiniōrem eius agnoscamus orum, quem cernes, si quid v̄bi significet, ex partium, & quibus cōponitur, notatione diligenter expendas. Deprehēdes enim omnis dilationis, omnis expiationis, omnis sanctificationis incrementū ac felicem progressum fidei nomine designari: & altera item eius ratione admōneri, illa nobis per fidem exponi, quā longè lateq. à cognitione nostra distant; ita vt non fuerit exigui momenti, Dūm à vetustissimis Sabinis, fidij nomenclatura inuocari solere, si tanta quidem in fidei compositione vis later mysteriorum. Verū non est nobis equus in hunc campum admissis habens agendus, in quem si semel

Trois vnde
dicta.

Fides vnde
dicta, & quid
denotet.

si semel inueni fuerimus, vix video quādō tandem gradum reuocare possimus, tam imēsum sese ingentium spatiorum æquor oculis offert. Quamobrē satius fuerit Truæ nomine contentos, è quo Trojam Græci fecerunt, illud vnum annotare, quod dum suis & in nominis & glandis edenda cōmunione cōparamur, operā dare debeamus, ne in fructu pro glandibus reponendo, minus quām sūes fidi sumus. Mirum profectō & sui & glandiferæ arbori, ab eadē voce Tru nomen contigisse: verūm in tanta symbolorū omnium confensione vix video quid vterius admirari debeamus, cum omnia ferē iūxtā ac singula stupendi cuiusdam artificij esse videantur. Diximus modō de quercus nominibus, quibus Latinum glandis nomen adiectum, omnia reddidit cūm inter se arctius deuincta, tum symbolicæ rationi aptiora. Verūm quamvis hæc vel diuinissima queant videri, longe tamen omnia excedit ipsum viscum, si tesserae rationes discutiantur, in quibus cūm illā sint, quod nec ē terra procreatur, nec alatur, nec vlla vi frigoris vel foliā vel viorem deponat, nec non principem hominis partem à morbo caduco & liberet & seruet, cum hoc omnium est supremum, quod nos fructus visci Deo conglutinet, cuius dotis ratione optimè Spiritus sancti amorem quo Christo & medio Patri copulamur, exprimit: quo solo tanquam tenacissimo visco Deo conglutinamur & unimur, ad quam vniōnē dilatatio, expiatio, & sanctificatio per Gallicum. Visci nomen denotata necessariō consequitur. Videamus ergo, an Latinū quoq. nomen aliquid celēt arcani. Neminē vel audire, vel legere memini, qui rationē huius vocis aut explicet, aut explicari nōtatur. Nobis ipsa rerum consecutio rectum ad veram originem iter demōstrat. Gemina enim sese mox nominis causa patefacit; altera, vt Viscum ex Wies-confiat, quo illud intelligitur, quod dilatationis, expiationis & consecrationis notā præfert: Con enim & Conte, idem est quod notum reddo. Altera, vt Viscum fiat Wies-con, quod idem ac si dicas sapientia notam. Verus enim sapiens est ipse Christus, qui solus sapit & scit patrem, atque inde Sapientia vocatur. Quamvis autem prima statim fronte aliud prior, aliud posterior expositiō reddere videatur, utraque tamen & cōdem tendit, & in codem terminatur. Nam nemo mortalium sapiens est, nisi ab ipsa sapientia, qua est Christus, expietur atque consecretur. Non est igitur aliud inter wī vetus Gallorum nōmen, & Viscum discrimen in significando, quam quod prius consecrationem, posterius consecrationis tessera nobis exprimat, in quo duplex digamma in simplex mutari, nihil magis mirum, quam ex Werg-obret fieri Vergobretum. Cūm igitur Viscum quercinum supremam venerationis dignitatem apud Druidas sortiretur; necessariō nobis fatendum, ipsam sapientiam reuera vitam esse, atque arborem vitæ, arborem sapientiæ alio nomine dici posse: sapientiæ quidem non cuiusvis, sed illius, quam solus Christus dilatando, expurgando, sanctificandoque consert. Hinc perspicuum, solius visci beneficio, occultissima quæque nobis reuelari, & ea patefieri, qua nemo citra eius opem videre posset. Doctissimè ergo Virgilius aureum Æneæ ramum visco comparauit, & ni me fallo, ad hanc Druidarum & religionem & sapientiam alludit, dum quæ apud inferos geruntur, exponit. Ex his modō liquere puto, cur Viscum ad secunditatem valere, & cur venenis resistere diceretur. Quid enim secundius in nobis, quam Christus? quod rursus aliud aduersus draconis venenum alexipharmacum, quam Christus? Quod autem sextam lunam obseruant in visco desecando, id non tam ad Lunę cursum referendum, quam ad numerum Venereum, qui in magno totius durationis mundanæ anno sextam ætatem, vti in hebdomada sextum diem, & in hoc sextam horam designat; verum nimurum tempus, quo diuinum illud germen è cælo delapsum, in arbore vitæ in summō effet futurum vigore, id est, quo temporis momento Christus effet in cruce suspendendus. Habemus igitur nunc arborem vita: & cuius vita: Eius nempe, qua in sapientia tota absoluitur, de qua Christus, ipsa nimurum sapientia, Hæc est, inquit, vita æterna, ut cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti, Iesum Christum. Huius sapientiæ, qua sola sanctificat, quæq; ipsam facit vitam æternam, viscum tessera gerit, & se tessera esse Latino vocabulo profitetur. Porro quando quercus arbor vita est, quo, rogo, nomine aptissimè ea vocabitur silua, quæ tota quercubus cōstat: Dodonam & celeberrimam & antiquissimam omnes vetusti scriptores cōfidentur, nec, vnde hoc nōmen fortita sit, nouerunt. Sunt qui Dodonen nympham fuisse scribant, verūm nullam probabilem adserunt vel historiam, vel fabulam, vel nominis rationem. Doot hōi idem est quod

est quod mortem fructifero. vnde per litteram medium Dodona filia ea fuit nominata, quæ illud arborum genus haberet, quo mors aliquando frustranda esset. Quæ, rogo, nomenclatura aptius eum exprimat lucum, qui tortus vita arbóribus sit consitus, quæm ea qua fore denotetur, vt mors finem suum non affequatur? Nihil itaque aliud sunt oracula Dodonæ, quæ oracula Christiana, quibus vita promittitur sempiterna. Si quæramus igitur antiquissimum Druidarum, ad ipsum vñque Nochium erit adscendendum, & deinde per Sethinos ad ipsum Adamum pertinēmus, & tandem origo venerationis, qua quercus & viscum colebatur, ad ipsam arbotem vita pertinebit: quæ vt arbor vita erat prædestinata ab æterno, ita non antè vitam homini erat datura, quam Christus Cherubim & versatilem gladium à Paradiso remouisset.

Dodonæ
oracula.

F I N I S.

Ioh. Goropij, pia memoria, Hispanica, Francica, Gallica, Vertumnus, Hermathena, & Hieroglyphica, eiusdem sunt eruditionis cum iis operibus que viuis edidit. Nec quicquam in his libris à me, aut ab aliis est animaduersum quod fidem aut morum integratatem ldat. 21. Sextilis, 74.

Ioh. Molanus, Apostolicus
& Regius censor.

Visci voca-
buli etymon.

Dodonæ vn-
destita.